This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

~~NF 4 g 16~~
g

TAYLOR INSTITUTION

NF. DK70. A3. A1. 1860

~~NF 4 6 16~~

Ex 1

vij bl: XX o sr. C-Mo. t. l.

CHRONICA

NESTORIS

TEXTUM RUSSICO-SLOVENICUM VERSIONEM LATINAM
GLOSSARIUM

EDIDIT

FR. MIKLOSICH

VOLUMEN PRIMUM

TEXTUM CONTINENS

VINDOBONA
GUILELMUS BRAUMÜLLER
1860.

CHRONICA

NESTORIS

TEXTUM RUSSICO-SLOVENICUM

EDIDIT

FR. MIKLOSICH

„Nos autem taciti teneamus annis"

VINDOBONA
GUILELMUS BRAUMÜLLER
1860.

LIBRARY OF THE TAYLOR INSTITUTION
UNIVERSITY
12 OCT. 1943
OF OXFORD

Si je prends quelquefois le ton affirmatif, ce n'est point pour en imposer au lecteur; c'est pour lui parler comme je pense.

Rousseau

Eine neue Vorstellungsart, wie sehr sie auch der Wahrheit sich nähern möchte, erhält nicht eher Zustimmung und Dank, als nachdem die Gelehrten in deren Anwendung sich geübt und die Entbehrlichkeit der alten Meinung stark genug empfunden haben

Herbart

PROLEGOMENA.

Nestor, monachus kioviensis, qui secundo saeculi duodecimi decennio vita decessisse fertur, chronica urbis Kioviae reliquit, in quibus cum historia huius urbis coniunxit historiam Russiae ab antiquissimis temporibus usque ad suam aetatem. traditiones populares, quarum plurimae scandicae originis; litterarum monumenta breviuscula, quorum antiquissima ultimis annis saeculi decimi orta putari possunt (cuius generis videntur esse ea, quae leguntur in Полное собраніе русскихъ лѣтописей III. 1: въ лѣто .ѯфкє. Ярославъ иде къ Берестию, и заложена бысть Святая София, Кыевѣ. въ лѣто .ѯфкѕ. въ лѣто .ѯфкѕ. въ лѣто .ѯфкѳ. роди сы Володимиръ сынъ оу Ярослава. въ лѣто .ѯфкѳ. побѣди Ярославъ Брячислава cf. huius editionis 78. 10—21. 174. 12—16.); testimonia hominum natu maiorum (memento Ieremiae: Иєремиа, иже помняше крещєніє земля роуськыя 118. 25, et Ioannis, qui 1106 nonaginta annos natus diem obiit supremum: отъ негоже и азъ много словеса слышахъ, иже и въписахъ въ лѣтописании семь 179. 34); narrationes piratarum vel mercatorum scandicorum[1]), et quae ipse experiendo didicit, haec omnia Nestor in corpus redegit, intextis locis qui-

1) Nestor, en écrivant sa chronique au commencement du douzième siècle, la fit précéder d'une table ethnographique. Il m'est dévenu possible de constater que les renseignements de ce genre qu'il donne sur le nord, l'ouest et le sud de l'Europe d'alors, sont dus aux pirates ou marchands normands, ou à leurs descendants. C'est ainsi que l'homme qui écrit son histoire dans le couvent célèbre des catacombes de Kiev passe pour un connaisseur exact de la situation de plusieurs pays éloignés. E. Kunik, Bulletin hist.-philol. de l'Académie de Saint-Petersbourg. VII. 71.

busdam sumptis e Georgio Hamartolo [1]) (recte hamartolo i. e. peccatore v. Komnenen und Normannen von G. L. F. Tafel III. nota 2.) et e Methodio Patarensi.

Quamquam verum sit, argumenta, Nestorem, quem vitam S. Theodosii et SS. Boris et Glêb scripsisse constat, esse auctorem horum chronicorum, non ita esse comparata, ut omne dubium tollatur, tamen affirmari potest, chronica haec, quae non post initium saeculi duodecimi scripta esse omnia clamant, habitura esse auctoritatem et fidem, etsi demonstraretur, ea non scripta esse a Nestore, cui iam initio saeculi decimi tertii tribuebantur, uti patet e chronicis Perejaslavlii Suzdaliensis, in quibus ad locum **къ немоуже и азъ придохъ** 99. 27. in margine scriptum est nomen **Нестеръ**: certum est, ea in posterum quoque eo pluris aestimatum iri, quo accuratius noscantur.

Antiquissimus horum chronicorum codex, quo praecipue usi sumus ad nostram editionem concinnandam, et qui nunc servatur in bibliotheca publica Petropolitana, scriptus est post medium saeculum decimum quartum: codex enim laurentianus a monacho Laurentio anno 1377 exaratus est pro Magno Duce Demetrio, Constantini filio. **Полное собраніе русскихъ лѣтописей** I. 209. initium huius codicis a fol. 1 usque ad 40 antiquius

[1]) Chronicon (Χρονικὸν σύντομον ἐκ διαφόρων χρονογράφων τε καὶ ἐξηγητῶν συλλεγὲν καὶ συντεθὲν ὑπὸ Γεωργίου ἁμαρτωλοῦ μοναχοῦ) scripsit ab exordio mundi ad Michaëlem, Theophili filium, qui imperio praefuit ab anno Christi 841 ad 867, quando ipse vitam agebat, ex variis et diversis chronographis et interpretibus sacris contextum, historia quidem non admodum opulentum, sed ad firmanda fidei capita dissertationibus et sanctorum patrum auctoritatibus longiusculum. pleraque sunt in eo, quae in Cedreno, Theophane, Glyca aliisque, iisdem paene verbis ac sententiis, paucissimis tamen exceptis, descripta: ex hoc autem illos veluti e fonte suo, cum posteriores sint, hausisse nemo ambiget. historiam ad aliorum scriptorum loca obscura et ardua explananda apprime necessariam nos e graeca lingua multis abhinc annis vertimus in latinam, quae utinam aliquando bono reipublicae litterariae lucem videant. L. Allatius, Diatriba de tribus Georgiis. 329. neque versio L. Allatii, neque Caroli B. Hase, qui iam anno 1819 eam cum textu graeco prelo paratam habuit (cf. praefationem in Leonem diac. XIX.) publici iuris facta est. tandem Eduardus de Muralt textum graecum hoc anno Petropoli edidit, qui liber his diebus Viennam est allatus.

esse videtur foliis reliquis. Laurentium prae oculis habuisse codicem sat antiquum patet e sequentibus eius verbis: **книгы вѣтшаны, а оумъ молодъ не дошелъ.** vide A. Vostokovii descriptionem codicis in editione Timkovskii V—VII vel in **Ученыя записки** II. 2. 94—96. cum spatio ducentorum quinquaginta annorum lingua, qua Russi utebantur in scribendis libris, magna facta esset mutatio, ante omnia id erat exquirendum, qua lingua Nestor usus sit. quaestionem hanc ipsi instituimus, in auxilium vocatis litterarum monumentis in ipsa Russia aut aetate Nestoris aut paullo post natis (Sitzungsberichte der philos.-histor. Classe der Kais. Academie der Wissenschaften vol. XIV). summa quaestionis nostrae haec est: 1. Nestor certas grammaticae regulas observavit: hoc ideo erat demonstrandum, quod in editionibus nulla lex apparet. 2. lingua, qua Nestor scripsit, ei a palaeo-slovenica non videtur differre: **словѣньскъ изъыкъ и роуськыи єдинъ єсть** c. XX, unde colligimus, Nestorem in animo habuisse, scribere lingua sibi e libris liturgicis nota: confer v. c. **лакъть, нбо лакътема сижьнь зовоуть** 54. 4, aperte Sloveni, apud quos lingua liturgica sermo erat nativus; supervacaneum est demonstrare, Nestorem necessario saepissime a proposito suo aberrasse. 3. lingua, qua haec chronica scripta sunt, russico-slovenica nominari potest. 4. in Nestoris chronicis eae discrepantiae a vera lingua palaeo-slovenica servandae sunt, quae non solum in his chronicis, verum etiam in aliis eiusdem loci et eiusdem aetatis monumentis reperiuntur. si qui putant, Nestorem usum esse lingua Russorum vulgari, obliti sunt, linguam, quae in Russorum libris adhibeatur, ne nunc quidem omnino liberam esse a lingua palaeo-slovenica; obliti, etiam alios populos slavicos, in quorum libris ecclesiasticis lingua palaeo-slovenica in usu sit, ad nostra usque tempora linguam Slavorum ecclesiasticam, id est palaeo-slovenicam, adhibuisse etiam in libris alienis a rebus divinis; obliti, etiam romanicos populos et germanicos sero se abdicasse usu linguae ecclesiasticae, id est latinae, et coepisse uti linguis vulgaribus. in edendo igitur Nestore primo id agitur, codicum linguam,

vitiatam a librariis saeculi decimi quarti, vertere in linguam saeculi duodecimi. minime reticebimus, quaedam in his rebus pendere ab arbitrio editoris: ita, ut unum tantum proponamus, pro ѫ scribere potuimus ѧ, utrumque enim signum eidem sono declarando inservit: nos tamen ubique ѫ scripsimus ideo, quod ѧ primitus sonum nasalem indicabat; non enim possumus astipulari viro clarissimo P. I. Šafaříkio, Starož. 992. nota affirmanti, in monumentis Russorum antiquioribus discrimen intercedere inter ѫ et ѧ, persuasum habentes, Nestorem necessario miscuisse litteras ѫ et ѧ, sono nasali apud Russos plura saecula ante eius aetatem sublato. universe eam scripturam praeferendam putavimus, quae Russorum ori magis idonea videretur, ita semper порѣтъ scripsimus et плоть, quamquam codices etiam scripturam palaeo-slovenicam прѣтъ et плѣть praebeant, quum nil dubitemus, Russos haec longe ante Nestoris aetatem enunciasse, uti hodie enuncient, neque aliter enunciare potuisse. non inficias ituri sumus, nos aliquoties praesertim in nominibus propriis damno nostro ab hac regula (cf. Sprache Nestors §. 5.) discessisse, et rectius scripturos fuisse Кыєволодъ, Городьць et Ростиславъ pro Кыєвладъ, Градьць et Растиславъ etc.; Кладимѣръ tamen non mutandum esse putamus, quippe quod in antiquioribus codicibus saepius reperiri videatur quam Колодимѣръ. in his rebus ea, quae Russi e lingua ecclesiastica sumpta scriptura tantum poterant assequi, pronunciare minime valentes, uti прѣтъ, плѣть, distinguenda videntur ab iis, quae e lingua palaeo-slovenica mutuati et scribere poterant et efferre, uti Кладимѣръ russ. Володимѣръ. notabis, aetate Nestoris sing. instr. et plur. dat. masc. et neutr. videri magis convenire semivocales ъ et ь quam о et є: паѫлъмь; коговидьцьмь, вѣньцьмь e Sborniko anni 1096.

Quod ad singula attinet vocabula, duorum vocabulorum in codicibus obviorum antiquius recipiendum esse putavimus.

Videbis, nos non solum plurima ἀσύνδετα codicum sustulisse interiecta coniunctione и, verum etiam coniunctionem hanc saepissime delevisse. in ἀσυνδέτοις enim codices minime consen-

tire notum est: pag. 53. 11. alii codices habent и ѣ҃ Каинъ; 19. и възьмъ; 36. и жившѫ; 36. и ѣ҃ Ной; 54. 7. и егда; 11. и наведе; 11. и потопе; 13. и отъ сѫхъ; 15. и начаша; 26. и кладязѣмъ; 33. и кланшѫ сѧ etc., neque ignotum est, librarios, vim participiorum non sentientes, saepissime post ea inepte adiecisse coniunctionem и, ac si verbum finitum praecederet, auctorem ipsum hoc fecisse credi nequit: nos igitur pro и ѹмножившимсѧ братьи въ пещерѣ, и помыслиша поставити вн҃ѣ пещеры манастырь E. 68. 19. scribendum putavimus: и оумножившѣмъ сѧ братии въ пещерѣ помыслиша etc. 98. 6, neque enim latine dici potest: et aucto monachorum numero in specu et consilium ceperunt etc.; pro Изиславъ же слышавъ и радъ бысть E. 68. 29. scripsimus: Изиславъ же слышавъ радъ бысть 98. 24; pro и обрѣтъ ѹ него и съписа E. 69. 13. posuimus: и обрѣтъ оу него съписа 99. 17. etc. idem valet de particula же: новограда́цю же сѣдящю на празѣ, коудесьникъ же лежаше оцѣпѣвъ E. 77. 3, ubi же ante лежаше eiecimus 111. 17.

Quae Laurentianus codex continet, ea omnia edenda putavimus, quamquam manifestum sit, totum caput LXXX Basilio (Vladimêro) Monomacho et narrationem de legato misso a Davide ad Vasilconem tribuendam esse ipsi legato, presbytero vel monacho cuidam Basilio, incolae regionis červenicae vel volynicae (Karamz. 2. nota 184), et quamquam probe sciamus, viros doctos contendere, etiam alia quaedam a Nestore aliena esse. uti enim Dobrovio, ita nobis quoque videtur, monachum kioviensem saeculi duodecimi plurima potuisse scribere, quae hominibus saeculi decimi noni displiceant. ex aliis codicibus recepta uncis inclusimus, aliquoties idem fecimus in iis, quae addi debuerunt 60. 4; 60. 6.

De foederibus factis cum Graecis confitemur, nos non intelligere, quomodo haec foedera, paucissimis exceptis continentia nonnisi nomina scandica, fingi potuerint post Nestoris aetatem, Russis tam brevi tempore oblitis haec nomina. affirmanti vero, ficta esse aut a Nestore aut saltem aetate Nestoris, respon-

debimus, fictionum aetatem in Russia longe esse recentiorem saeculo duodecimo. addemus, foedera haec, si quidem ficta sint, ficta esse lingua graeca: patet hoc, ne ab aliis dicta repetamus, e sequentibus: **въ прочинѣхъ и высегда лѣтѣхъ** c. XXII, quod ad verbum versum videtur e graeco: ἐν τοῖς ἐφ' ἑξῆς καὶ ἀεὶ χρόνοις; **искоусъ творити** c. XXII. praedari, quod nobis vitiosam videtur continere versionem vocabuli graeci πεῖρα· ἐπὶ πείρᾳ, ἐπὶ λῃστείᾳ καὶ πειρατικῇ βλάβῃ apud Hesychium, unde πειράτης; **отъ многъ лѣтъ оутвердити любъвь** c. XXVII, quod respondet graeco: τὴν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν βεβαιῶσαι ἀγάπην; **да не имать власти князь роусьскый да воюють на тѣхъ странахъ** c. XXVII, quod is tantum explicare poterit, qui meminerit, recentiores graecos dicere solitos esse: μὴ ἔχῃ ἐξουσίαν ὁ ἄρχων τῶν Ῥὼς ἵνα στρατεύηται ἐν ταῖσδε ταῖς χώραις.

Quaerenti e nobis, utrum Nestorem restituisse nobis videamur, responderemus, nos hoc nobis minime arrogare, probe scientes, ne eorum quidem scriptorum textum omnibus numeris esse absolutum, ad quos emendandos meliora exstent subsidia, quorum lingua minus habeat difficultatis et qui per saecula multorum virorum sagacitatem exercuerint. Si l'on comprend, doctus et intelligens talium rerum existimator dicit, combien il est peu facile d'obtenir un bon texte de Montaigne, de Corneille, de Molière, peut-on apprécier l' immense difficulté qui se produit pour les écrivains de l' antiquité. Quamquam confiteamur, editionem nostram non ita esse comparatam, ut amplius emendari nequeat, tamen persuasum habemus, textum nostrum non solum, utpote innumeris librariorum et editorum mendis purgatum, intellectu esse faciliorem, verum etiam, quod caput rei est, ad genuinum Nestoris textum propius accedere quam priores editiones; et si qui rationem, quam nos ineundam putavimus, vituperabunt, hoc minime aegre feremus, scientes, neminem rei peritum inventum iri, qui priorum editorum rationem laudet. putamus enim, nullam editionum Nestoris hucusque factarum praestare id, quod iure poscatur, ne recentissima quidem excepta, editione Commissionis Archae-

ographicae. hoc ante nos vidit N. Lambin, qui in Журналъ Министерства народнаго просвѣщенія vol. 98. II. 68. scribit: Покойный издатель Полнаго собранія русскихъ лѣтописей, среди многоразличныхъ ученыхъ занятій и обязанностей по службѣ, не имѣлъ времени самъ съ надлежащимъ вниманіемъ просматривать свое изданіе, и потому слишкомъ полагался на своихъ помощниковъ. Этой же причинѣ, вѣроятно, приписать должно и недостатокъ системы, и невѣрность въ передачѣ текстовъ, и всѣ тѣ противорѣчія и несообразности въ объясненіяхъ, которыя, къ сожалѣнію, нерѣдко встрѣчаются въ этомъ столь важномъ трудѣ, требовавшемъ величайшей точности. Schlözeri editionem, praestantissimis commentariis historicis insignitam, textum, si linguam spectes, praebere minus laudabilem iam Dobrovius dixit; neque hoc mirum, usus enim est vir clarissimus codicibus mediocribus, et linguae antiquae ea aetate ne ipsi quidem Russi satis periti erant.

Iis, qui in textu, quem librariis saeculi decimi quarti debemus, nihil mutandum esse putant, libellus noster scriptus non est; hi enim inter legendum malunt textum emendare quam emendatum legere: qui enim verba **се, градъ нашъ, мы пришѣхомъ** ѥ intelligere vult, ultimum vocabulum mutare debet in **и**; idem in **иде Ольгъ на Сѣверяне, и побѣди Сѣверяны, и възложи на нь дань** pro **Сѣверяне** et **нь** necessario leget **Сѣверяны** et **ни**. editor chronici latini sine dubio codicem corrigeret, qui similia praeberet: ecce urbs nostra est, nos expugnavimus id; profectus est Oleg contra Sêveriani, et vicit Sêverianos, et tributum imposuit ei. qui hucusque chronica russica ediderunt, talia facere non sunt ausi.

Ut etiam ii, qui editionem Commissionis Archaeographicae prae manu non habent, videant, quomodo differat textus noster a textu illius editionis, liceat nobis hic conferre duos locos: priorem habes apud nos c. VIII. pag. 5, in editione Petropolitana pag. 5; posteriorem apud nos c. XIV. pag. 21, in editione Petropolitana pag. 16.

I. *a*. Словѣньскоу же изыкоу, ихоже рекохомъ, жи-
b. Словѣньску же языку, яюже рекохомъ, жи-

a. воущю на Доунаи, придоша отъ Скоудъ, рекъше
b. вущю на Дунаи, придоша отъ Скуѳъ, рекше

a. отъ Козаръ, рекомии Болгаре, и сѣдоша по Доу-
b. отъ Козаръ, рекомїи Болгаре, сѣдоша по Ду-

a. наеви, и насилници Словѣномъ бъіша. а по
b. наеви, населници Словѣномъ быша. по

a. семь придоша Оугре Бѣлии, и наслѣдиша землю
b. семъ придоша Угри Бѣліи наслѣдиша землю

a. словѣньскоу. си оубо Оугри почаша бъіти при И-
b. словѣньску; си бо Угри почаша быти при И-

a. раклии цѣсари, иже находиша на Хоздроа, цѣ-
b. ракліи цари, иже находиша на Хоздроя ца-

a. сары персьскаго. въ си же врѣмена бъіша и Обре,
b. ря перьскаго. въ си же времяна быша и Обри,

a. иже и ходиша на Ираклиа цѣсары, и мало ихъ
b. ходиша на Ираклія царя, и мало его

a. не іша. си же Обре воеваахоу на Словѣнъі, и
b. не яша; си же Обрѣ воеваху на Словѣнѣхъ и

a. примоучиша Доулѣбъі, соущая Словѣнъі, и наси-
b. примучиша Дулѣбы, сущая Словѣны, и наси-

a. лие творяхоу женамъ доулѣбьскъімъ. аще поі-
b. лье творяху женамъ дулѣбьскымъ: аще поѣ-

a. хатн боудяше Обриноу, не дадяше въпрящи коня
b. хати будяше Обрину, не дадяше въпрячи коня,

a. ни вола, нъ велиіше въпрящи три ли четъіри
b. ни вола, но веляше въпрячи три ли четыри

a. ли пать женъ въ телѣгоу и повести Обрина.
b. пять ли женъ въ телѣгу и повезти Обрѣна.

II. *a.* Се же дивно есть, яко отъ волхвованиа съ-
b. Се же дивно есть, яко отъ волхвованія с-

a. бываѣть сѧ чародѣйство, якоже бысть въ цѣ-
b. бывает ся чародѣйствомъ. якоже бысть во цар-

a. сарьство Деметиѧново: нѣкыи волхвъ, именемь
b. ство Деметіаново, нѣкый волхвъ, именемъ

a. Аполоний, Тиѧниѧнинъ, знаемъ бѣаше шьствоуѧ
b. Аполонитянинъ, знаемъ бяше, шествуя

a. и творѧ вьсюдоу въ градѣхъ и въ селѣхъ бѣ-
b. и творя всюду въ городѣхъ и въ селѣхъ бѣ-

a. совьска чюдеса: отъ Рима бо пришьдъ въ Ви-
b. совьская чюдеса. отъ Рима бо пришедъ въ Ви-

a. зантию, оумоленъ бывъ отъ живоущихъ тоу,
b. зантію, умоленъ бывъ отъ живущихъ ту

a. сътворн сиѧ: отѧгнавъ множьство змий и
b. створити сія, отгна множьство змій и

a. скорѣпий изъ града, яко не врѣжадти сѧ чловѣ-
b. скорпій изъ града, яко не вьрежати ся человѣ-

a. комъ отъ нихъ; ярость коньскоую обоуздавъ,
b. комъ отъ нихъ; ярость коньскую обуздавъ,

a. егда съхождахоу сѧ боляре.
b. егда схожаху ся бояре.

Quam difficilis sit emendatio textus Nestoriani, vel ex eo colligi potest, quod ab antiquissimis inde temporibus librarii russici soliti erant vocabulis vetustioribus subdere recentiora et ad intelligendum faciliora: прѣмѣноу сътворити рѣчи, инако навѣдаште тождьство разоумъ его e Sborniko anni 1073. Kopitar, Glagolita Clozianus IX. XI.

Cum textus Nestoris ita sit comparatus, mirandum non est, inveniri non paucos locos, qui explicari nequeant, nihil enim, ut C. G. Cobeti verbis utamur, esse arbitror, quod sit verius et evi-

dentius, quam Quintiliani praeceptum: interpretationem praecedere debet emendata lectio, nam nemo potest et ipse intelligere et alteri interpretari id, quod non est sanum et integrum. textum vero Nestoris ne in recentissima quidem editione a mendis liberam esse, iam supra diximus, clare ho cintelligetur e sequentibus locis, quos e magno numero locorum mendosorum selegimus, non ut editorem, cui nos plurimum debere confitemur, vituperemus, sed ut manifestum fiat, operam, quae a nobis in Nestore emendando ponatur, minime esse supervacaneam: scriptorem vero diligentia hac non esse indignum, facile concedent omnes rei periti, sine Nestore enim de rebus a populis partes septentrionales incolentibus gestis ante saeculum duodecimum parum, ne dicamus nihil sciremus. pro оуже намъ нѣкамо сѩ дѣти lege оуже намъ нѣ (i. e. не ѥ, не ѥсть) камо сѩ дѣти; pro възимаш изло на лѣпокъ lege възимаш изъ лона лѣпъкъ sumens e sinu viscum, inepte enim in notis изло per узло, узелъ explicatur; аще ли кто дѣеть, высѣчець исѣче, quem locum editor ita se dicit emendasse, corrige, legens: аще ли къто дѣють въ: сѣчьць исѣче, et verte: si vero quis dixerit vobis: homicidas occidit; ita enim dativum non raro usurpari videmus: сѣ, идеть къ Свѧтославъ къ Роусь; не могоу къ ѩ ити; Влади мѣръ ти идеть на тѩ; пристранѣѥ, quod iam N. habet, mutabis in пристранѣѭ, quod vocabulum, in lingua palaeo-slovenica usitatissimum, in codice laurentiano non solum hoc loco legitur, sed etiam alio: Полное собраніе I. 166. 13.

Liber hic praeter textum continet additamenta tria. I. Locos chronicorum Nestoris depromptos e scriptoribus graecis. II. Nomina propria scandicae originis in chronicis Russorum passim obvia. maximi momenti haec nomina esse ad diiudicandam controversiam de origine Varjagorum — quae tamen nobis quidem post Schlözerum, Krugium, Karamzinum, Pogodinum, Kunikium controversia non est — in vulgus notum est. nos igitur multis abhinc annis, cum primum coepissemus Nestoris chronicis operam dare, nomina et propria et appella-

tiva, quae nobis scandica viderentur, sedulo collegimus, et nondum explicata pro viribus explicavimus, non ut alios doceremus — est enim res perdifficilis — sed ut nobis ipsis aliqua ex parte manifestum fieret, quid nomina propria conferant ad demonstrandam originem scandicam Varjagorum. quae collegeramus, anno 1858 communicavimus cum Petro Munchio, eo tempore Vindobonae moranti, viro clarissimo, auctore historiae populi norvegici: Det Norske Folks Historie, qui, ut nobis quidem videtur, plurima egregie explicavit, quique sine dubio et reliqua explicasset, nisi pars haec Nestoris librariorum scateret mendis insanabilibus. habes igitur, benevole lector, opus et nostrum et viri linguae antiquioris populorum scandicorum non minus quam historiae peritissimi: huic meliorem partem acceptam merito referes. in re tam impedita etiam post Kunikium et Munchium non pauca posteriorum sagacitati relinqui, non miraberis. III. Notas criticas et exegeticas. Corrigenda. Addenda.

Hunc textum slavicum sequetur versio latina Nestoris, scripta a Michaële Osadca, quem olim inter discipulos optimae spei numerabamus, nunc in amicos dilectissimos reponimus. operi finis imponetur glossario, quo difficiliora vocabula explicare conabimur: hanc ultimam operis partem minime esse supervacaneam, facile demonstrari potest. 160. 32; 160. 33. in omnibus codicibus legitur idem vocabulum соуникантъ, соуникантовъ, aperte respondens graeco σύγκλητος senatus, quod igitur hoc loco stare nequit: qui textum graecum cum versione slavica contulerit, facile videbit, scribendum esse асоуникантъ, асоуникантовъ vel соуникантъ, соуникантовъ, respondens graeco ἀσύγχυτον, materiam aliquam unguento similem indicanti. — in propositione ти аще ключитъ си близъ земли роуськыи quidam pro ти legendum putarunt ци, ли aut или (Истор. Чтенія. 1852 — 3. 25), quod non fecissent, si perpendissent, coniunctionem palaeo-slovenicam ти significare et: et si (navis) fuerit (καὶ ἐὰν τύχῃ) prope terram russicam; habere vero particulam ти in lingua pa-

laeo-slovenica et in russico-slovenica vim coniunctionis et, manifestum fit sequentibus locis: E. 15. 5, ubi ти e textu nostro eiectum est; 27. 16. E. 21. 16; 28. 36. E. 22. 18; 45. 10. E. 33. 7; 80. 26. E. 56. 27, ubi I. ти habet; 80. 28. E. 56. 28; 153. 13. E. 103. 35. eandem vim habere videtur 10. 13: et sunt homines novogradienses oriundi e gente Varjagorum. — чинъ, quod in lingua palaeo-slovenica τάξις ordo significat, russice olim etiam tempus, temporis momentum significabat, quod e sequentibus locis apparebit: и азъ въ тъ чинъ прокопахъ E. 90. 13, ubi L. habet о сь чинъ, quod etiam latet in lectione codd. R. et T., pro quo I. et Ch. praebent въ тъ часъ; съпанние естъ отъ Бога присоуждено полоу дьне, о тъ чинъ бо почиваютъ и звѣри и пътица и человѣци E. 103. 3: a deo iudicatum est dormire tempore meridiano, hoc enim tempore requiescunt et ferae et aves et homines: lectio editionis отъ чина non quadrat; Давыдъ же въ тъ чинъ пришьдъ изъ Лиховъ David vero eo tempore veniens e Ljachia, in hoc libro 172. 15. E. 115. 7, ubi Ch. habet въ тъи часъ. cf. quae N. Lambin notavit: Полное собраніе I. 215. 13. о тъ чинъ pro отъ чинъ editionis; I. 141. 33; 253. 7; 254. 6. о то (i. e. тъ) чинъ. cf. P. 63. 17. II. 60. 20. отъ Торчина, ubi codices habent оточинъ et о то (i. e. тъ) чинъ. — єдиньць 105. 33. editionis nostrae Karamzino II. nota 133. videtur significare monacham, cui explicationi adversatur genus substantivi: nobis єдиньць aper significare videtur, quae fera, adulta, solitaria pascitur, unde nomen nacta est: confer vocabulum mediae latinitatis singularis, unde franco-gallicum sanglier et italicum cinghiale pro singhiale orta sunt, et graecum μόνιος, μονιάς, quod peculiariter accipitur pro porco agresti: Photio et Suidae enim μονιὸς est ἄγριος ὃς μεμονωμένος et Hesychio ὃς ἄγριος ὁ μὴ τοῖς ἄλλοις συναγελαζόμενος: sic accipitur in fabulis Aesopi 54: vide Thesaurum graecae linguae ed. a C. B. Hase; adde e Caesario τὰς ἐνδρύμους κάττας καὶ μονιοὺς ἐσθίοντας in Spicilegio Syriaco ed. a Guil. Cureton 39,

et nota, nomen proprium **единець** sof.-vrem. idem significare cf. nomina κάπρος, aper, ebur, eöfurr et **вепрь** sof.-vrem.; locus igitur ita vertendus est: etenim si quis obviam fit monacho, revertitur, vel apro vel sui (vel equo albam habenti in capite maculam; quidam enim codices addunt **или конь лысъ** Karamz. II. nota 113.) — **миръ** 12. 4; quod Schlözerus 2. 67. vertit per pacem, nobis tutelam videtur significare: Oleg constituit a Novogradio trecentas grivnas annuas esse pendendas Varjagis pro tutela: eandem vim habuisse videntur voces scand. fridhr (tuta mansio, pax) et slav. **гой**, ita ut scand. fridhlos (Dahlmann Gesch. von Dänemark 2. 232—234.) ad amussim respondeat russ. **изгой**, quod, si compositionem respicias, simile est latino exlex. — **иетеръ**, quod palaeo-slovenice respondet graeco τις quidam, apud Nestorem eandem vim habet 80. 13. (56. 20. Ed. Comm. Archaeogr.); 103. 5. (71. 28.); 117. 34. (81. 8.); 117. 37. (81. 10.); 126. 29. (87. 8.): duobus tamen locis 7. 28. (6. 23.) et 22. 18. (17. 25.) respondet graeco ἕτερος alter, alius, e qua versione coniici potest, locos hos si non ab ipso Nestore, saltem in Russia e graeco esse versos, Slovenus enim graecum ἕτερος slovenico **иетеръ** non reddidisset. — animadverte, apud Nestorem negationem **не** post **аще ли** aliquoties omitti: **крести мя самъ: аще ли, то не крещю ся** 34. 24; **въ скорѣ крести ся: аще ли, то не имаши избыти сего** 67. 31, ubi I. et Ch. addunt **ни**, et Strojev aliquid omissum putat 80. 1; **въидай моужа сия: аще ли, то отворимъ врата градоу** 170. 25; **въидай, кого ти хотять: аще ли, то прѣдаемъ ся** 170. 31, ubi N. 2. 27, 28. addit **ни**; **да аще вама любо, да сѣдита; аще ли ни, да поусти Василька сѣмо** 175. 8, ubi I. Ch. R. T. **аще ли, аче ли** habent. idem valet de **а любо**: **да аще хощете за сиѫъ бити ся, да се мы готовы; а любо, въидайте врагы наша** 170 22, ubi N. habet **аще ли ни**. nota, in menaeo Antonii de Mihanović serbico-slovenico saeculi XV haec legi: **ноуждоу полагаѥ, да се комькакаѥть отъ Ятьдика; аще ли, то казнь да подимѣть.**

talia e graecis fontibus videntur fluxisse, in quibus post εἰ δέ non raro particula negativa omittitur, quae post particulas adversativas ан, а, δέ suppleri posse putanda est: εἰ μὲν ποιήσουσι κατὰ τὴν ἔγγραφον τούτων ὑπόσχεσιν, εὖ ἂν καὶ καλῶς ἔχει· εἰ δ' οὖν, τοὺς μὲν ἐξ αὐτῶν ἐπισχημένους ἔχει τοῦ ἱερουργεῖν ἡ μετριότης ἡμῶν etc. Acta et diplomata graeca, edita ab I. Müller et a nobis. I. 107. 13. adde II. 15. 31; 16. 1; ὑπόσχομαι ἀπέχειν καπηλίων καὶ μέθης καὶ ἑτέρων καταστασιῶν· εἰ δ' οὖν, ἵνα καθαιροῦμαι MS. saec. XIV. etiam apud auctores classicos μή post εἰ δέ et εἰ δ' οὖν non raro omitti docemur a doctissimo amico nostro, H. Bonitz, qui nobiscum sequentia communicavit: Plato Symp. 212. c. τοῦτον οὖν τὸν λόγον, ὦ Φαῖδρε, εἰ μὲν βούλει, ὡς ἐγκώμιον εἰς Ἔρωτα νόμισον εἰρῆσθαι, εἰ δὲ, ὅ τι καὶ ὅπῃ χαίρεις ὀνομάζων, τοῦτο ὀνόμαζε, ad quem locum Stallbaum sequentes locos memorat: Euthyd. 285 c., Rep. IV. 432. a., Alcib. I. 114. b. — Soph. Ant. 720. φήμ' ἔγωγε πρεσβεύειν πολὺ, φῦναι τὸν ἄνδρα πάντ' ἐπιστήμης πλέω. εἰ δ' οὖν, φιλεῖ γὰρ τοῦτο μὴ ταύτῃ ῥέπειν, καὶ τῶν λεγόντων εὖ καλὸν τὸ μανθάνειν. Eur. Hippol. 509. εἴ τοι δοκεῖ σοι, χρῆν μὲν οὔ σ' ἁμαρτάνειν· εἰ δ' οὖν, πιθοῦ μοι· δευτέρα γὰρ ἡ χάρις. cf. Herm. ad Vig. nro 308. Matthiae, Gramm. §. 617, 6. Krüger, Gramm. §. 65, 5. 12. Hartung, Partikellehre II. p. 213.

Libri, quibus in hoc opere usi sumus, sunt sequentes:

Русская лѣтопись по Никонову списку. С. Петербургъ. 1767. 4. 2 voll.

Krug, Ph., Zur Münzkunde Russlands. S. Petersburg. 1805. 8.

Schlözer, A., Несторъ. Russische Annalen. Göttingen. 1802—8. 8. 5 voll. Finitur anno 6485 ni jedinogo editionis nostrae 46. 24.

Krug, Ph., Kritischer Versuch zur Aufklärung der byzantinischen Chronologie. S. Petersburg. 1810. 8.

Müller, J., Altrussische Geschichte nach Nestor. Berlin. 1812. 8. Usque ad C. XLIII. pag. 72. editionis nostrae, omissis plurimis.

Dobrovský, J., Vorrede zu Jos. Müllers altrussischer Geschichte. Berlin. 1812. 8.

Dobrovský, J., Recension über Schlözers Nestor. Wiener Allg. Litteraturzeitung. 1814. 4. 396—408.

Карамзинъ, Н., Исторія государства россійскаго. Изд. II. С. Петербургъ. 1818. 8. I. II.

Софійскій временникъ или русская лѣтопись съ 862 по 1534 годъ. Издалъ П. Строевъ. Москва. 1820—21. 2 voll. 4.

Dobrovský, J., Recension über Karamzins Geschichte. Wiener Jahrbücher. 1822. 8. 214—258.

Лѣтопись Несторова. Изданіе Тимковскаго. Москва. 1824. 4. Continet textum usque ad annum 6528. pag. 90. huius editionis.

Pogodin, M., Nestor. Eine historisch-kritische Untersuchung über den Anfang der russischen Chroniken, übersetzt von F. Löwe. S. Petersburg. 1844. 8.

Kunik, E., Die Berufung der schwedischen Rodsen durch die Finnen und Slaven. S. Petersburg. 1844—45. 8. 2 voll.

Tobbien, E. S., Sammlung kritisch bearbeiteter Quellen der Geschichte des russischen Rechtes. Dorpat und Leipzig. 1845. 4. I.

Полное собраніе русскихъ лѣтописей, изданное Археографическою Коммиссіею. С. Петербургъ. 1846. 4. I.

Krug, Ph., Forschungen in der älteren Geschichte Russlands. S. Petersburg. 1848. 8. 2 voll.

Лѣтописецъ Переяславля Суздальскаго, составленный въ началѣ XIII вѣка, изданъ К. М. Оболенскимъ. Москва. 1851. 8.

Зубрицкій, Д., Исторія древняго галичско-русскаго княжества. Львовъ. 1852. 8. I. II.

Соловьевъ, С., Исторія Россіи. Москва. I. 1857. Tertia editio; II. 1856. Secunda editio.

Се повѣсть временьныхъ лѣтъ, отъ коудоу есть пошьла роуськаꙗ земли, къто въ Кыевѣ нача первое княжити, и отъ коудоу роуськаꙗ земли стала есть.

Се начьнѣмъ повѣсть сию.

I. По потопѣ трие сынове Ноеви раздѣлиша землю, Симъ, Хамъ, Ѩфетъ. и ꙗ сѣ въстокъ Симови: Персида, Бактръ даже и до Индикиꙗ въ долготоу, и въ ширинoу и до Ринокоуроуръ, ꙗкоже рещи отъ въстока и до полоудьниꙗ, и Соурии и Мидиꙗ и Ефратъ рѣка, Вавилонъ, Коръдоуна, Ѩсоурии, Месопотамиꙗ, Ѩравиꙗ Старѣйшаꙗ, Елоуманисъ, Индиꙗ, Ѩравиꙗ Сильнаꙗ, Коулисоурии, Комагѣни, Финикиꙗ вьсѣ. Хамови же ꙗ сѣ полоудьньнаꙗ страна: Ефиѣтъ, Ефиопиꙗ прилежащиꙗ къ Индомъ, дроугаꙗ же Ефиопиꙗ, изъ нѣиже исходитъ рѣка ефиопьскаꙗ Чермьна, текоущиꙗ на въстокъ, Ѳива, Ливоуи прилежащиꙗ до Коурииꙗ, Маръмариꙗ, Соурьти, Ливоуи дроугаꙗ, Ноумидиꙗ, Масоурии, Мавританиꙗ противоу соущиꙗ Гадирѣ; въ соущихъ же къ въстокомъ имать Киликию, Памъфилию, Писидию, Моусию, Лоукаонию, Фроугию, Камалию, Ликию, Карию, Лоудию, Моусию дроугоую, Троадоу, Еолидоу, Ендоуию, Староую Фроугию; и островы пакы имать: Сардѣдании, Критъ, Коупръ и рѣкоу Гионоу, зовомоую Нилъ. Ѩфетоу же ꙗша сѣ полоунощьнъныꙗ страны и западьныꙗ: Мидиꙗ, Ѩлъванниꙗ, Ѩръмениꙗ Малаꙗ и Великаꙗ, Кападокиꙗ, Пафлагониꙗ, Галатиꙗ, Колъхисъ, Боспори, Меоти, Дерьви, Сарѣмати, Таврианни, Скоудиꙗ, Ѳраки, Македониꙗ, Далматиꙗ, Молоси, Ѳесалиꙗ, Локриꙗ, Пелиниꙗ, ꙗже и Пелопонисъ наричеть сѣ, Ѩркадиꙗ, Ипиротиꙗ, Илюрикъ, Словѣне, Лоуχнитиꙗ, Ѩнъдриꙗкиꙗ, отъ нѣиже анъдриятиньскаꙗ поучина; имать же и островы: Ретанию, Сикеанию, Евию, Родона, Хиона, Лезъвона, Коудирана, Закоуньда, Кефалиниꙗ, Идакиноу, Керкоуроу, и часть асийскыꙗ страны, нарицаемоую Ионию, и рѣкоу Тигроу, текоущоую между Мидѣı и Вавилономь; до понѣтьскаго мора, на полоунощьнъныꙗ страны, Доунай, Дънѣстръ и кавька-

снйскыя горы, рекъше оугорьскы, и отъ тоудѣ доже и до Днѣпра, и прочая рѣкы: Десна, Припеть, Двина, Волховъ, Волга, иже идеть на въстокъ, въ часть Симовоу. въ Йфетовѣ же части сѣдить Роусь, Чюдь и си изъици: Мерю, Моурома, Весь, Моръдва, Заволочьская Чюдь, Пермь, Печера, Имь, Оугра, Литва, Зимѣгола, Корсь, Лѣтьгола, Либь, Лыхове же и Проусь. Чюдь присѣдить къ морю варяжьскомоу; по семоуждє морю сѣдить Варязи сѣмо къ въстокоу до прѣдѣла Симова, по томоужде морю сѣдить къ западоу до земли аглиньскы и до влашьскы. Йфетово бо и то колѣно: Варязи, Свие, Моуръмане, Готе, Роусь, Аглине, Галичане, Влахове, Римляне, Нѣмьци, Корлязи, Венедици. Фрягове и прочии присѣдить отъ запада къ полоудьнию, и съсѣдить съ племенемь Хамовомь.

II. Симъ же и Хамъ и Йфетъ, раздѣливъше землю жрѣбий метавъше, оурокъ положиша не прѣстоупати никомоуже въ жрѣбий братань, и живяхоу къждо въ своєй части. и бысть изыкъ єдинъ. и оумноживъшемъ сѧ человѣкомъ на земли, помыслиша създати столпъ до небесе, въ дьни Иєктана и Фалека. и събраша сѧ на мѣстѣ Сенаръ поли, здати столпъ до небесе и градъ около єго Вавилонъ. и създаша столпъ тъ за четыри десяти лѣтъ, и несъвершенъ бысть. и съниде господь Богъ видѣти града и столпа, и рече господь: се, родъ єдинъ и изыкъ єдинъ. и съмѣси Богъ изыкы, и раздѣли на седмь десятъ и два изыка, и раскы и по въсей земли. по размѣшении же изыкъ Богъ вѣтромь великомь разроуши столпъ, и есть останъкъ єго промеждоу Ясюра и Вавилона, и есть въ высотоу и въ широтоу лакътъ пяти тысоущь и четыре сътъ и трий десятъ и трий, и въ лѣта многа бысть хранимъ останъкъ тъ. по разроушении же столпа и по раздѣлении изыкъ приняша сынове Симови въсточьныя страны, а Хамови сынове полоудьньныя страны, Йфетови же приняша западъ и полоуночьныя страны. отъ сихъ же седми десятъ и двою изыкоу бысть изыкъ словѣньскъ, отъ племени Йфетова, Норици, иже соуть Словѣне.

III. По мнозѣхъ же врѣменехъ сѣли соуть Словѣне по Доунаеви, къде есть нынѣ оугорьска земля и болгарьска.

и отъ тѣхъ Словѣнъ разидоша ся по земли, и прозваша ся имены своими, къде сѣдѣше на которѣмь мѣстѣ, ико пришьдъше сѣдоша на рѣцѣ именемь Морава, и прозваша ся Морава, а дроузии Чеси нарекоша ся, а се ти же Словѣни: Хорвате Бѣлии и Серьбь и Хороутане. Влахомъ бо нашьдъшемъ на Словѣны на доунайскыи, и сѣдѣшемъ въ нихъ и насилающемъ имъ, Словѣни же ови пришьдъше сѣдоша на Вислѣ, и прозваша ся Ляхове, а ини отъ тѣхъ Ляховъ прозваша ся Поляне, а Ляхове дроузии Лоутичи, ини Мазовшане, ини Поморяне. тако же и ти Словѣне пришьдъше сѣдоша по Днѣпроу, и нарекоша ся Поляне, а дроузии Дрѣговичане, за не сѣдоша въ лѣсѣхъ; а дроузии сѣдоша междоу Припетию и Двиною, и нарекоша ся Дреговичи. ини сѣдоша на Двинѣ, и нарекоша ся Полочане, рѣчькы ради, иже течеть въ Двиноу, именемь Полота, отъ сеи прозваша ся Полочане. Словѣни же сѣдоша около езера Ильмеря, и прозваша ся своимь именемь, и съдѣлаша градъ, и нарекоша и Новъ Градъ. а дроузии сѣдоша по Деснѣ и по Семи и по Соулѣ, и нарекоша ся Сѣверъ. и тако разиде ся словѣньскыи изыкъ. тѣмьже и грамата прозва ся словѣньскаа.

IV. Поляномъ же живоущемъ особь по горамъ симъ бѣ поуть изъ Варягъ въ Грекы и изъ Грекъ по Днѣпроу, и верхъ Днѣпра волокъ до Ловоти, и по Ловоти вънити въ Ильмерь езеро великое, изъ негоже езера течеть Волховъ, и течеть въ езеро великое Нево, и того езера течеть оустие въ море варяжьское, и по томоу морю ити до Рима, а отъ Рима прити по томоуждє морю къ Цѣсарю Градоу, и отъ Цѣсаря Града прити въ Поньтъ море, въ неже течеть Днѣпръ рѣка. Днѣпръ во течеть изъ оковьскаго лѣса, и течеть на полъ дьне, а Двина изъ тогожде лѣса течеть, и идеть на полоуношие, и вънидеть въ море варяжьское. изъ тогожде лѣса течеть Волга на въстокъ, и вътечеть седмию десятъ жрѣлъ въ море хвалиньское. тѣмьже изъ Роусь можеть ити по Волзѣ въ Болгары и въ Хвалисы, и на въстокъ доити въ жрѣбий Симовъ, а по Двинѣ въ Варягы, изъ Варягъ до Рима, а отъ Рима до племени Хамова. а Днѣпръ течеть въ поньтьское море тремя жрѣлы,

иже море словеть роусьско, по немоуже оучилъ свѧтый Ѩньдрѣй, братъ Петровъ, ꙗкоже рѣша.

V. Ѩньдрѣю оучащю въ Синопии и пришьдъшю емоу въ Коръсоуню, оувѣдѣ, ꙗко изъ Коръсоуня близь оустиѥ днѣпрьскоѥ, и въсхотѣ понти въ Римъ, и приде въ оустиѥ днѣпрьскоѥ, и отъ толѣ понде по Днѣпроу горѣ, и по приключаю приде и ста подъ горами на брѣзѣ. и заутра въставъ рече къ соущимъ съ нимь оученикомъ: видите ли горы сиѧ? ꙗко на сихъ горахъ въсиѥть благодать божиѧ, и имать градъ великъ быти, и церкви многы имать Богъ въздвигноути. и вшьдъ на горы сиѧ благослови ѧ, и постави крестъ, и помоливъ сѧ Богоу и сълѣзъ съ горы сеѧ, идеже послѣжде бысть Кыевъ, понде по Днѣпроу горѣ. и приде въ Словѣны, идеже нынѣ Новъ Градъ, и видѣ люди тоу соущаѧ, какъ ѥсть обычай имъ, и како сѧ мыють и хвощють, и оудиви сѧ имъ. и иде въ Варягы, и приде въ Римъ, и исповѣда, ꙗлико наоучи и ꙗлико видѣ, и рече имъ: дивьно видѣхъ въ словѣньстѣй земли идоущю ми сѣмо; видѣхъ бани дрѣвиныѧ, и пѣжьгоуть ѧ рамяно, и съвлѣкоуть сѧ, и боудоуть сами, и облѣкоуть сѧ квасомь оусниномь, и възьмоуть на сѧ прутие младо, и бьють сѧ сами, и того сѧ добьють, ледва вылѣзоуть живи, и облѣкоуть сѧ водою стоуденою, и тако оживоуть. и то творять по вьсь дьни, не моучими никымьже, нъ сами сѧ моучать, и то творять мъвение себѣ, а не моучение. и се слышавъше дивлѧхоу сѧ. Ѩньдрѣй же бывъ въ Римѣ приде въ Синопию.

VI. Полѣмъ же живоущемъ особь и владоущимъ родъ своими, ижѥ и до сеѧ братиѧ бѣхоу полѣне, живѣхоу къждо съ своимь родомь и на своихъ мѣстѣхъ, владѣюще къждо родомь своимь... и бѣша ... г. братиѧ, единомоу имѧ Кыи, а дроугомоу Щекъ, а третиемоу Хоривъ, и сестра ихъ Лыбедь. и сѣдяше Кыи на горѣ, идеже нынѣ оувозъ Боричевъ, а Щекъ сѣдяше на горѣ, идеже нынѣ зоветь сѧ Щековица, а Хоривъ на третиѧ горѣ, отъ негоже прозва сѧ Хоривица. и сътвориша градъ въ имѧ брата своѥго старѣйшаго, и нарекоша имѧ емоу Кыевъ. и бѣше около града лѣсъ и боръ великъ, и бѣхоу ловяще звѣри,

бяхоу моужи моудри и съмъисльни, и нарицахоу сѧ Полѧне, отъ нихъже соуть Полѧне въ Кыевѣ и до сего дьне. ини же, не съвѣдоуще, рекоша, ико Кый есть пръвозьникъ былъ, оу Кыева бо бяше пръвозъ тъгда съ оноу страны Днѣпра, тѣмь глаголахоу: на пръвозъ на Кыевѣ: аще бо бы былъ пръвозьникъ Кый, то не бы ходилъ Цѣсарю Градоу, нъ сѧ Кый княжаше въ родѣ своемь. и приходивъшю емоу къ цѣсарю, якоже съказаютъ, великоу чьсть приялъ отъ цѣсаря, при которѣмь приходивъ цѣсари. идоущю же емоу опять приде къ Доунаеви, и възлюби мѣсто, и сѣроуби градъкъ малъ, и хотяше сѣсти съ родомь своимь, и не даша емоу тоу близа живоущии, иже и до нынѣ наричють Доунайци градище Кыевѣць. Кыеви же пришьдъшю въ свой градъ Кыевъ, тоу животъ свой съконьча. и брата его Щекъ и Хоривъ и сестра нхъ Лыбедь тоу съконьчаша сѧ.

VII. И по сихъ братии держати почаша родъ нхъ княжение въ Полѧхъ, а въ Дрѣвлѧхъ свое, а Дреговичи свое, а Словѣне въ Новѣ Градѣ свое, а другоє на Полотѣ, иже соуть Полочане: отъ нихъже Кривичи, иже сѣдять на верхъ Волгы и на верхъ Двины и на верхъ Днѣпра, ихъже градъ есть Смольньскъ, тоудѣ бо сѣдять Кривичи, таже сѣверъ отъ нихъ на Бѣлѣ Езерѣ сѣдять Весь, а на Ростовьстѣмь езерѣ Мера, а на Клѣщинѣ езерѣ Мера же. а по Оцѣ рѣцѣ, идеже въточть въ Волгоу, сѣдить Моурома, язъык свой, и Черемиса, свой язъыкъ, Моръдва, свой язъыкъ. сѧ бо тъкъмо словѣньскъ язъыкъ въ Роуси: Полѧне, Дрѣвлѧне, Новогрьдьци, Полочане, Дреговичи, Сѣверъ, Боужане, зане сѣдоша по Боугоу, послѣжде же Волъинѧне. а се соуть ини язъыци, иже дань дають Роуси: Чюдь, Мера, Весь, Моурома, Черемиса, Моръдва, Пермь, Печера, Ямь, Литва, Зимѣгола, Корсь, Норъва, Либь. си соуть свой язъыкъ имоуще, отъ колѣна Афетова, иже живоуть въ странахъ полоуночьныихъ.

VIII. Словѣньскоу же язъыкоу, якоже рекохомъ, живоущю на Доунаи, придоша отъ Скоудъ, рекъше отъ Козаръ, рекомии Болгаре, и сѣдоша по Доунаеви, и насильници Словѣномъ бъша. а по семь придоша Оугре Бѣлии, и наслѣдиша землю словѣньскоу. си оубо Оугри почаша бъти

при Ираклии цѣсари, иже находиша на Хоздроя, цѣсаря персьскаго. въ си же врѣмена бѣша и Обре, иже и ходиша на Ираклия цѣсаря, и мало его не яша. си же Обре воюваху на Словѣны, и примоучиша Доулѣбы, соущя Словѣны, и насилие творяхоу женамъ доулѣбьскымъ. аще поихати боудяше Обриноу, не дадяше въпрящи коня ни вола, нъ велѣше въпрящи три ли четыри ли пять женъ въ телѣгоу и повести Обрина, и тако моучахоу Доулѣбы: бяхоу бо Обре тѣломь велици и оумомь горди, и Богъ потрѣби я, и помроша вьси, и не оста ся ни единъ Обринъ. и есть притъча въ Роуси и до сего дьне: погыбоша акы Обре; нѣсть ихъже нѣсть племени ни наслѣдъка. по сихъ же придоша Печенѣзи, и пакы идоша Оугри Черныи мимо Кыевъ, послѣжде при Ользѣ.

IX. Полиномъ же живоущемъ особь, якоже рекохомъ, соущемъ отъ рода словѣньска, нарекоша ся Поляне, а Дрѣвлянне отъ Словѣнъ же, и нарекоша ся Дрѣвлянне. Радимичи же и Вятичи отъ Ляховъ: бяста бо два брата въ Лясѣхъ, Радимъ, а дроугыи Вятко, и пришьдъша сѣдоста Радимъ на Сожю, и прозваша ся Радимичи, а Вятко сѣде съ родомь своимь по Оцѣ, отъ негоже прозваша ся Вятичи. и живяхоу въ мирѣ Полине и Дрѣвлянне и Сѣверъ и Радимичи и Вятичи и Хорвате. Доулѣби же живяхоу по Боугоу, къде нынѣ Волынянне, а Оугличи и Тиверьци сѣдяхоу по Дънѣстроу, присѣдяхоу къ Доунаеви, и бѣ множьство ихъ, сѣдяхоу бо по Дънѣстроу и до моря, и соуть гради ихъ и до сего дьне, да то ся зоваяхоу отъ Грекъ Великаа Скоудь.

X. Имяхоу оубо обычаи свои и законъ отьць своихъ и прѣданья, къждо свой нравъ. Полине бо своихъ отьць обычай имоуть кротъкъ и тихъ и стыдѣние къ снъхамъ своимъ и къ сестрамъ, къ матеремъ и къ родителемъ своимъ, къ свекровемъ и къ дѣверемъ велико стыдѣние имяхоу, брачьныи обычай имяхоу: не хождаше зять по невѣстоу, нъ привождахоу вечеръ, а за оутра приношахоу по ней чьто въдадоуще. а Дрѣвлянне живяхоу звѣриньскомь образомь, живоуще скотьскы: оубиваху дроугъ дроугъ, и ядяхоу вьсе нечисто, и брака оу нихъ не бываше, нъ оумыка-

хоу оуводы дѣвица. и Радимичи и Вятичи и Сѣверъ единъ обычай имяхоу: живяхоу въ лѣсѣхъ якоже и вьсякъ звѣрь, ядоуще вьсе нечисто, и срамословие въ нихъ прѣдъ отьци и прѣдъ снъхами, и браци не бываху въ нихъ, нъ игрища междоу селы, и съхождахоу ся на игрища и на плесание и на вьсы бѣсовьскаа игрища, и тоу оумыкахоу жены себѣ, съ неюже къто съвѣщаваше ся; имяхоу же по двѣ и по три жены. и аще къто оумряше, творяхоу тризноу надъ нимь, и по семь творяхоу крадоу великоу, и възложахоутъ на крадоу мертвьца, и съжьжахоу, и по семь събравъше кости въложахоу въ соудиноу малоу, и поставляхоу на столпѣ на поутехъ, иже творять Вятичи и нынѣ. сицѣмже обычаи творяхоу Кривичи и прочии погани, не вѣдоуще закона божиа, нъ творяще сами себѣ законъ.

XI. Глаголеть Георгий въ лѣтописании: ибо коемоуждо языкоу овѣмъ исписанъ законъ есть, дроугымъ же обычай, за не законъ безаконьникомъ отьчьствие мънить ся. отъ нихъже первии Сири живоущей на коньць земля законъ имоуть отьць своихъ обычай: не любодѣяти и прѣлюбодѣяти, ни красти, ни клеветати, ни оубити, ни злодѣяти вьсьма. законъ же оу Бактриянъ, глаголемыихъ Брахманъ, и оу Островьникъ иже отъ прадѣдъ наказание и благочьстие, мьсо не ядоуще, ни вина пиюще, ни блоудa творяще, никакоиже злобы творяще, страха ради многа божиа, ибо таче прилежащемъ къ нимъ Индомъ оубийстводѣйцамъ и скверноторящемъ гнѣвливо и паче естьства, въ въноутреныйшии странѣ человѣкы ядоуще и страньствоующихъ оубиваху, паче же ядяхоу яко пьси. иетеръ же законъ Халдѣемъ и Вавилонямъ: матери поимати, съ братьни чадъ блоудъ дѣяти, и оубивати, вьсяко бо стоудьное дѣяние яко добродѣтель мънять ся дѣюще, люто далече страны своеа боудоуть. инъ же законъ Гилѣомъ: жены оу нихъ орють, зиждоуть храмы, и моужьскаа дѣла творять, нъ и любы творять, ялико хотять, не въздержаемы отъ моужий своихъ вьсьма, ни зазрять, въ нихъже соуть храбры жены, ловять звѣрь крѣпъкыи, владѣють же моужи своими и довлеють ими. въ Британии же мнози моужи съ единою женою съпять, и многы

женъı съ єдинѣмь моужемь похотьствоуютъ: безаконьныи акъı законъ отьць творитъ независтьно ни-въздержаньо. Амазони же моужа не имоуть, нъ акъı скотъ бесловесьныи єдиною лѣтомь къ весьнѣимъ днемъ оземьственъı боудоуть, и съчетаютъ сѧ съ окрестьнъıми имъ моужи, ако нѣкоторое имъ торжьство и велико праздьньство врѣмя то мьнитъ: отъ нихъ зачѧтъıше въ чрѣвѣ, пакъı разбѣгноуть сѧ отъ сюдоу вьси. въ врѣмя же, хотѧщамъ родити, аще родитъ сѧ моужьскъ полъ, погоубитъ; аще ли дѣвичьскъ полъ, то въздоитъ, и прилежьнѣ въспитаютъ. ꙗкоже се и при насъ нынѣ Половьци законъ держатъ отьць своихъ: кровь проливати, а хвалѧще сѧ о сихъ, ядоуще мертвьчиноу и вьсю нечистотоу, хомıкъı и соусълъı, и понмаютъ мащехъı своѧ и ѧтрови, и инъı обычаи отьць своихъ творятъ, мъı же хрестиане и велико земль, ıже вѣроуютъ въ свѧтоую Троицю и въ єдино крещение и въ єдиноу вѣроу, законъ имамъı єдинъ, ꙗлико въ Христа крестихомъ сѧ и въ Христа облѣкохомъ сѧ.

XII. По сихъ же лѣтѣхъ, по съмерти братиѧ сеѧ бъıша обидими Дрѣвлѣми и инѣми окольними, и наидоша и Козаре сѣдѧща на горахъ сихъ въ лѣсѣхъ, и рѣша Козари: платите намъ дань. съдоумавъше же Полѧне въдаша отъ дъıма мечь, и несоша Козаре къ князю своемоу и къ старѣйшинамъ, и рѣша имъ: се, налѣзохомъ дань новоу. они же рѣша имъ: отъ коудоу? си же рѣша: въ лѣсѣхъ на горахъ надъ рѣкою днѣпрьскою. они же рѣша: чьто соуть въдали? си же показаша мечь. и рѣша старьци козарьстии: нѣ добра дань, княже, мъı сѧ доискахомъ ихъ ороужиемь єдиною страною остроме, рекъше саблями, а сихъ ороужие обоюдоу остро, рекъше мечи: си имоуть имати дань на насъ и на инѣхъ странахъ. се же съвъıсть сѧ вьсе, не отъ своеѧ бо воли рекоша, нъ отъ божиѧ повелѣниѧ, ꙗко и при Фараонѣ цѣсари юпьтьстѣмь, егда приведоша Моисѣа прѣдъ Фараона, рѣша старѣйшинъı Фараони: сь хощетъ съмѣрити область юпьтьскоую, ꙗкоже и бъıсть: погъıбоша бо Юпьтяне отъ Моисѣа, а первое бѣша работающе имъ. тако и си владѣша, а послѣжде самѣми владѣютъ. ꙗкоже и бъıсть, владѣютъ бо Козаръı роусьстии князи и до дьньшняго дьне.

XIII. Въ лѣто .⁂стѫ., индикта .и., начѣнѣшю Михаилоу цѣсарьствовати, нача сѧ прозѣбати роусьска земля. о семь бо оувѣдахомъ, ѩко при семь цѣсари приходиша Роусь на Цѣсарь градъ, ѩкоже пишеть сѧ въ лѣтописании гречьстѣмь. тѣмьже отъ селѣ почѣнемъ и числа положимъ. ѩко отъ Ѩдама до потопа лѣтъ. ⁂вме., а отъ потопа до Ѩврама лѣтъ .⁂а. и .пв., а отъ Ѩврама до исхожденьа Мойсиева лѣтъ .ѵл., а отъ исхожденьа Мойсиева до Давыда лѣтъ .х. и .а., а отъ Давыда и отъ начала цѣсарьства Соломоня до плѣненьа иероусалимля лѣтъ .ѵми., а отъ плѣненьа до Ѩлександра лѣтъ. .тни., а отъ Ѩлександра до рождьства Христова .тлг., а отъ Христова рождьства до Костѧнтина лѣтъ .тни., отъ Костѧнтина же до Михаила сего лѣтъ .фмв., а отъ перваго лѣта Михаилова до перваго лѣта Ольгова, роуськаго кнѧзя, лѣтъ .кд., а отъ перваго лѣта Ольгова, по неже сѣдѣ въ Кыевѣ, до перваго лѣта Игорева лѣтъ .ла., а отъ перваго лѣта Игорева до перваго лѣта Свѧтослава лѣтъ .лг., а отъ перваго лѣта Свѧтослава до перваго лѣта Ѩрополча лѣтъ .ки., а Ѩрополкъ кнѧжи лѣтъ .и., а Владимѣръ лѣтъ .лз., а Ѩрославъ кнѧжи лѣтъ .м. тѣмьже отъ съмерти Свѧтослава до съмерти Ѩрослава лѣтъ .пе., а отъ съмерти Ѩрослава до съмерти Свѧтополча лѣтъ .ѣ. нъ мы на прѣждьнее възвратимъ сѧ, и сѣкажемъ, чьто сѧ оудѣи въ лѣта си, ѩкоже прѣжде почали бѣхомъ первое лѣто Михаиломь, и по рядоу положимъ числа.

XIV. Въ лѣто .⁂стѫа. въ лѣто .⁂стѫв. въ лѣто .⁂стѫг. въ лѣто .⁂стѫд. въ лѣто .⁂стѫе. въ лѣто .⁂стѫѕ. Михаилъ цѣсарь изиде съ вои брѣгомь и моремь на Болгары. Болгаре же оувидѣвъше, ѩко не могоша стати противоу, крестити сѧ просиша, и покорися сѧ Грекомъ. цѣсарь же крести кнѧзя ихъ и болѩры вьсѣ, и миръ сътвори съ Болгары.

Въ лѣто .⁂стѫѕ. имахоу дань Карлязи, приходѧще изъ заморья, на Чюди и на Словѣнѣхъ, на Мери и на Весь и Кривичѩхъ; а Козари имахоу на Полѩхъ и на Сѣверѣ и на Вятичѩхъ, имахоу по вѣлѣ вѣверици отъ дъма.

XV. Въ лѣто .⁂стѫи. въ лѣто .⁂стѫд. въ лѣто .⁂сто. изгнаша Варязѣ за море, и не даша имъ дани, и почаша сами въ себѣ владѣти, и не бѣ въ нихъ правьдѣ, и въста

родъ на родъ, и бѣша въ нихъ оусобица, и воевати почаша сами на ся. и рѣша сами въ себѣ: поищимъ себѣ князя, иже бы владѣлъ нами и соудилъ по правоу. и идоша за море къ Варягомъ, къ Роуси, сице бо ся звахоу ти Варязи, Роусь, яко се дроузии зовоутъ ся Свие, дроузии же Новгородцане, Аглане, дроузии Готе, тако и си. рѣша Роуси Чюдь, Словѣни и Кривичи и Весь: земля наша велика и обилна, а наряда въ ней нѣсть; да поидѣте княжитъ и владѣтъ нами. и избраша ся .г. братиа съ роды своими, и пояша по себѣ всю Роусь, и придоша. и старѣйшии, Рюрикъ, сѣде въ Новѣ Градѣ, а дроугыи, Синеоусъ, на Бѣлѣ Езерѣ, а третии Изборьстѣ, Троуворъ. и отъ тѣхъ Варягъ прозвася ся роуськая земля, Новгородьци, ти соуть людие Новгородьци отъ рода варяжьска, прѣжде бѣша Словѣни. по двою же лѣтоу Синеоусъ оумре и братъ его Троуворъ. и прия власть Рюрикъ, и раздая моужемъ своимъ градъı, овомоу Полотьскъ, овомоу Ростовъ, дроугомоу Бѣло Езеро. и по тѣмъ градомъ соуть находьници Варязи, а первии насельници въ Новѣ Градѣ Словѣне, въ Полотьсцѣ Кривичи, въ Ростовѣ Мери, въ Бѣлѣ Езерѣ Весь, въ Моуромѣ Моурома. и тѣми вьсѣми обладаше Рюрикъ. и быста оу него два моужа, не племени его, нъ болярина, и та испросиста ся къ Цѣсарю Градоу съ родомъ своимъ. и поидоста по Днѣпроу, и идоуща мимо оузрѣста на горѣ градъкъ, и оупрашаста и рѣста: чий сь градъкъ? они же рѣша: была соуть .г. братиа, Кыи, Щекъ, Хоривъ, иже сѣдѣлаша градъкъ сь, и изгыбоша, и мы сѣдимъ, родъ ихъ, сьде, платяще дань Козаромъ. Осколдъ же и Диръ сѣдоста въ градѣ семь, и многы Варягы съвъкоуписта, и начаста владѣти польскою землею, Рюрикоу же княжащоу къ Новѣ Градѣ.

XVI. Въ лѣто .ѯstоа. въ лѣто .ѯstов. въ лѣто .ѯstог. въ лѣто .ѯstод. иде Осколдъ и Диръ на Грекы, и придоша въ .дı. лѣто Михаила цѣсаря. цѣсарю же отъшьдъшю на Агарины, и дошьдъшю имоу Черныя рѣкы, вѣсть епархъ посла къ немоу, яко Роусь на Цѣсарь Градъ идеть, и врати ся цѣсарь. Си же въ ноутрь Соудоу въшьдъше, много оубийство хрестияномъ сътвориша, и въ двою сътоу корабль остоупиша Цѣсарь Градъ. цѣсарь же идва въ градъ вънидѣ,

и съ патриархомъ съ Фотиемъ приде къ соущии церкъви святѣй богородици въ Влахернѣ, и всю нощь молитвоу сътвориша, таже божественоую ризоу святыя богородица съ пѣсньми изнесъше въ рѣкоу омочиша, тишинѣ соущи, морю оукротившюю ся. и абие боуры въста съ вѣтромь, и волнамъ великимъ въставъшамъ засобь, безбожьныхъ Роуси корабли съмыте, и къ брѣгоу приверже, и изби и, яко мало ихъ отъ таковыя бѣды избѣгноути. и въ свои ся възвратиша ся.

XVII. Въ лѣто .ѯstoѳ. въ лѣто .ѯstos. поча цѣсарьствовати Василий.

Въ лѣто .ѯstoз. крещена бысть вьси земли болгарьскаи.

Въ лѣто .ѯstoи. въ лѣто .ѯstoд. въ лѣто .ѯstп. въ лѣто .ѯstпа. въ лѣто .ѯstпв. въ лѣто .ѯstпг. въ лѣто .ѯstпд. въ лѣто .ѯstпѳ. въ лѣто .ѯstпѕ. въ лѣто .ѯstпз. оумершю Рюрикови прѣдасть княжение свое Ольгови, отъ рода иемоу соущоу, въдавъ иемоу сына свои на роуцѣ, Игори, бѣ бо дѣтьскъ вельми.

XVIII. Въ лѣто .ѯstпи. въ лѣто .ѯstпд. въ лѣто .ѯstч. поиде Ольгъ, поимъ вои многы, Варягы, Чюдь, Словѣны, Мерю, Вясь, Кривича, и приде къ Смольньскоу къ Кривича, и приа градъ, и посади моужь свои. и отъ тоудоу поиде въ низъ, и възи Любечь, и посади моужь свои. и приде къ горамъ къ кыевьскымъ, и оувѣдѣ Ольгъ, яко Осколдъ и Диръ княжита, и похрани вои въ ладиихъ, а дроугыя на зади остави, а самъ приде, носи Игоря дѣтьска. и приплоу подъ Оугорьскоие, похранивъ вои свои, и посла къ Осколдоу и Дирови, глаголи: яко гость есмъ, и идемъ въ Грекы отъ Ольга и отъ Игоря княжича: да придѣта къ намъ, къ родоу своиемоу. Осколдъ же и Диръ придоста. и выскакаша вьси прочии изъ ладии, и рече Ольгъ Осколдоу и Дирови: въı нѣста князя, ни рода княжа, ъъ азъ есмь родоу княжа, и въıнесоша Игоря, и сь есть сынъ Рюриковъ. и оубиша Осколда и Дира, и несоша на гороу, и погребоша и на горѣ, иже ся нъıнѣ зоветь Оугорьскоие, идеже нъıнѣ Олъминъ дворъ: на той могылѣ поставилъ Олъма церкъвь, Свътаго Николоу; а Дирова могыла за Свътою Ириною. и сѣде Ольгъ княжа въ Кыевѣ. и рече Ольгъ: се, боуди мати градомъ роуськымъ.

и ѣкша оу него Варязи и Словѣни, и прочеи прозваша сѧ Роусию. сѧ же Ольгъ нача градъı ставити, и оустави дани Словѣнюмъ, Кривичемъ и Мери. и оустави Варягомъ дань даяти отъ Нова Града гривьнъ .т. на лѣто, мира дѣлы, иже до съмерти Ярославли даяхоу Варягомъ.

XIX. Въ лѣто .ѯstча. поча Ольгъ воевати Дрѣвлины, и примоучивъ и имаше на нихъ дань по чернѣ коунѣ.

Въ лѣто .ѯstчв. иде Ольгъ на Сѣверины, и побѣди Сѣверины, и възложи на ня дань лъгъкоу, и не дасть имъ Козаромъ дани платити, рекъı: азъ имъ противьнъ, а вамъ нѣ чемоу.

Въ лѣто .ѯstчг. посла Ольгъ къ Радимичемъ, рекъı: комоу дань даете? они же рѣша: Козаромъ. и рече имъ Ольгъ: не дайте Козаромъ, нъ мънѣ дайте. и вѣдаша Олигови по цѣлигоу, якоже и Козаромъ даяхоу. и ѣ обладаша Ольгъ Полияны и Дрѣвлияны и Сѣверины и Радимичи, а съ Оугличи и Тиверьци имяше рать.

Въ лѣто .ѯstчд. въ лѣто .ѯstче. Леонъ цѣсарьствова, сънъ Василиевъ, иже Львъ прозва сѧ, и братъ его Александръ, иже цѣсарьствова лѣтъ к. и. s.

Въ лѣто .ѯstчs. въ лѣто .ѯstчз. въ лѣто .ѯstчи. въ лѣт .ѯstчѳ. въ лѣто .ѯsѳ. въ лѣто .ѯsѳа. въ лѣто .ѯsѳв. въ лѣто .ѯsѳг. въ лѣто .ѯsѳд. въ лѣто .ѯsѳе. въ лѣто .ѯsѳs. идоша Оугри мимо Кыевъ горою, яже сѧ зовѣтъ нъıнѣ Оугорьское, и пришьдъше къ Днѣпроу сташа вѣжами, ѣкша бо ходяще акъı сѧ Половьци. и пришьдъше отъ въстока оустремишя сѧ чрѣзъ горъı великъıя, и почаша воевати на живоущаıя тоу Влахъı и Словѣнъı. сѣдяхоу бо тоу прѣжде Словѣни, и Влахове пришла землю словѣньскоую. по семь же Оугри прогнаша Влахъı, и насѣдиша землю, и сѣдоша съ Словѣнъı, покоривъше и подъ сѧ, и отъ толѣ прозва сѧ земля оугорьска. и начаша воевати Оугри на Грекъı, и поплѣниша землю драчьскоую и македоньскоую дояже и до Селоуня; и начаша воевати на Моравоу и на Чехъı. бѣ единъ язъıкъ словѣньскъ, Словѣни, иже сѣдяхоу по Доунаеви, ихъже пришла Оугри, и Морава и Чеси и Лядове и Полияне, яже нъıнѣ зовомаı Роусь. симъ бо первое положенъı книгъı, Моравѣ, яже прозва сѧ грамата словѣнь-

ская, иже грамата есть въ Русси и въ Болгарѣхъ дунайскыхъ.

XX. Словѣномъ живоущемъ крещеномъ, князи ихъ, Ростиславъ и Свѣтополкъ и Коцелъ, послаша къ цѣсарю Михаилоу, глаголюще: земля наша крещена, а нѣсть оу насъ оучителя, иже бы нъı наказалъ и пооучилъ насъ и протолковалъ свѣтыıя книгы, не разоумѣемъ бо ни гречьскоу изыкоу ни латиньскоу, они бо ıы инако оучать, а дроузии инако, тѣмьже не разоумѣемъ книжьнаго образа ни силы ихъ: да послѣте нъı оучителя, иже нъı могоуть сказати книжьная словеса и разоумъ ихъ. се слышавъ цѣсарь Михаилъ съзва философы вьси, и сказа имъ рѣчи вьси словѣньскыхъ князь. и рѣша философи: есть моужь въ Селоунѣ, именемь Левъ, и соуть оу него сынове разоумьнии изыкоу словѣньскоу, хытра два сына оу него и философа. се слышавъ цѣсарь посла по ня въ Селоунь къ Львови, глаголы: посли къ намъ въ скорѣ сына своя, Меѳодиа и Костянтина. се слышавъ Левъ въ скорѣ посла и, и придоста къ цѣсареви, и рече има: се, приславъ си къ мънѣ словѣньскаıа земля, просящи оучителя себѣ, иже бы могалъ имъ протолковати свѣтыıя книгы, сего бо желаютъ... и оумолена бъıста цѣсаремь. и посла и въ словѣньскоую землю къ Ростиславоу и Свѣтополкоу и Коцелови. сима же пришьдъшема начаста съставляти писмена азъбоукованьная словѣньскы, и прѣложиста апостолъ и евангелие. и рады бъıша Словѣни, яко слышаша величия божия своимь изыкомь. по семь же прѣложиста псалтырь и охтоихъ и прочая книгы. нѣцыи же начаша хоулити словѣньскыıя книгы, глаголюще: яко не достоить никоторомоужь изыкоу имѣти боукъвъ своихъ развѣ Евреи и Грекъ и Латинъ, по Пилатовоу писанию, иже на крестѣ господьни написа. се же слышавъ папежь римьскыı похоули тѣхъ, иже ръпъщють на книгы словѣньскыıя, рекъı: да сѣ исполнить книжьное слово, яко въсхвалять Бога вьси изыци; дроугое же: вьси възглаголють изыкъı различьнъıми величия божия, якоже дасть имъ Свѣтыı Доухъ отвѣщавати. да аще кто хоулить словѣньскоую граматоу, да боудеть отълоучень отъ церкъве, доньде сѣ исправить; ти бо соуть волци, а не овьца, иже достоить отъ плода знати, хра-

инѣи сѧ ихъ. вы же, чада божиа, послоушайте оучениа, и не отринѣте наказаниа церкъвьнаго, ꙗкоже вы наказалъ Меѳодиі, оучитель вашь. Костѧнтинъ же възвративъ сѧ въспѧтъ иде оучитъ болгарьскаго ꙗзыка, а Меѳодиі оста въ Моравѣ. по семь же Коцелъ кнѧзь постави Меѳодиа епископа въ Панонии на столѣ свѧтаго Ѧндроника апостола, единого отъ .о., оученика свѧтаго апостола Павьла. Меѳодиі же послади два попа скорописьца зѣло, и прѣложи вьсѧ книгы исполнь отъ гречьска ꙗзыка въ словѣньскъ шестиіо мѣсѧць, начѧнъ отъ марта мѣсѧца, до двою десѧтоу и шести дьнь октыбра мѣсѧца. оконьчавъ же достоіноу хвалоу и славоу Богоу въздасть, даюшемоу такоу благодать епископоу Меѳодиіу, настольникоу Ѧндроникоу. тѣмьже словѣньскоу ꙗзыкоу оучитель ѥсть Ѧндроникъ апостолъ, Моравы бо доходилъ: и апостолъ Павьлъ оучилъ тоу, тоу бо ѥсть Илюрикъ, егоже доходилъ апостолъ Павьлъ, тоу бо бѣша Словѣни первѣе. тѣмьже словѣньскоу ꙗзыкоу оучитель ѥсть Павьлъ, отъ негоже ꙗзыка и мы ѥсме, Роусь, тѣмьже и намъ Роуси оучитель ѥсть Павьлъ апостолъ, по неже оучилъ ѥсть ꙗзыкъ словѣньскъ, и поставилъ ѥсть епископа и намѣстьника по сѣмъ Ѧндроника словѣньскоу ꙗзыкоу. а словѣньскъ ꙗзыкъ и роуськыі єдинъ, отъ Варягъ бо прозваша сѧ Роусиіо, а первѣе бѣша Словѣне; аще и Полиане звахоу сѧ, нъ словѣньска рѣчь бѣ: Полиами же прозваша сѧ, за неже въ поли сѣдяхоу, а ꙗзыкъ словѣньскыі имъ єдинъ.

XXI. Въ лѣто .ѯsуз. въ лѣто .ѯsуи. въ лѣто .ѯsуѳ. въ лѣто. .ѯsуі. Леонъ цѣсарь наш Оугры на Болгары, Оугре же нашѣдъше вьсю землю болгарьскоую паѣноваховоу: Семеонъ же оубѣдѣвъ на Оугры възврати сѧ, и Оугри противоу пондоша, и побѣдиша Болгары; ꙗко єдва Семеонъ въ Дерстръ оубѣжа.

Въ лѣто .ѯsуаі. Игореви възрастѣшю хождаше по Ользѣ, и слоушаше іего. и приведоша імоу женоу отъ Пльскова, именемь Ольгоу.

Въ лѣто .ѯsхві. въ лѣто .ѯsуг. въ лѣто .ѯsуѳі. въ лѣто .ѯsуеі. иде Ольгъ на Грекы, Игорь оставивъ Кыевѣ. поиде же множьство Варягъ и Словѣнъ и Чюди и Кривича и Мерю

и Полины и Сѣверъ и Дрѣвлины и Радимича и Хорваты и Дулѣбы и Тиверьца, иже соуть толковины: си вьси звахоутъ сѧ Великаѧ Скоудь. и съ сими вьсѣми поиде Ольгъ на коних̑ъ и въ корабльх̑ъ, и бѣ числомь корабльи .ѯ҃в., и приде къ Цѣсарю Градоу. и Греци замькоша Соудъ, и градъ затвориша. и въпѣзе Ольгъ на брѣгъ, и повелѣ воемъ извлачити корабли на брѣгъ, и повоева около града, и много оубийство сътвори Грекомъ, и полаты многы разбиша, и церкъви пожьгоша, а ѩже имахоу плѣньникы, овѣх̑ъ посѣкахоу, дроугыѩ же моучахоу, ины же растрѣлыхоу, а дроугыѩ въ море въмѣтахоу, и ина многа зъла творыхоу Роусь Грекомъ, ѣликоже ратьни творить. и повелѣ Ольгъ воемъ своимъ колеса издѣлати и въставити корабли на колеса: и бывъшю покосьноу вѣтроу въспяша пре, и съ полнѣмь дыхоу къ градоу. видѣвъше же Греци оубоишасѧ, и рекоша въславъше къ Ольгови: не погоубиль града, имемъ сѧ по дань, ѩкоже хощеши. и оустави Ольгъ воѧ. и вънесоша емоу врашьна и вино, и не прия его, бѣ бо оустроѥно съ отравою. и оубоишасѧ Греци, и рекоша: нѣсть сь Ольгъ, нъ свѧтыи Дѣмитрии, посланъ на ны отъ Бога. и заповѣда Ольгъ дань дати на .ѯ҃в. корабль по .вi. гривьнѣ на чловѣка, а въ корабли по .м. моужь. и ишасѧ Греци по сь, и почаша Греци мира просити, да бы не воевалъ гречьскыѧ земля. Ольгъ же мало отъстоупивъ отъ града нача миръ творити съ цѣсаремь гречьскымь, съ Леономь и съ Александромь, посла къ нима въ градъ Карла, Фарлофа, Вермоуда, Роулава и Стемида, глаголѧ: имѣте ми сѧ по дань. и рекоша Греци: чего хощеши, дамы ти. и заповѣда имъ Ольгъ дати воемъ на .ѯ҃в. корабль по двѣ на десѧте гривьнѣ на ключь и по томь дати оуклады на роусьскыѧ грады, первое на Кыевъ, таже на Черниговъ и на Переѩславль и на Полотьскъ и на Ростовъ и на Любечь и на прочаѧ грады, по тѣмъ бо градомъ сѣдѣхоу князи подъ Ольгомь соущии. да приходять Роусь, съльньное ѥмлють, ѣлико хотять, и ѩже придоуть гостие, да ѥмлють мѣсячноу на .s. мѣсяць, хлѣбъ и вино и мясо и рыбы и овощь; и да творять имъ мовь, ѣлико хотять; поидоуще же Роусь домови да ѥмлють оу цѣсаря нашего

на поуть врашьно и якоря и оужа и пра, елико на довѣ. и
ѣша си Греци. и рѣста цѣсарь и болярьство вьсе: аще при-
доуть Роусь безъ коуплѣ, да не възимаютъ мѣсячины;
да запрѣтить князь съломъ своимъ приходящимъ Роуси
сѣде, да не творять пакости въ селѣхъ въ странѣ нашей;
приходящии Роусь да витаютъ оу святаго Мамы, и послеть
цѣсарьство наше, да испишютъ имена ихъ, и тъгда възь-
моуть мѣсячьное свое гостие, первое отъ града Кыева и
пакы отъ Чернигова и Переяславля, и прочии гради; и да
въходять въ градъ единѣми враты съ цѣсаревомь моу-
жемь, безъ оружья, моужь .н.; и да творять коуплю, яко-
же имъ на довѣ, не платяще мыта ни въ чемьже. цѣсарь
же Леонъ съ Александромь миръ сътвориста съ Ольгомь,
имѣше си по дань и ротѣ заходивъше между союю, цѣ-
ловавъше сами крестъ, а Ольга водивъше и моужа его на
ротоу по роуськомоу законоу. и клѣша си оружиемь сво-
имь и Перуномь, богомь своимь, и Волосомь, скотиимь бо-
гомь, и оутвердиша миръ. и рече Ольгъ: съшийте пра паволочитѣ Роуси, а Словѣномъ копринѣнѣ. и бысть тако. и
повѣси щитъ свой въ вратѣхъ, показоуя повѣдоу. и поиде
отъ Цѣсаря Града. и въспиша Роусь пра паволочитѣма, а
Словѣне копринѣнѣма, и раздра и вѣтръ, и рекоша Словѣне:
имѣмъ си своимъ толстинамъ, не даны соуть Словѣномъ
пра копринѣнѣма. и прнде Ольгъ къ Кыеву, несы злато и
паволокы и овощь и вино и вьсако оузорочие. и прозваша
Ольга вѣщий, вьхоу бо людие погани и невѣгласи.

Въ лѣто .*sysi. въ лѣто .*sysi. въ лѣто .*syni.
въ лѣто .*syd. ѣви си звѣзда велика на западѣ, копий-
номь образомь.

XXII. Въ лѣто .*syk. посла Ольгъ моужа своа постро-
ити мира и положити рядъ между Грекы и Роусию, и по-
сла глаголы равьно дроугаго съвѣщанна, бывъшаго при
тѣхъжде цѣсарихъ, Львѣ и Александрѣ. мы отъ рода роуська, Карлы, Ингелѣдъ, Фарлофъ, Вермоудъ, Роулавъ, Гоу-
ды, Роуалдъ, Карнъ, Фралафъ, Роуаръ, Актевоу, Троу-
анъ, Лидоулъ, Фостъ, Стемидъ, ниже посланн отъ Ольга,
князя роуськаго, и отъ вьсѣхъ, ниже соуть подъ роукою
его, свѣтлыихъ болярь, къ вамъ, Львови и Александроу

и Костянтинову, великымъ о Бозѣ самодержьцемъ, цѣсарьмъ грѣчьскымъ, на оудержание и на извѣщение отъ многыихъ лѣтъ междоу хрестияны и Роусью бывъшюю любъвь, по хотѣнию нашихъ князь и по повелѣнию, и отъ вьсѣхъ иже подъ роукою его соущихъ Роусь. наша свѣтлость боле нижѣхъ, хотящихъ же о Бозѣ оудержати и извѣстити такоую любъвь, бывъшюю междоу хрестияны и Роусью, многаждъı право соудихомъ, не тъчию просто словесьмь, нъ и писаниемь и клятвою твердою кленъше сѧ оружиемь своимь, такоую любъвь извѣстити и оутвердити по вѣрѣ и по законоу нашемоу. соуть, ꙗко по неже мъı сѧ имали по божий миръ и любъвь, главъı тако въı: по первомоу оубо словоу да оумиримъ сѧ съ вами Грекъı, да любимъ дроугъ дроугъ отъ вьсея доуша и изволениа, и не въдамъ, ꙗлико наше изволение, бъıти отъ соущихъ подъ роукою нашихъ князь свѣтлъıихъ никакомоуже съблазноу или винѣ, нъ потъщимъ сѧ, ꙗлико по силѣ, на съхранение прочихъ и вьсегда лѣтъ съ вами Грекъı испов ѣданиемь и написанием и съ клятвою извѣщаемоую любъвь непрѣвратьноу и неподвижьноу. такожде и вы, Греци, да храните такоуждо любъвь къ княземъ свѣтлъıмъ нашимъ роуськымъ и къ вьсѣмъ, иже соуть подъ роукою свѣтлаго князя нашего, несъблазньноу и непрѣложьноу вьсегда и въ вьси лѣта. а о главахъ, аще сѧ ключить проказа, оурядимъ сѧ сице: да ꙗлико ꙗвѣ воудеть показанни ꙗвленъıми, да имѣемъ вѣрьно о тацѣхъ явление; а емоуже начьноуть не ꙗти вѣръı, да кленеть сѧ часть та, иже ищеть неꙗтию вѣръı: да вгда кленеть сѧ по вѣрѣ своей, боудеть казнь, ꙗкоже ꙗвить сѧ съгрѣшение о семь. аще къто оубиеть хрестианина Роусинъ или хрестианинъ Роусина, да оумреть, идеже аще сътворить оубийство: аще ли оубѣжить сътворивъıй оубийство, аще ѥсть имовитъ, да часть его, сирѣчь иже его боудеть, по законоу да възьметь ближний оубиенаго; а иже оубивъшаго иметь, толицѣмь же прибоудеть по законоу; аще ли ѥсть неимовитъ сътворивъıй оубийство и оубѣжавъ, да держить сѧ тыжа, доньдеже обрящеть сѧ, ꙗко да оумреть. аще ли оударить мьчемь, или биеть кацѣмь любо съсоудомь, за то оударение или

биєнїе да вѣдастъ литръ пѧть сребра по покономоу роусьскомоу; аще ли боудетъ неимовитъ тако сътворивъшїй, да вѣдастъ, єлико можетъ, и да съиметъ съ себе и тъі самъіи порты своа, въ нихъже ходитъ, а о процѣ да ротѣ ходитъ своєю цѣкрою, ꙗко никакоже иномоу помощи імоу, да прѣбъіваетъ тъжа отъ толѣ невъзискаєма о семь. аще оукрадетъ Роусинъ чьто любо оу хрестиꙗнина или пакъі хрестиꙗнинъ оу Роусина, и шть боудетъ въ томь часѣ татъ, ꙗгда татьбоу сътворитъ, отъ погоубивъшаго чьто любо, аще противитъ сѧ татьбоу творѧщїй, и оубиєнъ боудетъ, да не възиметъ сѧ съмерть іего ни отъ хрестиꙗнъ ни отъ Роуси; нъ паче оубо да възъметъ своє, иже боудетъ погоубилъ. аще вѣдастъ роуцѣ оукрадъіи, да шть боудетъ тѣмьжде, оу негоже боудетъ оукрадено, и съвѧзанъ боудетъ, и отъдастъ то, иже смѣ сътворити, и сътворитъ трижды о семь. аще ли къто или Роусинъ хрестиꙗнинноу или хрестиꙗнинъ Роусиноу моученьа образомь искоусъ творитъ, и насилиємь швѣ възъметъ чьто любо дроужьне, да въспѧтитъ трижды. аще извержена ладиа боудетъ вѣтромь великомь на землю чюждоу, и обрѧщоутъ сѧ тамо иже отъ насъ Роуси, да аще къто идетъ съиавъдѣти ладию съ роухломь своимь и отъслати пакъі на землю хрестиꙗньскоу, да проводимъ ю сквозѣ высько страшьно мѣсто, доньдеже придетъ въ бестрашьно мѣсто: аще ли таковаа ладиа или отъ боурѧ или браненьа земьнаго бранима не можетъ възвратити сѧ въ своа сѧ мѣста, съпотроуждаємъ сѧ гребьцемъ тоа ладиа мъі Роусь, и допроводимъ нхъ съ коуплею ихъ по здравоу, аще ключитъ сѧ близъ земль гречьскъіа: аще ли ключитъ сѧ такожде проказа ладии (близъ земль) роусьскъіа, да проводимъ ю въ роусьскоую землю, и да продаютъ роухло тоа ладиа, аще чьто можетъ продати сѧ отъ ладиа, и ладию въвлачимъ имъ мъі Роусь; да ꙗгда ходимъ въ Грекъі или съ коуплею или въ солѣбоу къ цѣсареви вашемоу, да поустимъ съ чьстию проданоє роухло ладиа ихъ. аще ли ключитъ сѧ комоу отъ тоа ладиа въ ней оубиєноу бъіти или биєноу бъіти отъ насъ Роуси или възътоу бъіти чемоу любо, да повиньни боудоутъ то сътворьшии прѣжде реченою епитимиєю о тѣхъ. аще плѣньникъ обою странoу держимъ

ѥсть или отъ Роуси или отъ Грекъ, проданъ въ иноу страноу, аще обрѧщеть сѧ или Роусинъ или Гречинъ, да искоупѧть и възвратѧть искоупленое лице въ свою страноу, и възмоуть цѣноу ѥго коупѧщии, или възмѣнить сѧ въ коуплю на дьнь челѧдиньнаꙗ цѣна. такожде аще отъ рати ѥтъ боудеть отъ тѣхъ Грекъ, такожде да възвратить сѧ въ свою страноу, и отъдана боудеть цѣна ѥго, ꙗкоже речено ѥсть, ꙗкоже ѥсть коупля. ѥгда же боудеть на войноу ити, ѥгда потрѣбоу творити, и сѧ хотѧть почьсти цѣсаря вашего, да аще въ коѥ врѣмꙗ ѥлико ихъ придеть, и хотѧть остати сѧ оу цѣсаря вашего своѥю волею, да боудоуть. о Роуси о плѣнении: многаждꙑ отъ коѥѧ любо странꙑ пришьдъшимъ въ Роусь и продаѥмꙑмъ въ хрестиѧнꙑ, еще же и о хрестиѧнѣхъ плѣненꙑхъ многаждꙑ отъ коѥѧ любо странꙑ приходѧщимъ въ Роусь, сѣ продаѥми бꙑваѭть по .к. злата, и да придоуть въ Грекꙑ. о томь аще оукраденъ боудеть челѧдинъ роуськꙑй, или оускочить, или по ноужди проданъ боудеть, и жаловати начьноуть Роусь, да покажеть сѧ таковое о челѧдинѣ, да имоуть и въ Роусь. нъ и гостиѥ аще погоубиша челѧдинъ, и жалоуѭть, да ищѭть и, и обрѣтаѥмое да имоуть ѥ: аще ли къто искоушенꙗ сего не дасть сътворити мьстьникоу, да погоубить доушоу свою. отъ работаѭщихъ въ Грецѣхъ Роуси оу хрестианьскаго цѣсаря аще къто оумреть, не оурѧдивъ своѥго имѣниꙗ, люво и своихъ не имать, да възвратить сѧ имѣнние къ милꙑмъ ближикамъ въ Роусь: аще ли сътворить обрѧждение таковꙑй, възметь оурѧжденое ѥго, комоу боудеть писалъ наслѣдити имѣние, да наслѣдить ѥ отъ възимаѭщихъ коуплю Роуси и отъ различьнꙑхъ ходѧщихъ въ Грекꙑ и оудолжаѭщихъ. аще злодѣй възвратить сѧ въ (Грекꙑ изъ) Роуси, да жалоуѭть Роусь хрестианьскомоу цѣсарьствоу, и ѥтъ боудеть таковꙑй, и възвращенъ боудеть, и не хотѧ, въ Роусь. си же вьсѣ да творѧть Роусь Грекомъ, идеже аще ключить сѧ таково. оутверждение же неподвижьнѣѥ бꙑти междоу вами хрестиѧнꙑ и Роусию, бꙑвъший миръ сътворихомъ ивановомь написаниемь на двою харътию, цѣсаря вашего и своѥю роукою, прѣдълежащимь чьстьнꙑмь крестомь и свѧтою ѥдиносоущьною

троицею единого истиньнаго Бога вашего извѣсти и дасть нашимъ съломъ: мы же клихомъ сѧ къ цѣсарю вашемоу иже отъ Бога соуще цако божие зданиѥ по законоу и по поконоу цзыка нашего, не прѣстоупати ни намъ ни иномоу отъ страны нашеѧ отъ оуставленыхъ главъ мира и любъве. и таково написаниѥ дахомъ цѣсарьства нашего на оутверждениѥ обоюемоу прѣбывати таковомоу съвѣщанию, на оутверждениѥ и извѣщениѥ междоу нами бывающаго мира. мѣсяца септыбря въ .в., а въ недѣлю .еі., въ лѣто създанига мироу .ѯsyк.

XXIII. Цѣсарь же Леонъ съла роуськыѧ почьстивъ даромъи, златома и паволоками и ѥфоудиими пристави къ нимъ моужа своѥ показати имъ церкъвьноую красоту и полаты златыѧ и въ нихъ соущаѧ богатьства, злато много и паволокы и камениѥ драгоѥ и страсти господьня, вѣньць и гвоздиѥ и хламидоу багрѣноую и моощи свѧтыхъ, оучаще ѧ вѣрѣ своей и показающе имъ истиньноую вѣроу, и тако отъпоусти ѧ въ свою землю съ чьстию великою. послании же Ольгома съли придоша къ Ольгови, и повѣдаша вьсѧ рѣчи обою цѣсарю, како сътвориша миръ и оурядъ положиша междоу гречьскою землею и роуськоую и клятвы, не прѣстоупати ни Грекомъ ни Роуси. и живыше Ольгъ миръ имѣѧ къ вьсѣмъ странамъ, княжа въ Кыевѣ. и приспѣ ѥсень, и помяноу Ольгъ конь свой, иже бѣ поставилъ кормити, не въсѣдъ на нь, бѣ бо прѣжде къпрашалъ волхвовъ и коудесьникъ: отъ чего ми ѥсть оумрѣти? и рече емоу єдинъ коудесьникъ: княже, конь, ѥгоже любиши и ѣздиши на немь, отъ того ти оумрѣти. Ольгъ же приимъ въ оумѣ си рече: николиже въсѣдоу на нь, ни виждоу ѥго боле того. и повелѣ кормити и и не водити ѥго къ немоу, и прѣбывъ нѣколико лѣтъ не дѣы ѥго, доньдеже и на Грекы иде. и пришьдъшоу емоу къ Кыевоу прѣбыстѣ четыри лѣта, на пятоѥ лѣто помяноу конь свой, отъ негоже бѣхоу рекли волсви оумрѣти Ольгови, и призва старѣйшинноу конюхомъ, рекы: къде ѥсть конь мой, ѥгоже бѣхъ поставилъ кормити и блюсти ѥго? онъ же рече: оумерлъ ѥсть. Ольгъ же посмиѧ сѧ, и оукори коудесьника, рекы: то ть неправо молвять волсви, и вьсе то лъжа ѥсть, конь

оумерлъ, а изъ живъ. и повелѣ осѣдлати коня: да ть виждоу кости его. и приѣха на мѣсто, идеже бѣхоу лежаще кости его голы и лъвъ голъ, и сълѣзъ съ коня, посмиѣ сѧ, рекы: отъ сего ли лъва съмерть мънѣ възыти? и въстоупи ногою на лъвъ, и възникноувши змиа оуклюноу и въ ногоу, и съ того разболѣвъ сѧ оумре. и плакаша сѧ по немь вьси людие плачемь великомь, и несоша и погребоша и на горѣ, ѥже глаголеть сѧ Шековица: иесть же могыла его до сего дьни, и словеть могыла Ольгова. и бъисть вьсѣхъ лѣтъ его княжениа три десате и три.

XXIV. Се же дивьно иесть, ако отъ волхованиа съвъзываѥть сѧ чародѣйство, ѥкоже въисть въ цѣсарьство Деметиѧново: нѣкыи волхвъ, именемь Япполоний, Тиѧнѧнинъ, знаемъ вѣаше шьствоуѧ и творѧ вьсюдоу въ градѣхъ и въ селѣхъ бѣсовьска чюдеса: отъ Рима бо пришьдъ въ Византию, оумоленъ бъивъ отъ живоущихъ тоу, сътвори сиа: отъгнавъ множьство змий и скоръпий изъ града, ако не врѣждати сѧ человѣкомъ отъ нихъ; коиа коньскоую обоуздавъ, ѥгда съхождаахоу сѧ колиѧ, такожде и въ Ѧнтиохию пришьдъ и оумоленъ бъивъ отъ нихъ, томимомъ бо антиохиѧномъ отъ скоръпий и отъ комаровъ, сътвори скоръпий мѣдѧнъ, и погребе и въ земли, и малъ столпъ мраморѧнъ постави надъ нимь, и повелѣ трости держати человѣкомъ и ходити по градоу и звати, тростемъ трисомомъ: безъ комара градъ. и тако ищезоша изъ града комари и скоръпиа. просиша же и пакы о лежащимь на градѣ троусѣ, и въздъхноувъ съписа на дъщици сиа: оувы тебѣ, окаиныи граде, ако потрисеши сѧ много, и одержимъ боудеши огнемь, оплачеть же ть и при врѣзѣ сыи Орентий. о немьже и великыи Ѧнастасий Божиа Града рече: Япполонию же доже и до нъинѣ на нѣцѣхъ мѣстѣхъ съвъзываютъ сѧ сътвореннаа стоища, ова на отъвращение животьномъ четвероногымъ и пътицамъ могоущимъ врѣдити человѣкъмъ, дроугаа же на въздержание строущемъ рѣчьнымъ несъдержано текоущимъ, и ина нѣкаа на тлѣкние и врѣдъ человѣкомъ соущаа на повѣждение стоатъ. не тъчию бо за живота его та и таковаа сътвориша бѣсове его ради, нъ и по съмерти его прѣбъивающе оу гроба его

знамения творяхоу въ имя его на прѣльщение окаанъимъ
человѣкомь, больма крадомъимъ на таковая отъ дияволя.
чьто оубо къто речеть о творящихъ сѧ отъ Манедона
волшьбьныхъ дѣлѣхъ? ико таковый горазда въсть
волшьбьнъимъ прѣльщениемъ, ико въ иноу зазрѣше видъı
Аполонию, ико не истовоу на ня философьскоую хъитрость
имоущоу. подобашетъ бо емоу, рече, ихоже и азъ словомь
тъчню творити, ихъже хотѣше, а не съвершениемь твори-
ти повелѣваемаа отъ него. та же въсѧ ослабленнемь бо-
жиемь и творенниемь бѣсовьскъимь бъıваютъ, таковъими
вещьми искоушати сѧ нашей православьнѣй вѣрѣ, яще
тверда есть и крѣпъка, прѣбъıвающи господеви и не влѣ-
кома врагомь мъчьтаньıхъ ради чюдесъ и сотонинъ дѣлъ,
творимъıхъ отъ рабъ и слоугъ зълобъı его. и еще именемь
господьнемь пророчьствоваша нѣцин, ико Балаамъ и Саоулъ
и Каиафа, и бѣсъı пакъı изгнаша, ико Июда и сънове
Скевови. оубо и на недостойнъı благодать дѣйствоуеть
многаждъı, да ютеръı благодатьствоуютъ, ико Балаамъ
чюжда бѣ обоихъ, житиа изъıщьна и вѣръı, нъ обаче
съдѣйствова въ немь благодать нѣхъ ради съмотрениа. и
Фараонъ таковъ бѣ, нъ и томоу боудоущаа прѣдъпоказа.
и Навоуходоносоръ законопрѣстоупьнъ, нъ и семоу пакъı
по мнозѣхъ соущаа послѣжде родѣхъ отъкръı, тѣмь явлъı-
ıа, ико мнози, прѣкостьни имоуще оумъ, прѣдобразомь
христовомь знамениа творять иною къзнию на прѣльсть
человѣкомъ не разоумѣющимъ довраго, ихоже въсть Си-
монъ волхвъ и Менандръ и ини. таковъıхъ ради по истинѣ
рече: не чоудесъı прѣльщати сѧ.

XXV. Въ лѣто .ѕѵка. поча княжити Игорь по Ользѣ.
въ сежде врѣмя поча цѣсарьствовати Костянтинъ, сънъ
Леонтовъ, зять Романовъ. и Дрѣвлане заратиша сѧ отъ
Игоря по Ольговѣ съмерти.

Въ лѣто .ѕѵкв. иде Игорь на Дрѣвлянъı, и побѣдивъ
възложи на ня дань большю Ольговъı. въ тожде лѣто при-
де Семеонъ болгарьскъıй на Цѣсарь Градъ, и сътворивъ
миръ иде въ своя сѧ.

Въ лѣто .ѕѵкг. придоша Печенѣзи первое на роу-
ьскоую землю, и сътворивъше миръ съ Игоремь идоша къ

Дoунаю. въ сижде врѣмена приде Семеонъ плѣнивъ Оракию, Греци же послаша по Печенѣгы, Печенѣгомъ же пришьдъшемъ и хотящемъ на Семеона, расвариша сѧ гречьскыи воєводы. видѣвъше Печенѣзи, ꙗко сами на сѧ реть имоуть, отидоша въ своѧ сѧ, а Болгаре съ Грекы състоупиша сѧ, и посѣчени кыша Греци. Семеонъ же приꙗ градъ Онъдринꙑ, иже первоє Орестовъ градъ нарицаше сѧ, сꙑна Ꙗгамемноны, иже первоє въ трехъ рѣкахъ коупавъ сѧ недоуга избы, тоу сего ради градъ въ своє имѧ нарече, послѣдѣ же Онъдриꙑнъ кесарь обновивъıй и въ своє имѧ нарече Онъдриꙑнь, мы же зовемъ Одрѣнемь Градомь.

Въ лѣто .ѯкд. въ лѣто .ѯке. въ лѣто .ѯкѕ. въ лѣто .ѯкз. въ лѣто .ѯки. поставленъ Романъ цѣсаремь въ Грецѣхъ. Игорь же воюваше на Печенѣгы. 916–920

Въ лѣто .ѯкд. въ лѣто .ѯкѳ. въ лѣто .ѯкѳа. въ лѣто .ѯкѳв. въ лѣто .ѯкѳг. въ лѣто .ѯкѳд. въ лѣто .ѯкѳе. въ лѣто .ѯкѳѕ. въ лѣто .ѯкѳз. приде Семеонъ на Цѣсарь Градъ, и поплѣни Оракию и Македонию, и приде къ Цѣсарю Градоу въ силѣ въ велицѣ, въ гордости, и сътвори миръ съ Романомь цѣсаремь, и възврати сѧ въ своѧ сѧ. 921–929

Въ лѣто ѯкѳи. въ лѣто .ѯкѳд. въ лѣто .ѯкѳм. въ лѣто .ѯкѳма. въ лѣто .ѯкѳмв. первоє придоша Оугри на Цѣсарь Градь, и плѣниховъ вьсю Оракию, Романъ же сътвори миръ съ Оугры. 930–934

XXVI. Въ лѣто .ѯкѳмг. въ лѣто .ѯкѳмд. въ лѣто .ѯкѳме. въ лѣто .ѯкѳмѕ. въ лѣто .ѯкѳмз. въ лѣто .ѯкѳми. въ лѣто .ѯкѳмѳ. иде Игорь на Грекы, ꙗко послаша Болгаре вѣсть къ цѣсарю, ꙗко идоуть Роусь на Цѣсарь Градъ, скедий десять тысоущь. иже поидоша, и приплоуша, и почаша воювати видиньскыѧ страны, и воювахоу по Понътоу до Ираклиꙗ и до пафлагоньскы землꙗ, и вьсю страноу никомидийскоую поплѣнивъше соудъ вьсь пожьгоша; ихъже имѣше, овѣхъ растинахоу, дроугыи акы страньı поставлꙗюще стрѣлиховъ въ ны, и изламахоу, опакы роуцѣ съвизъıвахоутъ, гвозди желѣзьны по срѣдѣ главы въбиваховтъ имъ, много же свѧтыихъ церъквий огневи прѣдаша, монастыри и села пожьгоша, и имѣниꙗ не ма- 935–941

ло на обою страноу възяша. по томь же пришьдъшемъ воемъ отъ въстока, Памъфилъ деместикъ съ четырьми десятъı тысоущь, Фока же патрикий съ Македонъı, Ѳедоръ же стратилатъ съ Ѳракъı, съ нимн же и сановьници болгарьстии, окидоша Роусь около. съвѣщаша Роусь, и изидоша, въоружившъше сѧ, на Грекъı, и брани междоу ими бъıвъши зълѣ едва одолѣша Греци, Роусь же възвратиша сѧ къ дроужинѣ своей къ вечероу, и на ноць вълѣзъше въ ладиıа отъбѣгоша. Ѳеофанъ же оустрѣте ѧ въ олıадехъ съ огнемь, и поущати нача троупами огнь на ладиıа роусьскъııа, и бъıсть видѣти страшьно чюдо. Роусь же видъıше пламень въмѣтахоу сѧ въ водоу морьскоую, хотıще оубрести, и тако прочии възвратиша сѧ въ своıа сн. тѣмъ же пришьдъшемъ въ землю свою, повѣдахоу къждо своимъ о бъıвъшимь и о олıадьнѣмь огни. ıакоже молниıа, рече, ıже на небесехъ, Греци имоуть оу себе, и сиıа поущающе жежахоу насъ, сего ради не одолѣхомъ имъ. Игорь же пришьдъ нача съвъкоупляти воıа многъı, и посла по Варıагъı за море, вабъı ѧ на Грекъı, пакъı хотıа пои ти на нѧ.

Въ лѣто .ѯsүн. Семеонъ иде на Хроватъı, и повѣжденъ въıсть Хроватъı, и оумре, оставивъ Петра кнıазь, сына своего, Болгаромъ кнıажити.

Въ сеıжде лѣто роди сѧ Свıатославъ оу Игоря.

XXVII. Въ лѣто .ѯsүıа. пакъı придоша Оугри на Цѣсарь Градъ, и миръ сътворивъше съ Романомь възвратиша сѧ въ своıа сн.

Въ лѣто .ѯsүıв. Игорь съвъкоупивъ воıа многъı, Варıагъı, Роусь и Полıанъı, Словѣнъı и Кривича и Тиверьца, Печенѣгъı наıтъ, тали оу нихъ поıемъ, и поиде на Грекъı въ ладиıахъ и на коніıхъ, хотıа мьстити себе. сѧ слъıшавъше Коръсоуньци послаша къ Романоу, глаголюще: се, идоуть Роусь, бещисла корабль, покрълıи соуть море корабли. такожде и Болгаре послаша вѣсть, глаголюще: идоуть Роусь, и наıли соуть къ себѣ Печенѣгъı. сѧ слъıшавъ цѣсарь посла къ Игорю лоучьшаıа болıаръı, молıı и глаголıı: не ходи, нъ възьми дань, ıже ималъ Ольгъ, придамъ и ıще къ той дани. такожде и къ Печенѣгомъ посла паволокъı и злато

много. Игорь же дошьдъ Доуная съзва дроужиноу, и нача доумати, и повѣда имъ рѣчь цѣсареваю. рѣша же дроужина Игорева: да аще сице глаголеть цѣсарь, то чьто хощемъ воле того, не вивъше сь имати злато и сребро и паволокы? кеда къто вѣсть, къто одолѣеть, мы ли, они ли? ли съ моремь къто съвѣтьнъ? се бо не по земли ходимъ, нъ по глоубинѣ морьстѣй, обьща съмерть въсѣмъ. послоуша ихъ Игорь, и повелѣ Печенѣгомъ воевати болгарьскоу землю, а самъ възьмъ оу Грекъ злато и паволокы на въсь воиь възврати сь въспять, и приде къ Кыневоу въ своя си.

Въ лѣто ,*sунг. присла Романъ и Костѧнтинъ и Стефанъ съла къ Игореви постронтъ мира перваго. Игорь же глагола съ ними о мирѣ. посла Игорь моужа своя къ Романоу, Романъ же съзва болиары и сановьникы. приведоша роуськыя съла, и велѣша глаголати и пьсати обоихъ рѣчи на харътии, равьно дроугаго съвѣщаниа, бывъшаго при цѣсари Романѣ и Костѧнтинѣ и Стефанѣ, христолюбивыихъ владыкахъ: мы отъ рода роуськаго съли и гостие, Иворъ, съла Игоревъ, великаго кнѧзя роуськаго, и обьщии съли: Боуефастъ, Свѧтославль, сына Игорева; Искоусевъ, Ольгы кнѧгыни; Слоудъ, Игоревъ, нетиа Игорева; Оульвъ, Владиславль; Канимаръ, Прѣдъславинъ; Шихъбернъ, Сфанъдъ, женъ Оульбли; Прастѣнъ, Тоурдовъ; Либи Яръфастовъ; Гримъ, Сфирьковъ; Прастѣнъ, Якоунь, нетиа Игорева; Каръ, Стоудьковъ; Каршевъ, Тоурдовъ; Егри Свлисковъ; Боистъ, Бойковъ; Истръ Ямоунъдовъ; Прастѣнъ, Берновъ; Истигъ, Гоунаревъ; Шибридъ, Ялдань; Колъ, Клековъ; Стегги Стоновъ; Сфирька...; Ялвардъ, Гоудовъ; Фроуди, Троуадовъ; Моутоуръ, Оустинь; коупьць Ядоунъ, Ядоулбъ, Иггивладъ, Олѣбъ, Фроутанъ, Гомолъ, Коуци, Емигъ, Тоуръбидъ, Фоуръстѣнъ, Броунъ, Роалдъ, Гоунастръ, Фрастѣнъ, Игелъдъ, Тоуръверинъ, Моны, Роуалдъ, Свѣнъ, Стиръ, Ялданъ, Тирей, Испоуранъ, Боузлѣбъ, Синъ Коробичь; послани отъ Игоря, великаго кнѧзя роуськаго, и отъ въсеа кнѧжиа и отъ въсѣхъ людий роуськыя земли. и отъ тѣхъ заповѣдано обновити ветъхыи миръ, ненавидящаго добра и вражьдолюбьца дьявола разорити, отъ многъ лѣтъ

945

оутвердити любъвь между Грекы и Роусию. и великыи князь нашь Игорь и болире его и людие вьси роусьстии послаша ны къ Романоу и Костянтину и къ Стефаноу, къ великымъ цѣсаремъ грѣчьскымъ, сътворити любъвь съ самѣми цѣсари, съ вьсѣмь болиарьствомь и съ вьсѣми людьми грѣчьскыми на вьсы лѣта, доньдеже сиіеть солньце и вьсь миръ стоить. и иже помыслить отъ страны роусьскыя разроушити такоу любъвь, ѣлико ихъ крещение прияло ѥсть, да приимоуть мьсть отъ Бога вьседержителя, осоуждение на погыбѣль въ сий вѣкъ и въ боудоущий; и ѣлико ихъ ѥсть нехрещено, да не имоуть помощи отъ бога ни отъ Пероуна, да не оущитять сѧ щиты своими, и да посѣчени боудоуть мьчи своими, отъ стрѣлъ и отъ иного ороужия своего, и да боудоуть раби въ вьсь вѣкъ въ боудоущий. а великыи князь роусьскыи и болире его да посыллають въ Грекы къ великымъ цѣсаремъ грѣчьскымъ кораблѧ, ѣлико хотять, съ съломъ и съ гостьми, ѥкоже имъ оуставлено ѥсть. ношахоу съли печати златы а гостие сребрены, нынѣ же оувѣдѣлъ ѥсть князь вашь посылати граматы къ цѣсарьствоу нашемоу; иже посылаѥми бывають отъ нихъ съли и гостие, да приносять граматы, пишюще сице: ѥко послахъ корабль сѣлико; и отъ тѣхъ да оувѣмы и мы, иже съ миромь приходять: аще ли безъ граматы придоуть, и прѣдани боудоуть намъ, да держимъ и хранимъ, доньдеже възвѣстимъ князю вашемоу; аще ли роукоу не дадять, и противять сѧ, да оубиени боудоуть, да не изищеть сѧ съмерть ихъ отъ князя вашего; аще ли оубѣжавъше въ Роусь придоуть, мы напишемъ къ князю вашемоу, ѥко имъ любо, тако сътворять. аще придоуть Роусь безъ коуплѧ, да не възимаюють мѣсячьна. да запрѣтить князь съломъ своимъ и приходящимъ Роуси сьде, да не творять бещиния въ селѣхъ ни въ странѣ нашей. и приходящемъ имъ, да витаюють оу святаго Мамы, да послеть цѣсарьство наше, да испишеть имена ваша, тъгда възьмоуть мѣсячьноие свое, съли сълъбьноие, а гостие мѣсячьноие, первое отъ града Кыева, пакы изъ Чернигова и Переславля. да въходять въ градъ ѥдинѣми враты съ цѣсаревомь моужемь безъ ороужия, моужь пять десять, и да творять коуплю, ѥко-

же имъ на довѣ, пакы да исходять; и моужь цѣсарьства нашего да хранить и; да аще къто отъ Роуси или отъ Грекъ сътворить криво, да оправлають то. въходящей же Роусь въ градъ да не имѣють власти коупити паволокъ лише по пать десать златьникъ, и отъ тѣхъ паволокъ аще къто кренеть, да показываеть цѣсареоу моужоу, и тъ. и запечатаеть, и дасть имъ. и отъходящей Роусь отъ сюдоу възимають отъ насъ, иже на довѣ, брашно на поуть, и иже на довѣ ладиамъ, якоже оуставлено есть прѣжде, и да възвращають ся съ съпасеннемь въ страноу свою; да не имѣють власти зимовати оу свитаго Мамы. аще оускочить челядинъ отъ Роуси, по нь же придоуть въ страноу цѣсарьствиа нашего, и отъ свитаго Мамы аще боудеть, да поимоуть и; аще ли не обрящеть ся, да на ротоу идоуть наши хрестиане Роусь по вѣрѣ ихъ, а нехрестиане по законоу своемоу, тн тъгда възимають отъ насъ цѣноу свою, якоже оуставлено есть прѣжде, двѣ паволоцѣ за челядинъ. аще ли къто отъ людий цѣсарьства нашего ли отъ града нашего или отъ инѣхъ градъ оускочить челядинъ нашь къ вамъ, и принесеть чьто, да въспитать и опать, и иже принесль боудеть, вьсе цѣло, и да възьметь отъ него златьника два. аще ли къто покоусить ся отъ Роуси възяти чьто отъ людий цѣсарьства нашего, иже то сътворить, покажненъ боудеть вельми; аще ли възяль боудеть, да заплатить соугоубо; и аще сътворить тожде Гречинъ Роусиноу, да приметь тоужде казнь, якоже приялъ есть и онъ; аще ли ключить ся оукрасти Роусиноу отъ Грекъ чьто или Гречиноу отъ Роуси, достойно есть, да възвратить ѥ не тъчию ѥдино, нъ и цѣноу ѥго; аще оукраденоѥ обрящеть ся продано, да вѣдасть цѣноу ѥго соугоубо, и тъ покажненъ боудеть по законоу гречьскомоу и по оуставоу и по законоу роуськомоу. ѥлико хрестианъ отъ власти нашеѥ плѣненъихъ приведоуть Роусь, тоу аще боудеть оуноша или дѣвица добра, да вѣдадять златьникъ десать, и поимоуть и: аще ли есть срѣдовѣчь, да вѣдадять златьникъ осмь, и поимоуть и: аще ли боудеть старъ или дѣтищь, да вѣдадять златьникъ пать. аще ли обрящоуть ся Роусь работающе оу Грекъ, аще соуть плѣньници, да искоупають и Роусь по де-

945

сѧтъ златѣникъ: аще ли коупилъ и боудетъ Гречинъ, подъ хрестомь достоитъ емоу, да възьметъ цѣноу свою, еликоже далъ боудетъ на немь./а о коръсоуньстѣй странѣ, еликоже естъ градовъ на той части, да не имать власти князь роуськый, да воюютъ на тѣхъ странахъ, и та страна не покрашетъ сѧ вамъ. и тъгда, аще проситъ вой оу насъ князь роуськый, да воюютъ, да дамъ емоу, елико емоу боудетъ
трѣбѣ. и о томь, аще обрѣщоутъ Роусь коубароу гречьскоу въверженоу на коемь любо мѣстѣ, да не прѣобидятъ ею: аще ли отъ нею възьметъ къто чьто, ли человѣка поработитъ, или оубиютъ, да боудетъ повиненъ закономъ роуськоу и гречьскоу. аще обрѣщоутъ въ оустии днѣпрьстѣмь Роусь Коръсоунянъ рѣкы ловяща, да не творятъ имъ зъла никакоже, и да не имѣютъ власти Роусь зимовати въ оустии Днѣпра, Бѣлобережии, ни оу свѧтаго Ѥдерѣя, нъ егда придетъ есень, да идоутъ въ домъı своı въ Роусь. а о сихъ, еже то приходятъ Чернии Болгаре, и воюютъ въ странѣ коръсоуньстѣй, велимъ князю роуськомоу, да ихъ не поущаетъ пакоститъ странѣ той. аще ли ключитъ сѧ проказа нѣкака отъ Грекъ, соущихъ подъ властию цѣсарьства нашего, да не имате власти казнити ѧ, нъ повелѣниемь цѣсарьства нашего да приметъ, ѣкоже боудетъ сътворилъ. аще оубиетъ хрестианинъ Роусина или Роусинъ хрестианина, да держимъ боудетъ сътворивъıй оубийство отъ ближнихъ оубиѥнаго, да оубиютъ и; аще ли оускочитъ сътворивъıй оубой, и оубѣжитъ, аще боудетъ имовитъ, да възьмоутъ имѣние ею ближнии оубиѥнаго; аще ли естъ неимовитъ, и оускочитъ же, да ищютъ ею, доньдеже обрѣщетъ сѧ: аще ли обрѣщетъ сѧ, да оубиенъ боудетъ. или аще оударитъ мьчемь или копиемь или кацѣмь любо оружиемь Роусинъ Гречина или Гречинъ Роусина, да того дѣлы грѣха заплатитъ сребра литръ пѧть по законоу роуськомоу; аще ли естъ неимовитъ, да колико можетъ, въ толико же проданъ боудетъ, ѣко да и портъı, въ нихъже ходитъ, да и тъı съ него сѧнѧти, а о процѣ да на ротоу ходитъ по своеи вѣрѣ, ѣко не имѣ ничьтоже, ти тако поущенъ боудетъ. аще ли хотѣти начьнетъ наше цѣсарьство отъ васъ вой на противящаѧ сѧ намъ, да пишемъ къ

великомоу князю вашемоу, и послетъ къ намъ, еликоже хощемъ: и отъ толѣ оувѣдить инѣ страны, какоу любъвь имѣють Греци съ Роусию. мы же съвѣщание вьсе написахомъ на двою харътию, и єдина харътиа єсть оу цѣсарьства нашего, на нейже єсть крестъ и имена наша написана, а на дроузѣй съли ваши и гостие ваши. а отъходяще съ съломь цѣсарьства нашего да допроводять къ великомоу князю роуськомоу Игореви и къ людемъ его, ти приимающе харътию на ротоу идоуть, хранити истиноу, яко мы съвѣщахомъ, написахомъ на харътию сию, на нейже соуть имена наша написана. мы же, елико насъ хрестили сѣ єсмы, клахомъ сѣ церъквию свѣтаго Илиѣ въ съборнѣй церъкви и прѣдълежащимь чьстьнъмь крестомь и харътиею сею, хранити вьсе, иже єсть написано на ней, не прѣстоупити отъ него ничьтоже: а иже прѣстоупить сѣ отъ страны нашеѣ, ли князь ли инъ къто, ли крещенъ или некрещенъ, да не имать помощи отъ Бога, и да боудеть рабъ въ вьсѣ вѣкъ въ боудоущий, и да заколенъ боудеть своимь оружиемь: а некрещенаа Роусь полагають щиты своа и мьча своа нагы, оброучча своа и прочаа оружиа, да кленоуть сѣ о вьсѣхъ, иже соуть написана на харътии сей, хранити отъ Игоря и отъ вьсѣхъ болыръ и отъ вьсѣхъ людий отъ страны роуськыѣ въ прочаа лѣта и въ иноу: аще ли къто отъ князь или отъ людий роуськыихъ, ли хрестиѣнъ ли нехрестиѣнъ, прѣстоупить сѣ, иже єсть писано на харътии сей, боудеть достоинъ своимь оружиемь оумрѣти, и да боудеть клятъ отъ Бога и отъ Пероуна, яко прѣстоупи свою клятвоу: да аще боудеть добръ, Игорь, великыи князь, да хранить сѣ, любъвь правыа да не разроушить сѣ, доньдеже солньце сиѣеть, и вьсь миръ стоить, въ нынѣшняа вѣкы и въ боудоущаа. послании же съли Игоремь придоша къ Игореви съ съломь гречьскыми, и повѣдаша вьсѣ рѣчи цѣсаря Романа. Игорь же призва съды гречьскыа, и рече имъ: глаголѣте, чьто вы казалъ цѣсарь. и рѣша съли цѣсареви: се, посла нъ цѣсарь, радъ єсть мироу, хощеть миръ имѣти съ княземь роуськыимь и любъве: твои съли водили соуть цѣсаря наша ротѣ, и насъ послаша ротѣ водить тебе и моужь твоихъ. обѣща сѣ

945

Игорь сице сътвориті. за оутра призва Игорь съла, и приде на холмъ, къде стояше Пероунъ, и покладоша оружие свое и щиты и злато, и ходи Игорь ротѣ и людие его, елико поганыхъ Роуси: а хрестияноую Роусь водиша ротѣ въ церкъви святаго Илиа, иже есть надъ роучаемь коньць пасыньча весѣдъı и Козарı, се бо бѣ съборьная церкъви, мнози бо бѣша Варязи хрестияни. Игорь же оутвердивъ миръ съ Грекы отъпоусти съла, одаривъ скорою и челядию и воскомь, и отъпоусти и. съли же придоша къ цѣсареви, и повѣдаша вьси рѣчи Игоревы и любъвь юже къ Грекомъ.

XXVIII. Игорь же нача княжити въ Кыевѣ, миръ имѣя къ вьсѣмъ странамъ. и приспѣ есень, и нача мъıсліти на Дрѣвляны, хотя примъıслити большоу дань.

945 Въ лѣто. ѕунг. въ се же лѣто рекоша дроужина Игореви: отроци Свѣналъжди изодѣли си соуть ороужиемь и портъı, а мъı нази: понди, княже, съ нами въ дань, да и тъı довоудеши и мъı. и послоуша ихъ Игорь, и иде въ Дрѣва въ дань. и примъıшлиша къ первѣй дани, и насилиша имъ и моужи его. и възъемавъ дань понде въ градъ свой. идоуцю же емоу въспять, размъıсливъ рече дроужинѣ своей: идѣте съ данию домови, а я възвращю ся, и похождю еще. и поусти дроужиноу свою домови, съ малоумь же дроужинъı възврати ся, желая больша имѣния. слъıшавъше же Дрѣвляне, яко опять идеть, съдоумавъше съ княземь своимь Малоумь рекоша: аще ся въвадить волкъ въ овьца, то въıносить по единой вьсе стадо, аще не оубиють его: тако и сь, аще не оубиемъ его, то вьсѣ нъı погоубить. и послаша къ немоу, глаголюще: по чьто идеши опять? поималъ еси вьсю дань. и не послоуша ихъ Игорь. и ишьдъше изъ града Искоръстѣня Дрѣвляне оубиша Игоря и дроужиноу его, бѣ бо ихъ мало. и погребенъ бъıсть Игорь, и есть могъıла его оу Искоръстѣня града въ Дрѣвѣхъ и до сего дьне.

XXIX. Ольга же бяше въ Кыевѣ съ сыномь своимь съ дѣтьскомь Свътославомь, и кормильць его бѣ Асмоудъ, и воевода бѣ Свѣналъдъ, тъждe отьць Мъстишинъ. рѣша же Дрѣвляне: се, князя оубихомъ роуськаго, пои-

мѣмъ женоу его Ольгоу за князь свой Малъ, и Свѣтослава, и сътворимъ имоу, ѣкоже хощемъ. и послаша Дрѣвлѣне лоучьшаа моужа, числомъ два десяти, въ ладии къ Ользѣ, и приставша подъ Боричевомъ въ ладии, бѣ бо тъгда вода текоуци въздолѣ горы кыевьскыа, и на подолии не сѣдяхоу людие, нъ на горѣ, градъ же бѣ Кыевъ, идеже есть нынѣ дворъ Гордятинъ и Никифоровъ, а дворъ княжь бяше въ градѣ, идеже есть нынѣ дворъ Братиславль и Чоудинъ, и прѣвѣсище бѣ вънѣ града, и бѣ вънѣ града дворъ дроугыи, идеже есть дворъ Деместиковъ за свѣтою богородицею; надъ горою дворъ теремьныи, бѣ бо тоу теремъ камянъ. и повѣдаша Ользѣ, ѣко Дрѣвлѣне придоша, и възва и Ольга къ себѣ: добри гостие придоша. и рѣша Дрѣвлѣне: придохомъ, княгыне. и рече имъ Ольга: да глаголѣте, часо ради придосте сѣмо. рѣша же Дрѣвлѣне: посла нъı дрѣвьска земаа, рекоуци сице: моужа твоего оубихомъ, бяше бо моужь твой ѣкы волкъ въсхыщаа и грабя, а наши князи добри соуть, иже распасли соуть дрѣвьскоу землю, да понди за князь за Малъ; бѣ бо имя имоу Малъ, князю дрѣвьскоу. рече же имъ Ольга: люба ми есть рѣчь ваша, оуже мънѣ моужа своего не въскрѣсити, нъ хощю въı почьстити за оутра прѣдъ людьми своими, а нынѣ идѣте въ ладию свою, и лязѣте въ ладии величающе сѧ, и азъ оутро послю по въı, въı же рьцѣте: не ѣдемъ на коних, ни пѣши идемъ, нъ понесѣте нъı въ ладии, и възнесоуть въı въ ладии. и отъпоусти и въ ладию. Ольга же повелѣ ископати имоу великоу и глоубокоу на дворѣ теремьстѣмь вънѣ града. и за оутра Ольга, сѣдящи въ теремѣ, посла по гости, и придоша къ нимъ, глаголюще: зоветь въı Ольга на чьсть великоу. они же рѣша: не ѣдемъ на коних, ни на возѣх, ни пѣши идемъ, понесѣте нъı въ ладии. рѣша же Кыяне: намъ неволя, князь нашь оубиенъ, а княгыни наша хощеть за вашь князь. и понесоша и въ ладии. они же сѣдяхоу въ прѣгъбѣх въ великыхъ соустоугах гордящеся сѧ. и принесоша и на дворъ къ Ользѣ, и несъше въриноуша и въ имоу и съ ладиею. и приникъши Ольга рече имъ: добра ли въı чьсть? они же рѣша: поуще нъı Игоревъı съмерти. и повелѣ засъıпати и

945

жинѣ, и посѣпаша и. и послаѣши Ольга къ Дрѣвлиномъ рече имъ: да аще мы просите право, то пришлите моужа наромиты, да къ великѣ чести придоу за вашь князь, иеда не поустить меня людие кыевьстии. се слышавъше Дрѣвлиие избраша лоучшаа моужа, иже держахоу дрѣвьскоу землю, и послаша по ню. Дрѣвлиномъ же пришьдъшемъ повелѣ Ольга мовь сътворити, рекоуци сице: измываше си придѣте къ мънѣ. они же прѣжьгоша истъвькоу, и вълѣзоша Дрѣвлиие, и начаша си мыти, и запроша о нихъ истъвькоу, и повелѣ зажещи и отъ двьрий, тоу изгорѣша вьси. и посла къ Дрѣвлиномъ, рекоуци сице: се, оуже идоу къ вамъ, да пристройте медъ многы въ градѣ, идеже оубисте моужа моего, да поплачю си надъ гробомь его, и сътворю тризноу моужю своемоу. они же то слышавъше съвезоша медъ многы зѣло, и наварише. Ольга же, понмъши мало дроужины, и лъгъко идоуци приде къ гробоу его, и плака си по моужи своемь, и повелѣ людемъ своимъ сѣсоути могылоу великоу, и ико съсъпоша, повелѣ тризноу творити. по семь сѣдоша Дрѣвлиие пити, и повелѣ Ольга отрокомъ своимъ слоужити прѣдъ ними. и рѣша Дрѣвлиие къ Ользѣ: къде соуть дроужина наша, ихъже послахомъ по ты? она же рече: идоуть по мънѣ съ дроужиною моужа моего. и ико оупиша си Дрѣвлиие, повелѣ отрокомъ своимъ ити на ни, а сама отиде кромѣ, и повелѣ дроужинѣ сѣщи Дрѣвлиины. и исѣкоша ихъ пять тысоущь. а Ольга възврати си Кыевоу, и пристрои воя на прокъ ихъ.

946

XXX. Въ лѣто ,ѕунд. Ольга съ сыиомь своимь Свѣтославомь, събра воя многы и храбры, и иде на дрѣвьскоу землю. и изидоша Дрѣвлиие противоу, и съньмъшема си обѣма полкома на съкоупъ, соуноу копиемь Свѣтославъ на Дрѣвлиины, и копие летѣ сквозѣ оуши коневи, и оудари въ ногоу коневи, бѣ бо дѣтьскъ. и рече Свѣналъдъ и Ясмоудъ: князь оуже почалъ, потягнѣте, дроужина, по князи. и побѣдиша Дрѣвлиины, Дрѣвлиие же побѣгоша, и затвориша си въ градѣхъ своихъ. Ольга же оустреми си съ сыиомь своимь на Искоростѣнь градъ, ико ти бѣхоу оубили моужа ея, и ста около града съ сыиомь своимь, а Дрѣвлиие затвориша си въ градѣ, и борахоу си крѣпъко изъ

града, вѣдѣхоу бо, ико сами оубиван князи, и на чьто сѧ прѣдати? и стоя Ольга лѣто, и не можаше възяти града, и оумъисли сице: посла къ градоу, глаголюще: чьто хощете досѣдѣти? а вьси гради ваши прѣдаша сѧ мънѣ, и ти сѧ по дань, и дѣлаютъ нивы свои и земли свои, а вы хощете измрѣти гладомь, не имоуще сѧ по дань. Дрѣвлине же рекоша: ради сѧ въıхомъ ти по дань, нъ хощеши мьщати моужа своего. рече же имъ Ольга: ико азъ мьстила оуже обидоу моужа своего, егда придоша Кыевоу, къторою и третиюю, егда творихъ тризноу моужеви своемоу, а оуже не хощю мьщати, нъ хощю дань имати по малоу, и съмиривъши сѧ съ вами, поидоу опять. рекоша же Дрѣвлине: чьто хощеши оу насъ? ради даемъ медомь и скорою. она же рече имъ: нынѣ оу васъ нѣсть медоу, ни скоры, нъ мало оу васъ прошю: дадите ми отъ двора по три голоуби да по три врабьı, азъ бо не хощю тяжькы дани възложити, ıкоже моужь мой, сего прошю оу васъ мала, вы бо ıсте изнемогли въ осадѣ, да сего оу васъ прошю мала. Дрѣвлине же ради бывъше съврашa отъ двора по три голоуби и по три врабьı, и послаша къ Ользѣ съ поклономь. Ольга же рече имъ: се, оуже ıсте покорили сѧ мънѣ и моемоу дѣтьıти, а идѣте въ градъ, а ıа за оутра отъстоуплю отъ града, и поидоу въ градъ сь. Дрѣвлине же ради бывъше вънидоша въ градъ, и повѣдаша людемъ, и обрадоваша сѧ людие въ градѣ. Ольга же раздаı воемъ по голоуби комоуждо, а дроугъıмъ по врабьıневи, и повелѣ къ коемоуждо голоуби и къ врабьıневи привıзывати цѣрь, обертъıвающе платъкы малъı, нитъкою повързъıвающе къ коемоуждо ихъ; и повелѣ Ольга, ико съмерче сѧ, поустити голоуби и врабьı воемъ своимъ. голоубие же и врабьıневе полетѣша въ гнѣзда своа, ови въ голоубьıникъı, врабьıневе же лодъ стрѣхъı, и тако възгорахоу сѧ голоубьıници, ово кълѣти, ово вѣжа, ово ли одринъı, и не бѣ двора, идеже не горяше, и не бѣ льзѣ гасити, вьси бо двори възгорѣша сѧ. и побѣгоша людие изъ града, и повелѣ Ольга воемъ своимъ имати ıа, ико възıа градъ и пожьже ıа; старѣйшинъı же града изıма, и прочаı люди овъıхъ изъıа, а дроугъııа работѣ прѣдасть моужемъ своимъ, а

946 прокъ нхъ остави платити дань. и възложи на ня дань тяжькоу: двѣ части дани идета Кыевоу, а третиныи Кышеградоу къ Ользѣ, вѣ бо Кышеградъ градъ Ольжинъ. и иде Ольга по дрѣвьстѣй земли съ сыномь своимь и съ дроужиною, оуставляющи оуставы и оурокы, и соуть становища ея и ловища. и приде въ градъ свой Кыевъ съ сыномь своимь Свѣтославомь, и прѣбываше лѣто едино,
947 въ .*sүиѳ. иде Ольга Новоу Градоу, и оустави по Мьстѣ погосты и дани и по Лоузѣ оброкы и дани; и ловища ея соуть по вьсей земли, знамения и мѣста и погосты, и сани ея стоить въ Плесковѣ и до сего дьне, и по Днѣпроу прѣвѣсища и по Деснѣ, и есть село ея Ольжичи и до селѣ. и изрядивъши възврати ся къ сыноу своемоу Кыевоу, и прѣбываше съ нимь въ любъви.

943-955 XXXI. Въ лѣто .*sүнѕ. въ лѣто .*sүнз. въ лѣто .*sүни. въ лѣто .*sүнд. въ лѣто .*sүа̑. въ лѣто .*sүа̑а. въ лѣто .*sүа̑в. въ лѣто .*sүа̑г. иде Ольга въ Грекы, и приде Цѣсарю Градоу. вѣ тъгда цѣсарь именемь Цѣмьскый, и приде къ немоу Ольга, и видѣвъ ю доброу соущю зѣло лицемь и съмъсльноу, оудививъ ся цѣсарь разоумоу ея бесѣдова къ ней, и рече ей: подобьна еси цѣсарьствовати въ градѣ семь съ нами. она же разоумѣвъши рече къ цѣсарю: азъ погана есмь, да аще мя хощеши крестити, то крести мя самъ; аще ли, то не крещю ся. и крести ю цѣсарь съ патриархомь. просвѣщена же бывъши радоваше ся доушею и тѣломь, и пооучи ю патриархъ о вѣрѣ, и рече ей: благословена ты въ женахъ роуськыхъ, яко възлюби свѣтъ, а тьмоу остави: благословять ти хотять сынове роуськыи и въ послѣдьний родъ вноукъ твоихъ. и заповѣда ей о церковьнѣмь оуставѣ, о молитвѣ и о постѣ, о милостыни и о въздержании тѣла чиста; она же поклонивъши главоу стояше акы гоуба напаяема, вънимающи оученья, и поклонивъши ся патриархоу глаголаше: молитвама твоима, владыко, да съхранена боудоу отъ сѣти непрязньны. вѣ же речено имя ей въ крещении Ѥлена, якоже и древняя цѣсарица, мати великаго Костянтина. и благослови ю патриархъ, и отъпоусти ю. и по крещении възва ю цѣсарь, и рече ей: хощю ти пояти себѣ женѣ. она же рече:

како хощеши мя пояти, крестивъ мя самъ и нарекъ мя дъщерию? а въ христианехъ того нѣсть закона, ты самъ вѣси. и рече цѣсарь: прѣклюкала мя еси, Ольга. и дасть ей дары многы, злато и сребро, паволокы и съсоуды различьны, и отъпоусти ю, нарекъ ю дъщерию себѣ. она же хотящи домови приде къ патриарху, благословенна просящи на домъ, и рече емоу: людие мои погани и сынъ мой, да бы мя богъ съблюлъ отъ высякого зъла. и рече патриархъ: чадо вѣрьное, въ Креста крестила си еси, и въ Креста облѣче си, Христосъ имать съхранити ты, якоже съхрани Еноха въ первыя роды и по томь Ноя въ ковъчезѣ, Аврама отъ Авимелеха, Лота отъ Содомлянъ, Моисия отъ Фарлона, Давыда отъ Саоула, три отрокы отъ пещи, Данила отъ звѣрий, тако и тебе избавить отъ непризни и отъ сѣтий его. и благослови ю патриархъ, и иде съ миромь въ свою землю, и приде Кыеву. се же бысть, якоже при Соломонѣ приде цѣсарица еюпьскаа къ Соломоноу, слышати хотящи прѣмоудрости Соломоня, и многоу моудрость видѣ и знамения: такоже и си блаженаа Ольга искаше добрыя моудрости божия, нъ она человѣчьскы, а си божия; ищющии бо моудрости обрящють, прѣмоудрость на исходищихъ поють ся, на поутехъ же дерзновение водить, на краихъ же забральныхъ проповѣдаеть ся, въ вратѣхъ же градьныхъ дерзающи глаголеть. елико бо лѣтъ незлобивии держать ся по правьдоу, не постыдять ся. си бо отъ възраста блаженаа Ольга искаше моудростию, чьто есть лоучше всего въ свѣтѣ семь, и налѣзе бисеръ многоцѣньный, иже есть Христосъ, рече бо Соломонъ: желание благовѣрьныхъ наслаждаеть доушю, и: приложиши сердьце твое въ разоумъ; азъ любящаа мя люблю, и ищющии мене обрящють мя. Господь рече: приходящаго къ мънѣ не иждоу вънъ. си же Ольга приде Кыеву, и присла къ ней цѣсарь гречьскый, глаголя: яко много дарихъ ты, ты бо глаголаше къ мънѣ, яко аще възвращю ся въ Роусь, многы дары пришлю ти, челядь, воскъ и скоры и вои въ помощь. и отъвѣщавъши Ольга рече къ съломъ: аще ты, рьци, такожде постоиши оу мене въ Почайнѣ, якоже азъ въ Соудоу, то тъгда ти дамь. и

отъпоусти сълы, си рекъши. живыше же Ольга съ сыномь своимь Свѧтославомь, и оучашетъ и мати крестити ся, и не брѣжаше того ни въ оуши приимати, нъ аще както хотяше крестити ся, не бранѧхоу, нъ роугахоу ся томоу, невѣрьнымъ бо вѣра хрестияньска оуродьство иесть, не съмъисляша бо ни разоумѣша въ тьмѣ ходѧщии, и не вѣдѧть славы господьны, одебелѣша бо сердьца ихъ, оушима тяжько слъшати а очима видѣти, рече бо Соломонъ: дѣла нечьстивыихъ далече отъ разоума, по неже звахъ вы, и не послоушасте мене, и простроихъ словеса, и не вънимасте, нъ отъметасте моя съвѣты, моихъ же обличений не вънимасте, възненавидѣша бо прѣмоудрость, а страха господьны не изволиша, ни хотяхоу моихъ вънимати съвѣтъ, подражахоу же моя обличенья. такоже бо Ольга часто глаголашетъ: азъ, сыноу мой, Бога познахъ, и радоую ся; аще и ты познаеши, и радовати ся почьneши. онъ же не вънимаще того, глаголы: како азъ хощю инъ законъ приати единъ? а дроужина семоу смѣяти ся начьноуть. она же рече емоу: аще ты крестиши ся, вьси имоуть тожде сътворити. онъ же не послоуша матере, и творяше нравы поганьскыя, не вѣдъı, аще както матере не послоушаеть, въ вѣдоу въпадаеть, такоже рече: аще както отьца ли матере не послоушаеть, то съмерть прииметь. съ же къ томоу гнѣваше ся на матерь, Соломонъ бо рече: кажай зълы приемлеть себѣ досажденье, обличаи нечьстиваго порѣчеть себѣ, обличенья бо нечьстивымъ мозолие соуть, не обличай зълыихъ, да не възненавидять тебе. нъ обаче любляше Ольга сына своего Свѧтослава, рекоуши: волы божия да боудеть, аще Богъ хощеть помиловати рода моего и земаа роуськыя, да възложить имъ на сердьце обратити ся къ Богоу, такоже и мънѣ Богъ дарова. и се рекъши молаше ся за сына и за люди по вьси ноши и дьни, кормяши сына своего до моужьства его и до възраста его.

XXXII. Въ лѣто .⁂sỹд. въ лѣто .⁂sỹе. въ лѣто .⁂sỹѕ. въ лѣто .⁂sỹз. въ лѣто .⁂sỹи. въ лѣто .⁂sỹѳ. въ лѣто .⁂sỹ. въ лѣто .⁂sỹа. въ лѣто .⁂sỹов. князю Свѧтославоу възрастъшю и възмоужавъшю нача вои съвъкоуплати многъı и храбръı, и лъгъко ходы акъı пар-

доусъ войны многы творяше, ходы возъ по сѣкѣ не вожаше, ни котьла, ни мясъ вара, нъ по тънькоу изрѣзавъ конину ли звѣрину ли или говядину на оуглихъ испекъ ядяше, ни шатьра имаше, нъ подъкладъ постлавъ и седло въ главахъ: такожде и прочии вои его вьси бяхоу. и посылаше къ странамъ, глаголя: хощю на вы ити. и иде на Окоу рѣкоу и на Болгоу, и налѣзе Вятича, и рече Вятичемъ: комоу дань даете? они же рѣша: Козаромъ по щьлягоу отъ рала даемъ.

Въ лѣто .*syor. иде Свѧтославъ на Козары. слышавъше же Козари изидоша противоу съ княземь своимь Каганомь, и състоупиша ся бити, и бывъши брани одолѣ Свѧтославъ Козаромъ, и градъ ихъ Бѣлоу Вѣжю взя. и Ясы побѣди и Касогы. 965

Въ лѣто .*syod. Вятича побѣди Свѧтославъ, и дань на них възложи. 966

Въ лѣто .*syoe. иде Свѧтославъ на Доунай на Болгары. и бившемъ ся обоимъ одолѣ Свѧтославъ Болгаромъ, и взя градъ осмь десятъ по Доунаеви, и сѣде княжа тоу въ Переславьци, имля дань на Грецѣхъ. 967

XXXIII. Въ лѣто .*syos. придоша Печенѣзи на роускоу землю первое, а Свѧтославъ бяше Переславьци, и затвори ся Ольга въ градѣ съ вноукы своими, Ярополкомь и Ольгомь и Владимѣромь, въ градѣ Кыевѣ. и остоупиша градъ въ силѣ велицѣ, вѣсмысльно множьство около града, и не бѣ льзѣ изъ града излѣсти, ни вѣсти послати, изнемогаху же людие гладомь и водою. събравъше ся людие оноя страны Днѣпра въ ладияхъ, объ оноу страноу стояхоу, и не бѣ льзѣ вънити въ Кыевъ ни единомоу ихъ, ни изъ града къ онѣмъ. и въстоужиша людие въ градѣ, и рѣша: нѣ ли кого, иже бы могль на оноу страноу доити и рѣщи имъ: аще не пристоупите съ оутра, прѣдати ся имамы Печенѣгомъ. и рече единъ отрокъ: азъ прѣидоу. и рѣша: иди. онъ же изиде изъ града съ оуздою, и ристаше сквозѣ Печенѣгы, глаголя: не видѣ ли коня никъторе? бѣ бо оумѣлъ печенѣжьскы, и мьняхоутъ и своего. и яко приближи ся къ рѣцѣ, съверже порты соуноу ся въ Днѣпръ, и побреде; видѣвъше же Печенѣзи оустремиша ся на нь, стрѣлающе

его, и не могоша ємоу ничьтоже сътворити; они же видѣвъше съ оноѣ страны пристѣхаша въ ладіи противоу ємоу, и възыша и въ ладію, и привезоша и къ дроужинѣ, и рече имъ: аще не подъстоупите за оутра къ градоу, прѣдати сѣ хотять людіе Печенѣгомъ. рече же воєвода ихъ, именемь Прѣтичь: подъстоупимъ за оутра въ ладіяхъ, и попадъше кнѣгыню и княжища оумъчимъ на сію страноу: аще ли сего не сътворимъ, погоубити нъı имать Свѣтославъ. ако бъıсть за оутра, въсѣдъше въ ладіи противоу сѣтоу въстроубиша вельми, и людіе въ градѣ кликноуша, Печенѣзи же мьнѣша князя пришьдъша, и побѣгоша разьно отъ града; и изиде Ольга съ вноукы и съ людьми къ ладіямъ. видѣвъ же се князь печенѣжьскый възврати сѣ єдинъ къ воєводѣ Прѣтичю, и рече: къто се приде? и рече ємоу: людіе оноѣ страны. и рече князь печенѣжьскый: а тъı князь ли єси? онъ же рече: азъ єсмь моужь єго, и пришьлъ єсмь въ стражихъ, и по мънѣ идеть полкъ съ княземь, безъ числа множьствѣ. се же рече, грозы имъ. рече же князь печенѣжьскый къ Прѣтичю: боуди ми дроугъ. онъ же рече: тако сътворю. и подаста роукоу междоу собою, и въдасть печенѣжьскый князь Прѣтичю конь, саблю, стрѣлы, онъ же дасть ємоу броны, щитъ, мьчь. и отъстоупиша Печенѣзи отъ града, и не бъıша лзѣ коны напоити на Лъıбеди Печенѣгомъ. и послаша Къıяне къ Свѣтославоу, глаголюще: тъı, княже, чюждеи земли ищеши и блюдеши, своеѣ сѣ охабивъ, малъı бо насъ не възыша Печенѣзи и матерь твою и дѣти твоа; аще не придеши, ни обраниши насъ, да пакы нъı възьмоуть, аще ти нѣ жаль отьчины своеѣ, ни матере, старъı соущіа, и дѣтиі своіхъ. то слъıшавъ Свѣтославъ въ борзѣ въсѣдъ на коны съ дроужиною своєю, и приде Къıєвоу, цѣлова матерь свою и дѣти своа, и съжаали сѣ о бъıвъшимъ отъ Печенѣгъ, и събра воа, и прогна Печенѣгъı на поле, и бъıсть миръ.

XXXIV. Въ лѣто 6477 рече Свѣтославъ къ матери своеи и къ коліромъ своимъ: нелюбо ми єсть въ Къıєвѣ бъıти, хощю жити въ Переіславьци на Доунаи, ако то єсть срѣда земли моеи, ако тоу въсѣ благаа съходятъ

ся: отъ Грекъ злато, паволокы, вина, овощеве разноличьнии, изъ Чехъ же, изъ Оугръ сребро и комони, изъ Роуси же скора и воскъ, медъ и челядь. рече имоу Ольга: видиши мы больноу соущю; камо хощеши отъ мене ити? бѣ бо разболѣла ся оуже. рече же имоу: погребъ мы иди, аможе хощеши. по трехъ днехъ оумре Ольга. и плака ся по ней сынъ ея и вноуци ея и людие вьси плачемь великомь. и несоша и погребоша ю на мѣстѣ. и бѣ заповѣдала Ольга не творити тризны надъ собою, бѣ бо имоуци презвоутеръ, сий похрани блаженоую Ольгоу. си бѣсть прѣдътекоущиим крестияньстѣй земли акы деньница прѣдъ солнцемь и акы зоря прѣдъ свѣтомь, си бо сиіше акы лоуна въ ноши, тако и си въ невѣрьныхъ человѣцѣхъ свѣтящи ся акы бисеръ въ калѣ, каяни бо бѣша грѣхомь, неомъвени крещениемь свѣтымь. си бо омы ся коупѣлию свѣтою, и съвлѣче ся грѣховьныя одежда ветъхаго человѣка Ядама, и въ новыи Ядамъ облѣче ся, иже иесть Христосъ. мы же рьцѣмъ къ ней: радоуй ся, роуськыѣй земли познание, къ Богоу начатъкъ примирению бъість. си первое въниде въ цѣсарьство небесьное отъ Роуси, сию бо хвалять роуськыѣи сынове акы начальницю, ибо по съмерти молиіше Бога за Роусь, правьдьныхъ бо доуша не оумирають, якоже рече Соломонъ: похваляемоу правьдьномоу възвеселять ся людие, безъ съмерти бо иесть памать его, яко отъ Бога познаваемъ ся и отъ человѣкъ. сию бо вьси человѣци прославляють, видяще лежащю въ тѣлѣ на многа лѣта; рече бо пророкъ: прославляющыя мя прославлю. о сихъ бо Давыдъ глаголаше: въ памать вѣчьноую правьдьникъ боудеть, отъ слоуха зъла не оубоить ся, готово сердьце его оуповати на Господа, оутвердн ся сердьце его, и не подвижеть ся. Соломонъ бо рече: правьдьници въ вѣкы живоуть, и отъ Господа мьзда имъ иесть и строение отъ вышьняго, сего ради приимоуть цѣсарьствие красотѣ и вѣньца доброты отъ роукы господьня, яко десьницею покрыеть я, и мышьцею защитить я; защитилъ бо иесть сию блаженоую Ольгоу отъ противьника и соупостата дияволя. 969

XXXV. Въ лѣто ,ѕѱоѳ. Свѣтославъ посади Ярополка въ Кыевѣ а Ольга въ Дрѣвѣхъ. въ сѣ же врѣмя 970

придоша людиѥ новоградьстии, просяще князя себѣ: аще не поидете къ намъ, то налѣземъ князя себѣ. и рече къ нимъ Свѧтославъ: а бы пошьлъ къто къ вамъ. и отъпрѣ сѧ Ярополкъ и Ольгъ, и рече Добрыня: проситѣ Владимѣра. Владимѣръ бо бѣ отъ Малоуша, ключьница Ольжины, сестра же бѣ Добрыни, отьць же бѣ има Малъкъ любечанинъ, и бѣ Добрыня оуй Владимѣроу. и рѣша Новоградьци Свѧтославоу: въдай нъı Владимѣра. онъ же рече имъ: ѥто въı ѥсть. и поиша Новоградьци Владимѣра къ себѣ, и иде Владимѣръ съ Добрынею, оуѥмь своимь, Новоу Градоу, а Свѧтославъ Переѧславьцю.

XXXVI. Въ лѣто ѯsyод. приде Свѧтославъ въ Переѧславьць, и затвориша сѧ Болгаре въ градѣ. и излѣзоша Болгаре на сѣчю противоу Свѧтославоу, и бысть сѣча велика, и одолѣхоу Болгаре, и рече Свѧтославъ воиемъ своимъ: оуже намъ сьде пасти, потягнѣмъ моужьскъı, братиѥ и дроужино. и къ вечероу одолѣ Свѧтославъ, и възя градъ конѥмь. и посла къ Грекомъ, глаголы: хощю на въı ити и възити градъ вашь ѩко и сий. и рѣша Греци: ми недоужни противоу вамъ стати, нъ възьми дань на насъ на себе и на дроужиноу свою, и повѣдитѣ нъı, колико васъ, да въдамъı по числоу на главъı. сѣ же рѣша Греци, лѧстяще подъ Роусию. и рече имъ Свѧтославъ: ѥсть насъ два десѧти тъı сѧщь, и приреченъ десѧть тъı сѧщь, бѣ во Роуси десѧть тъı сѧщь толико. и пристроиша Греци сѧто тъı сѧщь на Свѧтослава, и не даша дани. и поиде Свѧтославъ на Грекъı, и изидоша противоу Роуси. видѣвъше же Роусь оукоиша сѧ зѣло множьства вой, и рече Свѧтославъ: оуже намъ нѣкамо сѧ дѣти, волею и неволею стати противоу; да не посрамимъ земль роуськъıя, нъ лижемъ костьми тоу, мертвѣ бо срама не имамъ: аще ли повѣгнемъ, срамъ имамъ; ни имамъ оубѣжати, нъ станемъ крѣпъко, азъ же прѣдъ вами поидоу: аще моя глава лижеть, то промъıслитѣ собою. и рѣша вои: идеже глава твоя, тоу и своя главъı съложимъ. и исполчиша сѧ Роусь, и бысть сѣча велика, и одолѣ Свѧтославъ, и бѣжаша Греци, и поиде Свѧтославъ къ градоу, воюя и градъı разбиваа, ѩкоже стоить и до дънешьнаго дьне поусти. и съзва цѣсаря болгаръı своя въ полатоу, и рече имъ:

чьто сътворимъ? ꙗко не можемъ противоу ємоу стати. и рѣша ємоу колиждане: посли къ немоу дары, искоусимъ и, любьзнивъ ли єсть златоу ли паволокамъ. и посла къ немоу злато и паволокы и моужа моудра, и рѣша ємоу: глядай възора и лица ѥго и съмысла ѥго. онъ же възьмъ дары приде къ Свѧтославоу. и повѣдаша Свѧтославоу, ꙗко придоша Греци съ поклономь. и рече: въведѣте и сѣмо. придоша, и поклониша сѧ ємоу, и положиша прѣдъ нимь злато и паволокы, и рече Свѧтославъ, кромѣ зрѣ, отрокомъ сконмъ: съхраните. они же придоша къ цѣсарю, и съзва цѣсарь колиждры, рѣша же послании: ꙗко придохомъ къ немоу, и въдахомъ дары, и не възрѣ на ны, и повелѣ съхранити. и рече єдинъ: искоуси и ѥще, посли ємоу ороужиѥ. они же послоушаша ѥго, и послаша ємоу мѣчь и ино ороужиѥ, и принесоша къ немоу: онъ же приимъ нача хвалити и любити, и цѣлова цѣсаря. придоша опѧть къ цѣсарю, и повѣдаша ємоу вьсѣ въвѣшавъ, и рѣша колиждре: лють сь моужь хощеть бѣти, ꙗко имѣниꙗ не крѣжеть, а ороужиѥ ємлеть: ими сѧ по дань. и посла цѣсарь, глаголѧ сице: не ходи къ градоу, възьми дань, ѥже хощеши. за маломь бо бѣ не дошьлъ Цѣсаря Града. и вѣдаша ємоу дань; имашеть же и за оубиѥньꙗ, глаголѧ: ꙗко родъ ѥго възьметь. възя же и дары многы, и възврати сѧ въ Переѧславьць съ похвалою великою. видѣвъ же мало дроужинъ своѥѧ рече въ себѣ: ѥда како прѣльстивъше избиють дроужиноу мою и мене. бѣша бо мнози погыбли на полкоу. и рече: поидоу въ Роусь, приведоу боле дроужины. и посла сълы къ цѣсареви въ Дерстръ, бѣ бо тоу цѣсарь, рекъ сице: хощю имѣти миръ съ тобою твердъ и любъвь. се же сълышавъ цѣсарь радъ бысть, и посла къ немоу дары больша первыхъ. Свѧтославъ же прия дары, и поча доумати съ дроужиною своѥю, рекъ сице: аще не сътворимъ мира съ цѣсаремь, а оувѣсть цѣсарь, ꙗко мало насъ єсть, пришьдъше остоупить ны въ градѣ, а роуськаꙗ землꙗ далеча, а Печенѣзи съ нами ратьни, а кто ны поможеть? нъ сътворимъ миръ съ цѣсаремь, се бо ны сѧ по дань ꙗли, и то боудѣ довольно намъ: аще ли почьнеть не оуправлꙗти дани, да изъ нова изъ Роуси, съвъкоупивъше коꙗ мно-

171 жайша, поидемъ Цѣсарю Градоу. люба бъıсть рѣчь си дроужинѣ, и послаша лѣпѣйшаıа моужа къ цѣсареви, и придоша въ Дерстръ, и повѣдаша цѣсареви. цѣсарь же на оутрıа призва ıа, и рече цѣсарь: да глаголютъ съли роусьстии. они же рѣша: тако глаголетъ книзь нашь: хощю имѣти любъıвь съ цѣсаремь гречьскъıмь съвершеноу прочаıа вьси лѣта. цѣсарь же радъ бъıсть, и повелѣ письцю писати вьси рѣчи Свıатославли на харътию. нача глаголати съмъ вьси рѣчи, и нача письць писати. глагола сице: равьно дроугаго съвѣщанию, бъıвъшаго при Свıатославѣ, великѣмь книзи роусьстѣмь, и при Свѣналъдѣ, писано при Ѳеофилѣ синькелѣ къ Иваноу, наричаемомоу Цѣмьскию, цѣсарю гречьскомоу, въ Дерстрѣ, мѣсяца июлия, инъдикта .ід. въ лѣто .ѕѵоѳ. азъ Свıатославъ, книзь роусьскъıй, ıакоже клıахъ сь, и оутверждаю на съвѣщании семь роту свою: хощю имѣти миръ и съвершеноу любъıвь съ вьсищѣмь великъıмь цѣсаремь гречьскъıмь, съ Василиемь и Костянтиномь, и съ богодъıхновенъıми цѣсари и съ вьсѣми людьми вашими, и иже соуть подъ мъıною Роусь, болıре и прочин, до конъца вѣка; ıако николиже помъıшлю на страноу вашю, ни съвирaю вой, ни ıазъıка иного приведоу на страноу вашю, ıелико иесть подъ властию гречьскою, ни на власть корьсоуньскоую, ıелико иесть градовъ ихъ, ни на страноу болгарьскоу: да аще инъ къто помъıслитъ на страноу вашю, да и азъ боудоу противьнъıмь ємоу, и борю сь съ нимь. ıакоже клıахъ сь къ цѣсаремь гречьскъıмъ и съ мъıною болıре и Роусь вьси, да съхранимъ права съвѣщанна: аще ли отъ тѣхъ самѣхъ прѣжде реченъıхъ не съхранимъ азъ же и съ мъıною иже подъ мъıною, да имѣемъ клтвоу отъ бога, въ негоже вѣроуемъ, въ Пероуна и въ Волоса, скотиı бога, и да боудемъ клати ıако злато, и своимь оружиемь да исѣчени боудемъ. се же имѣйте въ истиноу, ıакоже сътворихомъ нъıнѣ къ вамъ, и написахомъ на харътии сей, и своими печатьми запечатахомъ. сьторивъ же миръ Свıатославъ съ Грекъı понде въ ладиıхъ къ порогомъ. и рече ємоу воевода отьнь, Свѣналъдъ: поиди, книже, на коних околo, стоıть бо Печенѣзи въ порозѣхъ. и не послоуша его, и понде въ ладиıхъ,

и послаша Переславьци къ Печенѣгомъ, глаголюще: се, 971
идеть въı Свѧтославъ въ Роуси, възѣмъ имѣнїе много оу Грекъ и плѣнъ безчисленъ, съ маломь дроужиною. слышавъше же се Печенѣзи застоупиша порогы. и приде Свѧтославъ къ порогомъ, и не бѣ лзѣ проити порогъ. и ста зимовати въ Бѣловежии, и не бѣ оу нихъ брашна оуже, и бѣ гладъ великъ, ꙗко по полоугривьнѣ глава конѧча. и зимова Свѧтославъ тоу. веснѣ же приспѣвъши въ лѣто .ѯsүп. поиде Свѧтославъ въ порогы, и нападе на нь Коуря, князь печенѣжьскыи, и оубиша Свѧтослава, и възяша главоу его, и въ лъвѣ его съдѣлаша чашю, оковавъше лъвъ его, и пиѭхоу изъ него. Свѣналъдъ же приде Кыевоу къ Ꙗрополкоу. и вьсѣхъ лѣтъ княжениа Свѧтославля .к. и .и.

XXXVII. Въ лѣто .ѯsүпа. нача княжити Ꙗрополкъ. 973
Въ лѣто .ѯsүпв. въ лѣто .ѯsүпг. ловъı дѣющю Свѣ- 974-975
налъдицю, именемь Лютоу, ишьдъ бо изъ Кыева гна по звѣри въ лѣсѣ. и оузрѣ и Ольгъ, и рече: като сь естъ? и рѣша емоу: Свѣналъдичь. и заѣхавъ оуби и, бѣ во ловъı дѣи Ольгъ. и о томь бѣшеть междоу ими ненависть, Ꙗрополкоу на Ольга, и молвлише вьсегда Ꙗрополкоу Свѣ- налъдъ: поиди на братъ свой, и пришими власть его, хотѧ отъмьстити сыноу своемоу.

Въ лѣто .ѯsүпд. въ лѣто .ѯsүпе. поиде Ꙗрополкъ на 976-977
Ольга, брата своего, на дрѣвьскоу землю, и изиде противоу его Ольгъ, и въполчиста сѧ, и ративъшема сѧ полкома побѣди Ꙗрополкъ Ольга. побѣръшю же Ольгоу съ вои своими въ градъ, рекомыи Вроучии, ишше черезъ гроблю мостъ къ вратомъ градьнъıмъ: тѣсняще сѧ, дроугъ дроугы пихахоу въ гроблю, и съпьхноуша Ольга съ мостоу въ дверь, падахоу людие мнози, и оудавиша кони чловѣкъı. и въишьдъ Ꙗрополкъ въ градъ Ольговъ прѣı власть его. и посла искатъ брата своего, и искавъше его не обрѣтоша: и рече единъ Дрѣвлѧнинъ: азъ видѣхъ, ꙗко вечера съпьхноуша и съ мостоу. и посла Ꙗрополкъ искатъ брата, и влачиша троупие изъ гроблы отъ оутра и до полоу дне, и налѣзоша и Ольга въисподи троупиа, въıсоша и, и положиша и на ковьрѣ. и приде Ꙗрополкъ надъ

TAYLOR INSTITUTION UNIVERSITY OF

970-971 нь, и плака сѧ, и рече Свѣналъдоу: виждь, сего ты юси хотѣлъ. и погребоша Ольга на мѣстѣ оу града Вроучаго, и юсть могыла юго и до сего дьне оу Вроучаго. и прия власть юго Ирополкъ. оу Ирополка же жена грекыни бѣ, и бѣше была черницею, бѣ бо привелъ отьць юго Свѧтославъ, и въда ю за Ирополка красоты ради лица юя. слышавъ же сѧ Владимѣръ въ Новѣ Градѣ, ико Ирополкъ оубы Ольга, оубоявъ сѧ бѣжа за море, а Ирополкъ посадьникы свои посади въ Новѣ Градѣ, и бѣ владѣя единъ въ Роуси.

978-980 XXXVIII. Въ лѣто .ѕѵоѕ. въ лѣто .ѕѵоѕ. въ лѣто .ѕѵоѕ. приде Владимѣръ съ Варягы Новоу Градоу, и рече посадьникомъ Ирополчемъ: идѣте къ братоу моюмоу, и рьцѣте юмоу: Владимѣръ ти идеть на ты, пристраивай сѧ противоу бити сѧ. и сѣдѣ въ Новѣ Градѣ. и посла къ Рогъволъдоу Полотьскоу, глаголя: хощю пояти дъщерь твою себѣ женѣ. онъ же рече дъщери своей: хощеши ли за Владимѣра? она же рече: не хощю разоути робичица, нъ Ирополка хощю. бѣ бо Рогъволъдъ пришьлъ изъ заморья, и имѣше власть свою въ Полотьстѣ, а Тоуры Тоуровѣ, отъ негоже и Тоуровьци прозваша сѧ. и придоша отроци Владимѣрови, и повѣдаша юмоу вьсю рѣчь Рогънѣдиноу, дъщери Рогъволъжда, князя полотьскаго. Владимѣръ же събра вои многы, Варягы и Словѣны, Чюдь и Кривича, и поиде на Рогъволъда. въ се же врѣмя хотяхоу Рогънѣдь вести за Ирополка: и приде Владимѣръ на Полотьскъ, и оуби Рогъволъда и сына юго два, и дъщерь юго поя женѣ, и поиде на Ирополка. и приде Владимѣръ Кыевоу съ вои многы, и не може Ирополкъ стати противоу, и затвори сѧ Кыевѣ съ людьми своими и съ Блоудомь, и стояше Владимѣръ обрывъ сѧ на Дорогожичи междю Дорогожичемь и Капичемь, и юсть ровъ и до сего дьне. Владимѣръ же посла къ Блоудоу, воєводѣ Ирополчю, съ лъстию глаголя: попривай ми: аще оубию врата своюго, имѣти ты хощю въ отьца мѣсто, и многоу чьсть възъмеши отъ мене; не изъ бо почалъ вратию бити, нъ онъ; азъ же того оубоявъ сѧ придохъ на нь. и рече Блоудъ къ посломъ Владимѣремъ: азъ боудоу тебѣ въ сердьце и въ прилъзьство. о зълаа

лесть человѣческа. якоже Давыдъ глаголетъ: идый хлѣбъ мой възвеличилъ есть на мя лесть. сь бо лукавьствоваше на князя своего лестию. и пакы: языкы своими лестяхоу сѧ, соуди имъ, Боже, да отъпадоуть отъ мыслий своихъ, по множьствоу нечьстия ихъ изрини ѧ, яко прогнѣваша тѧ, Господи. и пакы тъжде рече Давыдъ: моужь въ крови лестивъ не прѣполовитъ дьний своихъ. се есть съвѣтъ зълъ, иже съвѣщеваютъ на кровопролитие; то соуть неистовии, иже приемъше отъ князя или отъ господина своего чьсть ли дары, ти мыслять о главѣ князя своего на погоубление, горьше соуть бѣсовъ таковии, якоже Блоудъ прѣда князя своего, и приимъ отъ него чьсти многы: сь бо бысть повиненъ крови той, сь бо Блоудъ затвори сѧ съ Ярополкомь, лесты ємоу, сляше къ Владимѣроу часто, вели ємоу пристрыпати къ градоу кранию, а самъ мыслы оубити Ярополка, гражданы же не бѣ лзѣ оубити его. Блоудъ же не възмогъ, како бы погоубити и, замысли лестию, вели ємоу не излазити на крань изъ града. и рече Блоудъ Ярополкоу: Кыяне сають сѧ къ Владимѣроу, глаголюще: пристоупай къ градоу, яко прѣдамы ти Ярополка: повѣгни за градъ. и послоуша его Ярополкъ, и изѣгъ прѣдъ нимь затвори сѧ въ градѣ Родьни на оустии Роси, а Владимѣръ вънидѣ въ Кыевъ, и осѣдѣ Ярополка въ Родьни, и бѣ гладъ великъ въ немь, и есть притъча и до сего дне: бѣда акы въ Родьни. и рече Блоудъ Ярополкоу: видиши, колико вой оу брата твоего, нама ихъ нѣ прѣбрати: твори миръ съ братомь своимь. лесты подъ нимь се рече. и рече Ярополкъ: тако воуди. и посла Блоудъ къ Владимѣроу, сице глаголя: яко съвѣсть сѧ мысль твоя, яко приведоу къ тебѣ Ярополка, и пристрой оубити и. Владимѣръ же то слышавъ, въшьдъ въ дворъ теремьный отьнь, о немьже прѣжде сказахомъ, сѣдѣ тоу съ дроужиною своею. и рече Блоудъ Ярополкоу: поиди къ братоу своемоу, и рьци ємоу: что ми ни въдаси, то изъ приимоу. поиде же Ярополкъ, и рече ємоу Варяжько: не ходи, княже, оубиють тѧ, повѣгни въ Печенѣгы, и приведеши вои. и не послоуша его. и приде Ярополкъ къ Владимѣроу. яко полѣзе въ двьри, подъяста

980

и два варяга мечи подъ пазоухѣ, Блоудъ же затвори двьри, и не да по немь ити своимъ. и тако оубиенъ бысть Ярополкъ. Варязько же видѣвъ, яко оубиенъ бысть Ярополкъ, вѣжа съ двора въ Печенѣгы, и много воиска съ Печенѣгы на Владимѣра, и ѣдва привави и, заходивъ къ немоу ротѣ. Владимѣръ же залеже женоу братьню гречьскыню, и бѣ непраздьна, отъ нея же роди сь Свѣтополкъ, отъ грѣховьнаго бо корени зълъ плодъ бываетъ: по неже бѣ взяла мати его черницею, а второе, Владимѣръ залеже ю не по краковѣ, прѣлюбодѣйничь бысть оубо; тѣмь ни отьця его не люблаше, бѣ бо отъ двою отьцю, отъ Ярополка и отъ Владимѣра. по семь рѣша варязи Владимѣроу: съ градъ нашь, мы пришьхомъ и, да хощемъ имати окоупъ на нихъ, по двѣ гривьнѣ отъ человѣка. и рече имъ Владимѣръ: пождѣте, даже въ коуны съвероуть, за мѣсяць. и ждаша за мѣсяць, и не дасть имъ. и рѣша варязи: съльстилъ ѥси намь, да покажи нъı поуть въ Грекы. онъ же рече имъ: идѣте. и избра отъ нихъ моужа добрыı, съмъıслънъı и храбрыı, и раздая имъ градъı, прочии же идоша Цѣсарю Градоу въ Грекы. и посла прѣдъ ними съıлы, глаголы сице цѣсарю: се, идоуть къ тебѣ варязи, не мози ихъ держати въ градѣ, ели, то сътворить ти зъло, яко и сьде, въ расточи и разьно, а сѣмо не поущай ниединого. и нача княжити Владимѣръ въ Кыевѣ единъ. и постави коумиры на холмоу вънѣ двора теремьнаго: Пероуна дрѣвяна и главоу его сребрену, а оусъ златъ, и Хорьса, Даждьбога и Стрибога и Сѣморьгла и Мокошь. и жряхоу имъ, наричюще ıа богы, и привождахоу сыны своıи и дъщери, и жряхоу бѣсомъ, и осквернихоу землю трѣбами своими, и осквернѣ сѧ кровьми земля роуськаıа и холмъ тъ. нъ прѣблагыı Богъ не хоты съмерти грѣшьникомъ, на томь холмѣ нынѣ церкъви стоить, свѧтаго Василиıа естъ, яковже послѣди съкажемъ. мы же на прѣдьнее възвратимъ сѧ. Владимѣръ же посади Добръıню, оуıа своего, въ Новѣ Градѣ. и пришьдъ Добръıня Новоу Градоу постави коумира надъ рѣкою Волховомь, и жряхоу немоу людие новоградьстии акъı богоу. бѣ же Владимѣръ побѣжденъ похотию женьскою, и бѣша немоу водимъıı:

Рогъинѣдь же посади на Лѣбеди, идеже нынѣ стоить сельце Прѣдъславино, отъ неиже роди четыри сыны: Изъслава, Мьстислава, Ярослава, Всеволода, а двѣ дъщери; отъ грекыни Святополка; отъ чехыни Вышеслава; а отъ дроугы Святослава и Станислава; а отъ болгарыни Бориса и Глѣба; а наложьниць вѣ оу него три съта Вышеградѣ, а три съта въ Бѣлѣ Градѣ, а двѣ сътѣ на Берестовѣ въ сельци, иеже зовоуть и нынѣ Берестовое. и вѣ несытъ влоуда, приводы къ себѣ моужьскы жены и дѣвица растѣлиша, вѣ бо женолюбьць якоже и Соломонъ: вѣ бо, рече, оу Соломона женъ седмь сътъ, а наложьниць три съта. моудръ же вѣ, а на коньць погыбе: сь же вѣ невѣгласъ, а на коньць оврѣте съпасение. велий Господь и велика крѣпость его, и разоумоу его нѣсть коньца. зъло бо иесть женьскаа прѣльсть, якоже рече Соломонъ, показавъ сь, о женахъ: не вънимай злѣ женѣ, медъ бо каплеть отъ оустьноу жены любодѣица, въ врѣмя наслаждаеть твой гортань, послѣди же горьчае золчи обрящеши, прилѣплающейсы ей вънидоуть съ съмертию въ адъ, на поути бо животьныа не находить, влоудьна же течениа иеа и неблагоразоумьна. се же рече Соломонъ о прѣлюводѣицахъ, о добрыхъ же женахъ рече: дражайши иесть каменья многоцѣньна, радоуеть сы о ней моужь иеа, дѣеть бо моужеви своемоу благо вьсе житие, обрѣтъши волноу и льнъ творить благопотрѣбьнаа роукама своима. бъеть яко корабль коуплю дѣющь, и съвираеть себѣ богатьство, и въстаеть изъ ночий, и даеть брашно домоу и дѣла рабынамъ. видѣвъши сътяжание коуповаше, отъ дѣлъ роукоу своею насади тяжание. прѣпоясавъши крѣпько чрѣсла своа оутверди мышьци свои на дѣло, и вькоуси, яко добро иесть дѣлати, и не оугасаеть свѣтильникъ иеа вьсю ночь. роуцѣ свои простираеть на пользьнаа, лакъти своа оустремляеть на вретено, роуцѣ свои отверзаеть оубогомоу, плодъ же простре нищемоу; не печеть сы моужь иеа о домоу своемь, иегда къде моудить, вьси свои иеа одѣни боудоуть, соугоуба одѣниа сътвори моужеви своемоу, очервлена и вагрина себѣ одѣниа, възорьнъ бываеть въ вратѣхъ моужь иеа, вънегда аще сядеть на съньмищи съ старьци

жители земля, ононы сътвори и отъдасть въ коуплю, оуста же своа отверзе съмъслено, въ чинъ молвить языкомь своимь, въ крѣпость и въ лѣпотоу облѣче ся, милостыня же ею въздвигоша чада ею и обогатиша, и моужь ею похвали ю, жена бо разоумьлива благословена есть, боязнь же господьню да похвалить, дадите ей отъ плода оустьноу ею, и да хвалять въ вратѣхъ моужа ею.

181 Въ лѣто .ѯsүпд. иде Владимѣръ къ Лыхомъ, и зая градъı ихъ, Перемъıшль, Червенъ и инъı градъı, иже соуть и до сего дьне подъ Роусию. въ семь же лѣтѣ и Ятвича побѣди, и възложи на ня дань отъ плоуга, якоже и отьць его имаше.

182 Въ лѣто .ѯsкч. заратиша ся Ятвичи, и иде на ня Владимѣръ, и побѣди я второе.

983 XXXIX. Въ лѣто .ѯsүча. иде Владимѣръ на Йтвягы, и побѣди Йтвягы, и възя землю ихъ. и иде Кыевоу, и творише трѣбоу коумиромъ съ людьми своими. и рѣша старьци и болыре: мещимъ жрѣбий на отрока и дѣвицю: на негоже падеть, того зарѣжемъ богомъ. бяше варягъ единъ, и бѣ дворъ его, идеже есть церкъви святаа Богородица, юже съдѣла Владимѣръ: бѣ же варягъ тъ пришьлъ изъ Грекъ, и держаше вѣроу хрестияньскоу, и бѣ оу него сынъ красьнъ лицемь и доушею. на сего паде жрѣбий по зависти дияволи, не терпящетъ бо дияволъ, власть имъı надъ вьсѣми, и ся бящетъ ямоу акъı тернъ въ сердьци, и тъщаше ся потрѣбити окаяньıй, и наоусти люди. и рѣша пришьдъше послании къ немоу: яко паде жрѣбий на сынъ твой, изволиша бо и бози сего: да сътворимъ трѣбоу богомъ. и рече варягъ: не соуть то бози, нъ дрѣво, дьнесь есть, а оутро изгниють; не ядять бо, ни пиють, ни молвять, нъ соуть дѣлани рокама въ дрѣвѣ, а Богъ есть единъ, емоуже слоужать греци и кланяють ся, иже сътворилъ небо и землю, звѣздъı и лоуноу и солньце и человѣка, и далъ есть емоу жити на земли, а си бози чьто съдѣлаша? сами дѣлани соуть, не дамь сына своего бѣсомъ. они же шьдъше повѣдаша людемъ. они же възьмъше ороужие поидоша на нь, и разъıша дворъ около его: онъ же стояше на сѣнехъ съ сыномь своимь. рѣша емоу: въдай

сына своего, да въдамъ и богомъ. онъ же рече: аще соуть бози, то единого себе послють бога, да имоуть сынъ мой, а вы чемоу потрѣбоуете? и кликноуша, и посѣкоша сѣни подъ нима, и тако побиша и. и не съвѣсть никъторе, къде положиша и. быхоу бо тъгда человѣци невѣгласи и погани. дияволъ радоваше сѧ семоу, не вѣдъ, ыко близь погыбѣль хотяше быти емоу. тако бо тъщаше сѧ погоубити родъ хрестияньскый, нъ прогонимъ быше хрестомь чьстьнъимь въ инѣхъ странахъ, сьде же мьняше сѧ окаянъый: ыко сьде ми есть жилище, сьде бо не соуть апостоли оучили, ни пророци прорекли, не вѣдъ пророка глаголюща: и нарекоу не люди моа люди моа; о апостолѣхъ бо рече: въ вьсю землю изидоша вѣщанья ихъ, и въ коньць вьселенъыа глаголи ихъ. аще и тѣломь апостоли не соуть сьде были, нъ оученья ихъ акы трoубы гласять по вьселенѣй въ церкъвахъ, ихъже оученьемь побѣждаемъ противьнаго врага, попирающе подъ нозѣ, ыкоже попраста и сна отьчьника, приемъша вѣньць небесьнъый съ свитъими моученикъ и правьдьникъ.

XL. Въ лѣто .ѯсүѵѳ. иде Владимѣръ на Радимича. вѣ оу него воєвода Волчий Хвостъ, и посла и Владимѣръ прѣдъ собою, Волчиа Хвоста. сърѣте и на рѣцѣ Пѣсъчанѣ, и побѣди Радимича Волчий Хвостъ: тѣмь и Роуси корять сѧ Радимичемъ, глаголюще: Пѣсъчаньци волчиа хвоста бѣгають. быша же Радимичи отъ рода Ляховъ, прѣшьдьше тоу сѧ вьселиша, и платять дань Роуси, повозъ везоуть и до сего дьне.

Въ лѣто .ѯсүѵг. иде Владимѣръ на Болгары съ Добрынею, съ оуемь своимь, въ ладиіхъ, а Торъкы брѣгомь приведе на коніхъ, и побѣди Болгары. рече Добрыня Владимѣроу: съглядахъ кладьникъ, и соуть вьси въ сапозѣхъ, симъ дани намъ нѣ дати, поидѣвѣ искать лапотьниковъ. и сътвори миръ Владимѣръ съ Болгары, и ротѣ заходиша междоу собою, и рѣша Болгаре: толи не boudet boudeть междоу нами мира, ели камень начьнеть плавати, а хмель почьнеть тонoути. и приде Владимѣръ Кыіевоу.

Въ лѣто .ѯсүѵд. придоша Болгари вѣрьі Бохъми-

1996,

ша, глаголюще: ако ты кнѧзь иси моудръ и съмꙑслѣнъ, не вѣси закона, нъ вѣроуй въ законъ нашь, и поклони сѧ Бохъмитоу. и рече Владимѣръ: како иесть вѣра ваша? они же рѣша: вѣроуемъ богоу, а Бохъмитъ нъı оучитъ, глаголы: обрѣзати оудъı тайнъıа и свининъı не исти, вина не пити, а по съмерти съ женами похоть творити блоудьноу: дасть Бохъмитъ комоуждо по седми десятъ женъ красънъ, изберетъ иединоу красьноу, и высѣхъ красотоу възложитъ на иединоу, та боудетъ имоу жена; сьде же, рече, достоитъ блоудъ творити высякъ, на семь свѣтѣ аще боудетъ както оубогъ, то и тамо, и ина многа лъсть, ихже нѣ лзѣ пьсати срама ради. Владимѣръ же слоушаше ихъ, вѣ бо самъ любꙑ женꙑ и блоуждениѥ много, послоушаше сладъко, нъ сѧ имоу вѣ нелюбо, обрѣзаниѥ оудовъ и о неидении мысъ свинъ а о питии отъноудь, рекъı: Роуси иесть веселиѥ питиѥ, не можемъ безъ того бъıти. по томь же придоша Нѣмьци, глаголюще: придохомъ послани отъ папежа. и рѣша имоу: рекълъ ти тако папежь: земля твоа ако и земля наша, а вѣра ваша не ако вѣра наша, вѣра бо наша свѣтъ иесть, кланяемъ сѧ Богоу, иже сътворилъ небо и землю, звѣздъı, мѣсяць и высако дъıханиѥ, а бози ваши дрѣво соуть. Владимѣръ же рече: кака заповѣдь ваша? они же рѣша: пощениѥ по силѣ, аще както пиеть или иесть, то вьсе въ славоу божию, рече оучитель нашь Павьлъ. рече же Владимѣръ Нѣмьцемъ: идѣте опить, ако отьци наши сего не приняли соуть. се слъıшавъше Жидове козарьстии придоша, рекоуще: слъıшахомъ, ако приходиша Болгаре и хрестиѧне, оучаще ты къждо вѣрѣ своеи; хрестиѧне бо вѣроуютъ, иегоже мъı распяхомъ, а мъı вѣроуемъ иединомоу Богоу Аврамовоу, Исаковоу, Иаковлю. и рече Владимѣръ: чьто иесть законъ вашь? они же рѣша: обрѣзати сѧ, свининъı не исти, ни зайчининъı, соуботоу хранити. онъ же рече: то къде иесть земля ваша? они же рѣша: въ Иероусалимѣ. онъ же рече: то тамо ли иесть и нънѣ? они же рѣша: разгнѣва сѧ Богъ на отьца наша, и расточи нъı по странамъ грѣхъ ради нашихъ, и прѣдана бъıсть земля наша хрестиѧномъ. онъ же рече: то како въı инѣхъ оучите, сами отвержени отъ Бога и расточени? аще въı Богъ лю-

былъ васъ и законъ вашь, то не бысте расточени по чюждимъ землямъ; иеда намъ тожде мыслите прияти? по семь же приспаша Греци къ Владимѣроу философа, глаголюще сице: слышахомъ, яко приходили соуть Болгаре, оучаще тя прияти вѣроу свою, ихъже вѣра осквернаеть небо и землю, иже соуть проклати паче всѣхъ человѣкъ, оуподобльше ся Содомоу и Гомороу, на ниже поусти господь каменые гороуще, и потопи я, и погрязоша, яко и сихъ ожидаеть день погыбѣли ихъ, иегда придеть Богъ соудитъ земли, и погоубить вьсы творящая беззаконья и скверны дѣюща: си бо омывають оходы свои, въ ротъ въливають, и по брадѣ мажють ся, поминають Бохъмита, тако же и женъы ихъ творять тоужде скверноу и ино поуще, отъ съвѣкоупленья моужьска и женьска вѣкоушають. си слышавъ Владимѣръ плюноу на землю, рекъ: нечисто иесть дѣло. рече же философъ: слышахомъ же и се, яко приходиша отъ Рима пооучитъ васъ вѣрѣ своей, ихъже вѣра маломь съ нами развращена, слоужать бо опрѣсьнѣкы, рекъше оплатѣкы, ихъже Богъ не прѣда, нъ повелѣ хлѣбомь слоужити, и прѣда апостоломъ, приемъ хлѣбъ и рекъ: се иесть тѣло моие, ломимое за вы; такожде и чашю приемъ рече: се иесть кровь моя новаго завѣта. си же того не творять, соуть не исправили вѣры. рече же Владимѣръ: придоша къ мънѣ Жидове, глаголюще: яко Нѣмьци и Греци вѣроують, иегоже мы распыхомъ. философъ же рече: въ истиноу въ того вѣроуемъ, тѣхъ бо пророци прорицахоу, яко Богоу родити ся, а дроузи, распятоу бъти и погребеноу а въ третии день въскресноути и на небеса възити: они же ты пророкы избиваxоу, дроугы прѣтираxоу. иегда же събысть ся пророченые сихъ, съниде на землю, и распятие прия, и въскресъ на небеса възиде. сихъ же ожидаше покаяния за четъıри десяти и шесть лѣтъ, и не покаяша ся, и посла на ня Римляны, градъı ихъ разбиша, а самъı расточиша по странамъ, и работають въ странахъ. рече же Владимѣръ: то чьсо ради съниде Богъ на землю, и страсть такоу прия? отъвѣщавъ же философъ рече: аще хощеши послоушати, да скажю ти изъ начала, чьсо ради съниде Богъ но землю. Владимѣръ же рече: послоушаю радъ. и нача философъ гла-

голати сице: въ начало сътвори Богъ небо и землю въ первый день. и въ дроугый день сътвори твердь, иже есть по срѣдѣ водъı: сего же дне раздѣлиша сѧ водъı, полъ нхъ възиде надъ твердь, а полъ нхъ подъ твердь. а въ третии день сътвори море и рѣкъı и источьникъı и сѣмена. въ четвертый день солнце и лоуноу и звѣздъı, и оукраси Богъ небо. видѣвъ же первый отъ ангелъ, старѣйшина чиноу ангельскоу, помъıсли въ себѣ, рекъı: сънидоу на землю, и прѣимоу землю, и боудоу подобенъ Богоу, и поставлю прѣстолъ свои на облацѣхъ сѣверскъıхъ. и тоу абие съверже и съ небесе, и по немь падоша, иже бѣша подъ нимь, чинъ десатый. бѣ же имя противьникоу Сотонаилъ, въ негоже мѣсто постави старѣйшинноу Михаила: сотона же, грѣшивъ помъıсла своего и отъпадъ славъı первъıа, нарече сѧ противьникъ Богоу. по семь же въ пятый день сътвори Богъ китъı и ръıбъı, гадъı и пътица перънатъıа. въ шестый же день сътвори Богъ звѣри и скотъı и гадъı земнъıа, сътвори же и человѣка. въ седмый же день почи Богъ отъ дѣлъ своихъ, иже есть соубота. и насади Богъ рай на въстокѣ въ Ѥдемѣ, въведе тоу человѣка, егоже създа, и заповѣда емоу отъ дрѣва высокого шести, отъ дрѣва же единого не шести, иже есть разоумѣти доброу и зълоу. и бѣ Ѧдамъ въ рай, видѣше Бога и славѣше, егда ангели славѣхоу. и възложи Богъ на Ѧдамъ сънъ, и оусъпе Ѧдамъ, и възя Богъ единo ребро оу Ѧдама, сътвори емоу женоу, и въведе ю въ рай къ Ѧдамоу, и рече Ѧдамъ: се, кость отъ костии моеи, а плотъ отъ плоти моеи. сн нарече сѧ жена. и нарече Ѧдамъ скотомъ и пътицамъ имена, звѣремъ и гадомъ, а самѣма ангелъ повѣда имена. и покори Богъ Ѧдамоу звѣри и скотъı, и обладаше въсѣми, и послоушахоу его. видѣвъ же диаволъ, ако почьте Богъ человѣка, възавидѣвъ емоу прѣобрази сѧ въ змию, и приде къ Ѥвѣ, и рече ей: по чьто не шета отъ дрѣва, соущаго по срѣдѣ раи? и рече жена къ змии: рече Богъ: не имата шести, а ли, да оумрета съмертию. и рече змиа къ женѣ: съмертию не оумрета, вѣдѣше бо Богъ, ако, въ неже день шета отъ него, отверзета сѧ очи ваю, и боудета ако и Богъ, разоумѣюща добро и зъло. и видѣ жена,

ꙗко добро дрѣво въ ꙗдь, и възьмъши сѣнѣсть, и въдасть моужю своємоу, и ꙗста, и отверзоста сѝ очи има, и разоумѣста, ꙗко нага ѥста, и съшиста листвиѥмь смокъвьномь прѣпоꙗсанию. и рече Богъ: проклята земла въ дѣлѣхъ твоихъ, и въ печали ꙗси вьсѝ дьни живота своѥго. и рече господь Богъ: ѥда како прострета роукоу, и възьмета отъ дрѣва животьнаго, и живета въ вѣкы. и изгна господь Богъ Ꙗдама изъ раꙗ. и сѣде прямо раꙗ, плача сѝ и дѣлаꙗ землю. и порадова сѝ сотона о проклятьни земли. се на ны первоѥ падению и горькый отѣкъ, отъпадение ангельскаго житиꙗ. роди Ꙗдамъ Каина и Ꙗвела: бѣ Каинъ ратай, а Ꙗвель пастоухъ. и несе Каинъ отъ плода земан къ Богоу, и не прия Богъ даровъ ѥго: Ꙗвель же принесе отъ агньць первеньць, и прия Богъ дары Ꙗвелевы. сотона же вълѣзе въ Каина, и пострѣкаше Каина оубити Ꙗвела. и рече Каинъ: изидѣвѣ на поле, Ꙗвелю. ꙗко изидоста, въста Каинъ, и хотѣше оубити и, и не оумѣше, како оубити и, и рече ѥмоу сотона: възьми камень, и оудари и. възьмъ камень оуби и. и рече Богъ Каиноу: къдѣ ѥсть братъ твой? онъ же рече: ѥда стражь ѥемь братоу своѥмоу? и рече Богъ: кровь брата твоѥго въпиѥть къ мьнѣ, боудеши стена и трысы сѝ до живота своѥго. Ꙗдамъ же и Ꙗѥва плачюща сѝ бѣста, и дꙗволъ радоваше сѝ, рекы: се, ѥгоже Богъ почьте, азъ сътворихъ ѥмоу отъпасти Бога, и се, нынѣ плачь ѥмоу налѣзохъ. и плакаста сѝ по Ꙗвели лѣтъ три десѧти, и не съгни тѣло ѥго. и не оумѣста ѥго погрести, и повелѣниѥмь божиѥмь пътеньца два прилетѣста, ѥдинъ ꙗю оумре, ѥдинъ же ископа ѥмоу, и въложи оумерьшаго, и погребе и. видѣвъша же сѧ Ꙗдамъ и Ꙗѥва ископаста ѥмоу, и въложиста Ꙗвела, и погребоста съ плачемь. бывъ же Ꙗдамъ лѣтъ двою сътоу и трий десѧтъ роди Сида и двѣ дъщери, и поꙗ ѥдиноу Каинъ, а дроугоую Сидъ, и отъ тою человѣци расплодиша сѝ, и оумножиша сѝ по земли. и не познаша сътворьшаго и, исполниша сѝ блоуда и вьсѣкоѧ нечистоты и оубийства и завистьи, живѣхоу скотьскы человѣци. бѣ Ной ѥдинъ правьдьнъ въ родѣ семь, и роди три сыны: Сима, Хама, Ꙗфета. и рече Богъ: не имать доухъ мой прѣбывати въ

человѣцѣхъ. и рече: да потрѣблю, иже сътворихъ, отъ человѣка до скота. и рече господь Богъ Ноеви: сътвори ковъчегъ въ долготоу лакътъ трий сътъ, а въ ширину пяти десятъ и възвышие трий десятъ лакътъ, ибо лакътемь сяжень зовоуть. дѣлаемоу же ковъчегоу за сто лѣтъ повѣдаше Ной, яко быти потопоу, и посмѣхахоу сѧ емоу. егда съдѣла ковъчегъ, рече господь Ноеви: вълѣзи ты и жена твоа и сынове твои и снѣхы твоа, и въведи къ себѣ по двоемоу отъ вьсѣхъ скотъ и отъ вьсѣхъ пътица и отъ вьсѣхъ гадъ. и въведе Ной, яже заповѣда емоу Богъ. наведе Богъ потопъ на землю, потопе вьсяка плоть, и ковъчегъ плаваше на водѣ. егда же посяче вода, излѣзе Ной и сынове его и жена его: отъ сихъ расплоди сѧ земля. и бѣша человѣци мнози и единогласьни, и рѣша дроугъ къ дроугоу: съзиждимъ столпъ до небесе. начаша здати, и рече Богъ: се, оумножиша сѧ человѣци, и помысли ихъ соуетьни. и сънинде Богъ, и размѣси ѩзыкы на седмь десятъ и два ѩзыка. Ѩдамовъ же бѣсть ѩзыкъ не отъятъ оу Ювера: тъ бо единъ не приложи сѧ къ безоумню ихъ, рекы сице: аще бы человѣкомъ Богъ рекълъ на небо столпъ дѣлати, то повелѣлъ бы самъ Богъ словомь, якоже сътвори небеса, землю, море, вьсѧ видимаа и невидимаа. сего ради того ѩзыкъ не прѣмѣни сѧ: отъ сего соуть Ювреи. на седмь десятъ и единъ ѩзыкъ раздѣлиша сѧ, и разидоша сѧ по странамъ, и къждо свои нравы приаша: по дияволю оученью ови рацѣниемъ, кладязьмъ и рѣкамъ жряхоу, и не познаша Бога. отъ Ѩдама же и до потопа лѣтъ двѣ тысоущи двѣ сътѣ четыри десяти и двѣ, а отъ потопа до раздѣлениа ѩзыкъ лѣтъ пять сътъ два десяти и девять. по семь же дияволъ въ больше прѣльщение въверже человѣкы, и начаша коумиры творити, ови дрѣвяны, ови мѣдяны, а дроузи мраморяны, а ини златы и сребрены, кланяхоу сѧ имъ, и привождахоу сыны своа и дъщери, и закалахоу прѣдъ ними, и бѣ вьсѧ земля осквернена. началникъ же бяше коумиротворению Сероухъ, творяше бо коумиры въ имена мертвыхъ человѣкъ, овѣмъ бывъшемъ цѣсаремъ, дроугомъ храбромъ и волхвомъ и женамъ прѣлюбодѣицамъ. сѧ же Сероухъ роди

Θαρογ, Θαρα же роди три сыны: Аврама и Нахора и Арона. Θαρα же творяше кумиры, навыкъ оу отьца своего. Аврамъ же пришьдъ въ оумъ възрѣ на небо, и видѣ звѣзды и небо, и рече: въ истиноу, тъ есть Богъ, иже сътворилъ небо и землю, а отьць мой прѣльщаѥть человѣкы. и рече Аврамъ: нескоушю богы отьца своего. и рече: отьче, чьто прѣльщаѥши человѣкы, творы коумиры дрѣвяны? тъ есть Богъ, иже сътвори небо и землю. приимъ Аврамъ огнь зажьже идолы въ храминѣ. видѣвъ же Аронъ, братъ Авромовъ, ревноуѥ по идолѣхъ, хотѣ оумѣчати идолы, и самъ съгорѣ тоу Аронъ, и оумре прѣдъ отьцемь: прѣдъ сима бо не бѣ оумиралъ сынъ прѣдъ отьцемь, нъ отьць прѣдъ сыномь, отъ сего начаша оумирати сынове прѣдъ отьци. възлюби Богъ Аврама, и рече Богъ Авромоу: изиди изъ домоу отьца своего въ землю, въ нюже ти покажю, и сътворю тѧ въ язъык великъ, благословѧтъ тѧ колѣна земьная. и сътвори Аврамъ, якоже заповѣда емоу Богъ. и поѥ Аврамъ сыновьца своего Лота, (бѣ бо емоу Лотъ шюринъ и сыновьць, бѣ бо Аврамъ пошлъ братьню дъщерь Ярою, Сароу), и приде въ землю хананѣйскоу къ доубоу высокоу, и рече Богъ къ Авромоу: сѣмени твоемоу дамь землю сию. и поклони сѧ Аврамъ Богоу. Аврамъ же быше лѣтъ седми десѧтъ и пяти, егда изиде отъ Харана: бѣ же Сара неплодъ, болѧщи неплодьскымь. рече Сара Авромоу: вълѣзи къ рабѣ моей. и поемъши Сара Агарь вѣдасть ю моужю своемоу. и вълѣзе Аврамъ къ Агари: зачатъ и роди сына Агарь, и прозва и Аврамъ Измаиломь. Аврамъ бѣ лѣтъ осми десѧтъ и шести, егда роди сѧ Измаилъ. по семь же зачѧвъши Сара роди сына, и нарече имя емоу Исакъ. и повелѣ Богъ Авромоу обрѣзати отроча, и обрѣза и въ осмый дьнь. възлюби Богъ Аврама и племя его, и нарече и въ люди себѣ, и отълоучи и отъ язъык, нарекъ и люди своя. семоу же Исакоу възмогъшю, Авромоу же живъшю лѣтъ сто и седмь десѧтъ и пять оумре, и погребенъ бысть. Исакоу же бывъшю лѣтъ шести десѧтъ роди два сына, Исава и Иякова: Исавъ же бысть лоукавъ, а Ияковъ правьдьнъ. сь же Ияковъ работа оу оуа своего изъ

дъщере его изъ меньшая лѣтъ седмь, и не дасть емоу ѡц̃ь Лаванъ, оуй его, рекы: старѣйшюю поими. и въдасть емоу Лию, старѣйшюю, а изъ дроугыа реклъ емоу работати дроугоую седмь лѣтъ. онъ же работа дроугоую седмь лѣтъ изъ Рахили, и поя себѣ двѣ сестреници, отъ неюже роди осмь сыновъ: Роувима, Семеона, Левгию, Июдоу, Исахара и Заоулона, Иосифа и Веніямина, и отъ рабоу двою: Дана, Нефталима, Гада и Асира; и отъ сихъ расплодиша сѧ Жидове. Иаковъ же сѣнде въ Єюпьтъ, сы лѣтъ съта и трий десятъ, съ родомь своимь, числомь шести десятъ и пяти доушь. пожи же въ Єюпьтѣ лѣтъ седмь на десять, и оусѣпе, и поработиша племя его за четыри съта лѣтъ. по сихъ же лѣтѣхъ възмогоша людие жидовьстии, и оумножиша сѧ, и наслиша оу нихъ Єюпьтяне работою. въ сѧ же врѣмена роди сѧ Моисий въ Жидѣхъ, и рѣша волсви єюпьтьстии цѣсарю, яко родилъ сѧ иесть дѣтищь въ Жидѣхъ, иже хощеть погоубити Єюпьтъ. тоу абие повелѣ цѣсарь раждающаѧ сѧ дѣти жидовьскыа вѣмѣтати въ рѣкоу. мати же Моисиева, оубоявъши сѧ сего гоублениа, възмѣши младеньць въложи и въ кравийцю, и несъши постави въ лоузѣ. въ сѧ же врѣмя сѣнде дъщи Фараонова Ферьмоуфи коупать сѧ, видѣ отроча плачюще сѧ, възы ѥ, и поиладѣ, и нарече имя емоу Моисий, и вскорми. бѣсть отроча красьно, и бѣсть лѣтъ четырь, и приведе ѥ дъщи Фараоня къ отьцоу своемоу. видѣвъ же Моисиа Фараонъ нача любити отроча, Моисей же хапаа сѧ за шию сърони вѣньць съ главы цѣсаревы, и попра и. видѣвъ же волхвъ рече цѣсареви: о цѣсарю, погоуби отроча сѥ, аще ли не погоубиши, имать погоубити вьсего Єюпьта. и не послоуша его цѣсарь, нъ паче повелѣ не гоубити дѣтий жидовьскыхъ. Моисиеви же възмогъшю бѣсть великъ въ домоу Фараони: бывъшю цѣсареви иномоу възавидѣша емоу болиаре. Моисий же оубивъ єюпьтянина, обидящаго иврѣанина, бѣжа изъ Єюпьта, и приде въ землю мадиамьскоу, и ходя по поустыни наоучи сѧ отъ ангела Гавриила о бытии вьсего мира и о первѣмь человѣцѣ, иже соуть была по немь, по потопѣ и о съмѣшении изыкъ, аще къто колико лѣтъ былъ, звѣздьное хождение и число,

земльноу мѣроу и высокоу моудрость. по семь же ими сѧ емоу Богъ въ коупинѣ огнемь, и рече емоу: видѣхъ бѣдоу людий твоихъ въ Єюптѣ, и низлѣзохъ изыти и отъ роукы єюпьтьскы, извести и отъ земля тоя: ты же иди къ Фараоноу, цѣсарю єюпьтьскоу, и речеши емоу: испоусти Израиля, да три дьни положать трѣбоу Богоу: аще не послоушаеть тебе цѣсарь єюпьтьскый, побию и вьсѣми чюдесы моими. пришьдъшю Мойсиєви не послоуша Фараонъ, и попоусти Богъ десять казний на Фараона, первая: рѣкы въ кровь; въторая: жабы; третиная: мъшица; четвертая: пьсыи моухы; пятая: съмерть на скотъ; шестая: прѣщева гороуци; седмая: градъ; осмая: проузи; девятая: тьма три дьни; десятая: моръ въ человѣцѣхъ. сего же ради десять казний бъисть на нихъ, яко десять мѣсяць топиша дѣти жидовьскы. егда же бъисть моръ въ Єюпьтѣ, рече Фараонъ Мойсиєви и братоу его Прноу: отидѣта въ скорѣ. Мойсий же събравъ люди жидовьскыи, поиде отъ земля єюпьтьскы. и ведыше и господь поутемь по поустыни къ чермьномоу морю, и прѣдидѣаше прѣдъ ними ноущию столпъ огньнъ, а въ дьнь облачьнъ. слышавъ же Фараонъ, яко бѣжать людие, погна по нихъ, и притисноу и къ морю. видѣвъше же людие жидовьстии възъпиша на Мойсия, рекоуще: по чьто изведе ны на съмерть? и възъпи Мойсий къ Богоу, и рече господь: чьто въпиеши къ мънѣ? оударн жезломь въ море. сътвори Мойсий тако, и растоупи сѧ вода на двоие, и вънидоша сынове израилеви въ море. видѣвъ же Фараонъ погна по нихъ, сынове же израилеви прѣндоша по соухоу; яко излѣзоша на брѣгъ, състоупи сѧ море о Фараонѣ и о воихъ его. и възлюби Богъ Израиля. и идоша отъ моря три дьни по поустыни, и придоша въ Мерінъ: бѣ тоу вода горька, и възропъташа людие на Бога, и показа имъ господь дрѣво, и въложи Мойсий въ водоу, и оусладиша сѧ водъı. по семь же пакъı възропъташа на Мойсия и на Прона, рекоуще: лоуче нъı быше въ Єюпьтѣ, идеже идыхомъ мяса, лоукъ и хлѣбъı до сыти. и рече господь къ Мойсиєви: слышахъ гоугнание сыновъ израилевъ. и въдасть имъ манноу ѣсти. по семь же дасть имъ законъ на горѣ синайстѣй. Мой-

снѣвн въшьдѣшоу на гороу къ Богоу они сълнавѣше тельчю главоу поклониша сѧ акъı Богоу, нхъже Мойсий исѣче три тъıсоущ. и по семь пакъı възропъташа на Мойсиа и Арона, иеже не бъıсть водъı. и рече господь къ Мойсиеви: оудари жьзломь въ камень, рекъı: иеда изъ сего камени не испоустивѣ водъı? и разгнѣва сѧ господь на Мойсиа, ако не възвеличи господа, и не вънидеⷣ въ землю обѣтованоую сего ради, ропътанна онѣхъ ради; нъ възведе и на гороу вамьскоу, и показа иемоу землю обѣтованоую, и оумре Мойсний тоу на горѣ. и прия власть Іисоусъ Навгинъ: сь приде въ землю обѣтованоую, и изби хананѣйско племя, и въсели въ нихъ мѣсто сънъı израилевъı. оумерѣшю же Іисоусоу бъıсть соудиа въ него мѣсто Июда. и инѣхъ соудий бъıсть четъıрие на десате, при нихъже, забъıвѣше Бога, изведъшаго ѧ изъ Єгюпта, начаша слоужити бѣсомъ. и разгнѣвавъ сѧ Богъ прѣдаашетъ ѧ иноплеменьникомъ на расхъщение: иегда сѧ начинахоу каити, помиловашетъ нхъ; иегда избавлшетъ нхъ, пакъı оукланшхоутъ сѧ на бѣсослоужение. по снхъ же соуждаше Илий жрець, и по семь Самоилъ пророкъ. и рѣша людие Самоилоу: постави намъ цѣсаря. и разгнѣва сѧ господь на Израила, и постави надъ нимь цѣсаря Саоула. таче Саоулъ не изволи ходити въ законѣ господьни, и избра господь Давъıда, и постави цѣсаря надъ Израилемь, и оугоди Давъıдъ Богоу. семоу Давъıдоу кла сѧ Богъ, ако отъ племене иего родити сѧ Богоу. первоие нача пророчьствовати о въплощении божии, рекъı: ишрѣва прѣжде дьньница родихъ тѧ. сь же пророчьствова лѣтъ четъıри десати, и оумре. и по немь цѣсарьствова и пророчьствова сънъ иего, Соломонъ, иже възгради церкъвь Богоу, и нарече ю Свѧтаа Свѧтъıхъ. и бъıсть моудръ, нъ на коньць поползе сѧ. цѣсарьствовавъ лѣтъ четъıри десати оумре. по Соломонѣ же цѣсарьствова сънъ иего Роволмъ: при семь раздѣли сѧ цѣсарьство на двоие, жидовьско въ Иероусалимѣ иедино, а дроугоие въ Самарии. въ Самарии же цѣсарьствова Иероволмъ, хлапъ Соломонь, иже сътвори двѣ кравѣ златѣ, постави иединоу въ Ведилѣ на холмѣ, а дроугоую въ Данѣ, рекъı: се, бога твоа, Израилю. и кланшхоу сѧ людие, а Бога забъıша. таче и въ Иероусалимѣ начаша

забывати Бога и покланяти сѧ Ваалоу, рекъше ратьноу богоу, иже ѥсть Ярий, и забыша Бога отьць своихъ. и нача Богъ посылати къ нимъ пророкы, пророци же начаша обличати ѩ о безаконии ихъ и слоужении коумиромъ: они же начаша пророкы избивати, обличаѥми отъ нихъ. разгнѣва сѧ Богъ на Израиля, и рече: отрину отъ себе, призовоу иноу люди, иже мене послоушаютъ; аще съгрѣшатъ, и не помяноу безакониѧ ихъ. и нача посылати пророкы, глаголѧ имъ: прицайте о отверженнии жидовьстѣ и о призваннии странъ. первыи же нача пророчьствовати Осиѩ, глаголѧ: прѣставлю цѣсарьство домоу израилева, съкроушю лоукъ израилевъ, и не приложю помиловати пакы домоу израилева, нъ отъмѣтаѧ отвергоу сѧ ихъ, глаголетъ господь, и боудоуть блоудѧще въ изъыцѣхъ. Иѥремиѧ же рече: аще станетъ Самоилъ и Моисиѩ, не помилоую ихъ. пакы тъѫде Иѥремиѧ рече: тако глаголетъ господь: се, клѧхъ сѧ именемь моимь великымь, аще боудетъ имѧ мое именоуѥмо отъ селѣ къде въ оустѣхъ нюдѣискыихъ. Иѕекииль же рече: тако глаголетъ господь Ядонай: расѣкю вы и вьсѧ останѣкы ваша въ вьсѧ вѣтры, за не свѧтаѧ моѧ осквернисте вьсѣми негодованиі своими, азъ же ты отрину, и не имамь ты помиловати пакы. Малахиѧ же рече: тако глаголетъ господь: оуже нѣсть ми хотѣниѧ оу васъ, по неже отъ въстока и до запада имѧ мое прослави сѧ въ изъыцѣхъ, на вьсякомь мѣстѣ приноситъ сѧ кадило имени моемоу и жертва чиста, за не велие имѧ мое въ изъыцѣхъ: сего ради дамь васъ на поносъ и на пришьствие въ вьсѧ изъыкы. Исаиѧ же великыи рече: тако глаголетъ господь: простроу роукоу свою на ты, истьлю ты, и расѣкю ты, пакы не приведоу ты. и пакы тъѫде рече: възненавидѣхъ праздьникы ваша и начатъкы мѣсяць вашихъ, соуботъ вашихъ не приѥмлю. Амосъ же пророкъ рече: слъышите слово господьне: азъ приѥмлю на вы плачь, домъ израилевъ паде сѧ, и не приложи въстати. Малахиѧ же рече: тако глаголетъ господь: послю на вы клѧтвоу, и прокленоу благословение ваше, разорю, и не боудетъ въ васъ. и много пророчьствоваша о отверженнии ихъ. симъ же пророкомъ повелѣ Богъ пророчьствовати о призваннии инѣхъ странъ

въ нихъ мѣсто. нача звати Исаиа, тако глаголы: ико законъ отъ мене изидетъ, и соудъ мой въ свѣтъ странамъ, приближаетъ сѧ скоро правьда моа, изидетъ (ико свѣтъ съпасение мое), и на мышьцю мою страны оупѣваютъ. Иеремиа же рече: тако глаголетъ господь: положю домоу июдиноу завѣтъ новъ, дам (дамь) законы въ разоумѣнние ихъ, и на сердьца ихъ напишю ѧ, и боудоу имъ въ Богъ, и ти боудоуть мънѣ въ люди. Исаиа же рече: ветъхаа миноу ндоша, а нова, иже възвѣщаю, и прѣжде възвѣщанна явлено бысть вамъ, пойте Богоу пѣснь новоу, работаюшимъ ми прозоветъ сѧ имя ново, иже благословитъ сѧ въ вьсей земли, домъ мой домъ молитвѣ прозоветъ сѧ вьсѣмъ изыкомъ. тъжде Исаиа глаголетъ: отъкрыетъ господь мышьцю свою свѧтоую прѣдъ вьсѣми изыкы, и оузрятъ вьси конъци землы съпасение отъ Бога нашего. Давыдъ: хвалите господа, вьси изыци, и похвалите его, вьси людие. тако Богоу възлюбивъшю новыа люди рече имъ сънити къ нимъ самъ, явити сѧ чловѣкомъ плотию и пострадати за Ѥдамово прѣстоупление. и начаша проицати о въплощении божии, первоѥ Давыдъ, глаголы: рече господь господеви моемоу: сѣди о десноую мене, доньдеже положю врагы твоа подъножию ногама твоима. и пакы: рече господь къ мънѣ: сынъ мой иесн ты, азъ дньсь родихъ ти. Исаиа же рече: ни сълъ, ни вѣстьникъ, нъ самъ Богъ пришьдъ съпасетъ ны. и пакы: ико дѣтищь родитъ сѧ намъ, емоуже бысть начало на рамѣ его, и прозоветъ сѧ имя его велика съвѣта ангелъ, велика власть его, и мироу его нѣсть конъца. и пакы: се, дѣвица въ оутробѣ зачьнетъ, и родитъ сынъ, и прозовоуть имя емоу Ємманоуилъ. Михѣа же рече: ты Вндлеоме, доме Ефрантовъ, ѣда малъ иесн бъıти въ тысоущахъ Июдовахъ. изъ тебе бо мънѣ изидетъ старѣйшинна, бъıти въ кнѧзь въ Израили, и исходъ его отъ дьний вѣка. сего ради дасть ѧ до врѣмене раждающаа, родитъ, и прочии отъ братиа его обратятъ сѧ на сыны израилевы. Иеремиа же рече: сь Богъ нашь, и не въмѣнитъ сѧ инъ къ немоу. изобрѣте вьсякъ поутъ хоудожьства, и дасть и Иыковоу отрокоу своемоу; по сихъ же явн сѧ на земли, и съ чловѣкы поживе. и пакы: чло-

вѣкъ есть, къто оувѣсть, ико Богъ есть? ико человѣкъ оумираѣть. Захариа же рече: не послоушаша сына моего, и не оуслышю ихъ, глаголеть господь. Осиѣ рече: тако глаголеть господь: плоть моа отъ нихъ. прорекоша же и страсти его, рекоуще, ыкоже рече Исаиа: оу лютѣ доушн ихъ, по неже съвѣтъ зълъ съвѣщаша, рекоуще: съвлажимъ правьдьника. и пакы тъжде рече: тако глаголеть господь: азъ не соупротивлю сѧ, ни глаголю противоу, хребьтъ мой дахъ на раны а ланитѣ мои на злоушениѥ, и лица своего не отвратихъ отъ стыдѣниа заплеваниа. Иереміа же рече: придѣте, въложимъ дрѣво въ хлѣбъ его, истрѣбимъ отъ земля живота его. Моисиѣ же рече о распѧтии его: оузрите жизнь вашю висящю прѣдъ очима вашима. и Давыдъ рече: въскоую шаташа сѧ ꙗзъци? Исаиа же рече: ико овьца на заколениѥ веденъ бысть. Ездра же рече: благословенъ Богъ, роуцѣ распростеръ свои съпасе Иероусалима. и о въскресении рекоша, Давыдъ: въстани, Боже, соуди земли, ико ты наслѣдиши въ вьсѣхъ странахъ. и пакы: въста ико съпый, господь. пакы: да въскреснеть Богъ, и да разидоуть сѧ врази его. и пакы: въскресни, господи Боже мой, да и възнесеть сѧ роука твоа. Исаиа же рече: съходящиѥ въ страноу и сѣнь съмертьноую, свѣтъ въсиѥть на вы. Захариа же: и ты въ крови завѣта твоего испоустилъ ѥси оужьникы своа отъ рова, не имоуща водъı. много пророчьствоваша о немь, ѥже съвъıсть сѧ вьсе. рече же Владимѣръ: то въ коѥ врѣмы съвъıсть сѧ? и бъıло ли се есть? ѥда ли топерво хощеть бъıти се? онъ же отвѣщавъ рече ѥмоу: ико оуже прѣжде съвъıсть сѧ вьсе, ѥгда Богъ въплоти сѧ: ыкоже бо прѣжде рекохъ, Жидомъ пророкъı избивающемъ, цѣсаремъ ихъ законъı прѣстоупающемъ прѣдаста ы въ расхъщение, и въ плѣнъ ведени бъıша въ Ісоурию грѣхъ ихъ ради, и работаша тамо лѣтъ седмь десатъ. и по семь възвратиша сѧ въ землю свою, и не бѣ оу нихъ цѣсаря, нъ архиереи обладахоу ими до Ирода иноплеменьника, иже облада ими. въ сего же власть, въ лѣто пьıть тысоущьноѥ и пьıть сътьноѥ, посланъ бъıсть Гаврилъ въ Назаредъ къ дѣвици Марни, отъ колѣна Давыдова, рещи ей: радоуй сѧ, обладованаа, господь

съ тобою. и отъ слова сего зачатъ Слово божие въ оутробѣ, и породи сына, нарече имя ємоу Іисоусъ. и се, волсви придоша отъ въстока, глаголюще: къде естъ рождий ся цѣсарь жидовьскъ? видѣхомъ бо звѣздоу ього на въстоцѣ, и придохомъ поклонити ся ємоу. оуслышавъ же се цѣсарь Иродъ съмыте ся и вьсь Иероусалимъ съ нимь: призвавъ книжьникы и старьца людьскыя въпраша ихъ: къде Христосъ раждаєтъ ся? они же рѣша ємоу: въ Вндлеомѣ жидовьстѣмь. Иродъ же се слышавъ посла, рекы: извийте младеньца соущаа двою лѣтоу. они же шьдъше извиша младеньца. Мариа же оубоявъши ся съкры отроча, Иосифъ же съ Маріею, понмъ отроча, бѣжа въ Єюпьтъ, и бысть тоу до оумертвия Иродова. въ Єюпьтѣ же ави ся ангелъ Иосифоу, глаголя: въставъ пойми отроча и матерь ього, и иди въ землю израилевоу. пришьдъшоу же ємоу въсели ся въ Назаредъ. възрастъшю же ємоу и бывъшю лѣтъ трий десатъ нача чюдеса творити и проповѣдати цѣсарьство небесьное, и избра два на десате, ише оученикы себѣ нарече, и нача чюдеса велика творити, мертвыя въскрѣшати, прокаженыя очищати, хромыя ходити, слѣпымъ прозрѣние творити, и ина многа чюдеса велия, якоже бъша пророци прорекли о немь, глаголюще: тъ недоугы наша ищѣли, и болѣзни подъя. и крести ся въ Иердани отъ Иоана, и показа новымъ людемъ обновление. крестивъшю же ся ємоу, се, отверзоша ся небеса, и Доухъ съходящь зракомь голоубиномь на нь, и гласъ глаголя: сь естъ сынъ мой възлюбленый, о немьже благоизволихъ. посылаше оученикы своя проповѣдати цѣсарьство небесьное и покаяние въ оставление грѣховъ. хотя исполнити пророчьство нача проповѣдати, яко подобаєтъ сыноу человѣчьскомоу пострадати, распятоу быти и въ третии дьнь въскресноути. оучащю же ємоу въ церкъви архиереѣ и книжьници исполниша ся зависти, искахоу оубити и, и имъше и ведоша къ гемоноу Пилатоу. Пилатъ же испытавъ, яко безъ вины приведоша и, хотѣ испоустити и, они же рѣша ємоу: аще сего поустиши, не имаши быти дроугъ кесареви. Пилатъ же повелѣ, да и распьноутъ. они же понмъше Іисоуса ведоша и на мѣсто краниево, и распьша и тоу. бысть тьма по вьсей

земли отъ шестаго часа до девятаго, и при девятѣмь часѣ испоусти доухъ Іисоусъ, церкъвьная запона раздра сѧ на двоѥ, мертви въсташа мнози, имъже повелѣ въ рай нти. сънѣмъше и съ креста положиша и въ гробѣ, и печатьми запечатьлѣша гробъ людиѥ жидовьстии, и стража поставиша, рекоуще: ѥда оукрадоуть и оученици ѥго. онъ же въ третии дьнь въскресе. ѩви сѧ оученикомъ въскресъ изъ мертвыхъ, рекы имъ: идѣте въ вьсѧ ѩзыкы, и наоучите вьсѧ страны крестяще въ имѧ Отьца и Сына и Свѧтаго Доуха. прѣбысть же съ ними четыри десѧти дьний, ѩвлѧшѧ сѧ имъ по въскресении. ѥгда исполниша сѧ четыри десѧти дьний, повелѣ имъ нти въ гороу ѥлеоньскоую, и тоу ѩви сѧ имъ, и благословивъ ѩ рече имъ: сядѣте въ градѣ Иероусалимѣ, доньдеже послю обѣтованиѥ отьца моѥго. и се рекъ възношаше сѧ въ нбо. они же поклонишѧ сѧ ѥмоу, и възвратишѧ сѧ въ Иероусалимъ, и бихоу въ иноу въ церкъвн. ѥгда коньчашѧ сѧ дьниѥ пѧтьдесѧтьнии, сънидѣ Доухъ Свѧтыи на апостолы. приимъше обѣтованиѥ Свѧтаго Доуха разидоша сѧ по въселенѣй, оучаще и крестяще водою. рече же Владимѣръ: чьсо ради отъ жены роди сѧ, и на дрѣвѣ распятъ сѧ, и водою крести сѧ? онъ же рече ѥмоу: сего ради, по неже исперва родъ человѣчьскыи женою съгрѣши, дїаволъ прѣльсти Ѥвгою Ѧдама, и отъпаде раѩ, такожде и Богъ отъмѣстиѥ даѥ дїаволоу, женою первоѥ побѣждениѥ късть дїаволоу, женою бо первѣѥ испаде Ѧдамъ изъ раѩ; отъ жены же въплотивъ сѧ Богъ повелѣ въ рай вънити вѣрьнымъ. а ѥже на дрѣвѣ распятоу бъти, сего ради, ѩко отъ дрѣва въкоушь испаде породы, Богъ же на дрѣвѣ страсть прия, да дрѣвомь дїаволъ побѣжденъ боудѣть, и отъ дрѣва животь приимоуть правьдьнии. а ѥже водою обновлениѥ, по неже при Ноѥ оумножившемъ сѧ грѣхомъ въ человѣцѣхъ наведе Богъ потопъ на землю, и потопи человѣкы водою, сего ради рече Богъ: по неже погоубихъ водою человѣкы грѣхъ ихъ ради, нынѣ же пакы водою очищю грѣхы человѣкомъ, обновлениѥмь водою; нбо жидовьскыи родъ въ мори очистиша сѧ отъ ѥгюпьтьскаго злаго нрава, по неже вода изъ начала бъсть первоѥ, рече бо: доухъ божии ношаше сѧ верхоу водъ;

986 иже оубо и нынѣ крестять сѧ водою и доухомь. проображеніе бѣсть первое водою, якоже Гедеонъ прообрази по семь. егда приде къ немоу ангелъ, вели емоу ити на Мадіамѧнъ, онъ искоушаѧ рече къ Богоу, положивъ роуно на гоумнѣ: аще боудеть по вьсей земли роса а на роунѣ соуша. и бѣсть тако. се же прообрази, яко иностраньнии вѣша прѣжде соуша, а Жидове роса, послѣ же на странахъ роса, иже ѥсть свѧтое крещеніе, а на Жидѣхъ соуша. и пророци проповѣдаша, яко водою обновленіе боудеть. апостоломъ же оучащемъ по вьселенѣй вѣровати Богоу, ихъже оученіе мы Греци прѣимохомъ, вьселеньци вѣроують оученію ихъ. поставилъ же ѥсть Богъ єдинъ дьнь, въ ньже хощеть соудити, пришьдъ съ небесе, живѣмъ и мертвѣмъ и въздати комоуждо по дѣломъ ѥго, правьдьнѣмъ цѣсарьство небесьное и красотоу неизреченоу, весѣліе безъ конъца и не оумирати въ вѣкы, грѣшьникомъ моукоу огньноу и червь неоусыпающь, и моуцѣ не боудеть конъца. сица же боудоуть моученьи, иже не вѣроують къ Богоу нашемоу Іисоусоу Христоу: моучимъ боудеть въ огни, иже сѧ не крестить. и се рекъ показа Владимѣроу запоноу, на нейже вѣ написано соудище господьне, показываше емоу о десьноую правьдьнѣи въ веселіи прѣдидоуща въ рай, а о шюю грѣшьникы идоуща въ моукоу. Владимѣръ же въздъхноувъ рече: добро симъ о десьноую, горе же симъ о шюю. онъ же рече: аще хощеши о десьноую съ правьдьнѣими стати, то крести сѧ. Владимѣръ же положи на сердьци своемь, рекы: пожьдоу и ѥще мало, хотѧ испытати о вьсѣхъ вѣрахъ. Владимѣръ же семоу даръ многы въдавъ отъпоусти и съ чьстию великою.

987 XLI. Въ лѣто .ѯsyче. съзва Владимѣръ болѧры своѧ и старѣѧ градьскыѧ, и рече имъ: се, приходиша къ мънѣ Болъгаре, рекоуще: приими законъ нашь. по семь же приходиша Нѣмьци, и ти хвалѧхоу законъ свой. по сихъ придоша Жидове. се же послѣжде придоша Греци, хоулѧще вьсь законъ, свой же хвалѧще, и много глаголаша съказающе отъ начала мироу, о бѣтии вьсего мира: соуть же хытро съказающе, и чюдьно слышати ихъ, любо комоуждо слоушати ихъ, и дроугыи свѣтъ повѣдають бѣти. да аще

кѣто, дѣють, въ нашю вѣрꙋ стоꙋпить, то пакы, оумрѣ, въстанеть, и нѣ оумрѣти немоу въ вѣкы: аще ли въ нинѣ законъ стоꙋпить, то на ономь свѣтѣ въ огни горѣти. да чьто оума придасте? чьто отвѣщаете? и рѣша болѣре и старѣци: вѣси, княже, яко своего никътоже не хоулить, нъ хвалить; аще хощеши испытати гораздо, то имаши оу себе моужа: пославъ испытай когождо нхъ слоужьбоу, и како кѣто слоужить Богоу. и бысть люба рѣчь князю и вьсѣмъ людемъ, избраша моужа добры и съмысленъ, числомъ десить, и рѣша имъ: идѣте первое въ Болгары, и испытайте вѣрꙋ нхъ и слоужьбоу. они же идоша, и пришьдъше видѣша сквернаа дѣла и клашение въ ропати. и придоша въ землю свою. и рече имъ Владимѣръ: идѣте пакы въ Нѣмьца, съглѣдайте такожде, и отъ тоудѣ идѣте въ Грекы. они же придоша въ Нѣмьца, и съглѣдавъше церкъвьноꙋю слоужьбоу нхъ придоша Цѣсарю Градоу, и вънидоша къ цѣсарю. цѣсарь же испыта, коюю ради винꙋ придоша. они же съповѣдаша емоу вьсю въпрашаа. се слышавъ цѣсарь, радъ бывъ, чьсть великоу сътвори имъ въ тъжде дьнь. на оутрии посла къ патриархоу, глаголя сице: придоша Роусь, пытающе вѣры нашеа, да пристрой церкъвь и кръласъ, и самъ причини сѧ въ свѧтительскыа ризы, да видять славоу Бога нашего. си слышавъ патриархъ повелѣ съзвати крилосъ: по обычаю сътвориша праздьникъ, и кадила въжьгоша, пѣниа и лики съставиша. и иде съ ними въ церкъвь, и поставиша и на пространѣ мѣстѣ, показающе красотоу церкъвьноꙋю, пѣниа и слоужьбы архиерѣйскы, прѣстоꙗние дияконъ, съказающе имъ слоужение Бога своего. они же въ изоумѣнии бывъше, оудививъше сѧ, похвалиша слоужьбоу нхъ. и призвавъша и цѣсарь Василий и Костѧнтинъ рѣста имъ: идѣте въ землю вашю. и отъпоустиша и съ дары великы и съ чьстию. они же придоша въ землю свою. и съзва князь болѧры свои и старьца. рече Владимѣръ: се, придоша послании нами моужи, да слышимъ отъ нихъ бывъшее. и рече: съкажите прѣдъ дроужиною. они же рѣша: яко ходихомъ въ Болгары, съмотрихомъ, како сѧ покланаютъ въ храмѣ, рекъше въ ропати, стоаще безъ пояса: поклонивъ сѧ сядеть, и зрить сѣмо

987

и онамо, ꙗко бѣшенъ, и нѣсть веселиꙗ въ нихъ, нъ печаль и смрадъ великъ: нѣсть добръ законъ ихъ. и придохомъ въ Нѣмьца, и видѣхомъ въ храмѣхъ многы слоужьбы творѧща, а красоты не видѣхомъ никоеꙗже. придохомъ же въ Грекы, и ведоша нъı, идеже слоужатъ Богоу своемоу, и не съвѣмъı, на небѣ ли есмъı бъıли ли на земли, нѣсть бо на земли такого вида ли красоты такоꙗ, и не доумѣемъ съказати, тъкъмо то вѣмъı, ꙗко онъде Богъ съ человѣкъı пребъıваетъ, и есть слоужьба ихъ паче всѣхъ странъ. мъı оубо не можемъ забъıти красоты тоꙗ, всѣкъ бо человѣкъ аще въкоуситъ сладъка, послѣди горести не приимаетъ: тако и мъı не имамъı сьде бъıти. отвѣщавъше же болꙗре рекоша: аще бъı линъ законъ гречьскъıй, то не бъı баба твоꙗ приꙗла, Ольга, ꙗже бѣ моудрѣйши всѣхъ человѣкъ. отвѣщавъ же Владимѣръ рече: къде крещение приимемъ? они же рекоша: къде ти любо. и миноувъшю лѣтоу,

983 XLII. Въ лѣто ,*sϙvs. иде Владимѣръ съ вои на Коръсоунь, градъ гречьскъıй, и затвориша сѧ коръсоуняне въ градѣ, и ста Владимѣръ объ онъ полъ града въ лимени, дали града стрѣлище единo, и борѧхоу сѧ крѣпъко изъ града. Владимѣръ же объстоꙗ градъ. и изнемогаѧхоу въ градѣ людие. и рече Владимѣръ къ гражданомъ: аще сѧ не въдасте, имамь стоꙗти и за три лѣта. они же не послоушаша того. Владимѣръ же изрѧди вои своꙗ, и повелѣ присъпоу съıпати къ градоу. симъ же съпоущемъ Коръсоуняне, подъкопавъше стѣноу градьскоую, крадоуще съıплемоую персть, ношаѧхоу къ себѣ въ градъ, съıплюще по срѣдѣ града; войни же присъıпаѧхоу воле, а Владимѣръ стоꙗше. и се, моужь коръсоуняninъ стрѣли, именемь Ѧнастасъ, напьсавъ сице на стрѣлѣ: кладязь, иже есть за тобою отъ въстока, изъ того вода идеть по троубѣ: копавъ прѣими. Владимѣръ же се слъıшавъ, възрѣвъ на небо, рече: аще се сѧ събоудеть, и самъ сѧ крещю. и тоу абие повелѣ копати прѣкъı троубамъ, и прѣкъıша водоу: людие изнемогоша водьною жаждею, и прѣдаша сѧ. вънидѣ Владимѣръ въ градъ и дроужина его. и посла Владимѣръ къ цѣсарема, Василию и Костѧнтиноу, глаголꙗ сице: се, градъ

ваю славѣнъскый възыкъ, слъıшю же се, ıако сестроу имата дѣкоую, да аще леи не въдаста за мы, сътворю градоу вашемоу, ıакоже и семоу сътворихъ. и слъıшавъша цѣсары бъıста печална, и въздаста вѣсть, сице глаголюща: не достоитъ хрестиıномъ за поганъıı посыгати и дати: аще сы крестиıши, то и се приимеши, и цѣсарьство небесьное полоучиши, и съ нами вдиновѣрьникъ боудеши: аще ли сего не хощеши сътворити, не можевѣ дати сестръı своеı за тя. си слъıшавъ Владимѣръ рече посланъıмъ отъ цѣсарю: глаголите цѣсарема тако: ıако азъ крещю сы, ıако испътахъ прѣжде сихъ дъıний законъ вашь, и вестъ ми люба вѣра ваша и слоужение, ıеже ми съповѣдаша посланıи нами моужи. и си слъıшавъша цѣсары рада бъıста, и оумолиста сестроу свою, именемъ Аньноу, и посласта къ Владимѣроу, глаголюща: крести сы, и тъгда послевѣ сестроу свою къ тебѣ. рече же Владимѣръ: да пришедъшеи съ сестрою вашею креститъ мы. и послоушавъша цѣсары посласта сестроу свою, сановьııкы нѣкъıи и прозвоутеры. она же не хотъıше ıти, ıако къ плѣнъ, рече, ıдоу, лоучеıı бъı ми сьде оумрѣти. и рѣста ıеи брата: ıеда како обратитъ Богъ товою роуськоую землю въ покаıание, а гречьскоую землю избавиши отъ лютъıı рати: видиши ли, колико зъла сътвориша Роуси Грекомъ. и нъıнѣ аще не идеши, тожде имоуть сътворити намъ. и ıедва ю приноудиша. она же сѣдъши въ коубароу, цѣловавъши оужикы своı съ плачемь, поиде чрѣзъ море. и приде къ Коръсоуню, и изидоша коръсоуняне съ поклономь, и къведоша ю въ градъ, и посадиша ю въ полатѣ. по кожюю же оустрою въ се врѣмы разболѣ сы Владимѣръ очıма, и не видъıше ничьтоже, и тоужаше вельми. и посла къ немоу цѣсарица, рекоуши: аще хощеши избъıти болѣзни сеıа, то въ скорѣ крести сы: аще ли, то не имаши избъıти сего. си слъıшавъ Владимѣръ рече: да аще истина боудеть, то по истинѣ великъ Богъ боудеть хрестиıньскъ. и повелѣ хрестити сы. епископъ же коръсоуньскый съ попы цѣсарични огласивъ крести Владимѣра: ıако възложи роукоу на нь, абıе прозрѣ. видѣвъ же се Владимѣръ напрасьное ıцѣленıе прослави Бога, рекъı: то перво оувѣдѣхъ Бога истиньнаго. се же видѣвъше дроужина ıего мнози крестиша

сѧ. крести же сѧ въ церкъвѧи свѧтаго Василиѧ, и ѥстъ церкы та стоѧщи въ Коръсоуни градѣ на мѣстѣ по срѣдѣ града, идеже торгъ дѣютъ коръсоуняне, полата же Владимѣри съ краѧ церкъве стоитъ и до сего дьне, а цѣсарична полата за олътаремь. по крещении же приведе цѣсарицю на брачение. се же, не съвѣдоуще право, глаголютъ, ѩко крестилъ сѧ ѥсть въ Кыевѣ; ини же рѣша: въ Василевѣ; дроузи же инако съказаютъ. крещеноу же Владимѣроу, прѣдаша ѥмоу вѣроу крестианьскоу, рекоуще сице: да не прѣлъститъ тебе нѣци отъ ѥретикъ, нъ вѣроуй, сице глаголѧ: вѣроую въ ѥдинаго Бога отьца, вьседержителѧ, творьца ѥсоу и земли, и до конъца вѣроую сию. и пакы вѣроую въ ѥдинаго Бога отьца нерождена и въ ѥдинаго Сѧна рождена и въ ѥдинъ свѧтъıй Доухъ ѥходѧщѧ: три собьства съвершена, мъıсльна, раздѣлѧемаа числомь и собьствомь, а не божьствомь, раздѣлѧютъ бо сѧ нераздѣлѧно, и съкъкоуплѧютъ сѧ неразмѣсѧно. Отьць бо прѣсѧно съıй прѣбъıваетъ въ отьчьствѣ, нерожденъ, безначалѧнъ, начало и вина вьсѣмъ, ѥдинѣмь нерожденіемь старѣй съ Сѧномь и Доухови, отъ негоже раждаѥтъ сѧ Сѧнъ прѣжде вьсѣхъ вѣкъ, ѥходитъ же Доухъ свѧтъıй безъ врѣмене и безъ тѣла, въ коупѣ Отьца, въ коупѣ Сѧна, въ коупѣ Доухъ свѧтъıй ѥсть. Сѧнъ подобосоущьнъ отьцю, рожденіемь тъчию разьствоуѧ Отьцю и Доухоу. Доухъ ѥсть прѣсвѧтъ, Отьцю и Сѧноу подобосоущьнъ и прѣсносоущьнъ. Отьцю бо отьчьство, Сѧноу же сѧновьство, свѧтомоу же Доухоу ѥсхожденіе. ни Отьць бо въ Сѧнъ ли въ Доухъ прѣстоупаѥтъ, ни Сѧнъ въ Отьць и въ Доухъ, ни Доухъ въ Сѧнъ ли въ Отьца; неподвижьна бо свойствиа. не трие бози, ѥдинъ Богъ, по неже ѥдино божьство въ трьхъ лицихъ. хотѧщиемь же Отьца и Доуха, свою съпасти тварь, отьчьскъıхъ ѩдръ, ихъже не отъстоупи, съшьдъ и въ дѣвичьское ложе прѣчистое, акъı божие сѣмя, въшьдъ, плоть съдоушевьноу, словесьноу же и оумьноу, ѥже прѣжде бъıвъшюю, приимъ, изнде Богъ въплощенъ, родивъ сѧ ненъзречѣнъ, и дѣвьство мати съхрани нетлѣно, не съмытениа, ни размѣшениа, ни измѣненіи пострадавъ, нъ прѣбъıвъ, ѥже вѣ, въıсть, ѥже не вѣ, приимъ рабий зракъ истиною, а не

мѣчьтанїемь, вьсичьскы, развѣ грѣха, намъ подовьнъ
вьзъ, волею бо роди сѧ, волею вьзалка, волею вьжада, во-
лею троудн сѧ, волею оустрашн сѧ, волею оумре, истиною, а
не мѣчьтанїемь, вьсѧ иестьствьнаѧ, неоклеветанꙑ страсти
чловѣчьства. распѧтъ же сѧ, съмерти вькоуси безгрѣшьнъ,
вьскресъ вь своеи плоти, не видѣвъ истлѣнїа на ни-
веса вьзиде, и сѣде о десьноую Отьца, придетъ же пакы съ
славою соудити живꙑмъ и мертвꙑмъ, ꙗкоже вьзиде съ
своею плотию, тако и сѧиндетъ. вь снмъ ѥдино крещение
испов҃ѣдаю водою и доухомь, пристоупаю кь прѣчистꙑмъ
тайнамъ, вѣроую вь истинъно тѣло и кровь, приемлю
церкъвьнаꙗ прѣданїа, и кланаю сѧ чьстьнꙑмъ иконамъ,
кланаю сѧ дрѣвоу чьстьномоу и вьсьякомоу кресту, свꙑ-
тꙑмъ мощемъ и свꙑтꙑмъ съсоудомъ. вѣроую же и седми
съборъ свꙑтꙑхъ отьць, ихъже ѥсть первъꙑи вь Никеи трии
сътъ и осми на десате, иже прокленъше Ариа пропов҃ѣдаа-
ша вѣроу непорочьноу и правоу. вьторъꙑи съборъ вь Ко-
стꙑнтинии Градѣ свꙑтꙑхъ отьць сьта и пьти десатъ,
иже прокленъше Македонии доухоборьца пропов҃ѣдаша
троицю ѥдиносоущьноу. третии же съборъ вь Ефесѣ свꙑ-
тꙑхъ отьць двою сътоу на Нестории, ѥгоже прокленъше
пропов҃ѣдаша свꙑтоую богородицю. четвертꙑи съборъ вь
Халкидонѣ свꙑтꙑхъ отьць шести сътъ и трии десатъ на
Евтоухꙋ и Диоскора, ѥюже проклиша свꙑтии отьци, изгла-
сивъше съвершена Бога и съвершена чловѣка господа нашего
Іисоуса Христа. пьтъꙑи съборъ вь Цѣсарн Градѣ свꙑтꙑхъ
отьць сьта и шести десатъ и пьти на Оригенова прѣданїа
и на Евагриа, ихъже проклиша свꙑтии отьци. шестъꙑи съ-
боръ вь Цѣсарн Градѣ свꙑтꙑхъ отьць сьта и седми десатъ
на Сергиа и Коура, ихъже проклиша свꙑтии отьци. сед-
мъꙑи съборъ вь Никеи свꙑтꙑхъ отьць трии сътъ и пьти
десатъ, проклиша, иже сѧ не поклонꙗть иконамъ. не прѣ-
маи же оученїа отъ латинъ, ихъже оучение развращено:
вьлѣзъше бо вь церкъвь не поклонꙗть сѧ иконамъ, нъ стои
поклонить сѧ, и поклонивъ сѧ напишеть крестъ на земли и
цѣлоуѥть, вьставъ простъ станеть на нему ногами, да
легъ цѣлоуѥть, а вьставъ попираѥть. сего бо апостоли не
прѣдаша, прѣдали бо соуть апостоли крестъ поставленъ цѣ-

ловати, и иконы прѣдаша цѣловати. Лоука бо евангелистъ первое написавъ посла въ Римъ, якоже глаголеть Василий. икона на первый образъ прѣходить. паки же и землю глаголють материю: да аще имъ есть земля мати, то отьць имъ есть небо, искони бо сътвори Богъ небо, та же землю. тако глаголють: отьче нашь, иже еси на небеси. аще ли по сихъ разоумоу земля есть мати, то по чьто плюете на матерь свою? да сѣмо ю лобзаете, и паки осквернисте? сего же прѣжде Римляне не творяхоу, нъ исправляхоу на вьсѣхъ съборѣхъ, съходяще сѧ отъ Рима и отъ вьсѣхъ прѣстолъ: на превѣмь бо съборѣ иже на Ариѣ въ Никеи отъ Рима Селивестръ посла епископы и презвоутеры, отъ Александрьи Аѳанасий, отъ Цѣсаря Града Митрофанъ посла епископы отъ себе: тако исправляхоу вѣроу. на вътораѣмь же съборѣ отъ Рима Дамасъ, а отъ Александрьи Тимодей, отъ Антиохьи Мелетий, Коурилъ иероусалимьскый, Григорий богословьць. на третиимь же съборѣ Келестинъ римьскый, Коурилъ александрьскый, Оувеналий иероусалимьскый. на четвертѣмь же съборѣ Леонтий римьскый, Анатолий Цѣсаря Града, Оувеналий иероусалимьскый. на пятѣмь съборѣ римьскый Вигилий, Евтоухий Цѣсаря Града, Аполинарий александрьскый, Домънъ антиохийскый. на шестѣмь съборѣ отъ Рима Агадонъ, Георгий Цѣсаря Града, Ѳеофанъ антиохийскый, отъ Александрьи Петръ минихъ. на седмѣмь съборѣ Анъдриянъ отъ Рима, Тарасий Цѣсаря Града, Политианъ александрьскый, Ѳеодоритъ антиохийский, Илиа иероусалимьскый. и си вьси съ своими епископы съходяще сѧ исправляхоу вѣроу. по семь же съборѣ Петръ гоугнивый съ инѣми шьдъ въ Римъ и прѣстолъ въсхвативъ развратн вѣроу, отвергъ сѧ отъ прѣстола иероусалимьска и александрьска и Цѣсаря Града и антиохийска. възмоутиша Италию вьсю, сѣюще оучение свое разьно: ови бо попове единою женою оженивъше сѧ слоужать, а дроузи до седми женъ поимающе слоужать, ихъже блюсти сѧ оученик. працаютъ же грѣхы на дароу, иже есть зълѣе вьсего. Богъ да съхранить тя отъ сего.

XLIII. Владимѣръ же по семь поиемъ цѣсарицю и Ана-

стаса и попы корѣсоуньскы съ мощьми свитаго Климента и Фива, оученика его, поимъ съсоудъı церкъвьныя и иконы на благословение себѣ. постави же церкъвь въ Корѣсоуни на горѣ, идеже съсыпаша срѣдѣ града, крадоуще, присѣноу, иже церкы стоить и до сего дьне. възя же иды мѣдьнѣ двѣ капици и четыри коня мѣдьны, иже и нъıне стоить за свитою богородицею, иже не вѣдоущей мьнить мраморьны соуща. въдасть же за вѣно Грекомъ Корѣсоуня опить цѣсарица дѣла, а самъ приде Кыеву. ико приде, повелѣ коумиры исправрѣщи, овы исѣщи, а дроугы огневи прѣдати, Пероуна же повелѣ привязати коневи къ хвостоу и влѣщи съ горы по Боричеву на Роучай, два на десяте моужа пристави тети жьзлиемь: се же не, ико дрѣвоу чюющю, нъ на пороугание бѣсоу, иже прѣльщаше симь образомь человѣкы, да възмьздие приметь отъ человѣкъ/ келний иеси, Господи, чюдьна дѣла твоа, вьчера чьтомъ отъ человѣкъ, а дьньсь пороугаемъ. влѣкомоу же имоу по Роучаю къ Днѣпроу плакахоу сь его невѣрьнии людие, ищще бо не бяхоу приали свитаго крещенья. и привлѣкъше въриноуша и въ Днѣпръ. и приставн Владимѣръ, отселе рекъı: аще къде пристанеть, въı отрѣвайте его отъ брѣга, доньдеже пороги проидеть, то тъгда охабите сь его. они же повелѣнаа сътвориша. ико поустиша и, пронде сквозѣ пороги, изверже и вѣтръ на рѣнь, и отъ толѣ прослоу Пероуня Рѣнь, икоже и до сего дьне словеть. по семь же Владимѣръ посла по въсемоу градоу, глаголы: аще не обрящеть сь като за оутра на рѣцѣ, богатъ ли, ли оубогъ или нищь ли работьнъ, противьнъ мънѣ да боудеть. се сълышавъше людие съ радостию идяхоу, радоующе сь и глаголюще: аще въı се не добро бъıло, не бъı сего князь и болиаре приали. на оутрьня же изиде Владимѣръ съ попы цѣсаричинъı и съ корѣсоуньскъıми на Днѣпръ, и съниде сь безъ числа людий: вълѣзоша въ водоу, и стояхоу ови до шиа, а дроузи до персий, младеньци же отъ брѣга, дроузи же младеньца держаще, съвершенни же броождахоу, попове же стоящие молитвъı творяхоу. и бяше си видѣти радость на небеси и на земли, толико доушь съпасаемъıхъ, а дияволъ стеня глаголаше: оувъı мънѣ, ико отъ сюда прогонимъ иесмь, сьде бо

458

мьныхъ жилище имѣти, ако сьде не соуть оучинивше апостольска, ни соуть вѣдоуще Бога, нъ веселящѣ сѧ о слоужьбѣ ихъ, юже слоужахоу мънѣ. и се, оуже побѣжденъ иесмь отъ невѣгласъ, а не отъ апостолъ, ни отъ моученикъ, ни имамь оуже цѣсарьствовати въ странахъ сихъ. крестивъшимъ же сѧ людемъ идоша къждо въ домы своѧ. Владимѣръ же радъ бывъ, ако позна Бога самъ и людие иего, възрѣвъ на небо рече: Боже, сътворивыи небо и землю, призри на новыѧ люди сиѧ, и даждь имъ, Господи, оувѣдѣти тебе, истиньнаго Бога, ѩкоже оувѣдѣша страны хрестиньскыѧ, и оутверди вѣроу въ нихъ правоу и неизвратьноу, и мънѣ помози, Господи, на соупротиньнаго врага, да, надѣѧ сѧ на тѧ и на твою державоу, побѣжду къзни иего. и се рекъ повелѣ роукыти церкъвы и поставляти по мѣстомъ, идеже стоѧхоу коумири: и постави церкъвь свѧтаго Василиѧ на холмѣ, идеже стоѧше коумиръ Пероунъ и прочии, идеже творѧхоу трѣбы князь и людие. и нача ставити по градомъ церкъви и попы и люди на крещение приводити по вьсѣмъ градомъ и селомъ. посла нача поимати оу нарочитыѧ чади дѣти, и даяти нача на оучение книжьное, матере же чадъ сихъ плакахоу сѧ по нихъ, ище бо не бѣхоу сѧ оутвердилы вѣрою, нъ ѩкы по мертвѣцихъ плакахоу сѧ. симъ же раздаяномъ на оучение книгамъ събъисть сѧ пророчьство на роусьстѣй земли, глаголюще: въ онъı дьни оуслышать глоуси словеса книжьнаѧ, и иесыи воудеть ѩзыкъ гоугнивъıхъ. си бо не бѣша прѣжде слышали словесе книжьнаго, нъ по божию строю и по милости своиѣй помилова ѩ Богъ, ѩкоже рече пророкъ: помилоуѭ, ѩгоже аще хощю. помилова бо нъı ванею пакъıбытиѧ и обновлениемь доуха, по изволению божию, а не по нашимъ дѣломъ. благословенъ Господь Іисоусъ Христосъ, иже възлюби новыѧ люди, роуськоую землю, и просвѣти ю крещениемь свѧтъıмь. тѣмьже и мъı припадаемъ къ немоу, глаголюще: Господи Іисоусе Христе, чьто ти въздамъı о вьсѣхъ, ише дасть намъ, грѣшьникомъ намъ соущемъ, не доумѣемъ противоу даромъ твоимъ въздашиѧ въздати, велий бо иесн и чюдьна дѣла твоѧ, величию твоиемоу нѣсть конца, родъ и родъ въсхвалитъ дѣла твоѧ. рекоу же

съ Давыдомь: придѣте, възрадоуемъ сѧ Господеви, въскликнѣмъ Богоу и съпасоу нашемоу, варимъ лице его въ исповѣданіи, исповѣдающе сѧ емоу, ико благъ, ико въ вѣкы милость его, ико избавилъ нъı есть отъ врагъ нашихъ, рекъше отъ идолъ соуѥтанъıхъ. и пакъı рьцѣмъ съ Давыдомь: въспойте Господеви пѣснь новоу, въпойте Господеви, вьсѧ земля, въспойте Господеви, благословите имѧ его, благовѣстите день отъ дне съспасеніе его, възвѣстите въ ѩзъıцѣхъ славоу его, въ вьсѣхъ людехъ чюдеса его, ико великъı Господь и хвалень зѣло, и величію его нѣсть конца. колика ти радость, не единъ ни два съпасаета сѧ. рече во Господь, ико радость бъıваетъ на небеси о единомь грѣшьницѣ кающемь сѧ, се же, не единъ, ни два, нъ вещисльно мноѭество къ Богоу пристоупиша, свѧтъıмь крещеніемь просвѣщени. ѩкоже и пророкъ рече: възкропю на въı водоу чистоу, и очистите сѧ отъ идолъ вашихъ и отъ грѣхъ вашихъ. пакъı дроугъıй пророкъ рече: къто ико Богъ? отъѧмлѧ грѣхъı и прѣстоуплѧ неправьдъı, ико хоти милости есть. тъ обратитъ и оущедритъ нъı, и погроузитъ грѣхъı наша въ глоубинѣ. ибо Павелъ глаголетъ: братиѧ, ѩлико насъ крести сѧ въ Іисоуса Христа, въ съмерть его крестихомъ сѧ, и погребохомъ сѧ оубо съ нимь крещеніемь къ съмерть, да ѩкоже въста Христосъ отъ мертвъıхъ славою отьчею, такожде и мъı въ обновлении житиѧ поидемъ. и пакъı: ветъхаѧ мимо идоша, и се, бъıша нова, нънѣ приближи сѧ намъ съпасеніе, нощь оусъпе, а день приближи сѧ, имѧже приведеніе оврѣтохомъ вѣрою въ благодать сню, имѧже хвалимъ сѧ и стоимъ. нънѣ же свободивъше сѧ отъ грѣха, поработивъше сѧ Господеви, имате плодъ вашь въ свѧщеніе. тѣмьже должьни есмъı работати Господеви, радоующе сѧ емоу, рече во Давыдъ: работайте Господеви съ страхомь, и радоуйте сѧ емоу съ трепетомь. мъı же възъпиемъ къ Господоу Богоу нашемоу, глаголюще: благословенъ Господь, иже не дасть насъ въ ловитвоу зоубомъ ихъ, сѣть съкроуши сѧ, и мъı избавлени бъıхомъ отъ прѣльсти диѧволи. и помъıсли намѧть его съ шюмомь, и Господь въ вѣкы прѣбъıваетъ, хвалимъ отъ роуськъıхъ съновъ, пѣваемъ въ

988

троици, а дѣмони проклинаюмни отъ благовѣрныхъ моужь и отъ говѣйныхъ женъ, иже приимли соуть крещение и покаание въ отъпоущение грѣховъ, нови людие христианьсти, избрани Богомь, Владимѣръ просвѣщенъ самъ и сынове его и земля его. бѣ бо оу него сыновъ два надесате: Вышеславъ, Изяславъ, Ярославъ, Святополкъ, Всеволодъ, Святославъ, Мьстиславъ, Борисъ, Глѣбъ, Станиславъ, Позвиздъ, Соудиславъ. и посади Вышеслава въ Новѣ Градѣ, а Изяслава Полотьстѣ, а Святополка Тоуровѣ, а Ярослава Ростовѣ: оумеръшю же старѣйшемоу Вышеславоу Новѣ Градѣ посади Ярослава Новѣ Градѣ, а Бориса Ростовѣ, а Глѣба Моуромѣ, Святослава Дрѣвѣхъ, Всеволода Владимѣри, Мьстислава Тмоуторокани. и рече Владимѣръ: се нѣ добро, иесть мало градовъ около Кыева. и нача ставити градъı по Десне и по Остри и по Троубежеви и по Соулѣ и по Стоугнѣ, и поча нароубати моужа лоучьшаа отъ Словѣнъ и отъ Кривичь и отъ Чюди и отъ Вятичь, и отъ сихъ насели градъı, бѣ бо рать отъ Печенѣгъ, и бѣ вояа сь съ ними и одолаа имъ.

959 XLIV. Въ лѣто ,*sүчз. по семь же Владимѣръ живяше въ законѣ хрестианьстѣ, помъıсаи създати церкъвь прѣсвятъıа богородица, и посла приведе мастеры отъ Грекъ. начьнъшю же здати. и яко съконьча зижда, оукраси ю иконами, и пороучи ю Анастасоу коръсоуняниноу, и попъı коръсоунъскъıа приставы слоужити въ ней, въдавъ тоу вьсе, иже бѣ възълъ въ Коръсоуни, иконъı и съсоудъı и крестъı.

990-991 Въ лѣто ,*sүчи. въ лѣто ,*sүчд. Владимѣръ заложи градъ Бѣлъ Градъ, и нароуби въ нь отъ инѣхъ градовъ, и много людий съведе въ нь, бѣ бо любъı градъ сь.

XLV. Въ лѣто ,*sф. иде Владимѣръ на Хрорватъı. пришьдъшю же емоу съ войнъı Хрорватьскъıа, се, Печенѣзи придоша по оной странѣ отъ Соулъı, Владимѣръ же поиде противоу имъ, и сърѣте и на Троубежи на бродѣ, кьде нънѣ Переславль. и ста Владимѣръ на сей странѣ, а Печенѣзи на оной, и не смяхоу се на оноу страноу, ни они на сию страноу. и приѣха князь печенѣжьскъıи къ рѣцѣ, къзва Владимѣра, и рече емоу: въıпоусти тъı свой моужь, а ли свой, да ся борета: да аще твой моужь оударитъ моимь,

да не воюемъ за три лѣта; аще ли нашь моужь оударитъ вашимь, да воюемъ за три лѣта. и раздоста сѧ разьно. Владимѣръ же приде въ товары, и посла кирича по товаромъ, глаголи: нѣ тоу ли такого моужа, иже съ мьнѣ съ печенѣжиномъ? и не обрѣте сѧ никъдеже. за оутра приѣхаша Печенѣзи, и свой моужь приведоша, а оу нашихъ не бѣсть. и поча тоужити Владимѣръ, слѣ по вьсѣмъ воемъ. и приде єдинъ старъ моужь къ князю, и рече емоу: княже, есть оу мене єдинъ сынъ мьньший дома, а съ четырьми есмь вышьлъ, а онъ дома, отъ дѣтьства его нѣсть къто имь оударилъ: єдиною бо ми и скарицю и ономоу мьноущю оусыше, разгнѣвавъ сѧ на мѧ прѣторже чрѣвь роукама. князь же сѧ слышавъ радъ бѣсть, и посла по нь. и приведоша и къ князю, и князь повѣда емоу вьсѧ. сь же рече: княже, не вѣдѣ, могоу ли съ нь, да искоусить мѧ: нѣ тоу ли бѣыка велика и сильна? и налѣзоша бѣыкъ великъ и сильнъ, и повелѣ раздражити бѣыка: възложиша на нь желѣза горяща, и бѣыка поустиша, и побѣже бѣыкъ мимо и, и похвати бѣыка роукою за бокъ, и вѣыня кожю съ мьсы, єлико емоу роука зѧ. и рече емоу Владимѣръ: можеши сѧ съ нимь вратн. и на оутрии придоша Печенѣзи, и почаша звати: нѣ ли моужа? се, наша досѣлъ. Владимѣръ же повелѣ той ноци облѣщи сѧ въ ороужие, и пристоупиша тоу обои. въпоустиша Печенѣзи моужь свой, бѣ же прѣвеликъ зѣло и страшьнъ, и въстоупи моужь Владимѣрь, и оузрѣ и печенѣжинъ, и посмьи сѧ, бѣ бо срѣдьнь тѣломь. и размѣриваше междоу обѣма полкома поустиша и къ себѣ, и ѣста сѧ, и почаста сѧ крѣпъко держати. и оудави печенѣжина въ роукоу до съмерти, и оударн имь о землю. и каикноуша, а Печенѣзи повѣгоша, и Роусь погнаша по нихъ сѣкоуще, и прогнаша ѣ. Владимѣръ же радъ бѣыкъ заложи градъ на вродѣ томь, и нарече и Переславль, за не прѣѣ славоу отрокъ тъ. Владимѣръ же великомь моужьмь сътвори того и отьца его. Владимѣръ же възвратн сѧ въ Кыевъ съ повѣдою и съ славою великою.

Въ лѣто .ѯ҃ѕфѳ. въ лѣто .ѯ҃ѕфг. въ лѣто .ѯ҃ѕфд. Владимѣръ, видѣвъ церкъвь съвършеноу, въшьдъ въ ню помоли сѧ Богоу, глаголи: Господи Боже, призри съ небесе,

и внѫдь, и посѣти винограда своего, и съверши, ѥже насади десьница твоа, новъıи люди си, имъже обратилъ ѥси сердьце въ разоумъ, познати тебе, Бога истиньнаго, и призри на церкъвь твою си, ѥже създахъ, недостойнъıи рабъ твой, въ имя рождьшаа ти матере приснодѣвъıа богородица: аще къто помолитъ ся въ церкъви сей, то оуслъıши молитвоу ѥго молитвъı ради прѣчистъıа богородица. и помоливъшю ся имоу рече сице: даю церкъви сей, свътѣй богородици, отъ имѣниа моѥго и отъ градъ моихъ десятоую часть. и положи написавъ клятвоу въ церкъви сей, реклъı: аще къто сего посоудитъ, да боудетъ проклятъ. и въдаетъ десятиноу Анастасоу коръсоунянинноу, и сътвори праздьникъ великъ въ тъ дьнь болиромъ и старѣцемъ людьскъıмъ, и оубогъıмъ раздаа имѣниѥ много. по сихъ же придоша Печенѣзи къ Василевоу, и Владимѣръ съ малою дроужиною изиде противоу, и състоупивъшемъ ся и не могъ сътерпѣти противоу подъѣха ста подъ мостомь, ѥдва оукръвъ ся противьнъıихъ. и тъгда обѣща ся Владимѣръ поставити церкъвь Василеѣ свитаго прѣображениа, бѣ, во въ тъ дьнь прѣображениѥ господьне, ѥгда си бъıсть сѣча. избъıвъ же Владимѣръ сего постави церкъвь, и сътвори праздьникъ великъ, вари три съта прѣваръ медоу, и съзъıваше болиръı свои и посадьникъı, старѣйшинъı по вьсѣмъ градомъ и люди многъı, и раздаа оубогъıмъ три съта гривьнъ. праздьновавъ князь дьний осмь възвращашетъ ся Кыѥвоу на оусъпение свитъıа богородица, и тоу пакъı сътварише праздьникъ великъ, съзъıваа бещисльноѥ множьство народа. виды же людии хрестиньı соущи радоваше ся доушею и тѣломь, и тако по вьсѣ лѣта творяше. бѣ бо любы словеса книжьнаа, слъıша бо ѥдиноу евангелие чьтомо: блажени милостивии, ѩко ти помиловани боудоуть. и пакъı: продайте имѣниа ваша, и дадите нищимъ. и пакъı: не съкръıвайте себѣ съкровищь на земли, идеже тля тлитъ и татие подъкопъıваютъ, нъ съкръıвайте себѣ съкровище на небесѣхъ, идеже ни тля тлитъ, ни татие крадоуть. и Давъıда глаголюща: блаженъ моужь милоуѩ и даѩ. Соломона же слъıша глаголюща: въдаѩй нищемоу Богоу въ заимъ даѥть. си слъı-

шлѣнъ повелѣ всѣкомоу нищемоу и оубогомоу приходити на дворъ княжь и възимати всѣкоу потрѣбоу, питие и ядение, и отъ скотьница коунами. оустрои же и се, рекъ: ако немощьнии и больнии не могоуть долѣсти двора моего; повелѣ пристрожи кола и въскладъше хлѣбы, мяса, рыбы, овощь разьноличьнъый, медъ въ бъчькахъ, и въ дроугыхъ квасъ, возити по градомъ, въпрашающемъ: къде больнъ и нищь, не могы ходити? тѣмъ раздаваху на потрѣбоу. се же пакы творяше людемъ своимъ, по вьсѣ недѣли оустави на дворѣ въ гридьници пиръ творити и приходити болыромъ и гридемъ и сътьскымъ и десятьскымъ и нарочитымъ моужемъ при князи и безъ князя, бываше множьство мясъ отъ скота и отъ звѣринъ, быше по изобилию отъ вьсего. егда же подъпиваху сѧ, начьнаху ропътати на князь, глаголюще: зъло ѥсть нашимъ главамъ; да намъ шасти дрѣвьнами лъжицами, а не сребренами. се слъшавъ Владимѣръ повелѣ исковати лъжица сребрены, шасти дроужинѣ, рекъ сице: ако сребромь и златомь не имамь налѣсти дроужины, а дроужиною налѣзоу сребро и злато, якоже дѣдъ мой и отьць мой доискасѧ дроужиною злата и сребра. бѣ бо Владимѣръ любы дроужиноу, съ ними доумаа о строи земльнѣмь и о ратехъ и оуставѣ земльнѣмь. и бѣ живъ съ князи окольними миромь, съ Болеславомь лядьскымь и съ Стефаномь оугрьскымь и съ Ондрихомь чешьскымь, и бѣ миръ междоу ними и любы. живяше же Владимѣръ въ страсѣ божии. и оумножиша сѧ разбоеве, и рѣша епископи Владимѣроу: се, оумножиша сѧ разбойници, по чьто не казниши ихъ? онъ же рече имъ: боюсѧ грѣха. они же рѣша емоу: ты поставленъ ѥси отъ Бога на казнь зълымъ а добрымъ на милование: достоитъ ти казнити разбойника, нъ съ испытомь. Владимѣръ же отвергъ вирꙑ нача казнити разбойникꙑ. и рѣша епископи и старьци: рать многа, а ѥже вира, то на дроужину и на коних боуди. и рече Владимѣръ: тако боуди. и живяше Владимѣръ по оустроению отьню и дѣдьню.

XLVI. Въ лѣто ,ѕѳѳ. Владимѣроу же шьдъшю Новоу Градоу по верховьнымъ вои на Печенѣгы, бѣ во рать

велика безъ прѣстани, въ се врѣмя оувѣдѣша Печенѣзи, ико князи нѣ тоу, и придоша и сташа около Бѣла Града. и не дадяхоу вылѣсти изъ града, и бысть гладъ великъ въ градѣ, и не бѣ лязѣ Владимѣроу помощи, не бѣ во ней оу него, Печенѣгъ же множьство много. и оудолжи сѣ остоя въ градѣ, и бѣ гладъ великъ, и сътвориша вѣщи въ градѣ, и рѣша: се, оуже хощемъ помрѣти отъ глада, и отъ князи помощи нѣ тоу, да лоуче ли нъı помрѣти? въдадимъ сѣ Печенѣгомъ, да кого живыть, кого ли оумертвять; оуже помираемъ отъ глада. и тако съвѣтъ сътвориша. бѣ же единъ старьць не былъ на вѣчи томь, и въпраша: чьсо ради вѣче было? и людиѥ повѣдаша емоу, ико оутро хотять сѣ людиѥ прѣдати Печенѣгомъ. се слышавъ посла по старѣйшинъı градьскъıя, и рече имъ: слышахъ, ико хощете сѣ прѣдати Печенѣгомъ. они же рѣша: не сътерпять людиѥ глада. и рече имъ: послоушайте мене, не прѣдайте сѣ за три дьни, и ѣ въı чьто велю, сътворите. они же ради обѣщаша сѣ послоушати. и рече имъ: съберѣте аще и по горсти овьса или пьшеница или отроубий. они же шьдъше ради сънискаша. и повелѣ женамъ сътворити цѣжды, въ немьже варять кысѣль, и повелѣ ископати кладязь и въставити тамо кадь и наняти цѣжда кадь. и повелѣ дроугъıй кладязь ископати и въставити тамо кадь. и повелѣ искати медоу. они же шьдъше възяша медоу лоукно, бѣ бо погребено въ книжи медоуши. и повелѣ расъıтити вельми и вълияти въ кадь въ дроузѣмь кладязи. оутро же повелѣ послати по Печенѣгъı. и граждане рѣша, шьдъше къ Печенѣгомъ: поимѣте къ секѣ талѣ нашь, а въı поидѣте до десяти моужь въ градъ, да видите, чьто сѣ дѣеть въ градѣ нашемь. Печенѣзи же ради бывъше, мьняще, ико прѣдати сѣ хотять, поиша оу нихъ талѣ, а сами избраша лоучьшаѧ моужа, и послаша въ градъ, да разглядають въ градѣ, чьто сѣ дѣеть. и придоша въ градъ, и рекоша имъ людиѥ: по чьто гоубите себе? коли можете прѣстояти насъ? аще стоите за десять лѣтъ, чьто можете сътворити намъ? имѣемъ бо кормлю отъ земля: аще ли не вѣроуете, да оузрите своима очима. и приведоша ѣ къ кладязю, идеже цѣжды, и почерпоша вѣдромь, и лиша

въ латѣкы. и ико съвариша кысѣль, поимъше придоша съ ними къ дроугомоу кладязю, и почерпоша сыты, и почаша пити сами первоє, по томь же Печенѣзи. и оудивиша ся, и рекоша: не имоуть вѣры наши князи, аще не пиють сами. людиє же налиша корчагоу цѣжда и сыты отъ кладязя, и въдаша Печенѣгомъ. они же пришьдъше повѣдаша вьси бывъшаа. и варивъше иша князи печенѣжьстии, и подивиша ся. и поимъше тали свои и онѣхъ поустивъше въсташа отъ града, и въ свои си идоша.

XLVII. Въ лѣто .*sфs. въ лѣто .*sфз. въ лѣто .*sфи. прѣстави ся Малъфридь. въ сежде лѣто прѣстави ся и Рогънѣдь, мати Ярославля.

Въ лѣто .*sфд. прѣстави ся Изяславъ, отьць Брячиславль, сынъ Владимѣрь.

Въ лѣто .*sфі. въ лѣто .*sфаі. прѣстави ся Всеславъ, сынъ Изяславль, вноукъ Владимѣрь.

Въ лѣто .*sфві. въ лѣто .*sфгі. въ лѣто .*sфді. въ лѣто .*sфеі. прѣнесени свѣтии въ свѣтоую богородицоу.

Въ лѣто .*sфsі. въ лѣто .*sфзі. въ лѣто .*sфиі. въ лѣто .*sфді. прѣстави ся цѣсарица Владимѣри Янына.

Въ лѣто .*sфк. въ лѣто .*sфка. въ лѣто .*sфкв. Ярославоу соущю Новѣ Градѣ и оурокомь дающю Кыеву двѣ тысоущи гривьнъ отъ года до года, а тысоущю Новѣ Градѣ гридемъ раздаваахоу, а тако даахоу вьси посадьници новоградьстии. а Ярославъ сего не даваше отьцю своємоу. и рече Владимѣръ: трѣбите поуть, и мостите мостъ; хотѣшетъ бо на Ярослава ити, на сына своєго, нъ разболѣ ся.

6523

Въ лѣто .*sфкг. хотящю Владимѣроу ити на Ярослава, Ярославъ пославъ за море приведе Варягы, бояся отьца своєго. нъ Богъ не въдасть дияволоу радости. Владимѣроу бо разболѣвъшю ся въ се врѣмя бяше оу него Борисъ, Печенѣгомъ же идоущемъ на Роусь посла противоу имъ Бориса, самъ бо болѣше вельми, въ нейже болести и съконьча ся мѣсяца июля въ пятый на десяте дьнь. оумре же на Берестовѣмь, и потаиша и, бѣ бо Свѣтополкъ Кыевѣ. ноцию же междоу клѣтьма поимаахоу помостъ,

1015

обертѣвъше въ ковьръ оужи съѣѣсиша на землю, възложьше и на сани и везъше поставиша и въ свытѣй бороденци, юже бѣ създалъ самъ. се же оувѣдѣвъше людие, безъ числа сънидоша ся и плакаша ся по немь, вопиюще акы застоупьницѣ ихъ земли, оувозии акы кормителя, и въложиша и въ коръстоу мраморьиноу, и съхраниша тѣло его съ плачемь, блаженаго кнѣзя. ся есть новъый Костянтинъ великаго Рима, иже крести ся самъ и люди свои: тако и ся сътвори, подобьно немоу. аще бо и бѣ прѣжде на скверьноую похоть желая, нъ посѣжде прилежа къ покаянию, якоже апостолъ вѣщаеть: идеже оумножи ся грѣхъ, тоу изобиаьствоуеть благодать. (аще бо прѣжде въ невѣжьдьствѣ ютера въяша сьгрѣшенья, послѣди же расыпаша ся покаяниемь и милостыньми. якоже глаголеть: въ немьже ти застаноу, въ томь ти и соуждю. якоже пророкъ глаголеть: живъ азъ Ядонай Господь, якоже не хощю съмерти грѣшьника, нъ якоже обратити ся немоу отъ поути своего и живоу бъіти. обращениемь обратите ся отъ поути своего зълаго. мнози бо правьдьни творяще ся и по правьдѣ живоуще къ съмерти съвращаютъ ся праваго поути, и погыбаютъ, а дроузи развращени прѣбываютъ, и къ съмерти въспомяноуть ся, и покаяниемь добрыма очистять грѣхы, якоже пророкъ глаголеть: правьдьнъый не възможе съпасти ся въ дьнь грѣха его. егда рекоу правьдьномоу: живъ боудеши, сий оуповаеть правьдою своею, ти сътворить безаконие, вьси правьда его не въспомяноуть ся, въ неправьдѣ его, юже сътвори, въ ней оумреть. и егда рекоу нечьстивомоу: съмертию оумреши, ти обратить ся отъ поути своего, и сътворить соудъ и правьдоу, и заимъ отъдасть, и въсхыщение възвратить, вьси грѣси его, иже сьгрѣшилъ есть, не помяноуть ся, яко соудъ и правьдоу сътворилъ есть, и живъ боудеть въ нихъ. комоуждо васъ соуждю по поути его, доме израилевъ. сий же оумеръ въ исповѣдании добрѣмь покаяниемь расыпа грѣхы свои и милостыньми, иже есть паче вьсего добрѣе, милостыни бо хощю, рече, а не жертвѣ. милостыни бо есть вьсего лоучче и въше, възводящи до самого небесн прѣдъ Богъ, якоже ангелъ Корнилиеви рече: мо-

литвы твои и милостыни твои възидоша къ памяти прѣдъ Богомь). дивьно же есть се, колико добра сътворилъ роусьстѣй земли, крестивъ ю. мы же, хрестиане соуще, не въздаемъ почьстии противоу оного възданию. аще бо онъ не крестилъ бы насъ, то нынѣ были быхомъ къ прѣльсти диволи, якоже и прародителеи наши погыноуша. да аще въыхомъ имѣли потъщание и молитвы приносили Богоу за нь въ дьнь прѣставлениа его, виды Богъ тъщание наше къ немоу, прославилъ бы и, намъ бо достоить за нь Бога молити, по неже тѣмь Бога познахомъ. нъ даждь ти Господь по сердьцю твоемоу, и вьси прошениа твоа исполни, ѥгожѣ желаше цѣсарьства небесьнаго, даждь ти Господь вѣньць съ правьдьныими, въ пищи райстѣй веселие и ликъствование съ Аврамомь и съ прочиими патриархы, якоже Соломонъ рече: оумерътвою моужю правьдьноу не погыбаить оупование. сего бо памить держать роусьстии людие, поминающе свитое крещение, и прославлаютъ Бога въ молитвахъ и въ пѣснехъ и въ псалъмѣхъ, поюще Господеви, новии людие, просвѣщени свитымь доухомь, чающе надежда, великаго Бога и съпаса нашего Іисоуса Христа въздати комоуждо противоу трудомъ неизреченоую радость, юже боуди оулоучити вьсѣмъ хрестиаиомъ. Свитополкъ же сѣдѣ Кыевѣ по отьци своемь, и съзва кыиины, и нача даяти имъ имѣние, они же приимаахоу. и не бѣ сердьце ихъ съ нимь, яко братиа ихъ бѣша съ Борисомь. Борисоу же възвратившю ся съ вои, не обрѣтъшю Печенѣгъ, вѣсть приде къ немоу: отьць ти оумерлъ. и плака ся по отьци вельми, любимъ бо бѣ отьцемь своимь паче вьсѣхъ, и ста на Алтѣ пришьдъ. рѣша же немоу дроужина отьня: се, дроужина оу тебе отьня и вои, понди, сяди Кыевѣ на столѣ отьни. онъ же рече: не боуди мьнѣ възяти роукы на брата своего старѣйшаго, аще отьць ми оумре, то сь ми боуди въ отьца мѣсто. и се слышавъше вои разидоша ся отъ него, Борисъ же стояше съ отрокы своими. Свитополкъ же исполнивъ ся беззакониа, Кайновъ съмыслъ приимъ, посылаа къ Борисоу глаголаше: яко съ тобою хощю любъвь имѣти, и къ отьню придамь ти, лъсты подъ нимь, како бы и погоубити.

Святополкъ же приде нощию Вышеградоу, отай призва Поутъшю и вышеградьскыя боляры, и рече имъ: приимете ли ми вьсѣмь сердьцемь? рече же Поутъша съ вышеградьци: можемъ главы свои сложити за ты. онъ же рече имъ: не повѣдоуйте никомоуже шьдъше оубийте брата моего Бориса. они же въ скорѣ обѣщаша си емоу се сътворити. о сиковыихъ бо Соломонъ рече: скори соуть пролити кровь безъ правьды, ти бо обьщаюють си крови, и събирають себѣ зъла, си поутие соуть съконьчавающихъ безаконие, нечьстиемь бо свою доушю имлють. послании же придоша на Алътоу нощию, и подъстоупиша ближе, и слышаша блаженаго Бориса поюща заоутреню, бѣ бо емоу вѣсть оужа, яко хотять погоубити и. и въставъ нача пѣти, глаголы: Господи, чьто сы оумножиша сътоужающии мьнѣ? мнози въстаюють на мы. и пакы: яко стрѣлы твои вънезоша въ мьнѣ, яко азъ на раны готовъ, и болѣзнь моя прѣдъ мьною есть. и пакы глаголаше: Господи, оуслыши молитвоу мою, и не вънеди въ соудъ съ рабомь своимь, яко не оправьдить сы прѣдъ тобою вьсикъ живыи. яко погна врагъ доушю мою. и коньчавъ ексапсалъмь, оувѣдѣвъ, яко послани соуть гоубитъ его, нача пѣти псалътырь, глаголы: яко обидоша мы оуньци тоучьни, и съворъ зъловивыхъ осѣде мы, Господи, Боже мой, на ты оупованхъ, съпаси мы, и отъ вьсѣхъ гонящихъ избави мы. по семь же нача канооунъ пѣти. тъче коньчавъ заоутреню помоли сы, глаголы, зьри на иконоу, на образъ владычьнь, глаголы сице: Господи Іисоусе Христе, иже сима образомь ими сы на земли съпасенья ради нашего, изволивъ своею волею пригвоздити на крьстѣ роуцѣ свои и приимъ страсть грѣхъ ради нашихъ, тако и мене съподоби прияти страсть. се же не отъ противьныихъ приимаю, нъ отъ брата своего, и не сътвори емоу, Господи, въ семь грѣха. и помоливъшю сы емоу възлеже на одрѣ своемь. и се, нападоша акы звѣрие дивии около шатьра, и насоуноуша и копии, и прободоша Бориса, и слоугоу его, падъша на немь, прободоша съ нимь, бѣ бо съ любимъ Борисомь. бяше отрокъ съ родомь сынъ оугорьскъ, именемь Георгий, егоже люблаше по великоу Борисъ, бѣ бо възложилъ на нь гривьноу златоу

великоу, въ нейже прѣдъстоаше прѣдъ нимь, избиша же и инѣ отроки Борисовы многы. Георгиевн же семоу не могоуще въ борзѣ сънати гривьнѣ съ шиа, оусѣкноуша главоу его, и тако сънаша гривьноу тоу, а главоу отвергоша прочь. тѣмьже послѣжде не обрѣтоша тѣла его въ троупии. Бориса же оубивъше окаанни, въвертѣвъше въ шатьръ, възложивъше на кола, повезоша и, еще дъшюцюю емоу. оувѣдѣвъ же се окаанъный Свѣтополкъ, ако еще дъышетъ, посла два Варага приконьчатъ его. онѣма же пришьдъшема и видѣвъшема, ако еще живъ есть, единъ ею извлѣкъ мьчь проньзе и къ сердьцю. и тако съконьча сн блаженъый Борисъ, вѣньць приимъ отъ Христа Бога съ правьдьнъыми, причьтъ сн съ пророкы и апостолы, съ ликы моученичьскъими въдварша сн, Аврамоу на лонѣ почивати, видѣ неизреченоую радость, въспѣвати съ ангелы и весели сн съ ликы свѣтыихъ. и положиша тѣло его, принесъше отай Къишеградоу, въ церкъви свѣтаго Василиа. окаанни же сн оубийца придоша къ Свѣтополкоу, акы хвалоу имоуще, беззаконьници. соуть же имена симъ законопрѣстоупьникомъ: Поутьша и Тальць, Єловичь, Лашько, отьць же ихъ сотона. сици бо слоугы бѣси бываютъ, бѣси бо на зълоие посылаемн бываютъ, ангели на благоие посылаемн. ангелъ бо человѣкоу зъла не сътворяетъ, нъ благоие мъслитъ емоу въсегда, паче же хрестианомъ помагаютъ и застоупаютъ отъ соупротивьнаго дииавола, а бѣси на зълоие въсегда ловятъ, завидяще емоу, по неже видятъ человѣка Богомь почьтена, и завидяще емоу на зъло съземи скори соуть. зълъ бо человѣкъ, тъща сн на зълоие, не хоуждий есть бѣса, бѣси бо Бога боятъ сн, зълъ человѣкъ ни Бога боятъ сн, ни человѣкъ сн стъидитъ, бѣси бо креста сн боятъ господьня, а человѣкъ зълъ ни креста сн боитъ. Свѣтополкъ же окаанъный помъсли въ себѣ, рекы: се, оубихъ Бориса, како въ оубити Глѣба? и приимъ помъсль Кайновъ, съ льстию посла къ Глѣбоу, глаголи сице: понди въ борзѣ, отьць ти зоветъ, не здравитъ бо вельми. Глѣвъ же въ борзѣ въсѣдъ на коня, съ малою дроужиною понде, вѣ бо послоушьливъ отьцю. и пришьдъшю емоу на Болгоу, на полн потъче сн конь въ ровъ, и наломи емоу ногоу мало. и

приде Смольньскоу, и понде отъ Смольньска, ико зрѣемо, и ста на Смядинѣ въ насадѣ. въ се же врѣмы пришьла бѣ вѣсть къ Ярославоу отъ Прѣдъславы о отьни съмерти, и посла Ярославъ къ Глѣбоу, глаголы: не ходи, отьць ти оумерлъ, а братъ ти оубиенъ отъ Свѧтополка. се слышавъ Глѣбъ възъпи вельми съ слезами, плача сѧ по отьци, паче же по братѣ, и нача молити сѧ съ слезами, глаголѧ: оувы мънѣ, Господи, лоучше бы ми оумрѣти съ братомь нежели жити на свѣтѣ семь; аще бо быхъ, брате мой, видѣлъ лице твое ангельское, оумерлъ быхъ съ тобою: нынѣ же чьсо ради остахъ азъ єдинъ? къде соуть словеса твоѧ, ѩже глаголѧ къ мънѣ, брате мой любимый? нынѣ оуже не оуслышю тихаго твоего наказанья. да аще єси полоучилъ дерзновенье оу Бога, моли сѧ о мънѣ, да и азъ быхъ тоужде страсть приялъ, лоучше бы ми съ тобою оумрѣти, неже въ свѣтѣ семь прѣльстьнѣмь жити. и сице ємоу молѧщю сѧ съ слезами, се, въ незапоу придоша посланьи отъ Свѧтополка на погоублениѥ Глѣбоу, и тоу абиѥ посланьи ѩша корабль Глѣбовъ, и обнажиша оружиѥ. отроци Глѣбови оубоѩша. окаяньый же посланый Горясѣръ повелѣ въ борзѣ зарѣзати Глѣба, поваръ же Глѣбовъ, именемь Горчинъ, изнесъ ножь зарѣза Глѣба. акы агньць непорочьно принесе сѧ на жертвоу Богови, въ воню благооухаѧнья, жертва словесьнаѧ, и прия вѣньца, въшьдъ въ небесьныѩ обитѣли оузрѣ желаѥмаго брата своего, и радоваше сѧ съ нимь неизреченою радостию, ѩже оулоучиста братолюбиѥмь своимь. се, коль добро и коль красьно ѥже жити братома въ коупѣ. окаяньни же възвратиша сѧ въспѣть, ѩкоже рече Давыдъ: да възвратѧть сѧ грѣшьници въ адъ. онѣмъ же пришьдъшемъ повѣдаша Свѧтополкоу: ико сътворихомъ повелѣньа тобою. онъ же се слышавъ възнесе сѧ сердьце ѥго больма, не вѣдѣ Давыда глаголюща: чьто сѧ хвалиши о зълобѣ, сильньый? безаконьнѣ вьсь дьнь оумысли ѩзыкъ твой. Глѣбоу же оубиѥноу бывъшю и повержѥноу на брѣзѣ междоу двѣма кладама, по семь възьмъше везоша и, и положиша и оу брата своего Бориса въ церькви свѧтаго Василья. и съвъкоуплена тѣлома, паче же доушама, оу владыкы вьсѣхъ цѣсаря прѣкъыва-

ющіа въ радости бесконьчьнѣй, въ свѣтѣ неизреченѣмь, подающіа цѣльбьныя дары роусьстѣй земли, и инѣмъ приходящимъ страньнымъ съ вѣрою даюта ицѣленіе, хромымъ ходити, слѣпымъ прозрѣніе, болящимъ цѣльбы, окованымъ разрѣшеніе, тьмьницамъ отверзеніе, печальнымъ оутѣхоу, напастьнымъ избавленіе, и юста застоупьника роусьстѣй земли и свѣтильника сиіюща и молиста сѧ въ иноу къ владыцѣ о своихъ людехъ. тѣмьже и мы должьни есмы хвалити достойно страстотерпьца Христова, молище сѧ прилежьно къ нима, рекоуще: радоуйта сѧ, страстотерпьца Христова, застоупьника роусьскыя земли, иже ицѣленіе подаюта приходящимъ къ нама вѣрою и любъвію; радоуйта сѧ, небесьнаа жителя, въ плоти ангела бъюта, ѥдиномъысльнаа слоужителя, верста ѥдинообразьна, свѧтымъ ѥдинодоушьна, тѣмь страждющимъ вьсѣмъ ицѣленіе подаюта; радоуйта сѧ, Борисе и Глѣбе богомоудраа, ако потока точита отъ кладязя водъ живоносьныя, ицѣленіа истѣкають вѣрьнымъ людемъ; радоуйта сѧ, лоукаваго змиа поправъша, лоуча свѣтозарьна явиста сѧ, ако свѣтилѣ озарюща вьсю землю роусьскоую, вьсегда тьмоу отъгоняща, явлюща сѧ вѣрою неоуклоньною; радоуйта сѧ, недрѣманьное око сътыжавъша, доуша на съвершеніе божиихъ свѧтыихъ заповѣдий приимъша въ сердьци своемь, блаженаа; радоуйта сѧ, брата, въ коупѣ въ мѣстѣхъ златозарьныихъ, въ селѣхъ небесьныихъ, въ славѣ неоувыдающіи, ѥюже по достоиноу съподобиста сѧ; радоуйта сѧ, божиими свѣтлостьми ѥвѣ облиставаема, вьсего мира обѣходита, бѣсы отъгоняща, недоугы ицѣлюща, свѣтильника прѣдобраа, застоупьника теплаа, соуща съ Богомь, божьствьнами лоучами раждизаема въ иноу, доблыа страстьника, доуша просвѣщающа вѣрьнымъ людемъ, възвысила бо ѥсть ваю свѣтоносьнаа любы небесьнаа, тѣмь красьныихъ вьсѣхъ наслѣдоваста въ небесьнѣмь житіи, славоу и райскоую пищоу и свѣтъ разоумьныи, красьныа радости; радоуйти сѧ, ако вьсѧ напающа сердьца, горести и болѣзни отъгоняща, страсти зълыя ицѣлюща, каплями кровьнъми свѧтыми очервивъша багряницю, славьнаа, тоу же красьно носяща съ

Христомъ цѣсарьствоуѣта вьсегда, молѧща сѧ за новъıи люди хрестиѧньскъıи и сѫродьникъı своı, земльı бо роуськска благослови сѧ ваю кровию, и мощьми лежащаа въ церкъви доухомь божьствьнѣ просвѣщаѣта, въ нейже съ моученикъı ако моученика за люди своı молита сѧ. радоуйта сѧ, свѣтлѣи звѣздѣ, за оутра въсходѧщиı. нъ христолюбиваа страстотерпьца и застоупьника наша, покорита поганъıи подъ ноѕѣ кнѧземъ нашимъ, молѧща сѧ къ владъıцѣ Богоу нашемоу мирьно прѣбъıвати въ съвъкоуплении и въ съдравии, избавлѧюща отъ оусобьнъıи рати и отъ пронърьства дııволıı, съподобита же и насъ, поющıхъ и почитающıхъ ваю чьстьноıе торжьство, въ вьси вѣкъı до съконьчанıа.

XLVIII. Свѧтополкъ же сь окаѧнъıи и зълъıи оубı Свѧтослава, послав̀ъ къ горѣ оугорьстѣи, бѣжащю емоу въ Оугръı, и нача помъıшлѧти, ако извию вьсю братню свою, и прıимоу власть роуськоую єдинъ, помъıсливъ въıсокоумиıемь своимь, не вѣдъı, ако Богъ даѣть власть, ємоуже хоцѣть, поставлѧѣть бо цѣсарьı и кнѧзьı въıшьнıи, егоже хоцѣть. аще бо каа земльı оуправитъ сѧ прѣдъ Богомь, поставлѧѣть ѥи цѣсарьı или кнѧзьı правьдьна, любѧща соудъ и правьдоу, и властели оустрашаѣть и соудню правъıцаго соудъ. аще бо кнѧзи правьдивı бъıваѣть къ земли, то многа отъдаѣть сѧ съгрѣшенна земли: аще ли зълı и лоукавı бъıваѣть, то больше зъло наводитъ Богъ на землю, по неже тъ глава ѥсть земли, тако бо Исаıа рече: съгрѣшиша отъ главъı и до ногоу, ѥже ѥсть отъ цѣсарьı и до простъıхъ людıı. лютѣ бо градоу томоу, въ немьже кнѧзь оуıъ, любıı вино пити съ гоуслми и съ младъıми съвѣтьникъı. сıковъıи бо Богъ даѣть за грѣхъı, а старъıи и моудръıи отıметъ, ıакоже Исаıа глаголеть: отıметъ Господь отъ Iероусалıма крѣпъкаго, ıсполıна и человѣка храбра и соудню и пророка и съмъıсльна и старьца и дивьна съвѣтьника и моудра хъıтреца и разоумьна послоушьлıва. и поставлю оуношю кнѧзьı имъ, и роугателе обладаѣть ıми. Свѧтополкъ же окаѧнъıи нача кнѧжити Кııевѣ. съзвавъ люди нача даıти овѣмъ корзна, а дроугъıмъ коунами, раздаа множьство отъча богатьства. Ꙗрославоу

же не вѣдоущю отьиы съмерти Варязи бяхоу мнози оу Ярослава, и насилие творяхоу новоградьцемъ и женамъ ихъ. и въставъше новоградьци избиша Варягы въ дворѣ Поромони, и разгнѣвася Ярославъ, и шьдъ на Рокомъ сѣде въ дворѣ, и посла къ новоградьцемъ рече: оуже мьнѣ сихъ нѣ крѣсити. и позва къ себѣ нарочитыи моужа, иже бяхоу исѣкли Варягы, и облъстивъ и исѣче. въ тоуждє нощь прнде ємоу вѣсть изъ Кыева отъ сестры его Прѣдъславы: се, отьць ти оумерлъ, а Свѧтополкъ сѣдить ти Кыевѣ, оубивъ Бориса и по Глѣба послав, а блюди ся его по великоу. се слышавъ печаленъ бысть о отьци и о дроужинѣ. за оутра же събравъ изкытѣкъ Новоградьць Ярославъ рече: о люба моя дроужина, юже вьчера избихъ, а нъıнı бъıша на докѣ. и оутре слезы, и рече имъ на вѣци: отьць мой оумерлъ, а Свѧтополкъ сѣдить Кыевѣ, избивъıи братию свою. и рѣша новоградьци: аще, княже, и братия наша исѣчена соуть, можемъ по тебѣ брати. и съвра Ярославъ Варягъ тысоущю а прочних вой четъıри десѧти тысоущь, и поиде на Свѧтополка, нарекъ Бога, рекъı: не и почахъ избивати братию, нъ онъ: да боудеть отъмьстьникъ Богъ крове братия моея, за не безъ винъı пролия кровь Борисову и Глѣбову правьдьноую. ѣда и мьнѣ сицеждє сътворить? нъ соуди ми, Господи, по правьдѣ, да съконьчаѥть ся зълоба грѣшьнаго. и поиде на Свѧтополка. слышавъ же се Свѧтополкъ, идоуща Ярослава, пристрои безъ числа вой, Роуси и Печенѣгъ, и изиде противоу Любячю, объ онъ подъ Днѣпра, а Ярославъ объ ѥ.

XLIX. Въ лѣто ѕ҃ф҃кд҃. приде Ярославъ на Свѧтополка, и сташа противоу объ оба полы Днѣпра, и не смѣяхоу ни си на оны наити, ни ти на сихъ, и стояша мѣсяца три противоу себѣ. и воєвода нача Свѧтополчь, ѣзди възмє бръгы, оукарѧѥ новоградьца, глаголя: чато придосте съ хромьцемъ симь, а въı плотьници соуще? а приставимъ въı храмъ роубити нашихъ. се слышавъше новоградьци рѣша Ярославоу: ако за оутра прѣвеземъ ся на ны, аще както не поидеть съ нами, сами его потьнемъ. бѣ бо оужє въ замразъ. Свѧтополкъ стояше междоу двѣма езерома,

и всю ночь пилъ бѣ съ дроужиною своею. Ярославъ же за оутра исполчивъ дроужиноу свою противоу свѣтоу прѣвезе сѧ. и въсѣдъше на брѣгъ отриноуша ладиѧ отъ брѣга, и поидоша противоу себѣ, и състоупиша сѧ на мѣстѣ. бысть сѣча зъла, и не бѣ лзѣ Печенѣгомъ помагати. и притисноуша Свѧтополка съ дроужиною къ езероу, и въстоупиша на ледъ, и окломи сѧ съ ними ледъ, и одлазти нача Ярославъ, Свѧтополкъ же бѣжа въ Лѧхы. Ярославъ же сѣде Кыевѣ на столѣ отьни и дѣдьни. и въ тъгда Ярославъ лѣтъ двою десятоу и осми.

Въ лѣто .ѯsфкѳ. Ярославъ иде въ Кыевъ, и погорѣ церкъви.

L. Въ лѣто .ѯsфкѕ. (6526) приде Болеславъ съ Свѧтополкомь на Ярослава съ Лѧхы. Ярославъ же съвъкоупивъ Роусь, Варягы и Словѣны, поиде противоу Болеславоу и Свѧтополкоу, и приде Колыню, и сташа оба полы рѣкы Боуга. и бѣ оу Ярослава кормилець и воевода, именемь Боуды, и нача оукарити Болеслава, глаголѧ: да то ти прободемъ трѣскою чрѣво твое толстое. бѣ бо Болеславъ великъ и тыжькъ, ико ни на кони могы сѣдѣти, нъ бяше съмыслънъ. и рече Болеславъ къ дроужинѣ своеи: аще въ сего оукора нѣ жаль, азъ ѥдинъ погыноу. въсѣдъ на конь въбреде въ рѣкоу, и по немь кои ѥго: Ярославъ же не оутыгноу исполчити сѧ, и побѣди Болеславъ Ярослава. Ярославъ же оубѣжа съ четырьми моужи Новоу Градоу, Болеславъ же вънидѣ въ Кыевъ съ Свѧтополкомь. и рече Болеславъ: разведѣте дроужиноу мою по градомъ на покормъ. и бысть тако. Ярославоу же прибѣгъшю Новоу Градоу, хотѣше бѣжати за море, и посадьникъ Къснятинъ, сынъ Добрынь, съ новоградьци расѣкоша ладиѧ Ярославля, рекоуще: хощемъ сѧ и ище бити съ Болеславомь и съ Свѧтополкомь. начаша скотъ събирати, отъ моужа по четыри коуны, а отъ старостъ по десять гривенъ, а отъ болиръ по осмь на десяте гривенъ. и приведоша Варягы, и въдаша имъ скотъ, и съвъкоупи Ярославъ вои многы. Болеславъ же бѣ Кыевѣ сѣдѧ, окаяный же Свѧтополкъ рече: ѥликоже Лѧховъ по градомъ, избивайте и. и избиша Лѧхы. Болеславъ же побѣже изъ Кыева, възьмъ имѣниѥ и

болиръ Ꙗрославли и сестрѣ его, и Ꙗнастаса приставн десятиньнаго къ нмѣнию (кѣ бо сн емоу вѣвѣрилъ ластию) и людий множьство веде съ собою, и градъ червеньскыи зан себѣ, и приде въ свою землю. Свнтополкъ же нача книжити Кыевѣ, и понде Ꙗрославъ на Свнтополка, и побѣди Ꙗрославъ Свнтополка, и бѣжа Свнтополкъ въ Печенѣгы.

6527
LI. Въ лѣто .ѕ҃ѳкз. приде Свнтополкъ съ Печенѣгы въ силѣ тижьцѣ, и Ꙗрославъ събра множьство вой, и изиде противоу емоу на Ълътоу. Ꙗрославъ ста на мѣстѣ, идеже оубиша Бориса. и въздѣвъ роуцѣ на нѣко рече: кровь брата моего въпиетъ къ тебѣ, владыко, мьсти отъ крове правьдьнаго сего, якоже мьстилъ иеси кровє Авелевы, положивъ на Каинѣ стенание и трисение, тако положи и на семь. помоливъ сн рече: брата мои, аще иста и тѣломь отъ сюда, нъ молитвою помозѣта мн на противьнаго сего, оубийцю и гордаго. и се емоу рекъшю пондоша противоу себѣ, и покрыша поле алътьское обои отъ множьства вой. бѣ же пытъкъ тъгда, въсходящю солнцю, и състоупиша сн обон, и бысть сѣча зъла, якоже нѣ была въ Роусн. и за роукы емлюще сѣчахоу сн, и състоупиша сн триждъı, яко по оудолиемъ крови тещи. къ вечероу же одолѣ Ꙗрославъ, а Свнтополкъ бѣжа. и бѣжащю емоу нападе на нь бѣсъ, и раслабѣша кости его, и не можаше сѣдѣти на кони, и несяхоутъ и на носилѣхъ, и принесоша и къ Берестию, бѣгающе съ нимь. онъ же глаголаше: повѣгнѣте съ мъною, женоутъ по насъ. отроци же его въсылахоу противоу: кда като женетъ по насъ? и не бѣ никогоже въ слѣдѣ гонящи, и бѣжахоу съ нимь. онъ же въ немощи лежа. и въсхопивъ сн глаголаше: все женоутъ, побѣгнѣтъ. не можаше терпѣти на єдиномь мѣстѣ, и пробѣжа лядьскоую землю, гонимъ божиимь гнѣвомь, и прибѣжа въ поустъıню междоу Лıхъı и Чехъı, и тоу испроверже зълѣ животъ свой. егоже по правьдѣ, яко неправьдьна, соудоу нашьдъшю на нь, по отъıшьствии сего свѣта приıша моукы, окаıнаго: показоваше ивѣ посланыи пагоубьныи рана, въ съмерть немилостивьно въгнала и, и по съмерти вѣчьно моучимъ иесть съвязанъ. иесть же могъıла его въ поустъıни

и до сего дне, исходитъ же отъ нея смрадъ зълъ. се же Богъ показа на наказание княземъ роуськымъ, да, аще сии ище сицежде сътворять, се слышавъше, тоужде казнь приимоуть, нъ и большюю сея, по неже вѣдоуще се сътворять такожде зъло оубийство. седмь бо мъстий приа Каинъ, оубивъ Авеля, а Ламехъ седмь десять: по неже бѣ Каинъ не вѣдъ мьщенья приять отъ Бога, а Ламехъ, вѣдъ казнь, бывъшюю на прародителя его, сътвори оубийство. рече бо Ламехъ къ своима женама: моужа оубихъ въ врѣдъ мънѣ и оуношю въ язвоу мънѣ, тѣмьже, рече, седмь десять мъстий на мънѣ, по неже, рече, вѣдаи сътворихъ. съ Ламехъ оуби два брата Ноухова, и пои себѣ женѣ ею: съ же Свитополкъ, новый Авимелехъ, иже си бѣ родилъ отъ прѣлюбодѣиныя, иже изби братию свою, сыны Гедеоновы. тако и съ бысть. Ярославъ же сѣде Кыевѣ, оутеръ пота съ дроужиною своею, показавъ побѣдоу и троудъ великъ.

Въ лѣто .ѯѕѳкѳ. роди си оу Ярослава сынъ, и нарече имя емоу Владимѣръ.

Въ лѣто .ѯѕѳкд. приде Брячиславъ, сынъ Изяславль, вноукъ Владимѣрь, на Новъ Градъ, и зая Новъ Градъ, и поимъ множьство новоградьца и имѣнье ихъ поиде Полотьскоу опять. и пришьдъшю емоу къ Соудомири рѣцѣ, Ярославъ изъ Кыева въ седмый день постиже и тоу, и повѣди Ярославъ Брячислава, и новоградьца врати Новоу Градоу, а Брячиславъ бѣжа Полотьскоу.

LII. Въ лѣто .ѯѕѳл. приде Ярославъ къ Берестию. въ си же врѣмена Мьстиславоу соущю Тмоуторокани поиде на Касогы. слышавъ же се князь касожьскый Редедя изиде противоу томоу, и ставъшема обѣма полкома противоу себѣ рече Редедя къ Мьстиславоу: чесо ради гоубимъ дроужиноу междоу собою? нъ сънидѣвъ си сама братъ: да аще одолѣвши ты, то възьмеши имѣнье мое и женоу мою и дѣти моя и землю мою; аще ли азъ одолѣю, то възьмоу твое вьсе. и рече Мьстиславъ: тако боудь. и рече Редедя къ Мьстиславоу: не оружиемь си бийвѣ, нъ борьбою. и ста си брати крѣпько, и на долзѣ борющема си има нача изнемагати Мьстиславъ, бѣ бо великъ и сильнъ

Редедꙗ, и рече Мьстиславъ: о прѣчистаꙗ богородице, помози ми, ꙗще бо одолѣю семоу, съзиждоу цркъвь въ имꙗ твоѥ. и се рекъ оударн имь о землю, и въимъзе ножь, и зарѣза Редедю, и шьдъ въ землю его възя весь имѣние его, жиноу его и дѣти его, и дань възложи на Касогы, и пришьдъ Тмоутороканю заложи церкъвь святꙋю богородица, и създа ю, ꙗже стоить и до сего дьне Тмоуторокани.

Въ лѣто .ѕфла. поиде Мьстиславъ на Ꙗрослава съ Козары и съ Касогы.

LIII. Въ лѣто .ѕфлв. Ꙗрославоу соущю Новѣ Градѣ приде Мьстиславъ изъ Тмоутороканы Кыѥвоу, и не приша его кꙋпне. онъ же шьдъ сѣде на столѣ Черниговѣ, Ꙗрославоу соущю Новѣ Градѣ тъгда. въ се же лѣто въсташа волсви въ Соуздали, и извиваху староую чадь по дивоволю наоучению и вѣсованию, глаголюще: ꙗко си держать гобино. и бѣ мятежь великъ и гладъ по всей той странѣ. и идоша по Волзѣ вьси людиѥ въ Болгары, и привезоша жито, и тако ожиша. слꙋшавъ же Ꙗрославъ волхвы приде Соуздалю, и изимавъ волхвы расточи, а дроугыѧ показни, рекы сице: Богъ наводитъ по грѣхомъ на коуюждо землю гладомь или моромь ли ведромь ли иною казнию, а человѣкъ не вѣсть ничьтоже. и възвративъ сѧ Ꙗрославъ приде Новоу Градоу, и посла за море по Варѧгы. и приде Ꙗкоунъ съ Варѧгы. и бѣ Ꙗкоунъ слѣпъ, и лоуда бѣ оу него златомь истъкана. и приде къ Ꙗрославоу. и иде Ꙗрославъ съ Ꙗкоуномь на Мьстислава, Мьстиславъ же слꙋшавъ възиде противоу имa къ Лиственоу. Мьстиславъ же съ вечера исполчивъ дроужиноу постави Сѣверъ въ чело противоу Варѧгомъ, а самъ ста съ дроужиною своѥю по крилома. и бывъши ноще бысть тьма и молнии и громъ и дъждь. и рече Мьстиславъ дроужинѣ своѥй: поидѣмъ на ны. и поиде Мьстиславъ, и Ꙗрославъ противоу ѥмоу. и състоупи сѧ чело, Сѣверъ, съ Варѧгы, и троудиша сѧ Варязи сѣкоуще Сѣверъ, и по семь настоупи Мьстиславъ съ дроужиною своѥю, и нача сѣщи Варѧгы, и въсть сѣча сильна, ꙗко посвѣтѣше молнии, блещашетъ сѧ ороужиѥ, и вѣ гроза велика и сѣча сильна и страшьна. видѣвъ же Ꙗрославъ,

1024

ико побѣждаемъ есть, побѣже съ Ѩкоуномь, книземь варѧжьскымь, и Ѩкоунъ тоу отъѣѣже лоудъı златъıи. Ѩрославъ же приде Новоу Градоу, а Ѩкоунъ иде за море. Мьстиславъ же о свѣтѣ за оутра видѣвъ лежаща сѣченыи отъ своихъ Сѣверъ Карѧгы Ѩрославли рече: къто семоу нѣ радъ? се, лежитъ Сѣверянинъ, а се, Карѧгъ, а дроужина своя цѣла. и посла Мьстиславъ по Ѩрослава, глаголя: сѣди ты на столѣ своемь Кыевѣ, ты еси старѣишиі братъ, а мънѣ боуди си страна. и не смѣше Ѩрославъ ити въ Кыевъ, доньдеже съмириста сѧ. и сѣдыше Мьстиславъ Черниговѣ, а Ѩрославъ Новѣ Градѣ, и бѣхоу Кыевѣ моужи Ѩрославли.

Въ томьжде лѣтѣ роди сѧ оу Ѩрослава дроугъıи сынъ, и нарече имѧ емоу Изѧславъ.

1025-26 Въ лѣто .ѯфлг. въ лѣто .ѯфлд. Ѩрославъ съвъкоупи вои многъı, и приде Кыевоу, и сътвори миръ съ братомь своимь Мьстиславомь оу Гради̑ца. и раздѣлиста по Днѣпръ роуськоую землю: Ѩрославъ прия сию страноу, а Мьстиславъ оноу. и начаста жити мирьно и въ братолюбьствѣ, и оуста оусобица и мятежь, и къıсть тишина велика въ земли.

Въ лѣто .ѯфле. роди сѧ третии сынъ Ѩрославоу, и нарече имѧ емоу Свѧтославъ.

Въ лѣто .ѯфлѕ. знамение ѧви сѧ на небеси, ико видѣти вьсей земли.

1029-1030 Въ лѣто .ѯфлз. мирьно къıсть.

Въ лѣто .ѯфли. Ѩрославъ Белзъ възѧлъ. и роди сѧ Ѩрославоу четвертъıи сынъ, и нарече имѧ емоу Вьсеволодъ. семь же лѣтѣ иде Ѩрославъ на Чюдь, и побѣди и, и постави градъ Юрьевъ.

Въ сежде врѣмѧ оумре Болеславъ великъıи въ Лѧсѣхъ. и къıсть мятежь въ земли людьстѣ: въставъше людие избиша епископъı и попъı и болѧръı своѧ, и бъıсть въ нихъ мятежь.

Въ лѣто .ѯфлд. Ѩрославъ и Мьстиславъ събраста вои многъı, идоста на Лѧхъı, и заяста градъı червеньскъıи опять, и повоеваста людьскоую землю, и многъı Лѧхъı приведоста, и раздѣлиста и, и постави Ѩрославъ своѧ по Роси, и соуть до сего дьне.

Въ лѣто .*sфм. Ярославъ почѧ ставити градъı по Роси.

Въ лѣто .*sфма. Мьстиславицѧ Єустахий оумре.

LIV. Въ лѣто .*sфмв. въ лѣто .*sфмг. въ лѣто .*sфмд. Мьстиславъ изиде на ловъı, разболѣ сѧ, и оумре. и положиша и въ церкъви оу свѧтаго Сѫпаса, юже бѣ самъ заложилъ, бѣ бо възданоюе юи при немь възвъıше, ико на кони стоѧщимъ роукою досѧгнѣ. бѣ же Мьстиславъ дебелъ тѣломь, чермьнъ лицемь, великома очима, храбръ на рати, милостивъ, люблıше дроужиноу по великоу, имѣнии не щадıше, ни питии, ни ядении вранıше. по семь же прѣı власть юего вьсю Ярославъ, и бъıсть самовластьць роуськъıстѣй земли. и иде Ярославъ Новоу Градоу, и посади сына своюего Владимѣра Новѣ Градѣ, и епископа постави Жидятоу. и въ сѧ врѣмѧ роди сѧ Ярославоу сынъ, и нарекоша имѧ юемоу Вышеславъ. Ярославоу же соущю Новѣ Градѣ вѣсть приде юемоу, ико Печенѣзи остоıть Кıевъ. Ярославъ събра вои многъı, Варягъı и Словѣнъı, и приде Кıевоу, и вънидѣ въ градъ свой. и бѣ Печенѣгъ безъ числа. Ярославъ въıстоупи изъ града, и исполчи дроужиноу, и постави Варягъı по срѣдѣ, а на правѣй странѣ кıяжъı, а на лѣвѣмь крилѣ новоградьца. и сташа прѣдъ градомь. Печенѣзи пристоупати начаша, и състоупиша сѧ на мѣстѣ, идеже стоıть нъıнѣ Свıтаѧ Софıа, митрополıа роуськаѧ: бѣ бо тъгда поле вънѣ града. и бъıсть сѣча зъла, и ледва одолѣ къ вечероу Ярославъ. и повѣгоша Печенѣзи разьно, и не вѣдıхоу сѧ камо бѣжати, и ови бѣгающе тонıхоу въ Сıтомли, ини же въ инѣхъ рѣкахъ, а прокъ ихъ пробѣгоша и до сего дьне. въ сежде лѣто въсади Ярославъ Соудислава въ пороукѣ, брата своюего, Плесковѣ, оклеветанъ (бо бѣ) къ немоу.

LV. Въ лѣто .*sфмѕ. заложи Ярославъ градъ великъıй, оу негоже града соуть златаѧ врата. заложи же и церковь Свıтъıѧ Софıа, митрополıю; и по семь церкъви на златъıхъ вратѣхъ свıтъıѧ богородица благовѣщенıе; по семь свıтаго Георгıа монастъıрь и свıтъıѧ Ирınъı. и при семь нача вѣра хрестиньскаѧ плодити сѧ и рашırıти, и черноризьци почаша множити сѧ, и монастъıреве почıнахоу бъıти. и бѣ Ярославъ люблı церкъвьнъıѧ

1037 оуставы, попы любляше по великоу, изъ лиха же черноризьца, и книгамъ прилежа, почитаа и часто въ ноши и въ дьне. и събра письца многы, и прѣкладаше отъ Грекъ на словѣньскоие писмо, и съписаша книгы многы, и съниска, имиже пооучающе сѧ вѣрьнии людиие наслаждаютъ сѧ оучениа божьствьнаго: якоже бо се нѣкъто землю разореть, дроугыи же насѣеть, инии же пожинаютъ, и ядать пищоу нескоудьноу, тако и сь: отьць бо иего Бладимѣръ землю възора и оумякъчи, рекъше крещениемь просвѣти, сь же насѣа книжьныими словесы сердьца вѣрьныихъ людий, а мы пожинаемъ, оучение приемлюще книжьное. велика бо бываетъ польза отъ оучениа книжьнаго, книгами бо каземи и оучими иесмы поути покаанию, моудрость бо обрѣтаемъ и въздержание отъ словесъ книжьныихъ, се бо соуть рѣкы напаающа въселеноую, се соуть исходища моудрости, книгамъ бо иесть неищьтена глоубина, сими во въ печали оутѣшаемы иесмы, си соуть оузда въздержанию. моудрость бо велика иесть, якоже и Соломонъ похвалыа глаголаше: азъ, прѣмоудрость, въселихъ съвѣтъ и разоумъ, съмыслъ азъ призвахъ; страхъ господьнь...., мои съвѣти, моа моудрость, моие оутвержденние, моа крѣпость; мъною цѣсареве цѣсарьствоуютъ, и сильнии пишютъ правьдоу; мъною вельможа величаютъ сѧ, и моучители держать землю; азъ любящаа мѧ люблю, ищющии мене обрящютъ благодать. аще бо поищеши въ книгахъ моудрости прилежьно, то обрящеши великоу пользоу доуши своией, иже бо книгы часто чьтеть, тъ бесѣдоуетъ съ Богомь или свѧтыми моужи; почитаай пророчьскыа бесѣды и евангельскаа оучениа и апостольскаа и житиа свѧтыихъ отьць, въсприемлеть доуши великоу пользоу. Ярославъ же сь, якоже рекохомъ, любимъ бѣ книгамъ, и многы написавъ положи въ церкъви Свѧтѣи Софии, иже създа самъ: оукраси ю златомь и сребромь и съсоудъı церкъвьныими, въ нейже обычьныа пѣсни Богоу въздаютъ въ годъı обычьныа. и иныа церкъви ставляше по градомъ и по мѣстомъ, поставляа попы и даа имъ отъ имѣниа своего оурокъ, веля имъ оучити люди, по иеже тѣмъ иесть поручено Богомь, и приходити часто къ церкъвамъ. и оумножиша сѧ прозвоутери и людиие хрести-

инѣсти. радоваше сѧ Ꙗрославъ, видѣ множьство церкъвий и люди хрестиѧны, зѣло, а врагъ сѣтоваше҂, побѣждаемъ новъими людьми хрестиньскъими.

Въ лѣто .ѯ҃ѕ҃ѳ҃м҃ѕ. Ꙗрославъ иде на Ꙗтвѧгы.

Въ лѣто .ѯ҃ѕ҃ѳ҃м҃ѕ. свѧщена въсть церкъы святъıѧ богородици, юже създа Кладимѣръ, отьць Ꙗрославль, митрополитомь Ѳеопемптомь.

Въ лѣто .ѯ҃ѕ҃ѳ҃м҃и. иде Ꙗрославъ на Литвоу.

Въ лѣто .ѯ҃ѕ҃ѳ҃м҃д. иде Ꙗрославъ на Мазовъшаны въ ладиıхъ.

Въ лѣто .ѯ҃ѕ҃ѳ҃н. иде Кладимѣръ, сынъ Ꙗрославль, на Ꙗмь, и побѣди и. и помроша кони оу вои Кладимѣра, ꙗко и ѥще дъıшющемъ конемъ сѣдираховоу хъзы съ нихъ: толикъ во бѣ моръ въ коннıхъ.

LVI. Въ лѣто .ѯ҃ѕ҃ѳ҃н҃а. посла Ꙗрославъ сына своего Кладимѣра на Грекъı, и въда ѥмоу вои многъı, а воєводьство пороучи Кънѧтѣ, отьцю Ꙗневоу. и поиде Кладимѣръ въ ладиıхъ, и придоша въ Доунай, и поидоша къ Цѣсарю Градоу: и бъıсть боуря велика, и разби корабли Роуси, и кънѧжь корабль разби вѣтръ, и възя кънѧзи въ корабль Ивлнъ Творимиричь, воєвода Ꙗрославль. прочии же вои Кладимѣри въıвержени бъıша на брѣгъ, числомь шесть тъıсоущь, и хотѧщемъ поити въ Роусь, не идѧще съ ними никътоже отъ дроужинъı кънѧжа. и рече Кънѧтѣ: азъ поидоу съ ними. и въıсѣдь изъ корабля къ нимъ, рекъı: аще живъ боудоу, то съ ними; аще погъıноу, то съ дроужиною. и поидоша, хотѧще въ Роусь. и бъıсть вѣсть Грекомъ, ꙗко избило море Роусь. и посла цѣсарь, именемь Мономахъ, по Роуси олядий четъıри на десѧте. Кладимѣръ же видѣвъ съ дроужиною, ꙗко идоуть по нем, въспитивъ сѧ изби олядиı гречьскъıѧ. и възвратиша сѧ въ Роусь, въсѣдъшей въ корабли свои. Кънѧтоу же шьдшю съ извержеными на брѣгъ, и приведоша и Цѣсарю Градоу, и ослѣпиша Роуси много. по трехъ же лѣтѣхъ мироу бъıвъшю поущенъ бъıсть Кънѧтѣ въ Роусь къ Ꙗрославоу. въ сиждо врѣмена въдасть Ꙗрославъ сестроу свою за Казимира, и въдасть Казимиръ за вѣно людий осмь сѣтъ, ıже бѣ плѣнилъ Болеславъ, побѣдивъ Ꙗрослава.

1044

Въ лѣто .ѯ҃ѳнѳ. въгребоша два книзи, Ирополка и Ольга, сына Свѧтославля, и крестиша кости ею, и положиша и въ церкъви свѧтыѧ богородица.

Въ сѳ же лѣто оумре Брячиславъ, сынъ Изяславль, вноукъ Владимѣрь, отьць Всеславль, и Всеславъ, сынъ его, сѣде на столѣ его, егоже роди мати отъ волхованиа, матери бо родивъши его бѣсть емоу язва на главѣ его, рекоша же волсви матери его: сѳ язвьно навыжи на нь, да носить е до живота своего. еже носить Всеславъ и до сего дьне на себѣ: сего ради немилостивъ есть на кровопролитие.

Въ лѣто .ѯ҃ѳнг. заложи Владимѣръ свѧтоую Софию Новѣ Градѣ.

Въ лѣто .ѯ҃ѳнд. въ лѣто .ѯ҃ѳне. Ирославъ иде на Мазовъшанъ, и покѣди и, и книзи ихъ оуби Мойслава, и покори и Казимироу.

1050

Въ лѣто .ѯ҃ѳнѕ. въ лѣто .ѯ҃ѳнз. въ лѣто .ѯ҃ѳни. прѣстависа книгыни Ирославля.

1051

LVII. Въ лѣто .ѯ҃ѳнд. постави Ирославъ Илариона митрополитома Роуси въ свѧтѣй Софии, събравъ епископъы. и сѳ да съкажемъ, чьсо ради прозвашса пещерьскый монастырь. боголюбивомоу книзю Ирославоу любящю Берестовое и церкъвь тоу соущюю свѧтыхъ апостолъ и попы многы набѣдящю, въ нихъже бѣ презвоутеръ, именемь Иларионъ, моужь благъ, книжьнъ и постьникъ, и хождаше съ Берестоваго на Днѣпръ, на холмъ, къде нынѣ ветъхый монастырь пещерьскый, и тоу молитвоу творяше, бѣ во тоу лѣсъ великъ. и ископа пещерькоу малоу, дъвоусажьноу, и приходя съ Берестоваго отъпѣваше часы, и молыше са тоу Богоу въ тайнѣ. по семь же Богъ книзю въложи въ сердьце, и постави и митрополитома въ свѧтѣй Софии, а са пещерька тако оста. и не по мнозѣхъ дьнехъ бѣ нѣкыи человѣкъ мирьскый, именемь Антипа, отъ града Любьча. и въложи семоу Богъ въ сердьце въ страноу ити. онъ же оустреми са въ Свѧтоую Гороу. и видѣ монастырь тоу соущь, и объходивъ, възлюбивъ черньчьскый образъ, приде въ монастырь тоу, и оумоли игоумена того, да бы на нь възложилъ образъ мнишьскый. онъ же

послушавъ его постриженія, нарекъ имя ємоу Антоній, наказавъ его и наоучивъ чернѣьскомоу образоу, и рече ємоу: иди въ Роусь опять, и боуди благословеніе отъ Святыя Горы, яко отъ тебе многи чернѣци быти имоуть. и благослови и, и отъпоусти его, реки ємоу: иди съ миромь. Антоній же приде Кыєвоу, и мышляще, къде бы жити. и ходи по монастырємъ, и не възлюби, Богоу не хотящю. и поча ходити по дѣбремъ и по горамъ, ища, къде бы ємоу Богъ показалъ. и приде на холмъ, идѣже єѣ Иларионъ ископалъ пещерькоу, и възлюби мѣсто се, и вѣсели сѧ въ не. и нача молити сѧ Богоу съ слезами, глаголя: Господи, оутвѣрди мя въ мѣстѣ семь, и да боудеть на мѣстѣ сємь благословеніе Святыя Горы и моего игоумена, иже мя постригль. и поча жити тоу, моля Бога, ядый хлѣбъ соухъ, и то чрѣзъ дьнь, и воды въ мѣроу вѣкоушаа, и копаа пещерою, не да себѣ оудобоу дьнь и ноущь, въ трудѣхъ прѣбываа, въ бѣдѣніи и въ молитвахъ. по семь же оувѣдѣша добри человѣци, и приходяхоу къ немоу, приносяще ємоу иже на потрѣбоу, и просяху, якоже великый Антоній; приходяще къ немоу прошахоу оу него благословенья. по семь же прѣставльшю сѧ великомоу князю Ярославоу прия власть сынъ его Изяславъ, и сѣдѣ Кыєвѣ. Антоній же прославленъ бысть въ роусьстѣй земли. Изяславъ же, оувѣдѣвъ житіе его, приде съ дроужиною своєю, проси оу него благословенья и молитвы. и оувѣданъ бысть въ нѣкыи великый Антоній и ѣтоль: и нанаша приходити къ немоу братіа, и нача пріимати и постригати ѧ: и съвра сѧ братіа къ немоу числомь два на десѧть. и исковаша пещероу велікоу и церкъвь и келіи, иже соуть и до сего дьне въ пещерѣ подъ петьюмь монастырємь. съвъкоупленѣ же братіи, рече имъ Антоній: се, Богъ васъ, братіе, съвъкоупи, и отъ благословеніа мѣста Святыя Горы, имьже мене постриже игоумень Святыя Горы, а азъ васъ постригохъ: да боудеть благословеніе на васъ, первое отъ Бога, а вътороє отъ Святыя Горы. и сѧ рече имъ: живѣте о себѣ, и поставлю въмъ игоумена, а самъ хощю въ оноу гороу ити ѣстынь, якоже и прѣжде ихъ обыкъ оуединивъ сѧ, жити.

и постави имъ игуменома Варлама, а самъ иде въ городъ, и ископа пещеру, иже есть подъ новымъ монастыремъ, въ нейже съконьча животъ свой, живъ въ добродѣтѣли, не исходя изъ пещеры лѣтъ четыри десяти паколиже, въ нейже лежатъ мощи его и до сего дьне. братиа же съ игуменомъ живяхоу въ пещерѣ. и оумножившемъ ся братии въ пещерѣ, помыслиша поставити вънѣ пещеры монастырь. и приде игоуменъ и братиа къ Антонию, и рекоша немоу: отьче, оумножило ся братиа, а не можемъ ся вьмѣстити въ пещероу: да бы Богъ повелѣлъ и твоя молитва, да вьихомъ поставили церкъвьцю вънѣ пещеры. и повелѣ имъ Антоний. они же поклониша ся немоу, и поставиша церкъвьцю малоу надъ пещерою въ имя святыя богородица оусъпение. и нача Богъ оумножати черноризьца молитвами святыя богородица. и съвѣтъ сътвориша братиа съ игуменомъ поставити монастырь. и идоша братиа къ Антонию, и рѣша: отьче, братиа оумножаютъ ся, а хотѣли вьихомъ поставити монастырь. Антоний же радъ вьзвѣ рече: благословенъ Богъ о вьсемь, и молитва святыя богородица и соущихъ отьцы въ Святѣй Горѣ да боудетъ съ вами. и се рекъ посла единого отъ братиа къ Изяславоу книзю, рекы тако: княже мой, се, Богъ оумножаетъ братию, а мѣстьце мало: да бы ны далъ городъ тоу, иже есть надъ пещерою. Изяславъ же слышавъ радъ бысть, и посла моужь свой, и вьда имъ городъ тоу. игоуменъ же и братиа заложиша церкъвь великоу, и монастырь оградиша столпиемь, келиа поставиша многы, церкъвь съвершиша, и иконами оукрасиша. и отъ толѣ нача ся пещерьскый монастырь, имьже вѣша жили черьци прѣжде въ пещерѣ, а отъ того прозва ся пещерьскый монастырь. есть же монастырь пещерьскый отъ благословения Святыя Горы пошьлъ. монастыреви же съвершеноу, игоуменьство держащю Варламови, Изяславъ постави монастырь святаго Дмитриа, и вьведе Варлама на игоуменьство къ святомоу Дмитрию, хоты сътворити выший сего монастыря, надѣа ся богатьствѣ. мнози бо монастыри отъ цѣсаря и отъ боляръ и отъ богатьства поставлени, нъ не соуть таци, каци соуть поставлени словами, поученьми, молитвою

бѣдѣнiемь. Йнтоний бо не имѣ злата, ни сребра, нъ сѣтiжа слезами и пощенiемь, якоже глаголахъ. Варламоу же шьдъшю къ свѣтомоу Дмитрiю, съвѣтъ сътворьше братiя идоша къ старьцю Йнтонiю, и рекоша: поставi намъ игоумена. онъ же рече имъ: кого хощете? они же рѣша: кого хощеть Богъ и ты. и рече имъ: къто боленъ въ васъ, якоже Ѳеодосiй послоушьливый, кротъкый, съмѣренный: да сь боудеть вамъ игоуменъ. братiя же ради бывъше поклонiша сь старьцю, и поставiша Ѳеодосiя игоуменомь братiи числомь два десяти. Ѳеодосiевi же пришьдшю монастырь поча имѣти въздержанiе и велико пощенiе и молитвы съ слезами, и съвъкоупiти нача многы черноризьца, и съвъкоупи братiю числомь сѣто. и нача искати правила чернiчьскаго, и обрѣте сь тъгда Михаилъ черньць монастыря стоудiйскаго, иже бѣ пришьлъ изъ Грекъ съ митрополитомь Георгiемь, и нача оу него искати оустава черньць стоудiйскыихъ, и обрѣтъ оу него сѣписа, и оустави въ монастыри своiемь, како пѣти пѣнiя монастырьскаа и поклоны како держати и чтенiя почитати и стоiнiе въ церкъви и вьсь рядъ церкъвьнъый и на трапезѣ сѣданiе и что шести въ кыи дьни, вьсе съ оуставленiемь. Ѳеодосiй вьсе то изобрѣтъ прѣдасть монастырю своiемоу: отъ того же монастыря прiiша вьси монастырева оустава. тѣмьже почитаемъ iесть монастырь пещерьскый старѣй вьсѣхъ. Ѳеодосiевi же живоущю въ монастыри и правящю добродѣтѣльное житiе и чернiчьское правило и приимающю вьсякого приходящаго къ немоу, къ немоу же и азъ придохъ, худый и недостойнъый рабъ, и прiятъ мя, лѣтъ ми соущю седми на десяте отъ рождениа моего. сь же написахъ и положихъ, въ кое лѣто почалъ быти монастырь, и чьсо ради зоветь сь пещерьскый. а о Ѳеодосiевѣ житiи пакы съкажемъ.

Въ лѣто ,,ѕфѳ. прѣставi сь Владимѣръ, сынъ Ярославль старѣй, Новѣ Градѣ, и положенъ бысть въ свитѣй Софiи, иже бѣ самъ създалъ.

Въ лѣто ,,ѕфѳа. оу Вьсеволода роди сь сынъ, и нарече имя имоу Владимѣръ, отъ цѣсарица грекыни.

LVIII. Въ лѣто ,,ѕфѳв. прѣстави сь великый князь

рускый Ярославъ. и ещѣ живоущю емоу нарѧди сыны свои, рекы имъ: се, азъ отъхождю свѣта сего, сынове мои, имѣйте въ себѣ любовь, по неже вы есте братиа единого отьца и матере. да аще коудете въ любъви между собою, Богъ коудеть въ васъ, и покорить вы противныя подъ вы, и коудете мирьно живоуще: аще ли коудете ненавидьно живоуще, въ распрьхъ и которающе ся, то погыбнете сами, и погоубите землю отьць своихъ и дѣдъ своихъ, юже налѣзоша троудомь своимь великымь. нъ пръвыйте мирьно, послоушающе братъ брата: се же поручаю въ сне мѣсто столъ старѣйшемоу сыноу моемоу и братоу вашемоу Изяславоу, Кыевъ, сего послоушайте, якоже послоушасте мене, да тъ вы коудеть въ мене мѣсто; а Святославоу даю Черниговъ, а Всеволодоу Переяславль, а Вячеславоу Смольньскъ. и тако раздѣли имъ грады, заповѣдавъ имъ, не прѣстоупати прѣдѣла братня, ни изгонити, реч Изяславоу: аще кто хощеть обидѣти брата своего, то ты помагай, егоже обидять. и тако оурѧди сыны своя пребывати въ любъви. самомоу же колькоу соущю и пришьдъшю Кыеграду разболѣ ся вельми, Изяславоу тъгда соущю Новѣ Градѣ, а Святославоу Владимѣри, Всеволодоу же тъгда соущю оу отьца, бѣ во любимъ отьцемь паче вьсѣх братиа, егоже имѣше присно оу себе. Ярославоу же приспѣ конець житиа, и прѣдасть доушю свою въ соуботоу первоую поста святаго Ѳеодора. Всеволодъ же сьпрыта тѣло отьца своего, и възложьше на сани везоша и Кыеву, попове поюще обычьныя пѣсни. плакаша ся по немь людие. и принесъше положиша и въ рацѣ мраморьнѣ въ церкви святыя Софиа. и плака ся по немь Всеволодъ и людие вьси. живе же вьсѣх лѣтъ седмь десять и шесть.

LIX. Начало княжениа Изяславля Кыевѣ. въ лѣто ,ѵѕ҃ѳ҃. пришьдъ Изяславъ сѣде Кыевѣ, Святославъ Черниговѣ, Всеволодъ Переяславли, Игорь Владимѣри, Вячеславъ Смольньстѣ. въ се же лѣто иде Всеволодъ на Торкы, и побѣди Торкы. въ семь же лѣтѣ приходи Болоушь съ Половьци, и сътвори Всеволодъ миръ съ ними, и възвратишя ся въспять, отъ нюдоуже пришьли.

Въ лѣто ,,ѕфдд. въ лѣто ,,ѕфде. престави ся Вышеславъ, сынъ Ярославль, Смольньскѣ, и посадиша Игоря Смольньскѣ, изъ Владимѣря въведъше.

Въ лѣто ,,ѕфдѕ. побѣди Изяславъ Голядь.

Въ лѣто ,,ѕфдз. Изяславъ, Святославъ и Всеволодъ высадиша стрыя своего изъ порогъ, сѣдѣ бо лѣтъ два десяти и четыри, заводивъше крестоу, и бысть черньцемь.

Въ лѣто ,,ѕфдн. престави ся Игорь, сынъ Ярославль. въ семь же лѣтѣ Изяславъ и Святославъ и Всеволодъ, и Всеславъ, съвъкоупивъше вои бещисльны, пондоша на коних и въ ладиихъ, бещисльно множьство, на Торкы. се слышавъше Торци оубоишя ся, пробѣгоша и до сего дьне, и помроша бѣгающе, божиимь гнѣвомь гонимы, ови отъ зимы, дроузи же гладомь, ини же мором и соудомь божиимь. тако Богъ избави христианы отъ поганыхъ.

Въ лѣто ,,ѕфеа. придоша Половьци первое на роусьскоую землю воевать: Всеволодъ же изиде противоу имъ мѣсяца февраля въ вторый дьнь. и бившемъ си имъ побѣдиша Всеволода, и воевавъше отидоша. се бысть первое зло отъ поганыхъ и безбожныхъ врагъ. бысть же князь ихъ Искалъ.

Въ лѣто ,,ѕфѳ. въ лѣто ,,ѕфѳа. Соудиславъ престави ся, Ярославль братъ, и погребоша и въ церкви святаго Георгия. въ сеи же лѣто Новъ Градъ изда Коаховъ въспять дьнии пять: се же знамение не добро бысть, на четвертоѥ бо лѣто пожьже Всеславъ градъ.

LX. Въ лѣто ,,ѕфѳв. бѣжа Ростиславъ Тмоутороканю, сынъ Владимѣрь, вноукъ Ярославль, и съ нимь бѣжа Порѣй и Вышата, сынъ Остромирь, воеводы новоградьскаго, и пришьдъ высгна Глѣба изъ Тмоуторокани, а самъ сѣде въ его мѣсто.

Въ лѣто ,,ѕфѳг. изда Святославъ на Ростислава къ Тмоутороканю, Ростиславъ же отъстоупи кромѣ изъ града, не оубоивъ ся его, ни не хоты противоу стрыеви своемоу оружиа възяти. Святославъ же пришьдъ Тмоутороканю посади сына своего паки, Глѣба, и възврати ся опять. Ростиславъ же пришьдъ паки высгна Глѣба, и приде Глѣбъ къ отьцю своемоу, Ростиславъ же сѣде Тмоуто-

Вѣсеславоу, рекоша емоу: приди къ намъ, ако не сътворимъ ти зла. Онъ же надѣявъ сѧ цѣлованию креста прѣиха къ ладии чрѣзъ Днѣпръ. Изяславоу же въ шатьрѣ прѣдидоущю, тако яша Вѣсеслава на Рѣши оу Смолиньска, прѣстоупивъше крестъ. Изяславъ же приведъ Вѣсеслава Кыеву късади и къ пороукъ съ дѣтьма сѣномь.

LXIII. Въ лѣто .ѕѳоѳ. придоша иноплеменьници на роусьскоу землю, Половьци мнози, Изяславъ же и Свѧтославъ и Вѣсеволодъ изидоша противоу имъ на Алтоу. и бывъши ноши подидоша противоу себѣ, грѣхъ же ради нашихъ поусти Богъ на ны поганыя, и повѣгоша роусьстии князи, и повѣдиша Половьци. наводить бо Богъ по грѣховоу своемоу иноплеменьникы на землю, и тако съкроушими ими възвратить сѧ къ Богоу, оусобнаа же рати бываютъ отъ съважденыя дияволы. Богъ бо не хощеть зѣла человѣкомъ, нъ блага; а дияволъ радоуѣть сѧ зълоумоу оубийствоу и кровопролитию, подвизаа сварѣ и зависти, братоненавидѣние, клеветы. Умьли же съгрѣшивъши которыи люто, казнить Богъ съмертию ли гладомь ли наведениемь поганыихъ ли ведромь ли гоусѣницею ли инѣми казньми, аще ли покаивъше сѧ, воудемъ, къ немьже ны Богъ велить жити, глаголеть бо пророкомь намъ: обратите сѧ къ мьнѣ вьсѣмь сердьцемь вашимь, постомь и плачемь; да аще еще сътворимъ, вьсѣхъ грѣхъ прощени воудемъ: нъ мы на зълоие възвращаемъ сѧ, акы свиниа въ калъ грѣхованиемь присно валяюще сѧ; и тако прѣбываемъ тѣмьжде пророкомь намъ глаголеть: разоумѣхъ, рече, ако жестокъ еси, и шиа желѣзьна твоа. того ради оудержахъ отъ васъ дъжда, прѣдѣлъ единъ одъждихъ, а дроугаго не одъждихъ, исъше, и поразихъ вы зноиемь и различьнъими казньми; то и тако не обратистѣ сѧ къ мьнѣ. сего ради винограды ваша и смоквие ваше, нивы и дроубравы ваша истроухъ, глаголеть Господь, а зълоба вашихъ не могоухъ истерти; послахъ на вы различьныя болѣзни и съмерти тяжькыя, и на скоты казнь свою послахъ: то и тоу не обратисте сѧ, нъ рѣсте: моужаймъ сѧ. до колѣ не насытите сѧ зълобъ вашихъ? вы бо оуклонисте сѧ отъ поути моего, глаголеть Господь, и съблазнисте многы; сего ради

воудоу съвѣдѣтєлы скоры на протнвныя и на прѣлюбодѣйца и на клѣвоущая сѧ имєнємь моимь въ лъжю и на лишающая мьздъı наймьнника и на насильствоующая сирота и вдовицы и на оуклонѧющая сѧ судъ крівъ: по что не въздержасте сѧ въ грѣсѣхъ вашихъ, нъ оуклонисте законъı мои, и не съхранисте ихъ? обратите сѧ къ мънѣ, и обращю сѧ къ вамъ, глаголетъ Господь, и имъ отвєрзоу вамъ хлѣбы невєщьствы, и отвращю отъ васъ гнѣвъ мой, домѣдєлє васе обилоувѣте вамъ, и не имоуть ядомоци винограды ваши, ни нивы. нъ вы отлижасте наймы словєса ваша, глаголоуще: соувѣтанъ грѣшитай Богоу. тѣмьже оусты мьтоуть мя, и сєрдьца ихъ далечє отъстоуплть мнѣ сего ради, ихъже просимъ, не приємлемъ: коудєте бо, рєчь, кєгда приходєте мы, азъ же не послоушю васъ, възищите мє вєлѣ, и не обращите: мнѣ ѣлюхотѣша бо ходити по поутємъı мо имъ, да того ради затворитъ сѧ небо, ово ли вълѣ отвєрзаєть сѧ, градъ въ дъждь мѣсто поускы, ово ли разводь плодъı оузнакаши и землю дновємъ томы, нашихъ ради злобъ. ащє ли сѧ приємлемъ отъ злобъ нашихъ, то акъı чадомъ сноимъ дастъ намъ вьı прошєнна, и одъ ждитъ намъ дъждь рано и поздынъ, и наполнитъ сѧ гоумна наша пшєница, пролѣютъ сѧ тонлаı винъıнаı и ма сьлнаı, и въздамь вамъ за лѣта, ижє поиша прузи и хроустове и гоусѣница. сила моя велика, ижє послахъ на вы, глаголетъ Господь вьздержитєль. сн слъıшаще: въстанѣмъ сѧ на доврє, възищите соудa, избавѣте обидимаго, на покаяніе придѣмъ, не въздающе зъла за зъло, ни клєвєты за клєвєтоу, нъ любъıнью прилѣпимъ сѧ господи Бозѣ нашємъ, постома и рыданиємъ и слєзами омъıвающе васа прѣгрѣшєнна, не словомь нарицающе сѧ христи ни, а погапьскъı живоуще. сєво, не погапьскъı ли живємъ ащє оусърѣсти вѣроуще? ащє бо както оусърѣщитъ чрноризьца, то възвращаєтъ сѧ, ли вдиница ли свиню. то не погапьскъı ли єсть? сн бо по дьиволю хлоущєнию кобь єню держатъ: дроузи же и зажъıхлиню вѣроуютъ, ижє въıвлєтъ на здравиє главѣ. нъ сими дьиволъ лъститъ и дроу гъıми нравъı, вьсячьскъıми лъстьми прѣвлєкаıы ны отъ Бога, троуками и скомрахъı, гоусльми и роусалии. видимъ

во нѣрица оутлачена и людий много множьство, ико оупиѭхати начьноуть дроугъ дроуга, позоры дѣюще отъ бѣса замышлѣнаго дѣла. а церкъви стоить: иегда же къпаютъ годъ молитвы, мало ихъ обрѣтаютъ сѧ въ церкъви. да сего ради казни приѥмлемъ отъ Бога вьсичьскыѧ и нахождение ратьныхъ, по божию повелѣнию приѥмлемъ казнь грѣхъ ради нашихъ. мы же на прѣдълежащее възвратимъ сѧ. Изьславоу же съ Вьсеславдомь Кыѥвоу побѣгъшю а Свѧтославоу Чернигоговоу, людие кыѥвьстии приѣхоша Кыѥвоу, и сътвориша вѣче на торговищи, и рѣша, послаѣше сѧ къ князю: се, Половьци расоули сѧ по земли, дай, княже, оружие и коня, и ище биемъ сѧ съ ними. Изьславъ же сего не послоуша. и начаша людие говорити на воєводоу на Коснячька, идоша на городу, съ вѣча, и придоша на дворъ Коснячьковъ, и не обрѣтъше его сташа оу двора Брячиславля, и рѣша: поидѣмъ, възадимъ дроужиноу свою изъ погреба. и раздѣлиша сѧ на двоѥ: половина ихъ иде къ погребоу, а половина ихъ иде по мостоу: сѧ же придоша на княжь дворъ. Изьславоу же сѣдящоу на сѣнехъ съ дроужиною своѥю, начаша прѣти сѧ съ княземь. стоящемъ долѣ, князю же изъ окъньца зрящю и дроужинѣ стоящи оу князя, рече Тоукы, братъ Чюдинъ, Изьславоу: видиши, княже, людие възмѧли, посли, ать Вьсеслава ключдоуть. и се ємоу глаголющю, дроугыѧ половина людий приде отъ погреба, отворивъше погребъ, и рекоша дроужина князю: се, зъло ѥсть, посли къ Вьсеславоу, ать призвавъше льстию къ окъньцю проньзоуть и мьчемь. и не послоуша сего князь. людие же кликноуша, и идоша къ пороубоу Вьсеславлю. Изьславъ же се видѣвъ, съ Вьсеславдома побѣгоста съ двора, людие же въсѣкоша Вьсеслава изъ пороуба въ пѧтый на десѧте дьнь семтьбря, и поставиша и срѣдѣ двора княжа, дворъ же княжь разграбиша, вѣщисльно множьство злата и сребра, и коунами и вѣлию. Изьславъ же вѣжа въ Лѧхы. по семь же Половьцемъ ковющемъ по земли роусьстѣй, Свѧтославоу соущю Черниговѣ, и Половьцемъ ковющемъ около Чернигова, Свѧтославъ събравъ дроужины нѣколико изиде на ны къ Сновьскоу. и оузрѣша Половьци идоущь полкъ, и пристроиша сѧ противоу. и ви-

дѣвъ Свѧтославъ множьство ихъ рече дроужинѣ своей: потыгнѣмъ, оуже намъ нѣ лзѣ камо си дѣти. и оудариша въ коня, и одолѣ Свѧтославъ въ трехъ тысоущахъ, а Половьци бѣ дѣ на десите тысоущи, и тако биемьи, а дроузи потопоша въ Снови, а книзи ихъ яша роукама, въ первыи дьнь ноштры. и възврати си съ повѣдою въ градъ свой Свѧтославъ. Вьсеславъ же сѣде Кыевѣ. се же Богъ мѣи силоу крестьноую, по неже Изяславъ цѣловавъ крестъ и и, тѣмьже наведе Богъ поганыѧ, его же мѣ избави крестъ чьстьныи. въ дьнь во въздвижениѧ Вьсеславъ въздъхноувъ рече: о кресте чьстьныи, по неже къ тебѣ вѣровахъ, избавиѧ мѧ отъ рова сего. Богъ же показа силоу крестьноую на показаниѥ земли роусьстѣи, да не прѣстоупаютъ чьстьнаго креста, цѣловавъше его: аще ли прѣстоупитъ къто, то и сьде приметъ казнь и на придоущимь вѣцѣ казнь вѣчьноую. по неже велика есть сила крестьнаѧ, крестомь бо повѣждены бываютъ силы вѣсовьскыѧ, крестъ бо книземъ въ бранѣхъ пособитъ, въ бранѣхъ крестомь съграждаемьи вѣрьнии людиѥ повѣждаютъ соупостаты противьныѧ, крестъ бо въ скорѣ избавлѧетъ отъ напастий, призывающи его съ вѣрою, ничесоже си боятъ вѣси тѣкъмо креста, аще во бываютъ отъ бѣсъ мѧчѧтаниѧ, знаменавъше лице крестомь, прогонними бываютъ. Вьсеславъ же сѣдѣ Кыевѣ мѣсяца седмь.

LXIV. Въ лѣто ,ѕѳоз. поиде Изяславъ съ Болеславомь на Вьсеслава, Вьсеславъ же поиде противоу, и приде Бѣлоу Градоу Вьсеславъ. и бывъши ноши оутаивъ си кыинъ бѣжа изъ Бѣла Града Полотьскоу. за оутра же видѣвъше людиѥ книзи бѣжавъша възвратиша си Кыевоу, и сътвориша вѣче, и послаша си къ Свѧтославоу и къ Вьсеволодоу, глаголюще: мы оуже вьло сътворили есмы, книзи своего прогнавъше, а се, ведете на ны ляцьскоую землю, а поидѣта въ градъ отьца своего: аще ли не хощета, то намъ неволи, зажегъше градъ свой, стоупити въ грѣчьскоую землю. и рече имъ Свѧтославъ: вѣ послевѣ къ братоу своемоу, аще поидете на вы съ Лѧхы гоубити васъ, то вѣ противоу имоу ратию, не давѣ бо погоубити града отьца своего: аще ли хощете съ миромь, то въ малѣ придете

дружинѣ. и оутѣшиста кыяны. Свѧтославъ же и Всеволодъ посласта къ Изяславоу, глаголюща: Всеславъ ти вѣщалъ, а не ходи Лѣховъ Кыеву, противна бо ти нѣ тоу: аще ли хощеши гнѣвомь ѥти и погоубити градъ, то вѣси, ико намъ жаль отьня стола. то слышавъ Изяславъ остави Лѣхы, и поиде съ Болеславомь, мало Лѣховъ поимъ. посла же прѣдъ собою сына своего Мьстислава Кыеву. и пришьдъ Мьстиславъ нѣчи кыяны, иже вѣша вѣсѣкли Всеслава, числомь седмь десять чади, а дроугыѧ исѣкоша, дроугыѧ же безъ вины погоуби, не испытавъ. Изяславоу же идоущю къ градоу изидоша людие противоу съ поклономь, и приѧша князь свой кыяне, и сѣде Изяславъ на столѣ своемь мѣсяца маа въ вторыи дьни. и распоущя Лѣхы на покормъ, и избиваху Лѣхы отаи. и възвратися вѣсь Лѣхы Болеславъ въ землю свою. Изяславъ же възѧ тогъ на городѣ, и прогна Всеслава изъ Полотьска, и посади сына своего Мьстислава Полотьстѣ: онъ же въ скорѣ оумре тоу, и посади въ него мѣсто брата его Свѧтополка, Всеславоу же вѣжавшю.

Въ лѣто ,ѕфоѳ. роди сѧ оу Всеволода сынъ, и нарѣкоша и именемь Ростиславъ. въ сь же лѣто заложена бысть церкы святаго Михаила въ монастыри Всеволажди на Выдобичи.

LXV. Въ лѣто ,ѕфоѳ. воеваша Половьци оу Ростовьци и оу Нѣмтина. въ сь же лѣто вѣѧша Всеслава Свѧтополка изъ Полотьска.

Въ сь же лѣто побѣди Прополкъ Всеслава оу Голотичьска. въ сь врѣмена приде волхвъ, прѣльщенъ вѣсомь, пришьдъ бо Кыеву глаголаше, ѥще повѣдаа людемъ: ико на пятое лѣто Днѣпроу потечи вѣспять и землямъ прѣстоупати на ина мѣста, ико стати гречьстѣи земли на роусьстѣи а роусьстѣи на гречьстѣи, и прочимь землямъ измѣнити сѧ. егоже невѣгласи послоушахоу, вѣрьнии же смѣяхоутъ сѧ, глаголюще емоу: вѣсь тобою играеть на пагоубоу тебѣ. иже и бысть емоу. въ единоу бо ночь бысть безъ вѣсти. бѣси бо подътѣкъше на зло вѣводить, посемь же насмиселоють сѧ, вѣвергъше и въ пропасть смертьноую, наоучивъше глаголати, ихоже сѧ сѣкажемъ вѣсовьскые наоу-

1071

ценіе и дѣйство. бывъши бо единою скоудости въ ростовьстѣй области къстата два волхва отъ Ярославли, глаголюща: яко вѣ съвѣкѣ, нѣто обилие держить. и пондоста по Волзѣ. къде придоста въ погосты, тоу же царицаста лоучьшаа жены, глаголюща: яко си жито держить, а си медъ, а си рыбы, а си скоры. и приождаахоу къ нима сестры свои, матере и женыи свои, она же въ мѣчьтѣ прорѣзавъша за плещема вымаста аюко жито, аюко рыбоу, и оубивашета многы жены, и имѣнье ихъ отнимашета себѣ. и придоста на Бѣло Езеро, и вѣ оу нею людий нѣкъ три съта. въ сѣ же врѣмя приключи сѧ прити отъ Свѣтослава дань имоующю Ѩневи, сыноу Вышатиноу, и повѣдаша имоу вѣлоизвѣрьци, яко два коудесьника изяла оуже многы жены по Волзѣ и по Шексѣ, и пришьла вѣста сѣмо. Ѩнь же испытавъ, чии вѣста сварда; и оувѣдѣвъ, яко своего князя, пославъ къ нима, иже около ею воуть, рече имъ: выдайте волхва та сѣмо, яко сварда вѣста моего князя. они же сего не послоушьша. Ѩнь же пондѣ самъ безъ оружья. и рѣша имоу отроци его: не ходи безъ оружья, осрамить ты. онъ же повелѣ възяти оружья отрокомъ, и вѣзя ста два на десяте отрока съ нима. и пондѣ къ нима къ лѣсоу. они же сташа, исполивъше сѧ противоу Ѩневи. же ндоующю съ топорьцема выстоупиша отъ нихъ трие моужа, и придоша къ Ѩневи, рекоуще имоу: ѥди идеши на съмерть, не ходи. оному повелѣвъшю бити ѩ, къ прочимъ же пондѣ. они же соуноуша сѧ на ня, ѥдинъ грѣши сѧ Ѩня топороме, Ѩнь же оскратя топоръ оудари и тылиемь, и повелѣ отрокомъ сѣщи ѩ. они же бѣжаша въ лѣсы. оубиша же тоу попина Ѩнева. Ѩнь же въшьдъ въ градъ къ вѣлоизвѣрьцемъ рече имъ: аще не имете волхвоу сего, не идоу отъ васъ и за лѣто. вѣлоизвѣрьци же ѥдѣвъше ѩ, и приведоша ѩ къ Ѩневи. и рече имъ: чьсо ради погоубиста толико человѣкъ? онѣми же рекъшима: яко ти держить обилие; да аще нестрѣлиши сихъ, боудеть гобино: аще ли хощеши, то пѣдъ тобою, выньмемъ жито ли рыбоу ли ино чьто. Ѩнь же рече: по истинѣ аъжа то; сътворилъ Богъ человѣка отъ земли, съставлень костьми и жилами отъ крове, нѣсть въ немь ничьтоже, и не вѣсть никътоже,

нѣкыимо единъ Богъ вѣсть. она же рекоста: въ вѣкѣ, како есть человѣкъ сътворенъ. онъ же рече: како? она же рекоста: Богъ мывъ сѧ въ моѧшници и въспотивъ сѧ, отеръ сѧ вѣхѫтемь, верже съ небесе на землю, и распрѣ сѧ сотона съ Богомь, комоу въ нема сътворити человѣка, и сътвори дияволъ человѣка, а Богъ доушю въ нь въложи: тѣмьже аще оумреть человѣкъ, въ землю идеть тѣло, а доуша къ Богоу. рече има Ѥнь: по истинѣ прѣльстиль ва есть вѣсъ. коимоу богоу вѣроуета? она же рекоста: антихрестоу. онъ же рече има: то къде есть? она же рекоста: сѣдить въ вездѣнѣ. рече има Ѥнь: какый то богъ, сѣдый въ вездѣнѣ? тъ есть вѣсъ, а Богъ есть на небеси, сѣдый на прѣстолѣ, славимъ отъ ангелъ, иже прѣдъстоить имоу съ страхома, не могоуще на нь зрѣти. а сиѝ отъ ангелъ съвержень въсть, ѥгоже въ глаголета антихрестъ, за величание ѥго низверженъ въсть съ небесе, и есть въ вездѣнѣ, ѥкоже то въ глаголета, жьдѫ, ѥгда придеть Богъ съ небесе, сего има антихреста съѣмжеть оубами, и посадить и, има ѥго, съ слоугами ѥго и иже къ немоу вѣроують. вама же и съде моукоу пришти отъ мене, и по съмерти тамо. онѣма же рекъшема: нама бози повѣдають, не можеши нама сътворити ничьтоже. онъ рече има: лъжють вама бози. она же рекоста: нама стати прѣдъ Свѧтославомь, а ты не можеши сътворити ничьтоже. Ѥнь же повелѣ кити и и потрѫгати брадѣ ѥю. сима же тепеома и брадѣ ею потрѫганѣ проскѣпомь рече има Ѥнь: чьто вама бози молвить? онѣма же рекъшема: стати нама прѣдъ Свѧтославомь, повелѣ Ѥнь въложити роубль въ оуста има и привязати и къ оупроугоу. и поусти прѣдъ собою въ ладии, и самъ по нихъ иде. сташа на оустии Шекены, и рече има Ѥнь: чьто вама бози молвить? она же рѣста: сице нама бози молвить: не бъти вама живома отъ тебе. и рече има Ѥнь: то ти вама право повѣдаан. она же рекоста: нъ аще на поустиши, много ти добра боудеть: аще ли нас погоубиши, многоу печаль примеши и зъло. онъ же рече има: аще ваю поущю, то зъло ли боудеть отъ Бога. и рече Ѥнь поковьникомъ: ци комоу васъ кто родинъ оубивинъ отъ сею? они же рѣша: мьнѣ мати, дроугомоу сестра, иномоу рожденив. онъ же рече имъ:

мьстите своихъ. они же помьмъше оубиша и, и повѣсиша и на дубѣ, отъмьстие приимъша отъ Бога по правьдѣ. Иневи же идоущю домоки, въ другоую ноць медвѣдь възлѣзъ и оугрызъ ею сънѣсть. и тако погыбоуста наоущениемь бѣсовьскымь, ничѣмъ вѣдоуща, а своюи пагоубы не вѣдоуща. аще ли быста вѣдала, то не быста пришьла на мѣсто се, идеже затома има быти; аще ли и зта быста, то що чьто глаголаста: нѣ оумрѣти нама, ономоу мыслящю оубити ны? нъ се есть бѣсовьское наоущение, бѣси бо не вѣдаютъ мысли человѣчьскыя, нъ вълагаютъ помыслъ въ человѣка, тайны не съвѣдоуще. Богъ единъ съвѣсть помышлениа человѣчьскаа, бѣси же не съвѣдаютъ ничьтоже, соуть бо немощьни и хоуди възоромь. ыко и се ськажемъ о възорѣ ихъ и о мрачении ихъ. въ си бо лѣта прикаючи сы нѣкоемоу новоградьцю притн въ Чюдь, и приде къ коудесьникоу, хотя волхвованиа отъ него. онъ же по обычаю своемоу нача призывати бѣсы въ храминоу свою. новоградьцю же сѣдящю на празѣ тоижде храмины, коудесьникъ лежаше оцѣпѣвъ, и шипѣ има бѣсъ. коудесьникъ же въставъ рече новоградьцю: бози не смѣюта притн, нѣчьто имаши на себѣ, егоже боить сы. онъ же поминоувъ на себѣ крестъ, отъшьдъ повѣсн кромѣ храмины тои. онъ же нача опять призывати бѣсы. бѣси же метаюше има повѣдаша, чьсо ради пришьлъ есть. по семь же поча прашати его: чьсо ради боить сы, егоже ся носимъ на себѣ креста? онъ же рече: то есть знамение небесьнаго Бога, егоже наши бози боить сы. онъ же рече: то каци соуть бози каши? къде живоуть? онъ же рече: въ бездънахъ, соуть же образомь черни, крилати, хвосты имоуще, въсходять же и подъ небо, слоушающи башихъ богонъ, наши бо бози на небеси соуть. аще къто оумрѣть отъ башихъ людий, то възносимъ есть на небо; аще ли отъ нашихъ оумрѣть, то носимъ къ нашимъ богомъ въ бездъноу. ыкоже и есть, грѣшьници бо въ адѣ соуть, жьдоуще моукы вѣчьныя, а правьдьници въ небесьнѣмь жилищи въдварюють сы съ ангелы. сицы ти есть бѣсовьскаа сила и лѣпота и немощь, тѣмьже прѣльщаютъ человѣкы, вельще имъ глаголати видѣнии, шелюще сы имъ, несъвершеномъ вѣрою, шелюще сы въ съпѣ, ничѣмъ въ

мѣчать; и тако волхвуютъ мнозѣмъ кѣсовьскымъ. Паче же женами кѣсовьскыма волшебнима бываютъ, некои бо кѣкъ женоу прѣлъсти, си же моужа, тако въ кыси родѣ много волхвоуютъ жены чародѣйствомь и отравою и инѣми кѣсовьскыми кѣзньми; нъ и моужи прѣлщени бываютъ отъ кѣсовъ невѣрьнии, яко се въ первыя роды, при апостолѣхъ бо бысть Симонъ волхвъ, иже творяше волшьствомь пьсомъ глаголати человѣчьскы, и самъ прѣмѣнишетъ ся, ово старъ, ово младъ, ово ли и много прѣмѣнише въ много образъ, въ мѣчтании сице творише; Ианнии и Мамврий волшебнимь людеса творяшета противоу Мойсисви, нъ въ скорѣ не възмогоста противоу Мойсиевѣ; нъ и Коуновъ творише мѣчтание кѣсовьско, яко и по водамъ ходити, и ина мѣчтаниа твориша, кѣсомъ льстимъ, на погоубоу сѣкъ и инѣмъ. Сице бѣ волхвъ въстала ори Гѣкѣ Новѣ Градѣ, глаголашетъ бо людемъ, твори ся аки Богъ, и многы прѣлъсти, мало не всего града, глаголашетъ бо: яко кыи вѣдаю, хощю вѣроу христианьскоую, глаголашетъ бо: яко прѣидоу по Волхвоу прѣдъ вьсѣми. и бысть мятежь въ градѣ, и кыси яша немоу вѣроу, и хотяхоу погоубити епископа; епископъ же възъмъ кристъ и облѣкъ ся въ ризы ста, рекы: иже хощеть вѣроу яти волхвоу, тъ да идеть за нь; аще ли вѣроуеть кѣто, тъ къ кресту да идеть. и раздѣлиша ся на двое; князь бо Гѣкъ и дружина его идоша, и сташа оу епископа, а людие вьси идоша за волхва. и бысть мятежь великъ между ими. Гѣкъ же възъмъ теперъ подъ скоутомь придѣ къ волхвоу, и рече немоу: то вѣси ли, чьто оутро хощеть бъти, чьто ли да вечера? онъ же рече: вьсе вѣдаю. и рече Гѣкъ: то вѣси ли, чьто хощеть бъти: даньсь? чюдеса велика сътворю, рече Гѣкъ же кънѣмъ теперъ растѣнь, и паде мертвъ, и людие разидоша ся. онъ же погыбе прѣлоумь и доушею, прѣдався ся дияволоу.

LXVI. Въ лѣто ,ѕѳф. прѣнесоша святыа страстотѣрпьцы Борисъ и Гѣбъ. съвѣкоупиваше ся Ярославицѣ, Изяславъ, Свѣтославъ, Всеволодъ, митрополитъ же, иже отъ Грѣкъ, Георгий, епископъ Петръ переяславьскый, Анѣхомлъ юриевьскый, Ѳеодосий же, игоумень печерь-

скый, Софроній, святаго Михаила игоуменъ, Германъ, игоуменъ Святаго Спаса, Никола, игоуменъ перѣславьскый, и вьси игоумени, и сътвориша праздьникъ праздьноваша свѣтло, и прѣложиша и въ новоую церкъвь, юже съдѣла Изяславъ, иже стоить и нынѣ. и възьмъше первое Бориса въ дрѣвьнѣ рацѣ Изяславъ, Святославъ, Вьсеволодъ, възьмъше на рама своа понесоша, прѣдъ идоущемъ черноризьцемъ, свѣщя держащемъ въ роукахъ, и по нихъ дьякони съ кадилы, и по семь презвитери, и по нихъ епископи съ митрополитомь, и по сихъ съ ракою идяхоу. и принесъше въ новоую церкъвь отверзоша ракоу, и исполни сѧ благоуханиа церкы, воня благы. видѣвъше же сѧ прославиша Бога. и митрополита оужасть обиде, бѣ бо нетвердъ вѣрою къ нима, и падъ ниць прошаше прощениа. цѣловавъше мощи его къложиша и въ ракоу камяноу. по семь же възьмъше Глѣба въ рацѣ камянѣ въставиша на сани, и иемъше за оужа везоша и. яко бяша въ двьрехъ, ста рака, и не иде. и повелѣша народоу възвати: Господи, помилоуй, и повезоша и. и положиша и мѣсяца маа въторый день. и отъпѣвъше литоургию обѣдаша братиа на съкоупь, къждо съ боляры своими, съ любъвию великою. и бѣ тъгда держа Вышегрядъ Чюдинъ, а церкъвь Лазорь. по семь же разидоша сѧ въ свои сѧ.

LXVII. Въ лѣто ,ѯѕфпа. въздвиже дияволъ котораоу въ братии сей, Ярославичихъ. бывъши распри междоу ими бяста съ себе Святославъ съ Вьсеволодомь на Изяслава. и изиде Изяславъ изъ Кыева, Святославъ же и Вьсеволодъ къниде ста въ Кыевъ, мѣсяца марта двадесятый и въторый. и сѣдоста на столѣ на Берестовѣмь, прѣстоупивъша заповѣдь отьню. Святославъ же бѣ начало въгнанию братьню, желаа больша власти, Вьсеволода бо прѣльсти, глаголы: яко Изяславъ святитъ сѧ съ Вьсеславомь, мысли на наю: да аще его не варивѣ, имать на прогнати. и тако възостри Вьсеволода на Изяслава. Изяславъ же иде въ Лахы съ имѣниемь многомь, глаголы: яко сима налѣзоу вои. иже вьсе възяша Лахове оу него, показавъше иемоу поуть отъ себе. а Святославъ сѣде Кыевѣ, прогнавъ брата своего, прѣстоупивъ заповѣдь отьню, паче же божию. великий бо иесть грѣхъ прѣ-

стоупати заповѣдь отьца своєго. ико исперва прѣстоупиша сынове Хамови на землю Сидовоу, и по четырехъ сътѣхъ лѣтъ отъмѣщение приша отъ Бога: отъ племене во Сидова соуть Єврѣи, иже избивъше хананѣйско племя вѣсприша свой жрѣбий и свою землю. пакы прѣстоупи Исавъ заповѣдь отьца своєго, и прия оубийство, не добро во есть прѣстоупати прѣдѣла чоуждего. въ се же лѣто основана бысть церкы пещерьскаа игоуменомь Ѳеодосиемь и епископомь Михаиломь, митрополитоу Георгию тъгда соущю въ Грецѣхъ, Свѧтославоу Кыевѣ сѣдящю.

1074 LXVIII. Въ лѣто ѕ҃ф҃п҃в҃. Ѳеодосий, игоуменъ пещерьскый, прѣстави сѧ. сказаемъ же о оусѣпении его мало. Ѳеодосий во обычай имѣаше, приходящю постьномоу врѣмени, въ недѣлю масльноую, вечерь, по обычаю цѣловавъ братию вьсю, пооучити ихъ, како проводити постьноє врѣмѧ, въ молитвахъ ноцьныихъ и дневьныихъ, блюсти сѧ отъ помыслъ скверьныихъ, отъ бѣсовьскаго наскочениа; бѣси бо, рече, наскѣкоуть черноризцемъ помышлениа, похотьныа лоукава, възжагающе имъ помыслы, и тѣми врѣждаемы кыкоуть имъ молитвы: да приходѧща такоѧ мысли възбранѧти знамениемь крестьнымь, глаголюще сице: Господи Іисоусе Христе, Боже нашь, помилоуй насъ, аминь; и къ симъ въздержание имѣти отъ многаго крашьна, въ ѣдении бо мнозѣ и питии везмѣрьнѣ въздрастаѧть помыслы лоукавы, помысломъ же въздрастѣшемъ сътварѧеть сѧ грѣхъ; тѣмьже, рече, противите сѧ бѣсовьскомоу дѣйствоу и пронырьствоу ихъ, блюсти сѧ отъ лѣности и отъ многаго сна, бодромъ быти на пѣние церкъвьноє и на прѣданиа отьчьскаа и почитаниа книжьнаа, паче же имѣти въ оустѣхъ псалтырь Давыдовъ подобаѣть черноризцемъ, сима прогонити бѣсовьскоє оуныние, паче же имѣти въ себѣ любовь къ всѣмъ меншимъ и къ старѣйшимъ покорение и послоушание, старѣйшимъ же къ меншимъ любовь и наказание, и образъ бывати собою въздержаниемь и въдѣниемь, хождениемь и съмѣрениемь, тако наказывати меншаа и оучити и тако проводити постъ. глаголеть во сице: яко Богъ далъ есть намъ четыри десяти дьний сна на очищение дошю, сѣ бо

есть десятина даема отъ лѣта Потопу: дѣний бо есть отъ
года до года три съта и шесть десятъ и пять, а отъ сихъ
дѣний десятый день въздати Богови десятину; иже
есть постъ четыредесятьный; въ нѣже дни очистивъши
ся душа праздьнуетъ свѣтло на въскресение господьне,
веселящи ся о Бозѣ. постьное бо врѣмя очищаетъ умъ
человѣкоу. поученіе бо испѣрва проображено бѣсть: Адамоу
первое не вкоушати отъ древа единого; постивъ бо ся
Моисий дѣний четыри десяти съподоби ся приати законъ
на горѣ синайстѣй, видѣвъ славоу божию; постомъ Илия
мати роди; постивъше ся Ниневитяне гнѣва божия
избѣгоша; постивъ ся Даниилъ видѣнья велика съподоби
ся; постивъ ся Илия акы на небо възятъ бысть въ пи-
рѣ породьноую; постивъше ся трие отроци оугасиша си-
лоу огньноую; постивъ ся и Господь четыри десяти дѣний
намъ показа постьное врѣмя; постомъ апостоли искорени-
ша вѣковѣское оуцѣнение; постомъ завѣща ся отьци наши акы
свѣтила въ мирѣ, иже сиаютъ и по съмѣрти, показавъше
троудъı великъı и въздержание, яко ся великыи Антоний
и Сидимий и Сава и прочии отьци, иижъже ми поревьноу-
имъ, братиа. и сице пооучивъ братию цѣлова въса по име-
ни, и тако изидяше изъ монастъıря, възимая мало ко-
вриженъкъ; и вышедъ въ пещероу затвораше двьри пещерѣ, и
заскипаше перстию, и не глаголяше никомоуже: аще ли воу-
дяше поуждьно броудие, то окъньцемь маломь весѣдоваше
въ соуботоу ли въ недѣлю, а въ инъı дьни прѣбъıваше въ
постѣ и въ молитвахъ, въздержа ся крѣпько. и прихождя-
ше въ монастъıрь въ пятъкъ на каноунъ Лазаревъ, въ сий
бо дьнь конъчаетъ ся постъ четырь десятъ дьний, начина-
емъ отъ перваго понедѣльника наставъши Феодоровѣ не-
дѣли, конъчаваетъ же ся въ пятъкъ Лазаревъ: а стра-
стьная недѣля оустановена есть постити ся страстий ради
господьнь. Феодосиевѣи же пришедъшю по обычаю цѣлова
братию, и праздьнова съ ними недѣлю цвѣтьноую, и до-
шедъ велика дьне въскресенья по обычаю праздьнова свѣт-
ло, и вьпадѣ въ болѣзнь. разволѣвъшю бо ся емоу и бо-
лѣвъшю дьний пять, по семь бывъшю вечероу повелѣ изне-
сти ся на дворъ: братиа же възьмъше и на сани поставиⷭ

ша и прямо церкъви. онъ же повелѣ звати братию вьсю. братиа же оударивъше въ било събраша сѧ вьси. онъ же рече имъ: братиа моа и отьци мои и чада моа, се азъ отъхождю отъ васъ, якоже ими ми Господь въ постьное врѣмя, въ пещерѣ сущю ми, изити отъ свѣта сего. въı же кого хощете игоумена имѣти себѣ? да и азъ благословение подалъ бъıхъ имоу. они же рекоша: тъı еси намъ вьсѣмъ отьць, да егоже изволиши самъ, тъ намъ боудь отьць и игоуменъ, и послоушаемъ его яко и тебе. отьць же нашь Ѳеодосий рече: шьдъше кромѣ мене нарьцѣте, егоже хощете, кромѣ двою братоу, Николъı и Игната, въ прочихъ кого хощете, отъ старѣишихъ и до мьнишихъ. они послоушавъше его отъстоупиша мало къ церкъви, и съдоумавъше послаша брата два, глаголюще сице: егоже изволитъ Богъ и твоа чьстьнаа молитва, егоже тебѣ любо, того нарьци. Ѳеодосий же рече имъ: да аще отъ мене хощете игоумена приати, то азъ сътворю вамъ, не по своемоу изволению, нъ по божию строению. и нарече имъ Иякова презвитера: братиа же нелюбо бъıсть, глаголюще: яко не съде есть постриженъ, бѣ бо Ияковъ пришълъ съ Летьца съ братомь своимь Павломь. и начаша братиа просити Стефана доместьника, сущаа тъгда оученика Ѳеодосиева, глаголюще: яко сьсь възрасълъ есть подъ роукою твоею, и оу тебе послоужилъ есть; сего нъı въдай. рече же имъ Ѳеодосий: се, азъ по божию повелѣнию нарекълъ бъıхъ Иякова, се же въı свою волю сътворити хощете. и послоушавъ ихъ прѣдасть имъ Стефана, да боудеть имъ игоуменъ, и благослови Стефана, и рече имоу: чадо, се, прѣдаю ти монастъıрь, блюди съ опасениемь его, и иже оустроихъ въ слоужьбахъ, то держи, прѣданиа монастъıрьска и оустава не измѣниı, нъ твори вьси по законоу и по чиноу монастъıрьскоу. и по семь възьмъше и братиа несоша къ келию, и положиша на одрѣ. и шестомоу дьни наставъшю, больноу сущю кельми, приде къ немоу Свѣтославъ съ сыномь своимь, Глѣбомь, и сѣдящема има оу него рече имоу Ѳеодосий: се, отъхождю свѣта сего, и се, прѣдаю ти монастъıрь на съблюдение, ида боудеть кое съмятение въ немь. и се, пороучаю игоуменьство Сте-

фаноу, не дай ѥго въ обидоу. князь же цѣловавъ ѥго овѣща сѧ нѣщи сѧ монастыремь, и иде отъ него. седмомоу же дьни пришьдъшю призва Стефана и братию, оуже изнемагающю, и нача имъ глаголати сице: аще по моемь отъшьствии свѣта сего воудоу Богоу оугодилъ, и прилъ мы воудеть Богъ, ти по моемь отъшьствии монастырь сѧ начѣнеть строити и прибъвати въ немь, то вѣдите, ыко прилъ мы ѥсть Богъ: аще ли по моей съмерти оскоудѣвати начѣнеть монастырь черноризьци и потрѣбами монастырьсками, то вѣдоуще воудѣте, ыко не оугодилъ ѥсмь Богоу. и се ѥмоу глаголющю плакахоу сѧ братиѣ, глаголюще: отьче, моли сѧ за ны къ Богоу, вѣмы бо, ыко Богъ троуда твоѥго не прѣзрить. и прѣсѣдящи братии нощь тоу оу него и наставъшю дьни осмомоу, въ вътороую соуботоу по Пасцѣ, въ часъ вътораго дьне прѣдасть доушю въ роуцѣ божии, мѣсяца маа въ третии дьнь, индикта перваа на десяте. и плакаша сѧ по немь братиѣ. бѣ же Ѳеодосий заповѣдалъ положити сѧ въ пещерѣ, идеже показа троудъ многъ, рекъ сице: въ нощь похраните тѣло моѥ. ыкоже и сътвориша. вечероу бо приспѣвъшю, братиѣ възмъше тѣло ѥго положиша и въ пещерѣ, проводивъше съ пѣсньми и съ свѣщами чьстьно, на хвалоу Богоу нашемоу Іисоусоу Христоу, Стефаноу же прѣдержащю монастырь и блаженоѥ стадо, ѥже бѣ съвъкоупилъ Ѳеодосий, такы черньца, (иже) ыко свѣтила въ Роуси сиѥть: ови бо вьхоу постьници крѣпъци, ови же на бъдѣниѥ, ови на кланьниѥ колѣньноѥ, ови на пощениѥ чрѣзъ дьнь и чрѣзъ два дьни, ини же ѣдоуще хлѣбъ съ водою, ини зелиѥ варено, дроузии сыро, въ любъви прѣбывающе, мьньшии покарающе сѧ старѣйшимъ и не смѣюще прѣдъ ними глаголати, нъ вьсе съ покорениѥмь и съ послоушаниѥмь великомь; такожде и старѣйшии имѣхоу любъвь къ мьньшимъ, и наказахоу ѩ, оутѣшающе, ыко чада възлюблена. аще которыи братъ въ ѥтеро прѣгрѣшениѥ въпадаше, оутѣшахоу и, и епитимиѭ ѥдиного брата раздѣлѣхоу трие ли четырие, за великоу любъвь, такова бо бѣше любы въ братии той и въздержаниѥ велико. аще братъ ѥтеръ въиидѣше изъ монастыря, вьси братиѣ имѣхоу о томь печаль великоу, и посылающе по

ны призываху брата къ монастырю, и шьдъше вьси кадь
ныхоу сѧ игоумену, и молиху игоумена, и приимаху
брата въ монастырь съ радостию. тьци бо бѣша любъвьни-
ци и въздержьници и постьници, отъ нихъже намѣню нѣ-
колико моужь чюдьныихъ. ако сѧ первыи Дамиань про-
звоутьсѧ бѣше такъ постьникъ и въздержьникъ, ако развѣ
хлѣба ти ѣды части немоу до съмерти своѥи. аще къто
коли принесѣше дѣтищь больнъ, кацѣмь любо недоугомь
одержимъ, въ монастырь, ли съвършенъ чловѣкъ, кацѣмь
любо недоугомь одержимъ, прихождаше въ монастырь къ
блаженомоу Ѳеодосию, повелѣваше семоу Дамианоу мо-
литвоу съткорити болщемоу, и. абие съткорѣше мо-
литвоу, и масломь помазаше, и приимаху ицѣление
приходящии къ немоу, разболѣвъшю же сѧ и коньць при-
яти лежащю немоу въ немощи, приде ангелъ къ немоу въ
образѣ Ѳеодосиевѣ, дароуѧ немоу цѣсарьство небьсьноѥ
за трудъı ѥго. по семь же приде Ѳеодосии съ братиѥю, и
присѣдяхоу оу него, юномоу же изнемагающю възрѣвъ на
игоумена рече: не забъıвай, игоумене, ѥже ми ѥси обѣщалъ
нощь сь. и разоумѣ великъıи Ѳеодосии, ако видѣнье ви-
дѣлъ, и рече немоу: брате Дамиане, ѥже ти ѥсмь обѣ-
щалъ, то ти боудѣ. онъ же съмѣживъ очи прѣдасть духъ
въ роуцѣ божии: игоуменъ же и братиа похранища тѣло
ѥго, такъ же бѣ и дроугъıи братъ, именемь Иѥремиа, ѥже
промъıшле крещение земля роусьскъıѧ. семоу бѣ даръ дарь-
ванъ отъ Бога: проповѣдаше прѣди боудоущаа, и аще ко-
го видѣше въ помъıшлении, обличаше и въ тайнѣ, и на-
казаше блюсти сѧ отъ дїавола; аще которъıи братъ оу-
мъıшлаше ити изъ монастъıра, и оузрѣше и, пришьдъ
къ немоу обличаше мъıсль ѥго, и оутѣшаше брата; аще ко-
моу чьто речаше, ли добро, ли зъло, съвоудишетъ сѧ
старьче словоо. бѣ же и дроугъıи старьць, именемь Матѳѣи:
бѣ прозорьливъ, ѥдиною бо немоу стоящю въ церкъви на
мѣстѣ своѥмь, възведъ очи свои позрѣ по братии, ѥже
стоятъ поюще по обѣма странама, и видѣ обиходяща бѣ-
сы, въ образѣ дъıха, въ доудѣ и носяща въ приполѣ цвѣтъкъ,
ѥже глаголетъ сѧ лѣпъкъ; и обиходя, подьле братию,
възимаа изъ лона лѣпъкъ, вержаше на кого любо: аще

приѧвшіе комоу цвѣтъкъ поющихъ отъ братіи; мало постоивъ, разслабленъ оумомь, вином сътворь какоу любо, изидѣше изъ церкъви, и шьдъ въ келию оусъпше, и не възвращаѣтъ сѧ въ церкъвь до отъпѣтиѧ: аще ли вержаше на дроугаго, и не приѧвшіе къ немоу цвѣтъкъ, стоѧше крѣпъкъ въ дѣнии, доньдеже отълоухоу оутренюю, и тъгда изидѣше въ келию свою. се же видъ старьць повѣдаше братіи своей. пакы же видѣ старьць сѧ: по обычаю бо семоу старьцю отъстоявъшю оутренюю прѣдъ зорями, идоша по келіямъ своимъ, сь же старьць посѣ исхождаше изъ церкъви: идоущю же немоу единою сѣдѣ опочивать подъ биломь, бѣ бо келіи его подалѣ церкъве, и видѣ сѧ, ако толпа поиде отъ врать, възведъ очи свои, видѣ единого сѣдѧща на свиніи, а дроугыѧ текоуща около его и рече имъ старьць: камо идете? и рече сѣдѧй на свиніи бѣсъ: по Михаля по Толъкановиця, старьць же знамениѧ сѧ крестънымь знаменіемь, и приде въ келию свою, ако бъıсть свѣтъ, и разоумѣ старьць, рече келійникоу: иди, въпрашай, ѣли Михаль въ келіи. и рѣша немоу: ако давѣ скочилъ ѥсть съ столпиа по заоутрени. и повѣда старьць видѣніе сь игоуменоу и братіи. при семь бо старьци Ѳеодосій прѣставі сѧ, и бъıсть Стѣфанъ игоуменъ и по Стѣфанѣ Никонъ, семоу и ѥще соущю старьцоу. ѥдиноу немоу стоящю на оутрени, възведъ очи свои, хотѧ видѣти игоумена Никона, видѣ осьла стоѧща на игоумени мѣстѣ, и разоумѣ, ако не въсталъ ѥсть игоуменъ. тако же и ина многа видѣниа провидѣ старьць, и почи въ старости добрѣ, къ монастъıри семь. ако сѧ бъıсть дроугъıй черноризьць, именемь Исакій, ѥкоже и ѥще соущю немоу къ мирѣ, въ житіи мирьстѣмь, и богатоу соущю немоу, бѣ бо коупьць, родомь торопьчанинъ, промъıсли бъıти мнихъ, и раздавъ имѣніе своѥ трѣбоующимъ и монастъıремъ, и иде къ великомоу Антонію въ пещероу, моля сѧ немоу, да бъı и сътворилъ черноризьцемь, и приатъ и Пигоній, и възложи на нь портъı черньчьскъıа, нарекъ имѧ немоу Исакій, бѣ бо имѧ немоу Чернь. сь же Исакій въсприатъ житіе крѣпъко, обаѣче бо сѧ въ власаницю, и повелѣ крупити себѣ козьлъ, и одра мѣхомь козьлъ, и

възвлѣче на власяницю, и осъше около него кожа съра, и затвори сѧ въ пещерѣ въ единой оулици въ келийцѣ малѣ, ꙗко четыре лакъть, и тоу молѧше Бога съ слезами: вѣ же ѥдь его проскоура ѥдина, и та же чрѣзъ дьнь, водꙑ въ мѣроу пиѧше: приношашетъ же ємоу великꙑй Ѧнтоньй, и подаваше ємоу окъньцемь, ꙗко сѧ къмѣщаше роука, и тако приꙗмаше пищю. и того сътвори лѣтъ седмь, на свѣтъ не вꙑлазы, ни на ребрѣхъ не лѣгаше, нъ сѣдꙗ мало приꙗмаше сънa. и ѥдиною, по обꙑчаю, наставъшю вечероу, поча кланꙗти сѧ, поꙗ псалмы, оли и до полоуношиꙑ; ꙗко трогждашетъ сѧ, сѣдѧше на сѣдалѣ своѥмь. ѥдиною же ємоу сѣдѧщю по обꙑчаю и свѣщю оугасивъшю, вънезапоу свѣтъ въсиꙗ, ꙗко отъ солньца, въ пещерѣ, ꙗко зракъ въꙑнимаꙗ члов҃кoу, и поидоста два оуношѧ къ немоу красьна, и блиста сѧ лице ею акꙑ солньце, и глаголаста къ немоу: Исакиѥ, вѣ ѥсѣ ангела, и се, идеть къ тебѣ Христосъ, падъ поклони сѧ ємоу. онъ же не разоумѣ бѣсовьскаго дѣйства, ни памꙑти имѣ прѣкрестити сѧ, и въстоупивъ поклони сѧ, акꙑ Христоу, бѣсовьскоу дѣйствоу: бѣси же кликноуша, и рѣша: нашь ѥсѧ, Исакиѥ, оуже. и въведъше и въ келийцю посадиша и, и начаша садити сѧ около ѥго, и бꙑсть полна келиꙑ ихъ и оулица пещерьскаꙗ. и рече ѥдинъ отъ бѣсовъ, глаголемꙑй Христосъ: възмѣте сопѣли, боубьны и гоусли, и оударийте, атъ нꙑ Исакий съплашетъ. и оударишa въ сопѣли, въ гоусли и въ боубьны, и начаша имь играти, и оутомивъше и оставиша и ꙗко жива, и отидоша, пороугавъше сѧ ємоу. за оутра же бꙑвъшю свѣтоу и приспѣвъшю вькоушению хлѣба, приде Ѧнтоний по обꙑчаю къ окъньцю, и глагола: Господи, благослови, отьче Исакиѥ. и не бꙑсть отвѣта. и рече Ѧнтоний: се, оуже прѣставилъ сѧ ѥсть. и посла въ монастꙑрь по Ѳеодосиꙗ и по братию. и отъкопавъше, идеже вѣ загражденo оустиѥ, пришьдъше възъша и, мертва мънище, и изнесъше положиша и прѣдъ пещерою, и оузрѣша, ꙗко живъ ѥсть, и рече игоуменъ Ѳеодосий, ꙗко се имать бꙑти отъ бѣсовьскаго дѣйствиꙗ. и положиша и на одрѣ. и слоужаше около ѥго Ѧнтоний. въ сь же врѣмена приключи сѧ прити Изꙗславоу изъ Лѧховъ. и нача гнѣвати сѧ Изꙗславъ на Ѧнтоиꙗ изъ Бѣсеславa, и при-

славъ Свѧтославъ въ ночь пои Питонины Черниговоу. Питоний же пришьдъ къ Черниговоу възлюби Болдины Горы, и ископавъ пещероу тоу си въсели. и ѥсть тоу монастырь свѧтыѧ богородица, на Болдинѣхъ Горахъ, и до сего дьни. Ѳеодосий же, оувѣдавъ, ико Питоний шьлъ Черниговоу, шьдъ съ братиѥю възи Исакиѧ, и принесе и къ сѣкѣ въ келию, и слоужаше около ѥго. бѣ бо раслабленъ тѣломь, ико не моци ѥмоу обратити си на дроугоую страноу, ни въстати, ни сѣдѣти, нъ лежаше на ѥдиной странѣ, подъ си полѣваше, многаждъı и червиѥ къıкъıнухоу си подъ ѥдроу ѥмоу съ моченыи и съ полѣванъıи. Ѳеодосий же самъ своима роукама омъıваше и съпрıташетъ и. и за двѣ лѣтѣ сътворн се около ѥго. се же бъıсть чюдьно и дивьно: ико за двѣ лѣтѣ лежа сий ни хлѣба въкоуси, ни водъı, ни отъ какого брашьна, ни овоща, ни ѕъıкомь проглагола, нъ нѣмъ и глоухъ лежа за двѣ лѣтѣ. Ѳеодосий же молıше Бога за нь, и молитвоу творıше надъ нимь дьнь и ноць, доньдеже на третиѥѥ лѣто проглагола и слъıша и на ногъı нача въстати акъı младеньць и нача ходити. и не ѣрѣжаше въ церкъвь ходити, и ноуждею привлѣчахоутъ и къ церкъви. и тако по малоу наоучиша и. и по семь наоучи си на трапезьницю ходити, и посаждахоу и кромѣ братиѣ, и положахоу прѣдъ нимь хлѣбъ, и не възъмıше ѥго, нъ ли въложити боудıше въ роуцѣ ѥмоу. Ѳеодосий же рече: положите хлѣбъ прѣдъ нимь, а не въкладайте въ роукъı ѥмоу, атъ самъ ѥсть. и не ѣрѣже за недѣлю ѥсти. и по малоу оглядавъ си коусаше хлѣба, тако наоучи си ѥсти. и тако избави и Ѳеодосий отъ къзни дивволы. Исакий же въспрıатъ въздержанию пакъı жестоко. Ѳеодосию же прѣставльшю си и Стефаноу въ ѥго мѣсто бъıвъшю, Исакий рече: се, оуже прѣльстилъ мı ѥси бъıлъ, дивволе, сѣдıща на ѥдиномь мѣстѣ: а оуже не имамь си затворити въ пещерѣ, нъ имама тъı побѣдити, ходъı въ монастъıри. и облѣче си въ власяницю, и на власяницю свитоу котолиноу, и нача оурод҃ьство творити, и помагати поча поваромъ, варъı на братию. и на заоутреню ходъı прѣжде въсѣхъ стоıше крѣпъко и неподвижмо: ѥгда же приспѣıше зима и мразн лютии, стоıше въ прабошныхъ въ чрѣвıихъ въ

протъкъстанъıхъ, ико оумераниште нозѣ его къ камени, и не движаше ногама, дондеже отъпоихоу заоутрено. и по заоутрени идаше въ поварьницю, и приготоваше огнь и коадоу и дрова. и придяхоу и прочии поваре отъ братиа, единъ же поваръ бѣ такожде именемь тѣмь, Исакий, и дечи посмяхаше сѧ Исакию: оно тиѣдить вдань чернъ, иди и. имь и. онъ же, поклонивъ сѧ емоу до земле, шьдъ и вдна, и принесе емоу прѣдъ вьсѣми повары, и оужасоша сѧ, и повѣдаша игоуменоу и братиа, и начаша братиа чьстити и. онъ же, не хотя славы человѣчьскъıа, нача оурождьство творити и пакостити ово игоуменоу, ово братиа, ово мирьскъıмъ человѣкомъ. да дроузи раны емоу дашхоу. и поча по миродоу ходити, такожде оурождомь сѧ твори. и вьсѣли сѧ въ пещероу, въ нейже прѣжде Антоний бълъ, оуже бо Антоний прѣставилъ сѧ бѣше, и съвъкоупи къ себѣ оучьныхъ, и въскладаше на ня порты чернъчьскъıа, да ово отъ игоумена Никона приимаше раны, ово отъ родитель тѣхъ дѣтьскъıхъ. сь же то вьсе терпяше, подъимаше раны и наготоу и стоудень дьнь и ношь. въ единоу же ношь вьжгоу пещь въ истъбъцѣ въ пещерѣ, ико разгорѣ сѧ пещь, бѣ бо оутла, и нача палати пламень оутазиами: ономоу же нѣ чимь задожити, и въстоупль ногама босама ста на пламени, дондеже изгорѣ пещь, и излѣзе, и ина многа повѣдахоу о немь, а дроугомоу и самовидьць бъıхъ, и тако въза побѣдоу на бѣсы и ико моухы ни въ чьтоже имяше, страшениа ихъ и мъчьтании ихъ, глаголашетъ бо къ нимъ: аще ми бѣста прѣльстили въ пещерѣ первое, по нежа не вѣдяхъ къзни вашихъ и лоукавьства: нынѣ же имамь Господа Исоуса Христа и Бога моего и молитвоу отьца моего Ѳеодосиа, надѣю сѧ на Христа, имамь побѣдити васъ. многаждъı бо бѣси пакости дѣяхоу емоу, и глаголяхоу: нашь иесь, и поклонилъ сѧ иеси нашемоу старѣйшинѣ и намъ, онъ же, глаголаше: ваша старѣйшина антихрестъ есть, а въı бѣси есте; и знаменаше лице свое крестьнъıмь образомь. и тако ищезнаяхоу. овогда же пакы въ ноши прихождаяхоу къ немоу, страхъ емоу творяще въ мъчьтѣ, ико се многъ народъ съ мотыками и съ лъскари, глаголюще: раскопаимъ пещероу сию, и сего загребѣмъ сьде; инии же глаголяхоу: бѣжи,

Исакиѥ, хотѧтъ ты загрести. онъ же глаголаше къ нимъ; аще бѣсте человѣци были, то въ дьне бысте пришли; а въ нѣсте тьма, и въ тьмѣ ходите, и тьма вы ятъ. и знамена сѧ крестомь, и ищезноуша. дроугоѩци бо страшахоуть и въ образѣ медвѣжди, овогда же лютомь звѣремь, ово воломь, ово змиѭ пажахоу къ немоу, ово ли жабы и мыши и вьсякъ гадъ, и не могоша немоу ничьтоже сътворити, и рѣша немоу: Исакиѥ, побѣдилъ нѣси насъ. онъ же рѣ: ꙗко же и вы первѣѥ мене побѣдили нѣсте въ образѣ Іисоусѣ Христовѣ и въ ангельстѣмь, недостойни соуще того видѣнии; нъ се, по истинѣ явлѭете сѧ то перво въ образѣ звѣринѣмь и скотнимь и змиѭми и гадомь, ащиже и сами нѣсте, скверньни, зѣли въ видѣнии и абие погыбоша бѣси отъ него. и отъ толѣ не бысть немоу пакости отъ бѣсовъ. ꙗкоже самъ повѣдаше сѧ: ꙗко се бысть ми за три лѣта брань сь. по томь поча жити крѣпае и въздержание имѣти, пощение и бъдѣние, и тако живоущю немоу съконьча житие свое. и разболѣ сѧ въ пещерѣ. и несоша и больна въ монастырь, и до осмаго дьне о Господи съконьча сѧ. игоуменъ же Иоанъ и братиа съпрятавъше тѣло его погребоша и. таци ти бѣша черноризьци Ѳеодосиева монастыря, иже сѧють и по съмерти ꙗко свѣтила, и молять Бога за сѣде соущюю братию и за мирьскоую братию и за приносящаѩ въ монастырь, въ немьже и до нынѣ добродѣтѣльное житие живоуть, обыче вьси въ коупѣ, въ пѣнии и въ молитвахъ и послоушании, на славоу Богоу вьсемогоущемоу, Ѳеодосиевами молитвами съхлюдаемы, немоуже слава въ вѣкы; аминь.

LXIX. Въ лѣто ,ѩфпг. почата бысть церкы пещерьскаѩ надъ основаниемь Стефаномь игоуменомь, изъ основании бо Ѳеодосий почалъ, а на основании Стефанъ поча, и коньчана бысть на третиѥ лѣто, мѣсяца июля .аі. дьнь. въ сѧ же лѣто придоша сълн изъ Нѣмець къ Свѧтославоу, Свѧтославъ же величаше сѧ показа имъ богатьство свое; они же видѣвъше безчисльное мнрожьство, злато и сребро и паволокы, рѣша: сѧ ни въ чьтоже есть, ꙗко бо лежить мертво, сего соуть кметие лоучьше, моужи бо сѧ дощюють и бояшѧ сего. сице сѧ похвалн Иезекий, цѣсарь иоудѣйскъ,

къ сѣломъ цѣсарю асоурийска, иегоже вьсю възята къюша къ Вавилонъ: тако и по сего съмерти вьсе имѣнние расъпа сѧ разъно.

Въ лѣто .ѯ҃ѕфпд. ѯоди Владимѣръ, сынъ Вьсеславжь, и Ольгъ, сынъ Свѧтославль, Лиѯомъ въ помощь на Чехы. сего же лѣта прѣстави сѧ Свѧтославъ, сынъ Ярославль, мѣсяца декабрю .кз. отъ рѧзанны желъве, и положенъ Черниговѣ оу Свѧтаго Сѫпаса. и сѣде по немь Вьсеславъ на столѣ, мѣсяца генваря (въ .а. дьнь. въ сѣ же лѣто роди сѧ оу Владимѣра сынъ Мьстиславъ, виоукъ Вьсеславжь).

Въ лѣто .ѯ҃ѕфпе. поиде Изяславъ съ Лиѯы, Вьсеславъ же поиде противоу емоу. и сѣде Борисъ Черниговѣ мѣсяца маа .д. дьнь. и бѣсть княженна его осмь дьнй. и бѣжа Тмоутороканю къ Романови. Вьсеславъ же иде противоу братоу Изяславоу на Волъинь, и сътвориста миръ. и пришьдъ Изяславъ сѣде Кыевѣ мѣсяца июля .еі. дьнь, Ольгъ же, сынъ Свѧтославль, бѣ оу Вьсеслава Черниговѣ.

LXX. Въ лѣто .ѯ҃ѕфпѕ. бѣжа Ольгъ, сынъ Свѧтославль, Тмоутороканю отъ Вьсеслава мѣсяца априля (въ .і. дьнь). въ сѣ же лѣто оубиенъ бѣсть Глѣбъ, сынъ Свѧтославль, къ Заволочни. бѣ же Глѣбъ милостивъ оубогымъ и странънолюбивъ, тѣщанние имѣя къ церъквамъ, теплъ на вѣроу и кротъкъ, възороме красънъ: иегоже тѣло положено бѣсть Черниговѣ за Сѫпасомь мѣсяца ноуля .кг. дьнь. сѣдящю Свѧтополкоу въ его мѣсто Новѣ Градѣ, сыноу Изяславлю, Ярополкоу сѣдящю Вышеградѣ а Владимѣроу сѣдящю Смольньстѣ приведе Ольгъ и Борисъ погани на роуськоую землю, и поидоста на Вьсеслава съ Половьци. Вьсеславъ же изиде противоу има на Сожици, и повѣдиша Половьци Роусь, и мнози оубиени бъюша тоу: оубиенъ бѣсть Иванъ Жирославичь и Тоукы, Чюдинъ братъ, Порѣй, и ини мнози, мѣсяца авгоуста въ .кѳ. Ольгъ же и Борисъ придоста Черниговоу, мьнюще одолѣѣъше, а земли роуськѣй много зъло сътвориъше, проливъше кровь хрестиньскоу, иежже кровь възищеть Богъ отъ роукоу ею, и отѣѣтъ дати има за погоубленъю доуша хрестиньскъ. Вьсеславъ же приде къ братоу своюмоу Изяславоу Кыевоу. и цѣловавъша сѧ сѣ-

доста. Всеволодъ же исповѣда вься бѣсѣшаи. и рече имоу Изяславъ: брате, не тоужи, видиши ли, колико сѣ мънѣ сключи: первое, не въгнаша ли мене, и имѣние мое разграбиша? и пакы, коую вину въторую сътворилъ бѣхъ, не изгнанъ ли бѣхъ отъ влю, братоу своею? не блоудилъ ли бѣхъ по чюждимъ землямъ, имѣния лишенъ, не сътворивъ зъла ничьтоже? и нынѣ, брате, не тоуживѣ: аще боудеть нама причастие въ роусьстѣй земли, то обѣма; аще лишена боудевѣ, то оба; азъ сложю главоу свою за ты. и се рекъ оутѣши Всеволода, и повелѣ събирати вои отъ мала до велика. и поиде Изяславъ съ Ирополкомь, сыномь своимь, и Всеволодъ съ Владимѣромь, сыномь своимь, и поидоша къ Черниговоу, и Черниговьци затвориша сѣ въ градѣ. Ольгъ же и Борисъ не бяста въ Черниговѣ. Черниговьцемъ же не отворивъшемъ сѣ пристоупиша къ градоу: Владимѣръ же пристоупи къ вратомъ въсточьнымъ, и отъ Стрижени отъ врата, и възяша градъ окольнии, и пожьгоша и, людемъ же въбѣгъшемъ въ дѣтинии градъ. Изяславъ же и Всеволодъ слышаста, яко идеть Ольгъ и Борисъ противоу, Изяславъ же и Всеволодъ оуранивъша поидоста отъ града противоу Ольгови. рече же Ольгъ къ Борисови: не ходивѣ противоу, не можевѣ стати противоу четыремъ княземъ; нъ посливѣ съ молбою къ стрыема своима. и рече имоу Борисъ: ты готова зри, азъ имъ противьнъ въсѣмъ, похваливѣ сѣ вельми, не вѣды, яко Богъ гордымъ противитъ сѣ, съмѣреньмъ же даеть благодать: да не хвалитъ сѣ сильныи силою своею. и поидоста противоу, и бывъшемъ имъ на мѣстѣ оу села на Нѣжатинѣ нивѣ и състоупивъшемъ сѣ обоимъ бысть сѣча зъла: первое оубиша Бориса, сына Вячеславля, похваливъшаго сѣ вельми; Изяславоу же стоящю въ пѣшьцихъ, вънезапоу прихѣхавъ единъ оударн и копиемь за плеще: тако оубиенъ бысть Изяславъ, сынъ Ярославль. продолженѣ бывъшн сѣчи побѣже Ольгъ къ малѣ дроужинѣ, и ледва оутече: бѣжа Тмоутороканю. оубиенъ бысть князъ Изяславъ мѣсяца октимбри въ .г. день. и възмъше тѣло его привезоша и въ ладии, и поставиша противоу Градьцю: и изиде противоу имоу вьсь градъ Кыевъ,

и възложивъше тѣло его на сани повезоша и, и съ пѣснѣми попове и черноризци понесоша и въ градъ, и не бѣ лзѣ слышати пѣния въ плачи и велицѣ въпли, плака бо ся по немь весь градъ Кыевъ. Ярополкъ же идяше по немь, плача ся съ дружиною своею: отьче, отьче мой, чьто леси пожилъ безъ печали на свѣтѣ семь, многы напасти приимъ отъ людий и отъ братия своея. съ же погыбе, не отъ врата, нъ за брата своего положи главоу свою. и принесъше положиша тѣло его въ церкъви святыя богородица, въложивъше и въ раковъ мраморяноу. бѣ же Изяславъ моужь възромь красьнъ и тѣломь великъ, незълобивъ нравомь, кривѣдъı ненавидя, любя правъдоу, не бѣ во въ немь лести, нъ простъ моужь оумомь, не въздая зъла за зъло. колико бо емоу сътвориша кыяне: самого въгнаша, а домъ его разграбиша, и не въздя противоу томоу зъла; аще ли кто дѣеть въı: сѣчьцѣ иссѣче, то не съ то сътвори, нъ сыну его. пакъı же брата его прогнаста и, и ходи по чюждей земли блоудя. и сѣдящю емоу пакъı на столѣ своемь, Всеславдоу пришьдъшю покѣжденоу къ немоу; не рече емоу: колико отъ ваю пришьхъ, не въдасть зъла за зъло, нъ оутѣши, рекъı: ильмаже ты, брате мой, показа къ мънѣ любъвь, и въведе мя на столъ мой, нарекъ мя старѣйшиноу себѣ: се, азъ не помяноу зълобъı первъıя, тъı ми еси братъ, а та тебѣ, и положю главоу свою за ты: иже и въсть, не рече бо емоу: колико зъла сътвориста мънѣ, и се, нъıнѣ тебѣ ся сключи; не рече: се кромѣ мене; нъ на ся прия печаль братаню, показа любъвь великоу, съвѣршая апостола, глаголюща: оутѣшайте печальнъıя. по истинѣ; аще чьто сътворилъ есть въ свѣтѣ семь, иетеро съгрѣшение, отъдасть ся емоу, за неже положи главоу свою за брата своего, не желя больша власти, ни имѣния хотя больша, нъ за братьню обидоу. о сиковъıхъ бо Господь рече: да както положитъ доушю свою за дроуты своя. Соломонъ же рече: братия въ бѣдахъ пособива бъıваютъ, любъı бо есть въше всего. такоже Иоанъ глаголеть: Богъ любъı есть, пребъıвый въ любъви въ Бозѣ пребъıваеть, и Богъ въ немь пребъıваеть; о семь съвершаеть ся любъı, да достояние имамъ въ дьнь соудьнъıй, да такоже онъ есть, и мъı есмъı

къ мирѣ семь; боязни нѣсть въ любъви, нъ съвършена любы вънъ изметаетъ боязнь; ако боязнь мучение имать, боай же са нѣсть съвършенъ въ любъви; аще къто речетъ: люблю Бога, а брата своего ненавиждю, лъжь есть; не любый бо брата своего, егоже видить, Бога, егоже ни видить, како можеть любити? сию заповѣдь имамы отъ него, да любый Бога любить брата своего. въ любъви во вьсе съвършаеть са: любъве ради и грѣси расыпають са, любъве бо ради съниде Господь на землю, и распатъ са за ны грѣшьныя; възмъ грѣхы наша пригвозди са на крестѣ, давъ намъ крестъ свой на прогнание ненависти бѣсовьскыя; любъве ради мученици пролиша крови своя; любъве же ради сий князь пролия кровь свою за брата своего, съвършаа заповѣдь господьню. Вьсеславль же сѣде Кыевѣ на столѣ отца своего и брата своего, прѣимъ власть роуськоую вьсю. и посади сына своего Владимѣра Черниговѣ, а Ирополка Владимѣри, придавъ емоу Тоуровъ.

LXXI. Въ лѣто ,ѕфпз. приде Романъ съ Половьци къ Кыеву, Вьсеславль же ста оу Переяславля, и сътвори миръ съ Половьци, и възврати са Романъ съ Половьци въспять, и оубиша и Половьци мѣсяца августа кв. дьнь. соуть кости его и до селѣ тамо лежаще, сына Святославля, вноука Ярославля. а Ольга емъше Козаре поточиша за море Цѣсарю Градоу. Вьсеславль же посади посадьника Ратибора Тмоутороканѣ.

Въ лѣто ,ѕфпи. заратиша са Торци переяславьстии на Роуси, Вьсеславль же посла на ня сына своего Владимѣра. Владимѣръ же шьдъ повѣдѣ Торкы.

Въ лѣто ,ѕфпѳ. вжга Игоревичь Давыдъ съ Владаремь Ростиславличемь мѣсяца маа ві. дьнь. и придоста Тмоутороканю, и шьста Ратибора, и сѣдоста Тмоутороканѣ.

Въ лѣто ,ѕфч. Осень оумре, половьчьскый князь.

Въ лѣто ,ѕфча. приде Ольгъ изъ Грекъ Тмоутороканю, и и Давыда и Владаря Ростиславича, и сѣде Тмоутороканѣ. и нѣкые Козары, иже вѣша съвѣтьници на оубиение брата его и на самого, а Давыди и Владаря поусти.

Въ лѣто ,ѕфчв. приходи Ирополкъ къ Вьсеславлю на

1084

великъ день. въ се же врѣмя въшѣгоста Ростиславица два отъ Ирополка, и пришьдъша прогнаста Ирополка, и посла Всеволодъ Владимѣра, сына своего, и въгна Ростиславица, и посади Ирополка Владимѣри. въ се же лѣто Давыдъ зан Грекы въ Олешни, и зан оу нихъ имѣние, Всеволодъ же послав приведе и, и въда имоу Дороговоуждь.

1085 Въ лѣто .ѯs҃ф҃чг. Ирополкъ же хотяше ити на Всеволода, послоушавъ зълыхъ съвѣтьникъ. се оувѣдавъ Всеволодъ посла противоу имоу сына своего Владимѣра: Ирополкъ же оставивъ матерь свою и дроужиноу Лоучьстѣ бѣжа въ Лихы. Владимѣроу же пришьдъшю Лоучьскоу въдаша ся Лоучане. Владимѣръ же посади Давыда Владимѣри въ Ирополка мѣсто, а матерь Ирополчю и женоу его и дроужиноу его приведе Кыевоу, имѣние възьмъ его.

(Въ лѣто .ѯs҃ф҃чд. Всеволодъ заложи церкъвь святаго Андрѣа при Иванѣ, прѣподобьнѣмь митрополитѣ; и сътвори оу церкъви тои монастырь, въ немьже постриже ся дъщи его дѣвою, именемь Инька. сиа же Инька, съвъкоупивъши черноризица многы, прѣбываше съ ними по монастырьскомоу чиноу.)

LXXII. Въ лѣто .ѯs҃ф҃чд. приде Ирополкъ изъ Лиховъ, и сътвори миръ съ Владимѣромь, и иде Владимѣръ къспять Чернигову, Ирополкъ же сѣде Владимѣри. и прѣсѣдѣвъ мало дьний иде Звенигороду; и не дошьдъшю имоу града прободенъ бысть отъ проклятаго Нерадьца, отъ диявола илоущена и отъ зълыхъ человѣкъ. лежащю имоу тоу на возѣ саблею съ коня прободе и мѣсяца ноемвря въ .кѳ. день. и тъгда въздвигноувъ ся Ирополкъ къторгноу изъ себе саблю, и възъпи великомь гласомь: то тъ мя, враже, оуловн. и бѣжа Нерадьць трѣклятый Перемышлю къ Рюриковн. и Ирополка възьмъше отроци на конь прѣдъ ся, Радъко, Бойкына и ини мнози, несоша и Владимѣрю и отъ тоудоу Кыеву. и изиде противоу имоу благовѣрьный князь Всеволодъ съ своима сыноима, съ Владимѣромь и съ Ростиславомь, и вьси волиряне и блаженыи митрополитъ Иоанъ съ черноризьци и съ прозвоутѣры, и вьси кыяне великъ плачь сътвориша надъ нимь, и съ псалмы и пѣсньми проводиша и до святаго Дмитриа, и съпрятавъше тѣло его съ

честию положиша и въ раце мраморнѣ въ церкви святаго апостола Петра, юже нѣкамъ начаялъ здати прѣжде, мѣсяца декабря въ 2. день. многы кѣды приимъ, безъ вины изгонимъ отъ братіи своея, овиднимъ, развращенимъ, прочее и съмерть горькоу пріятъ, нъ вѣчьныи жизни и покою съподоби сѧ; такъ бѣше блаженыи сѧ князь, тихъ, кротъкъ, съмѣренъ и вратолюбивъ, десятинноу дамъ святѣи богородици отъ всего своего имѣнья по вься лѣта, и молящіе Бога всегда, глаголя: Господи Боже мои, приими молитвоу мою, и даждь ми съмерть, якоже дѣкма братома моима, Борисоу и Глѣбоу, отъ чюжаго роукоу, да омыю грѣхы вься своею кровию, и изводоу сегоуѣткнаго сего свѣта и мятежа, сѣтнѣи вражи. егоже прошенья не лиши его благыи Богъ: въсприи благлаша она, ихъже око не видѣ, ни оухо слыша, ни на сердьце человѣкоу не възидоша, ѣже оуготова Богъ любящимъ его. (въ се же лѣто ходи Всеволодъ къ Перемышлю).

Въ лѣто .ѯsфче. .ѯsфчs. священа въсть церкъви святаго Михаила монастыря Всеволажа митрополичьскаго Иваномъ, а игоуменьство тъгда держащю того монастыря Лазореви. тогожде лѣта иде Святополкъ изъ Новаграда Тоурѣвоу на княженье. въ се же лѣто оумре Никонъ, печерьскыи игоумень. въ се же лѣто възяша Болгаре Мороме.

LXXIII. Въ лѣто .ѯsфчs. священа въсть церкъви пирѣскыя святыя богородица монастыря Отодосиева Иваномъ митрополитомъ и Лоукою, епископомъ кыевградьскыимъ, и Иоанномъ, епископомъ ростовьскымъ, и Иваномъ, черниговьскымъ епископомъ, и Антониемъ, гюргевьскымъ, при благородьнѣмъ князи Всеволодѣ, державьнѣмъ роуськыя земли, и чадоу его, Владимѣрѣ и Растиславѣ, воеводьство держащю кыевьскыя тысоуцю Шиневи, игоуменьство держащю Иваноу: въ се же лѣто прѣстави сѧ Иоанъ митрополитъ: въсты же Иоанъ мужь хытръ книгамъ и оученію, милостивъ оубогымъ и вдовицамъ, ласкавъ же къ въсѣкомоу, богатоу и оубогоу, съмѣренъ же и кротъкъ, молчаливъ, рѣчисты же, книгами святыми оутѣшаи печалъныя: и сякого не въсть прѣжде въ Роусѣ, ни по немь не боудеть

сикъ. въ сѣ же лѣто иде Шинька въ Грекы, дѣци Бѣсовлажда, реченаи прѣжде, и приведе Шинька митрополита Иоана скопьчиноу, егоже видѣвъше людие вьси реоша: се нашь иесть пришьлъ, отъ года бо до года прѣвѣщь оумре: бѣ же съ моужь не книжьнъ, нъ оумомь простъ и просторекъ. въ сѣ же лѣто священа бѣсть церкы святаго Михаила переиславьскаи Ефремомь, митрополитомь тои церкъви, юже бѣ създалъ, великоу соущю, бѣ бо прѣжде въ Переиславли митрополиѭ, и пристрои ю великою пристроиею, оукрасивъ ю вьсякою красотою и церъковьнъıмаи съсоудъı. съ же Ефремъ бѣ скопьць, вьисокъ тѣломь; многа зданиа въздвиже: доконьчавъ церъковь святаго Михаила заложи церъковь на вратѣхъ градьнъıхъ въ имя святаго моученика Ѳеодора и по семь святаго Андрѣа оу церъкве отъ врать и строеныие баньное камыно: сего же не бѣсть прѣжде въ Роуси; и градъ бѣ заложилъ камынь отъ церъкве святаго моученика Ѳеодора, и оукраси градъ переиславьскъıи зданиа церъковьнъıми и прочиими зданиа.

LXXIV. Въ лѣто. ,ѕ҃ѳ҃ч҃д. (6599) игоуменъ и черноризьци съвѣтъ сътвориша рѣша: не добро иесть лежати отьцю нашемоу Ѳеодосиеви кромѣ монастъıри и церъкве своеи, по иже тъ иесть основалъ церъковь, и черноризьца съвъкоупилъ. и съвѣтъ сътвориша повелѣша оустронти мѣсто, идеже положити моущи его. и приспѣвъшю праздьникоу оусъпениа богородица трьми дьньми, повелѣ игоуменъ роушити, къде лежать моущи его, отьца нашего Ѳеодосиа, егоже повелѣниию бъıхъ азъ грѣшьнъıи первое самовидьць, иже сѣкажю, не слоухомь бо слъıшавъ, нъ самъ о себѣ начальникъ: пришьдъшю бо игоуменоу къ мънѣ и рекъшю ми: пондѣвѣ въ пещероу къ Ѳеодосиеви, азъ же пришьдъ и съ игоуменомь, не съвѣдоущю никомоуже, разглядавъша, коудѣ копати, и знаменавъша мѣсто, къде копати, кромѣ оустиа. рече же къ мънѣ игоуменъ: не мози повѣдати никомоуже, нъ поими, егоже хощеши, да ти поможеть. азъ же пристроихъ семь дьни рогалиа, имиже копати. и въ вътороникъ вечеръ пошьхъ съ собою два брата, и не вѣдоущю никомоуже, придохъ въ пещероу, и отъпѣвъ псалмъı почахъ копати. и оутроудивъ сѧ въдахъ дроугомоу братоу, копахомъ до по-

лоуноцина, троудихомъ сѧ, и не могоуще сѧ докопати, начахомъ тоужити, ѣда како на страноу копаемъ. азъ же възмъ рогалию начахъ копати рамѧно, дроугоу моемоу опочивающю прѣдъ пещерою; и рече ми: оударина въ било; и азъ въ тъ часъ прокопахъ на мощи Ѳеодосиевы, ономоу глаголющю къ мънѣ: оударина въ било; мънѣ же рекоущю: прокопахъ оуже. ѣгда же прокопахъ, овъдержашетъ мы оужасть, и начахъ звати: Господи, помилоуй. о сѧ часъ же сѣдѣста два врата въ монастъири, ѣда игоуменъ оутанѣ сѧ нѣ съ къмь прѣнесеть ѣго отай, и къ пещерѣ зрѣща, ѣгда оударина въ било, видѣста три столпы, ако доугы зарьны, и стоняѣше придоша надъ верхъ церкъве, идѣже положенъ бъсть Ѳеодосий. въ сѧ же врѣмя видѣ Стефанъ, иже бъсть въ ѣго мѣсто игоуменъ, въ сѧ же врѣмя бъсть епископоупъ, видѣ въ своемь монастъири чрѣзъ поле зарю великоу надъ пещерою, и мънѣвъ, ако несоуть Ѳеодосиа, бѣ бо емоу възвѣщено прѣжде дънемь ѣдинѣмь, и съжалиѣ сѧ, ако безъ него прѣносять и, въсѣдъ на конь въ борзѣ поѣха, поимъ съ собою Климента, ѣгоже игоумена постави въ своѥ мѣсто, и идоста, видоуща зарю великоу; и ѣкоже придоста близь, видѣста сѣкоущя многы надъ пещерою, и придоста къ пещерѣ, и не видѣста ничьтожѥ, и придоста дъноу въ пещероу, намъ сѣдящемъ оу мощий ѣго. ѣгда бо прокопахъ, послахъ къ игоуменоу: приди, да въиньмемъ и. игоуменъ же приде съ дѣмъ братома. и прокопахъ вельми, и въльзохомъ, и видѣхомъ мощи ѣго лежаща. нъ състави не распали сѧ въша, и власи главьнии притъскли бѣхоу. и възложьше и на манътню и възъмъше на рамо вънесоша и прѣдъ пещероу. на дроугъый же дънь събраша сѧ епископи, Ефремъ перѣславьскый, Стефанъ владимѣрьскый, Иоанъ черниговьскый, Маринъ гоурговьскый, и игоумени отъ вьсѣхъ монастъревъ съ черноризьци, и придоша и людиѥ благовѣрьни, и възьша мощи Ѳеодосиевы съ тъмьномь и съ свѣщами, и принесъше положиша и въ церкъви своей емоу, въ притворѣ на десьнѣй странѣ, мѣсяца августа въ .кі. дьнь, въ дьнь четвертъкъ, въ часъ .а. дьне, индикта .кі. и праздноваша свѣтло въ тъ дьнь. сѧ же повѣмь мало нѣчьто, ѥже сѧ събъсть пророчьствиѥ Ѳеодо-

снѣво: игоуменьство во Ѳеодосію держащю въ животѣ своемь, правивше стадо, порочѣное имоу Богомь, черноризца; не тъкъмо же сна единѣ, нъ и мирьскыми печалми сь, о доушахъ нхъ, како въсѣ спасли сѣ, паче же о доуховнѣхъ сынѣхъ своихъ, оутѣшали и наказа приходящаа къ имоу, дроугонци въ домы нхъ приходы и благословение имъ подаваа. единою же имоу пришьдъшю въ домъ Шневъ къ Шневи и къ подроужию его Мѣрии, Ѳеодосий во бѣ любѣ ѣ, за неже живѣсть по заповѣди господьни, и въ любъви между собою пребываста: единою же имоу пришьдъшю къ нима оучашетъ ѣ о милостыни къ оубогымь, о цѣсарьствии нѣбесьнѣмь, иже прнати правьдьникомъ, а грѣшникомъ мѹкоу, о съмертьнѣмь часѣ. и се имоу благолюцю и о положении тѣла въ гробѣ нма, рече имоу Шневи: къто вѣсть, къде си ма положать? рече же ей Ѳеодосий: по истинѣ, идеже лягоу азъ, тоу и ты положена боудеши. се же събысть сѣ игоуменоу во прѣставлшю сѣ прѣжде ѣ. лѣтъ, се съвысть сѣ: въ се во лѣто прѣстави сѣ Шневи, именѣмь Мѣрия, мѣсица августа кз. дьнь, и пришьдъши черноризца, тѣлесьные обычьныа ѹфоди, приѣсъше положиша и въ церкъви святыа богородица противоу гробоу Ѳеодосиевоу, на шюи странѣ. Ѳеодосий же положенъ бысть въ ѳ дь, а сн въ ѳ, се же съвысть сѣ прѣложение блаженаго отьца нашего Ѳеодосиа, добраго пастоуха, иже пасъше словесьныа овьца, неленцѣ мѣрно, съ кротостию и съ расмотрениемь, каюды нхъ и къде за ма, моля сѣ за порочѣное имоу стадо и за люди хрестиньскыа, за землю роусьскоую, иже и по отъшьствии твоемь отъ сихъ жизни молиши сѣ за люди вѣрныа и за своіа оучѣникъ, иже възимающе на раку твою поминаютъ оучение твое и въздержание твое, и прославляютъ Бога. азъ же грѣшьный твой рабъ и оучѣникъ не доумѣю, чимь похвалити добраго твоего житиа и въздержания, нъ се реку мало нѣчто: радоуй сѣ, отьче нашь и настаньниче, мирьскыа плъци отриноувъ; молчанние възлюбивъ, Богоу послоужилъ иси въ тишинѣ, въ нищьстѣмь житии, въсако себѣ принесение божьствьное принесъ иси; пощениемь прѣкъзвании сѣ; плоть своа страстий и сластий въздвига-

1091

видѣвъ, красотоу и желѣние свѣта сего отриноувъ, къ слѣдоу стопамъ, късокомыслѣнымъ отьцемъ ревьноуи молчанию, възвышаи сѧ съмѣрению и оукрашаи сѧ, въ словесѣхъ книжьныхъ веселоуи сѧ, радоуи сѧ, оукрѣпль сѧ, надеждоу вѣчьныхъ блаꙋъ приимъ, оумертвивъ плотьскоую похоть, источьникъ безаконию и мятежа, прѣподовьше, вѣсѣкьскыхъ къзний извѣгъ и сѣтий іеро, съ правьдьныими, отаче, почилъ іеси, въсприимъ противоу троудомъ своимъ възмьздие, отьцемъ наслѣдьникъ бывъ, послѣдовавъ оученію ихъ и нравоу ихъ и въздержанию ихъ, и правило ихъ права; паче же ревьноваше великомоу Ѳеодосию нравомь и житиемь, подобь сѧ житию его и въздержанию ревьноуи, послѣдьствоуи обычаю его и прѣходу отъ дѣла въ дѣло оучище и обычьными молвы Богоу въздая, въ коию благоухающе, приноси кадило молитвьное, тѣмиянъ благовоньныи, побѣдивъ мирьскоую похоть и миродержьцы кыи вѣка сего, соупротивьника поправъ, дыавола и его казни повѣдьникъ яви сѧ, протывьными его стрѣламъ и подалымъ помыслоумъ ставъ соупротивьно, оукрѣпивъ сѧ оружиемь крестьнымь и вѣрою напобѣдимою, божиею помощию: моли сѧ за ны, отьче частьныи, избавленоу быти отъ сѣти непримѣнины, и отъ противьника врага съблюди ны твоими молитвами.

Въ се же лѣто бысть знамение въ солньци, ако погыбноути имоу, и мало сѧ его оста, акы мѣсиць бысть, въ часъ .в. дне, мѣсяца маиа .кѳ. дань.

Въ се же лѣто, Всеволодоу ловы дѣюшю звѣрины за Вышегородомь, заметавъшимь тенета и канаюмъ кликноувъшемь, съпаде архѣаггелъ змиѣ отъ небесе, и оужасоша сѧ вѣри людие, въ се же вѣтьхы земли стоукноу, ако мнози слышаша.

Въ се же лѣто волхвъ яви сѧ Ростовѣ, иже въ скорѣ погыбе.

6660

LXXV. Въ лѣто ,ѯѳх, прѣдивьно бысть Полотьскѣ въ мѣчьтании, бываше въ ноши тоутынъ, стоюше по оулици, ако человѣци рищюще вѣси: аще кыто въглѣдяше изъ храмины, хотя видѣти, абие оузвемь боудяше навидимо отъ бѣсовъ мьзою, и съ того оумираху, и не смѣяху

излазити изъ храмъ. по семь же начаше въ дьне шествти съ на коних, и не бѣ их видѣти самѣх, нъ конь их видѣти копыта; и тако оумѣвлѣхоу люди полотьскыи и юго область. тѣмь и человѣци глаголахоу: яко навие виють полочане. се же знамение поча быти отъ Дрючьска. въ си же врѣмена бысть знамение въ небеси, яко кроугъ бысть по срѣдѣ неба прѣвеликъ. въ се же лѣто ведро бише, яко изгараше земля, и мнози борове възгарахоу съ сами и блата. и многа знамения бываху по мѣстомъ. и рать велика биша отъ Половьць и отъ вьсюдоу: възыша три градъı: Пѣсочьнъ, Переволокоу и Прилоукъ; и многа села воеваша по обѣма странама.

Въ се же лѣто воеваша Половьци Лихъı съ Василькомь Ростиславицемь. въ се же лѣто оумре Рюрикъ, сынъ Ростиславль. въ си же врѣмена мнози человѣци оумираху различьнъıми недоугъı, якоже глаголахоу продающей корстъı: яко продахомъ корстъ отъ Филиппова дьне до мясопоуста седмь тысоущь. се же бысть за грѣхъı наша, яко оумножиша съ грѣхи наши и неправьдъı. се же наведе на нъı Богъ, вели намъ имѣти покаяние и въстигноути съ отъ грѣха и отъ зависти и отъ прочихъ зълъıхъ дѣлъ непрязнинъ.

LXXVI. Въ лѣто .ѕхѳ., индикта .а., прѣстави съ великый князь Вьсеволодъ, сынъ Ярославль, вноукъ Владимѣрь, мѣсяца априля къ .гі. дьнь, а погребенъ бысть .ді. дьнь, недѣли соущи тъгда страстьнѣи и дьни соущю четвертъкоу, въ ньже положенъ бысть въ гробѣ въ великѣи церъкъви свътъıи Софии. сии бо благовѣрьнъıи князь Вьсеволодъ бѣ изъ дѣтьска боголюбивъ, любы правьдоу, набъдаи оубогъıи, въздаи чьсть епископомъ и презвоутеромъ, излишха же любляше черноризьца, и подаяше трѣкованиие имъ, бѣ же и самъ въздержа съ отъ пиянъства и отъ похоти: тѣмь любимъ бѣ отьцемь своимь, яко глаголати отьцю къ немоу: сыноу мои, благо тебѣ, яко слъıшю о тебѣ кротость, и радоую съ, яко ты покоиши старость мою. аще ти подасть Богъ приати власть стола моего по братии своей съ правьдою, а не съ насилиемь, то вьгда Богъ отведеть ты отъ житиа сего, да лижеши, идеже азъ лижоу, оу гроба моего, по неже люблю ты паче братиа

твоем. се же събысть сн отьца его пророчение, якоже глаголалъ бѣ, семоу принмъшю послѣжде късем братиа столъ отьца своего. съ же Кыевѣ княжа, бѣша емоу печали больша паче неже сѣдящю емоу въ Переяславли: сѣдящю бо емоу Кыевѣ печаль бысть емоу отъ сыновець своихъ, яко начаша емоу съпоужати, хотя власти, овъ сем, овъ же дроугым: съ же, съмиряваа ихъ, раздаваше власти имъ. въ сихъ печалехъ късташа и недоузи емоу, и приспѣваше старость къ симъ. и нача любити съмыслъ оуныхъ, съвѣтъ съткори съ ними: сн же начаша заводити и, негодовати дроужины своея первыа и людемъ не доходити княжа правьды, и начаша тиоуни грабити, люди продавати, семоу не вѣдоущю въ болѣзнехъ своихъ. разболѣвъшю сн емоу вельми посла по сына своего Владимѣра Черниговоу. пришьдъшю Владимѣроу, видѣвъ и вельми больна сущю, плака сн. прнсѣдящю Владимѣроу и Ростиславоу, сыноу его маньшемоу, пришьдъшю же часоу, прѣставн сн тихо и кротъко, и приложи сн къ отьцемъ своимъ, княжнвъ лѣтъ .еі. Кыевѣ, а въ Переяславли лѣто, а въ Черниговѣ лѣто. Владимѣръ же плакавъ сн съ Ростиславомь, братомь своимь, съпрытаста тѣло его, и съвраша сн епископи и игоумени и черноризьци и попове и кольіе и прости людие, и възмъше тѣло его съ обычаиными пѣсньми положиша и въ святѣй Софии, якоже рекохомъ прѣжде. Владимѣръ же нача размышлати, реку: аще сядоу на столѣ отьца своего, то имамь рать съ Святополкомь възяти, яко естъ столъ прѣжде отьца его былъ. и размыслнвъ посла по Святополка Тоуровоу, а самъ иде Черниговоу, а Ростиславъ Переяславлю. и миноувъшю великоу дьни, прѣшьдъши праздьнѣй недѣли, въ дьнь антипасхы, мѣсяца апрнля въ .кд. дьнь, приде Святополкъ Кыевоу. и изидоша противоу емоу кыяне съ поклономь, и пришла и съ радостню, и сѣде на столѣ отьца своего и стрыа своего. въ се врѣмы пондоша Половьци на роуськоую землю, и слышавъше, яко оумерлъ естъ Всеволодъ, послаша сълы къ Святополкоу о мирѣ. Святополкъ же, не съдоумавъ съ большею дроужиною отьнею и стрыа своего, съвѣтъ съткори съ пришьдъшнми съ нима, и изима сълы, въсажда и въ истъбьноу.

слышавъши же се Половьци, почаша помирати. и придоша Половьци миозн, и остоупиша Торчьскый Градъ. Свѧтополкъ же поусти съ половьчьскыи, хоты мира. и не въсхотѣша Половьци мира, и поустиша ся по земли воюющи. Свѧтополкъ же почѧ съвирати вои, хоты на ня. и рѣша емоу моужи съмыслѣнии: не коуши ся противоу имъ, яко мало имаши вой. омъ же рече: имѣю отрокъ своихъ пѧть сотъ, иже могоуть противоу имъ стати. начаша же дроузии несъмыслѣнии глаголати: поиди, княже, съмысльныи же глаголахоу: аще бы пристроилъ ихъ осмь тысоущь, не лихо ти есть; наши земли оскоудѣла есть отъ рати и отъ продажды. нъ посли ся къ братоу своемоу Владимѣроу, да бы ти помогълъ. Свѧтополкъ же послоушавъ ихъ посла къ Владимѣроу, да бы помогълъ емоу. Владимѣръ же събра вои свои, и посла по Ростислава, брата своего, Перемышлю, веля емоу помагати Свѧтополкоу. Владимѣроу же, пришьдъшю Кыеву, съѣкоуписта ся оу свѧтаго Михаила, и вѣзяста между соною роспри и которы, и оуладиѣша ся цѣловаста крестъ между собою. Половѣцемъ воюющемъ по земли, рѣша има моужи съмыслѣнии: по чьто вы распри имата между соною? а погании гоубѧть землю роуськоую: послѣди ся оуладита, а наши поидѣта противоу погапъмъ любо съ миромь, любо ратью. Владимѣръ хотяше мира, Свѧтополкъ же хотяше рати. и поиде Свѧтополкъ и Владимѣръ и Ростиславъ къ Треполю, и придоша къ Стругнѣ. Свѧтополкъ же и Владимѣръ и Ростиславъ съзваша дроужину свою на съвѣтъ, хотяще постоупити чрѣзъ рѣкоу. и начаша думати. и глаголаше Владимѣръ: яко сѣде стоящи чрѣзъ рѣкоу въ гроздѣ сей съторимъ миръ съ ними, и пошлютъ къ нашемоу самоу съмыслѣнии моужи. Ини и прочии къ сему же не въсхотѣша съвѣта, нъ рекоша: хощемъ ся бити, постоупимъ на оноу страноу рѣкы. и възлюбиша съвѣтъ сь, и прѣидоша Стоугиоу рѣкоу, бѣ бо наводьнила ся вельми пѣрѣдъ. Свѧтополкъ же и Владимѣръ и Ростиславъ, исполчивъша дроужиноу, поидоша, и идоша на дебрьскѣи странѣ Свѧтополкъ, на шюи Владимѣръ, посрѣдѣ же бѣ Ростиславъ, и миноуваше Треполь прѣздоша вель. и ся Половьци идоша противоу, и стѧкошя противоу

прѣдъ ними. нашимъ же ставъшимъ между валома поставиша стягы свои, и пондоша стрѣльци изъ валоу, и Половьци пришьдъше къ валови поставиша стягы свои, и налѣгоша вирѣе на Святополка, и въздолиша полкъ его. Святополкъ же стояше крѣпько, и побѣгоша людие, не сътерпяще ратныхъ противлѣнья, и послѣжде побѣжи Святополкъ. по томь настоупиша на Владимѣра, и бысть брань люта. побѣжи и Владимѣръ съ Ростиславомь, и приѣхаша къ рѣцѣ Стоупнѣ, и въбреде Владимѣръ съ Ростиславомь, и нача оутапати Ростиславъ прѣдъ очима Владимѣрима, и хотѣ похватити брата своего, и мало не оутопе самъ. и оутопе Ростиславъ, сынъ Всеволожь. Владимѣръ прѣбреде рѣкоу съ малою дроужиною, мнози бо падоша отъ полка его, и болѣре его тоу падоша, и прѣиде на оноу страноу Днѣпра плака са по братѣ своемь и по дроужинѣ своей, и иде Черниговоу печалынъ зѣло. Святополкъ же вниде въ Треполь, и затвори са тоу, и сѣдѣ тоу до вечера, и на тоу ночи приде Кыеву. Половьци же видѣвъше съдолѣвъше поустиша са по земли воююще, и дроугии възвратишася къ Торчьскомоу. си же са зълоба съкрыени въ день възнесенья Господа нашего Іисоуса Христа, мѣсяца маа въ .кз. Ростиславка же искавъше обрѣтоша въ рѣцѣ, и възмоуше принесоша и Кыеву, и плака са по немь мати его, и вси людие пожалиша са по немь по великоу, оучести его ради. и съвраша са епископи и попове и черноризьци, и пѣсни овычьныя пѣвъше положиша и въ церкъви святыя Софии оу отьца своего. Половьцемъ же, осѣдящемъ Торчьскый, противящимъ же са Торкомъ, и крѣпько борющемъ са изъ града, оубиваху мнозѣ отъ противныихъ. Половьци же начаша налѣгати, и отимаху водоу, и изнемагати начаша людие въ градѣ водьное жажде, и гладомь, и прислаша къ Святополкоу, глаголюще: аще не пришлеши брашьна, прѣдати са имамы. Святополкъ же послася имѣ, и не бѣ льзѣ въкрасти са въ градъ множьствомь той ратныхъ. и стояша около града надѣль девять, и раздѣлиша са на двое: одинии стояша оу града, рать борюще, дроугии пондоша Кыеву, и поустиша са на коропъ между Кыевъ и Бѣлегородъ. Святополкъ же изыиде на Желанье, и

поидоша противоу себѣ обои, и състоупиша сѧ, и оукрѣпи сѧ брань. и побѣгоша наши прѣдъ иноплеменьникы, и падаху язвени прѣдъ врагы нашими, и мнози погыбоша и бѣша мертви паче неже оу Треполи. Свѧтополкъ же приде Кыеваоу самъ третий, а Половьци възвратиша сѧ къ Торчьскомоу. бѣша же сѧ зълаы мѣсяца иоуля въ .кг. на оутрия же, въ .кд., въ свѧтоую моученикоу Бориса и Глѣба, бѣсть плачь великъ въ градѣ, а не радость, грѣхъ ради нашихъ великыхъ, за оумноженье безаконий нашихъ. се бо Богъ на ны попоусти поганыы, не ико милоуя нхъ, нъ насъ кажа, да бѣхомъ сѧ въстыгноули отъ зълыхъ дѣлъ. симь казнить ны, нахожденьемь поганыхъ, се бо есть батогъ его, да негли въстыгноувъше-сѧ въспомыньмъ сѧ отъ зълаго поути своего. сего ради въ праздьникы Богъ намъ наводить сѣтованье, ико же сѧ сътвори въ сѧ лѣто первое зъло на възнесенье господьне, неже оу Треполи; въторое же въ праздьникъ Бориса и Глѣба, неже есть праздьникъ новыи роуськыя земля. сего ради пророкъ глаголаше: прѣложю праздьникы ваша въ плачь и пѣсни ваша въ ръыданье. сътвори бо сѧ плачь великъ въ земли нашей, опоустѣша села наша и градъ нашь, и бѣхомъ бѣгающе прѣдъ врагы нашими. ико же пророкъ глаголаше: падете прѣдъ врагы вашими, поженоуть вы ненавидящии васъ, и побѣгнете, никомоу женоущю васъ; съкроушю роуганье гордыни вашеѧ, и боудеть въ тъщетоу крѣпость ваша, оувиють вы приходыи мьчь, и боудеть земля ваша поуста, и двори ваши поусти боудоуть, ико вы худи есте и лоукави, и азъ поидоу къ вамъ яростью лоукавою. тако глаголеть Господь Богъ израилевъ. иде лоукавии сынове измаилеви пожигахоу села и гоумна, и многы церкъви запалиша огнемь; да не чюдить сѧ никътоже о семь: идеже множьство грѣховъ, тоу видѣнье въсако показанье. сего ради въселенаѧ прѣдасть сѧ, сего ради гнѣвъ простре сѧ, сего ради земля моучена бысть: они ведоуть сѧ плѣнени, дроузии посѣкаемы бываютъ, дроузии на мьсть даеми бываютъ, горькоу съмерть приемлюще, дроузии трепещютъ, зрящи оубиваемыхъ, дроузии гладомь оумарыемы и водьною жаждею: ѥдино прѣщенье, ѥдина казнь, многовещьны имоуще

раны, различны печали и страшны моукы, ови вижеми и пытами пыхаеми и на зимѣ держими и оуранюеми. и се притранѣе и страшньѣе, ико на хрестиньстѣ родѣ страхъ и колѣбание и вѣда оупространи сѧ. правьдьно и достойно естъ, тако да накажемъ сѧ; тако вѣроу имемъ, аще кажеми есмы; подобаше намъ прѣданомъ быти въ роукы изыкоу страньноу и безаконьнѣйшю всеи земли. рьцѣмъ велегласьно: правьдьнъ еси, Господи, и прави соуди твои. рьцѣмъ по ономоу разбойникоу: мы достойна ижде съдѣихомъ, приихомъ. рьцѣмъ и съ Иовомь: ико Господеви любо бысть, тако и сталъ. боуди имы господьне благословено въ вѣкы. да нахожденииемь поганыхъ и моучими ими владыкоу познаемъ, егоже мы прогнѣвахомъ: прославлени бывъше не прославихомъ; почьтени бывъше не почьтохомъ; освьтивъше сѧ не разоумѣхомъ; коуплени бывъше не поработахомъ; породивъше сѧ не ико отьца постыдѣхомъ сѧ. съгрѣшихомъ, и казними есмы; ижеже сътворихомъ, тако и страждемъ: гради вьси опоустѣша и села; прѣидѣмъ поли, идеже пасома вѣша стада коньи, овьцы и волове, вьсе тъщи нынѣ видимъ, нивы порастъше звѣремъ жилища бъша. ихъ обаче надѣемъ сѧ на милость божию; кажеть бо ны добрѣ благыи владыка, не по безаконию нашемоу сътвори намъ, ни по грѣхомъ нашимъ въздасть намъ. тако подобаеть благомоу владыцѣ казати, не по множьство грѣховъ. тако Господь сътвори намъ: създа, падъша въстави, Адамле прѣстоупление прости, баню нетлѣнны дарова, и свою кровь за ны излия. ижеже ны видѣ неправо прѣкывающа, нанесе намъ соущюю рать и скорбь, да и не хотяще вьсихо въ боудоущий вѣкъ оврящемъ милость: доуша бо, съде казнима, вьсихо милость въ боудоущий вѣкъ оврящеть и льготоу отъ моукъ, не мьстить бо Господь дважды о томьжде. о неиздреченомоу человѣколюбию, ижеже видѣ ны неволею къ немоу обращающа сѧ; о тѣмами любъве, ижеже къ намъ, по неже хотяще оуклонихомъ сѧ отъ заповѣдий его. се оуже не хотяще терпимъ, се съ нооуждею, и по неже неволею, се оуже волею. къде бо бѣ тъгда оу насъ оумиление? нынѣ же вьси полна соуть слезъ; къде бѣ оу насъ въздыхание?

нынѣ же паче по всѣмъ странамъ оуподрожани ся избиенъныхъ ради, иже избиша безаконьнии. Половьци воеваша много, и възвратиша ся къ Торчьскомоу, и изнемогоша людие въ градѣ гладомь, и прѣдаша ся ратьнымъ. Половьци же, приимъше градъ, запалиша и огнемь, и люди раздѣлиша, и ведоша въ вѣжѣ къ сродоволемъ своимъ и съродьникомъ своимъ, много родоу христиньскоу страждоущю: печалыми, моучнми, зимою оцѣплюемы, въ алоу и въ жажди и въ бѣдѣ одоустѣвъше лици, почернѣвъше тѣлесы, незнаемою страною, языкомь испаленъымь нази ходяще и боси, ноги имоуще събодены терниемь; съ слезами отвѣщеваху другъ къ другоу, глаголюще: азъ бѣхъ сего града; и дроугыи: азъ сея, вси; тако съвъпрашаюутъ ся съ слезами, родъ свой повѣдающе и въздъхоущю, очи въздоужаще на небо къ Бъгомоу, съвѣдоущемоу тайны, да никъто же дерзнеть рещи: яко ненавидимы Богомь есмы; да не боудеть: кого бо тако Богъ любить, якоже ны възлюбилъ есть? кого тако почьтъ есть, якоже ны прославилъ есть и възнесъ? никогоже. тѣмьже дане ярость свою въздвиже на ны, яко паче всѣхъ почьтени бъвъше, горе всѣхъ съдѣяхомъ грѣхы; якоже паче всѣхъ просвѣщени бъвъше, владычьню волю вѣдоуще и прѣзрѣвъше, въ плотоу паче инѣхъ казними есмы. се бо азъ грѣшьныи и много и часто Бога прогнѣвахъ, и часто съгрѣшаю по вьсь дьнь.

Въ сь же лѣто прѣстави ся Ростиславъ, сынъ Мьстиславль, вноукъ Изяславль, мѣсяца октомбря въ первыи дьнь; а перевѣнъ бъисть ноимбря въ шестыи на десятъ дьнь въ церкъви святыя Богородица Десятиньныя.

LXXVII. Въ лѣто ,ѕхѕ. сътвори миръ съ Половьци Святополкъ, и поя себѣ женоу дъщерь Тоугоркоу, князя половьчьскаго. тоѥ же лѣтѣ приде Ольгъ съ Половьци изъ Тмоуторокана Чернигоговоу; Владимѣръ же затвори ся въ градѣ. Ольгъ же приде къ градоу, и пожьже около града церкъви и монастыря. Владимѣръ же сътвори миръ съ Ольгомь, и иде изъ града на столъ отьнь Переяславлю, а Ольгъ въниде въ градъ отьца своего. Половьци же начаша воевати около Чернигова, Ольгови не възбраняющю, бѣ бо

самъ повелѣлъ имъ воевати. се оуже третиѥе навѣде погании на землю роуськоую, ѥгоже трѣхъ да ѥы и Богъ простилъ, за ѥже много христиань изгоублено ѥсть; а дроузи пѣшѣни и растоѣни по землямъ.

Въ се же лѣто придоша проузи на роуськоую землю, мѣсица авгоуста въ .кѕ., и поидоша высѣкоу травоу и многа жита: и не въ сего слышано въ данѣхъ первыхъ въ земли роуськѣй, ѥже видѣста очи наши, за грѣхы наша.

Въ се же лѣто прѣстави сѧ епископъ Владимѣрьскый Стефанъ мѣсица априлиа въ .кз. день, въ часъ шестый нощи, кыи прѣжде игоуменъ пѣщерьскомоу монастырю.

LXXVIII. Въ лѣто .ѕѵг. идоша Половьци на Грькы съ Девгеневицемь, и воеваша по грьчьскѣй земли; и цѣсарь и Девгеневица, и повелѣ и ослѣпити. въ то же лѣто придоша Половьци, Итларь и Кытанъ, къ Владимѣроу на миръ. и приде Итларь въ градъ Переѧславль, а Кытанъ ста междоу вапома съ вои; и въда Владимѣръ Кытановы сына своѥго Свѧтослава въ талъ, а Итларь ѥсть въ градѣ съ лѣпшѣю дроужиною. въ то же врѣмя ѥщѣ пришьлъ Славята изъ Кыѥва къ Владимѣроу отъ Свѧтополка на нѣкоѥ ороудиѥ, и начаша доумати дроужина Ратиборѣ съ княземь Владимѣромь о погоубленьи Итлареве чади. Владимѣръ же не хотѣше сего сътворити, отвѣщѣваѥ бо: како сѣ могоу сътворити, роть съ ними ходивъ? отвѣщѣвъше же дроужина рекоша Владимѣроу: княже, нѣтоу ти въ томь грѣха; да они вьсегда на тѣхъ ходѧще роть гоубѧть землю роуськоую, и кровь христьяньскоу проливаѥть вьси прѣстани. и послоушѧ ихъ Владимѣръ, и въ тоу нощь посла Владимѣръ Славятоу съ нѣколикою дроужиною и съ Торкы междоу вала; и въкрадъше первоѥ Свѧтослава, на томь отѧша Кытана, и дроужиноу его изѧша, нечероу сѹщю тъгда сѹботьномоу, а Итлареви въ тоу нощь нѣкамо оу Ратибора на дворѣ съ дроужиною своѥю и не вѣдоущю, чито сѣ надъ Кытаномъ сътвори. на оутрия же, въ недѣлю, заоутрени сѹщи родивъ, пристроѥ Ратиборъ отрокы въ оброужьи, и истъвькоу приставѣ нетопитичимъ. и приѥла Владимѣрь отрока своѥго Ѥйдюка по Итларевоу чадь, и рече Ѥйдюкъ

1075

Итларевн: зоветъ къ книзь Владимѣръ, реку такo: обоуѣ̀ше си и въ теплѣ истъкѣ заоутрокаѣ̀ше оу Ратиборѣ, приѣдѣте къ мънѣ. и рече Итларь: тако боуди. и ико [illegible], тако запрени бѣша. и възлѣзъше на истъкъкоу [illegible], и тако Олбигъ Ратиборицѣ, приимъ лоукъ свой и [illegible] стрѣлоу, оудари Итлари въ сердьце: и [illegible]. и тако зълѣ испроверже животъ свой Итларь въ [illegible] сѣдопоустьноую, въ часъ первыи дьне, мѣсица [illegible] въ .кд. дьнь. Свѣтополкъ же и Владимѣръ посласта къ Ольгови, велѣща емоу понти на Половьца съ собою. Ольгъ же обѣщавъ си съ нима и пошьдъ, не иде съ нима въ поуть иединъ. Свѣтополкъ же и Владимѣръ идоста на вѣжа, и възыста вѣжа, и плѣниша скоты и коня, вельбоуды и челядь, и приведоста и въ землю свою. и начаста гнѣвъ имѣти на Ольга, ико не шьдъшю емоу съ нима на поганыя. и посласта Свѣтополкъ и Владимѣръ къ Ольгови, глаголюща сице: се, ты не шьлъ иси съ нама на поганыя, иже погоубили соуть землю роусьскоую; а се оу тебе иесть Итларевиць, люто оубий, люто и дай нама, тъ иесть врагъ нама и роусьстѣй земли. Ольгъ же сего не послоуша, и бъисть междоу ими ненависть.

Въ се же лѣто придоша Половьци къ Гоургееоу, и стоиша около иего лѣто ецее, и мало не възяша иего. Свѣтополкъ же оумири и. Половьци же придоша за Рось, Гоургевьци же въсѣгоша, и идоша Кыеоу. Свѣтополкъ же повелѣ роубити градъ на Витичевѣ холмоу, въ своие имя нарекъ Свѣтополчь градъ, и повелѣ епископоу Маринеу съ Гоургевьци сѣсти тоу и Засаковьцемъ и прочиимъ отъ инѣхъ градъ; а Гоургевъ зажьгоша Половьци тъщь.

Сего же лѣта исходища иде Давыдъ Свѣтославиць изъ Нова Града Смольньскоу; Новогородьци же идоша Ростовоу по Мьстислава Владимѣрица, и поиемъше ведоша и Новоу Градоу, а Давыдови рекоша: не ходи къ намъ. и пошьдъ Давыдъ вратн си Смольньскоу, и сѣде Смольньстѣ, а Мьстиславъ Новѣ Градѣ сѣде.

Въ се же врѣмя приде Изиеславъ, сынъ Владимѣрь,

[illegible] Ольгова.

Въ се же лѣто придоша прѣзи мѣсяца августа въ .ки. день, и покрыша землю, и бѣ видѣти страшьно: и идяхоу къ полоуночьнымъ странамъ, ядоуще траваоу и проса.

LXXIX. Въ лѣто .ѕхд. Свѣтополкъ и Владимѣръ посласта къ Ольгови, глаголюща сице: понди Кыневоу, да порядъ положимъ о роусьстѣй земли прѣдъ епископы и прѣдъ игоумены и прѣдъ моужи отьць нашихъ и прѣдъ людьми градьскыми, да въихомъ ограниле роуськоую землю отъ поганыихъ. Ольгъ же въспринимъ съмыслъ коуй и словеса величава рече сице: нѣсть мене лѣпо соудити епископоу ли игоуменомъ ли смердомъ. и не въсхотѣ ити къ братома своима, послоушавъ зълыихъ съвѣтьникъ. Свѣтополкъ же и Владимѣръ рекоста къ немоу: да се ты ни на поганыи идеши, ни на съвѣтъ къ нама, то ты мыслиши на наю, и поганымъ помагати хощеши, а Богъ промеждоу нами соудить. Свѣтополкъ же и Владимѣръ поидоста на Ольга Черниговоу, Ольгъ же въсѣѣже изъ Чернигова, мѣсяца маа въ трѣтии день, въ соуботоу. Свѣтополкъ же и Владимѣръ гнаста по немь, Ольгъ же въѣѣже въ Стародоубъ, и затвори сѧ тоу. Свѣтополкъ же и Владимѣръ остоуписта и въ градѣ, и вниходѣтъ сѧ изъ града крѣпько, а сѧ пристоупахоу къ градоу, и изѣкоша въяхоу мнози отъ окоихъ; и бысть между ими брань люта, и стояша около града дьний .л. и .г., и изнемагахоу людие въ градѣ. и въинде Ольгъ изъ града, хотя мира, и въдаста немоу миръ, рекоуща сице: иди къ братоу своемоу Давыдови, и придѣта Кыневоу на столъ отьць нашихъ и дѣдъ нашихъ, яко то ѥсть старѣйшин градъ въ земли въ вьсей, Кыевъ, тоу достонно сѣнити сѧ и порядъ положити. Ольгъ же обѣща сѧ се сътворити, и на семь цѣловаша крестъ. въ се же врѣмя приде Бонякъ съ Половьци къ Кыневоу въ недѣлю отъ вечера, и повоюва около Кыева, и пожьже на Берестовѣмь дворъ княжь. въ се же врѣмя воюва Коури съ Половьци оу Переяславли, и Оустие пожьже мѣсяца маа .кд. день. Ольгъ же въинде изъ Стародоуба, и приде

Смольньскоу, и не приимша его Смольняне, и идє къ Рязаню; Свѧтополкъ же и Владимѣръ поидоста въ свояси. сего же мѣсяца приде Тоуторканъ, тьсть Свѧтополчь, къ Переславлю мѣсяца маа ѧ. ла., и ста около града, а Переславьци затворишя сѧ въ градѣ. Свѧтополкъ же и Владимѣръ поидоста на нь по сей странѣ Днѣпра, и придоста къ Зарощоу, и прѣбродиста сѧ, и не оущютиша ихъ Половьци, Богоу съхранившю ихъ, и исполчиѧша сѧ поидоста къ градоу. граждане же оувѣдѣвъше, радн бышя, и изидоша къ нима, а Половьци стоѧхоу на оной странѣ Трощєжа, исполчивъше сѧ. Свѧтополкъ же и Владимѣръ въѣредоста въ Трощєжь къ Половьцемъ, Владимѣръ же хотѣ нарѧдити полкъ, они же не послоушаша, нъ оударишя въ коня къ противьнъмъ: сѧ видѣвъше Половьци побѣгоша, а наши погнаша въ слѣдъ ратьныхъ, сѣкоуще противьныѧ. и съдѣ Господь въ тъ дьнь съпасениѥ велико, мѣсяца ноуля въ .ді. дьнь, побѣждени бышя половѣмьници, и князы ихъ оубишя Тоуторкана и сына его и иныѧ князы; мнози врази наши тоу падоша. на злоутрие же налѣзоша Тоуторкана мертва, и възяша и Свѧтополкъ акы тьсть своего и врага; и привезъше и къ Кыеву погребоша и на Берестовѣмь междоу поутьмь идоущимь на Берестово и дроугымь въ монастырь идоущимь. и въ .к. тогожде мѣсяца, въ пѧтъкъ, приде въторое Боняк безбожьныи, шелоудивыи, стыи хыщьникъ, къ Кыеву нъ незапоу, и мало къ граду не въихаша Половьци, и зажьгоша волоние около граду, и възвратишя сѧ на монастырь, и въжьгоша Стефановъ монастырь и деревяны и Германовъ. и придоша въ монастырь пещерьскыи, намъ соущемъ по келиѧмъ и почиваюцемъ по заоутрени, и ликоуюша около монастыря, и поставишя стѧга два прѣдъ вратѣ монастырьскыми, намъ же вѣжащемъ задомь монастыря, а дроугымь възбѣгъшемъ на полаты. безбожьнии же сынове измаилѣви высѣкоша врата монастырю, и оустремишя сѧ по келиѧмъ, высѣкающе двьри, и изношахоу, аще чьто обрѣтахоу въ келиѧхъ. по семь въжьгоша домъ свѧтыѧ владычица нашеѧ Богородица, и придоша къ церкъви, и зажьгоша двьри иже къ оугоу оустроѥныѧ, и

вторыи же къ сѣверу, и вълѣзъше въ притворъ оу гроба Ѳеодосиева, имлюще иконы, зажигахоу двьри, и оукарахоу Бога и законъ нашь. Богъ же терпяше, ище бо не съконьчали сы быхоу грѣси ихъ и безаконыя ихъ, тѣмь глаголахоу: къде ѥсть Богъ ихъ, да поможеть имъ, и избавить и? и ина словеса хоульна глаголахоу на свѧтыѧ иконы насмихающе сѧ, не вѣдоуще, ыко Богъ кажеть рабы своѧ напастьми ратьныими, да ѥвять сѧ ыко злато искоушено въ горноу: хрестиѧномъ бо многыими скорбьми и печальми вънити въ цѣсарьство нѣбесьное, а симъ поганыимъ и роугателемъ на семь свѣтѣ приимъшемъ веселие и пространьство, а на ономь свѣтѣ прияти моукоу съ дияволомь и огнь вѣчьныи. тъгда же зажьгоша и Дворъ Красныи, ѥгоже поставилъ благовѣрьныи князь Ѣсевладъ на холмоу, нарицаемѣмь Ѣыдобичи: то вьсе окаяннии Половьци запалиша огнемь. тѣмьже и мы, послѣдоующе пророкоу Давыдоу, въпиемъ: Господи Боже мой, положи ѧ ыко коло, ыко трость прѣдъ лицемь вѣтроу, ыко огнь, иже попалиѥть доубравы. тако поженевши ѧ боурею твоею; испълни лица ихъ досажденья. се бо осквернишя и пожьгоша свѧтыи домъ твои и монастырь матере твоеѧ и троупие рабъ твоихъ; оубиша бо нѣколико отъ братыѧ нашеѧ ороужиемь безбожьнии сынове Измаилеви, поущени бо на казнь хрестиѧномъ ищьли соуть сѧ отъ поустыни етривьскыѧ междоу въстокомь и сѣверомь, ищьло же ихъ ѥсть четыри колѣна: Торкъмени, Печенѣзи, Торци и Половьци. Мефодии же съвѣдѣтельствоуѥть о нихъ, ыко въ осмь колѣнъ пробѣгли соуть, ѥгда исѣче ѧ Гедеонъ, да осмь ихъ бѣжа въ поустыню, а четыри исѣче. дроузии же глаголаютъ ѧ сыны Ямоновы, се же нѣсть тако: сынове бо Моавли Хвалиси, а сынове Ямонови Болгаре, а Срацини отъ Измаила творѧть сѧ Ягарини, и прозваша имы себѣ Сарыкине, рекъше Сарини ѥсмы, тѣмьже Хвалиси и Болгаре соуть отъ дъщерию Лотовоу, иже зачаста отъ отьца своѥго, тѣмьже нечисто ѥсть племя ихъ. а Измаилъ роди .вı. сына, отъ нихъже соуть Торкъмени и Печенѣзи и Торци и Коуманы, рекъше Половьци, иже исходѧть отъ поустыни. и по сихъ осми колѣнъ къ коньчинѣ вѣка изидоуть закле-

пенни въ горѣ Александромѣ македоньскымь нечисти человѣци.

LXXX. Поученіе. Азъ худый дѣдомь своимь Ярославомь, благословленымь, славнымь нареченый въ крещеніи Василій, роуськымь именемь Владимѣръ отьцемь възлюбленымь и матерію своєю Мономахъ. . . . . .
. . . . . .
. . . . . и христианыхъ людий дѣлы, колико бо съблюде по милости своєй и по отьни молитвѣ отъ высѣхъ бѣдъ. сѣдя на санехъ помыслихъ въ доуши своєй, и похвалихъ Бога, иже мя сихъ дьневъ грѣшьнаго допроводи. да, дѣти моя, или инъ къто, слышавъ сію граматицю, не посмѣйте ся, ни ємоуже люба дѣтий моихъ, и приметь ю въ сердьце своє, не лѣнити ся начьнеть такожде троуждати ся: первое, Бога дѣлы и доуша своєя, страхъ имѣйте божий въ сердьци своємь, милостыню творяще неоскоудьноу, то бо иесть начатъкъ высякомоу доброу. аще ли комоу нѣ люба граматица си, да не поохритають ся, ни тако ся рекоуть: на далечи поути, да на санехъ сѣдя безлѣпицю иеси молвилъ. оусрѣтоша бо мя съли отъ братиа моєя на Болзѣ, и рѣша: потѣкни ся къ намъ, да въженемъ Растиславица, и власть нхъ отимемъ; иже ли не поидеши съ нами, то мы себѣ боудемъ, а ты себѣ. и рѣхъ: аще въ ся и гнѣваете, не могоу въ ихъ ити, ни креста прѣстоупити. и отрядивъ я, възьмъ псалтырю, въ печали разгѣноухъ ю, и то ми ся въпи: къскоую печалоуеши, доуше? къскоую съмоущаеши мя? и прочая. и по тома събрахъ словеса си люкая, и съкладохъ по рядоу, и написахъ. аще въ послѣдьняя не люба, а прѣдьняя приимайте. къскоую печальна иеси, доуше моя? къскоую съмоущаеши мя? оуповаи на Бога, яко исповѣмь ся ємоу. не ревноуи лоукавьноующимъ, ни завиди творящимъ безаконие, за не лоукавьноующии потрѣбять ся, терпящии же Господа ти обладають землею. и ище мало, и не боудеть грѣшьника; възищеши мѣста иего, и не обрящеши. кротъцыи же наслѣдять землю, и насладять ся на множьствѣ мира. назираеть грѣшьныи правьдьнаго, и поскрегъщеть на ня зоубы своими. Господь же посмѣеть

сѧ ємоу, и прозрить, ꙗко придеть дьнь ѥго. оружиѥ извлѣкоша грѣшьници, напрѧгоша лоукъ свой истрѣлити нища и оубога, заклати правѣѭ сердьцемь. оружиѥ ихъ вънидеть въ сердьца ихъ, и лоуци ихъ съкроушать сѧ. лоучє ѥсть правьдьникоу мало паче богатьства грѣшьныихъ многа. ꙗко мышьца грѣшьныихъ съкроушать сѧ, оутвержддаѥть же правьдьныѧ Господь. ꙗко сѣ грѣшьници погыбноуть, правьдьныи же милоуѥть и даѥть. ꙗко благословѧщии ѥго наслѣдять землю, кленоущии же ѥго потрѣбять сѧ. отъ Господа стопы члов҃ѣкоу исправѧть сѧ. ѥгда сѧ падеть, не разбиѥть сѧ, ꙗко Господь подъѥмлеть роукоу ѥго. оунъ бѣхъ, и състарѣхъ сѧ, и не видѣхъ правьдьника оставлена, ни сѣмени ѥго просѧща хлѣба. вьсь дьнь милоуѥть и въ заимъ даѥть правьдьныи, и племѧ ѥго благословлено боудеть. оуклони сѧ отъ зъла, сътвори добро, възыщи мира и пожени, и живи въ вѣкы вѣка. вънегда стати члов҃ѣкомъ, оубо живы пожерли ны бѣша; вънегда прогнѣвати сѧ ꙗрости ѥго на ны, оубо вода бы ны потопила. помилоуй мѧ, Боже, ꙗко попра мѧ члов҃ѣкъ, вьсь дьнь борѧ сѧ съгоужи ми. попраша мѧ врази мои, ꙗко мнози борющии сѧ съ мъною съ въыше. възвеселить сѧ правьдьникъ, ѥгда видить мьсть; роуцѣ свои оумыѥть въ крови грѣшьника. и речеть оубо члов҃ѣкъ: ащє ѥсть плодъ правьдьника, и ѥсть оубо Богъ соудѧи земли. изьми мѧ отъ врагъ моихъ, Боже, и отъ въстающихъ на мѧ отими мѧ. избави мѧ отъ творящихъ безакониѥ, и отъ моужь крови съпаси мѧ. ꙗко сѣ оуловиша доушю мою. ꙗко гнѣвъ въ ꙗрости ѥго и животъ въ воли ѥго; вечеръ въдворить сѧ плачь, а за оутра радость. ꙗко лоучьши милость твоѧ паче живота моѥго, оустьнѣ мои похвалита ты. тако благословлю ты въ животѣ моѥмь, и о имени твоѥмь въздѣю роуцѣ мои. покры мѧ отъ съньма лоукаваго и отъ множьства дѣлающихъ неправьдоу. възвеселитѣ сѧ, вьси правьдьнии сердьцемь. благословлю Господа на вьсѧко врѣмѧ, въ иноу хвала ѥго, и прочаѧ. ꙗкоже Василиѥ оучаше, събравъ тоу оуноша, доуша чистѣ, нескверньны, тѣлесы хоудѣ, кротъкоу бесѣдоу и въ мѣроу слово Господьне: ѣди и питию безъ плища велика бъıти, при ста-

рыхъ молчати, прѣмоудрыхъ слоушати, старѣйшимъ покарыти сѧ, съ тѣчѣнѣыми и мѣньшими любъвь имѣти, безъ лоукы бесѣдоующе, а много разоумѣти, не свѣрѣповати словомь, ни хоулити бесѣдою, не обило смѣшати сѧ, срамлѣти сѧ старѣйшихъ, къ женамъ нелѣпымъ не бесѣдовати, долоу очи имѣти, а доушю горѣ, прѣвѣгати, не стрѣкати оучитъ льгъкыхъ, власти ни въ коуюже имѣти и иже отъ высѣхъ чьсть. аще ли къто васъ можетъ инѣмъ оуслѣти, отъ Бога мьздꙋ да чаютъ, и вѣчѣнꙋхъ благъ насладитъ сѧ. о владꙋчице богородице, отими отъ оубогаго сердьца моего гордость и боꙋесть, да не възношю сѧ соуѥтою мира сего; въ поустошьнѣмь семь житии наоучи сѧ, вѣрьный чловѣче, бꙑти благочьстию дѣлатель, наоучи сѧ, по евангельскомоу словесѣ, очима оуправленїе, ꙗзꙑкоу оудержанїе, оумоу съмѣрѣнїе, тѣлоу порабощенїе, гнѣвоу погоублѣнїе, помꙑслъ чистъ имѣти, поноуждаи сѧ на добраꙗ дѣла, Господа ради; лишаемъ не мьсти, ненавидимъ аюбо гонимъ терпи, хоулимъ моли, оумертви грѣхъ, избавите обидимма, соудите сиротѣ, оправьдайте вьдовицю; придѣте, да сътижемъ сѧ, глаголетъ Господь; аще боудоутъ грѣси ваши ꙗко оброщени, ꙗко снѣгъ обѣлю ѧ, и прочее. въсиꙗетъ весна постьнаꙗ и цвѣтъ покаꙗнїѧ; очистимъ себе, братїе, отъ вьсѣкоѧ скверны плотьскꙑѧ и доушевьныѧ, и свѣтодавьцю въпиюще рьцѣмъ: слава тебѣ, чловѣколюбьче. по истинѣ, дѣти моѧ, разоумѣйте, ꙗко ти ѥсть чловѣколюбьць Богъ милостивъ и прѣмилостивъ. мꙑ чловѣци, грѣшьни соуще и съмертьни, то иже нꙑ зъло съткорити, то хощемъ и пожрѣти и кровь ѥго пролияти въ скорѣ: а Господь нашь, владѣꙗ и животомь и съмертию, съгрѣшенїѧ наша въше главꙑ нашеѧ терпитъ, и пакꙑ и до живота нашего, ꙗко отьць, чадо своѥ любꙑ и биꙑ, и пакꙑ привлачитъ ѧ къ себѣ: тако же и Господь нашь показалъ нꙑ ѥсть на врагꙑ побѣдоу, тремь дѣлꙑ добрꙑми избꙑти ѥго и побѣдити ѥго: покаꙗнїемь, слезами и милостꙑнею; да то въı, дѣти моѧ, не тꙗжька заповѣдь божиꙗ иже тѣми дѣлꙑ тремь избꙑти грѣховъ своихъ и цѣсарьствиꙗ не лишити сѧ. а Бога дѣлꙑ, не лѣните сѧ, молю въı сѧ, не забꙑвайте трехъ дѣлъ

тѣхъ: не во соуть тижька, ни єдиночьство, ни чернь-
чьство, ни гладъ, ако ини добри терпять, въ малыма
дѣломь оулоучити милость божию. чьто есть человѣкъ, я-
ко помьниши и? велий еси, Господи, и чюдьна дѣла твоа,
никакъже разоумъ человѣчьскъ не можеть исповѣдати чю-
десъ твоихъ. и паки рьцѣмъ: велий еси, Господи, и чю-
дьна дѣла твоа, и благословено и хвално имы твое въ
вѣкы по вьсей земли, єже къто не похвалить, ни прославь-
ить силы твоеа и твоихъ великыхъ чюдесъ и доброть, оу-
строєныхъ на семь свѣтѣ; како нево оустроєно, како ли
сольнце, како ли лоуна, како ли звѣзды и тьма и свѣтъ и
земля, на водахъ положена, Господи, твоима промъсломь;
звѣрие разьноличьнии и пътица и рыбы оукрашены тво-
има промъсломь, Господи. и семоу чюдоу дивоуємъ сѧ, ка-
ко отъ персти създа человѣка, како образи разьноличьни въ
человѣчьскыхъ лицихъ: аще и вьсь миръ съвъкоупить сѧ,
не вьси въ єдинъ образъ, нъ кыйже своима лица образомь,
по божии моудрости. и семоу сѧ подивоуємъ, како пъти-
ца небесьныа изъ ирыа идоуть, и первѣе въ наши роуцѣ,
и не ставять сѧ на єдиной земли, нъ и сильныа и хоу-
дыа идоуть по вьсѣмъ земльмъ, божиима повелѣниємь,
да наполнять сѧ лѣси и поля. вьсе же то далъ Богъ на оу-
годие человѣкомъ, на сънѣдь, на веселие. велика, Госпо-
ди, милость твоа на насъ, иже та оугодиа сътворилъ еси
человѣка дѣля грѣшьна. и ты же пътица небесьныа оумоу-
дрены тобою, Господи, єгда повелиши, то въспоють, и
человѣкы веселять тебе; єгда же не повелиши имъ, языкъ
же имѣюще онѣмѣють. а благословенъ еси, Господи, и
хвальнъ зѣло, вьсыка чюдеса и ты доброты сътворивъ и
съдѣлавъ: да иже не хвалять тебе, Господи, и не вѣроу-
ють вьсѣмь сердьцемь и вьсею доушею въ имя Отьца и
Сына и свѧтаго Доуха, да боудеть проклятъ. си словьца
прочитающе, дѣти моа, вожьствьнаа, похвалите Бога,
давъшаго намъ милость свою и се отъ ходаго моего без-
оумиа наказание. послоушайте мене, аще не вьсего приме-
те, то половиноу. аще въ Богъ оумилъчить сердьце, сле-
зы своа испоустите о грѣсѣхъ своихъ, рекоуще: ꙗкоже
блоудьницю и разбойника и мытаря помиловалъ еси, тако

и насъ грѣшьныхъ помилоуй. и въ церкъви то дѣйте и ложаще сѧ. не грѣшите ниединоуже нощь, аще можете, поклонити сѧ до земли; ѥ ли въ сѧ начьнеть не моци, а трижды; а того не забывайте, не лѣните сѧ, тѣмь бо нощьнымь поклономь и пѣниемь человѣкъ побѣждаеть дивола, и чьто въ дьнь съгрѣшить, тѣмь человѣкъ избываеть. аще и на кони ѣздяще не боудеть ни съ кымь ороудья, аще инѣхъ молитвъ не оумѣете молвити, а Господи помилоуй зовѣте беспрѣстани въ тайнѣ, та бо ѥсть молитва высѣхъ лѣпльши, нежели мыслити безлѣпицю. высего же паче оубогыхъ не забывайте, въ ѥлико могоуще по силѣ кормите, и придавайте сиротѣ, и вьдовицю оправьдите сами, а не въдавайте сильнымъ погоубити человѣка. ни права, ни крива не оубивайте, ни повелѣвайте оубити ѥго: аще боудеть повиньнъ съмерти, а доуша не погоублыйте никакоѥже хрестиянъ. рѣчь молвяще, и лихо и добро, не клѧнѣте сѧ Богомь, ни хрестите сѧ, нѣтоу бо ти ноужда никоѥваже; аще ли въ боудеть крестъ цѣловати къ братии или къ комоу, ѥ ли оуправивъше сердьце своѥ, на немьже можете оустоити, таже цѣлоуйте и цѣловавъше блюдѣте, да не, прѣстоупьни, погоубите доуша своѥго. епископи, попи и игоумени, съ любъвию възимайте отъ нихъ благословленьѥ, и не оустраняйте сѧ отъ нихъ, и по силѣ любите и набъдите, да приимете отъ нихъ молитвоу отъ Бога. паче высего гордости не имѣйте въ сердьци и въ оумѣ, нъ рьцѣмъ: съмертьни ѥсмъ, дьнесь живи, а за оутра въ гробѣ; сѣ высе, чьто нъ ѥси въдалъ, нѣ наше, нъ твоѥ, поручилъ нъ ѥси на мало дьний. и въ земли не храните, то нъ ѥсть великъ грѣхъ. старъша чьти ако отьца, а младъша ако братию. въ домоу своѥмь не лѣните сѧ, нъ высе видите; не зрите на тивоуна, ни на отрока, да не посмѣють сѧ приходящии къ вамъ домоу вашемоу, ни обѣдоу вашемоу. на войноу въшьдъше не лѣните сѧ, не зрите на воѥводъ; ни питию, ни ѣденью не лагодите, ни съпанию; и стража сами нарѧждевайте, и нощь, отъ высюдоу нарядивъше около воа, таже лязѣте, а рано въставѣте; а оружиа не сънимайте съ себе въ борзѣ, не разглядавъше лѣноцами, вънезапоу бо человѣкъ погыбаеть.

лѣжа блюди сѧ и пианьства и блоудa, въ томь бо доуша погыбаѥть и тѣло. коудa же ходѧще поутемь по своимъ землѧмъ, не дайте пакости дѣѧти отрокомъ, ни своимъ, ни чюждимъ, ни въ селѣхъ, ни въ житѣхъ, да не клѧти васъ начьноуть. коудa же поидете, идеже станете, напоите, накормите оуненна. коле же чьтѣте гость, отъ коудоуже къ вамъ придеть, или простъ, или добръ, или съѧтъ, аще не можете дaромь, брашьномь и питиемь: ти бо мимо ходѧще прославѧть чловѣка по вьсѣмъ землѧмъ любо добрымь любо зълымь. больнаго приѣктите, надъ мертвьцы идѣте, ико вьси мертвьни иесмы; и чловѣка не минѣте, нъ привѣщавъше добро слово иемоу дадите. жены своѧ любите, нъ не дайте имъ надъ собою власти. се же вы коньць вьсемоу; страхъ божий имѣйте вышe вьсего. аще забываѥте сего, а часто прочитайте: и мънѣ боудеть безъ срама, и вамъ боудеть добро. иегоже оумѣюще, того не забывайте добраго, а иегоже не оумѣюще, а томоу сѧ оучите, ижеже отьць мой, дома сѣдѧ, изоумѣвше пять изъыкъ, въ томь бо чьсть иесть отъ инѣхъ земль. лѣность бо вьсемоу мати: иже оумѣѥть, то забоудеть, а иегоже не оумѣѥть, а томоу сѧ не оучить. добрѣ же творѧще не можѣте сѧ лѣнити ни на чьтоже доброе, первое къ церкъви: да не застанеть васъ солньце на постели. тако бо отьць мой дѣѧшеть блаженыи и вьси добрии моужи съвершении. заоутренюю отъдаваше Богоу хвалоу и по томь солнцю въсходѧщю оузрѣвъше солньце, прославити Бога, съ радостию рече: просвѣти очи мои, Христе Боже, иже далъ ми иеси свѣтъ твой красныи, и ище, Господи, приложи ми лѣто къ лѣтоу; да прокъ, грѣховъ своихъ покаавъ сѧ и оправьдивъ животь, тако похвалю Бога. и сѣдѧше доумати съ дроужиною или люди оправлѥвати или на ловъ ѣхати или повьздити или лѣщи съпати: съпанние иесть отъ Бога присоуждено полоу дьне, о тъ чинъ бо почиваѥть и звѣрь и пътица и чловѣци. а се вы повѣдаю, дѣти моа, троудъ свой, иже сѧ иесмь троуждалъ, поути дѣѧ и ловы три на десяте лѣта: первое къ Ростокоу идохъ, сквозѣ Бытичь, посла мя отьць, а самъ иде Коурьскоу; и пакы въторое къ Смольньскоу съ Ставькомь Скордятичемь, тъ пакы отиде къ

Берестию съ Изяславомь, а мене посла Смольньскоу; та и-Смольньска идохъ Владимѣрю; тоужде зимы тай посласта Берестию брата на главьныа, иде быхоу пожьгли, тай тоу блюдохъ градъ тѣхъ; та идохъ Переяславлю отьцю; а по великѣ дьни изъ Переяславля та Владимѣрю, на Соуткоу мира творитъ съ Лѣхы; отъ тоуда паки на лѣто Владимѣрю опять; та посла мя Свѣтославъ въ Лѣхы: ходивъ за Глоговы до чешьскаго лѣса ходихъ въ земли ихъ четыри мѣсяца. въ тождѣ лѣто и дѣты сѣ роди старѣйшеѥ новоградьскоѥ. та отъ тоуда Тоуровоу; а на весноу та Переяславлю; таже Тоуровоу. и Свѣтославъ оумре. и изъ паки Смольньскоу; а и-Смольньска тойжде зимѣ та къ Новоу Градоу; на весноу Глѣбови въ помоіе; а на лѣто съ отьцемь въ Полотьскъ; а на дроугоую зимоу съ Свѣтополкомь подъ Полотьскъ; ожьгоша Полотьскъ; онъ иде Новоу Градоу, а мы съ Половьци на Одрьскъ, воюя; та Чернигоноу; и паки и-Смольньска къ отьцю придохъ Чернигоноу. и Ольгъ приде, изъ Владимѣры выведенъ, и възвахъ и къ себѣ на обѣдъ съ отьцемь въ Черниговѣ, на Красьнѣмь Дворѣ, и вѣдахъ отьцю три сѣта гривьнъ злата. и паки и-Смольньска же пришьдъ проидохъ сквозѣ половьчьскыи воі, биі сѧ, до Переяславля, и отьца налѣзохъ съ полкоу пришьдъша; тай паки ходихомъ, томьжде лѣтѣ, съ отьцемь и съ Изяславомь бився сѧ Чернигоноу съ Борисомь, и побѣдихомъ Бориса и Ольга; и паки идохомъ Переяславлю, и стахомъ въ оброѣ. и Вьсеславъ Смольньскъ ожьже, и азъ въсѣдъ съ Черниговьци о двою коню не застахомъ въ Смольньстѣ, тѣмьжде поутемь по Вьсеславѣ пожегъ землю и повоювавъ до Лоукамля и до Логожьска, та на Дрючьскъ воюя, та Чернигоноу. а на тоу зимоу повоюваша Половьци Стародоубъ весь, и азъ шьдъ съ Черниговьци и съ Половьци, на Деснѣ изимахомъ князя Ясадоука и Саоука, и дроужинноу ихъ избиша; и на заоутріе за Новомь Градомь разгнахомъ сильны воі Белкатгина, а сѣ мьчи и плѣнъ весь отъимохомъ. а въ Вытичѣ ходихомъ по двѣ зимѣ на Ходотоу и на сына его; и къ Корьдноу ходихъ первоую зимоу; и паки по Изяславичихъ за Микоулинъ, и не постигохомъ ихъ; и на тоу ве-

сноу къ Ѩрополкоу съвъкоуплитъ сѧ на Бродъı; томьжде лѣтѣ гонихомъ по Половьцихъ за Хоролъ, иже Горошинъ възѧша; и на тоу ѥсень идохомъ съ чернигоувьци и съ Половьци, съ Читѣѥвици, къ Мѣньскоу: изъıхахомъ градъ, и не оставихомъ оу него ни челѧдина, ни скотинъı; на тоу зимоу идохомъ къ Ѩрополкоу съвъкоуплити сѧ на Бродъı, и любъвь великоу сътворихомъ; и на весноу посади мѧ отьць въ Переѧславли прѣдъ братиѥю, и ходихомъ за Соупой; и идоуща къ Прилоукоу градоу срѣтоша нъı въ незапоу половьчьстии кнѧзи, осмь тъıсоуць, и хотѣхомъ съ ними ради бити сѧ, нъ оружиѥ бѣхомъ оуслали на прѣдъ на повозѣхъ, и вънидохомъ въ градъ; толико Семѧцю ѧша ѥдиного жива ти смердъ нѣколико, а наши онѣхъ коле избиша и изимаша, и не смѣша ни коня пошти въ роуцѣ, и бѣжаша на Соулоу тои ночи; и за оутра, на Госпождинъ дьнь, идохомъ къ Бѣлѣ Вѣжи, и Богъ нъı поможе и свѧтаѧ богородица: избиша девѧть сътъ Половьць и два кнѧзы ѧша, Багоубарсова брата, Ѩсѣня и Сакзы, а два моужа толико оутекоста; и по томь на Свѧтославль гонихомъ по Половьцихъ и по томь на Торчьскъıи градъ и по томь на Гюргевъ по Половьцихъ; и пакъı на тойжде странѣ оу Красьна Половьца побѣдихомъ; и по томь съ Растиславомь же оу Варина вѣжа възъıхомъ; по томь ходивъ Владимѣрю пакъı Ѩрополка посадихъ, и Ѩрополкъ оумре; и пакъı по отьни съмерти и по Свѧтополцѣ на Соулѣ бивъше сѧ съ Половьци до вечера, бъıхомъ оу Халѣпа, и по томь миръ сътворихомъ съ Тоугорканомь и съ инѣми кнѧзи половьчьскъıми; и оу Глѣбовъı чади пошхомъ дроужиноу свою вьсю, и по томь Олегъ на мѧ приде съ половьчьскою землею къ Черниговоу, и виша сѧ дроужина моѧ съ нимь осмь дьнии о малоу гроблю, не въдадоуще имъ въ острогъ. съжаливъ сѧ хрестиѧнъıхъ доушь и селъ горѧщихъ и монастъıрь, рѣхъ не хвалити сѧ поганъıмъ, и въдахъ братоу отьца ѥго мѣсто, а самъ идохъ на отьца своѥго мѣсто, Переѧславлю. и изидохомъ на свѧтаго Бориса дьнь изъ Чернигова, и ѣхахомъ сквозѣ полкъı половьчьскъıѧ, не въ сѣто дроужинъı и съ дѣтьми и съ женами, и облизахоуть сѧ на насъ акъı волци стоуще и отъ прѣвоза и съ

горъ, Богъ и святый Борисъ не да имъ мене въ користь, неврѣждени дондохомъ Переяславлю, и сѣдѣвъ въ Переяславли три лѣта и три зимы и съ дроужиною своею, многы бѣды приахомъ отъ рати и отъ глада; и идохомъ на вои ихъ за Римовъ, и Богъ нъı поможе, и избиша ı, а дроугыıа поимаша; и пакы Итлареву чадь избиша, и вѣжа ихъ възяхомъ, шьдъше за Голтавомь; и Стародоубоу идохомъ на Ольга, за не сн быше приложилъ къ Половьцемъ; и на Боугъ идохомъ, и съ Святополкомь на Бонъка за Рось; и Смольньскоу идохомъ, съ Давыдомь съмирившеше сн; пакы идохомъ дроугоıе съ Вороница; тъгда же и Торци придоша къ мънѣ, изъ Половець Читѣневици, и идохомъ противоу имъ на Соулоу; и по томь пакы идохомъ къ Ростовоу на зимоу, и по три зимы ходихомъ Смольньскоу. и се нынѣ идоу Ростовоу. и пакы съ Святополкомь гонихомъ по Бонъцѣ, но ли оли оубиша, и не постигохомъ ихъ; и по томь по Бонъцѣ же гонихомъ за Рось, и не постигохомъ ıего; и на зимоу Смольньскоу идохъ, и Смольньска по целицѣ дьни вънидохъ. и Гюргева мати оумре. Переяславлю пришьдъ на лѣто събрахъ братию. и Бонъкъ приде съ вьсѣми Половьци къ Късцятину, идохомъ за ны изъ Переяславля за Соулоу, и Богъ нъı поможе, и полкы ихъ побѣдихомъ, и князи изимахомъ лѣпшııа, и по Рождьствѣ сътворихомъ миръ съ Яепою, и поимъ оу него дъщерь идохомъ Смольньскоу; и по томь идохъ Ростовоу. пришьдъ изъ Ростова пакы идохъ на Половьца на Оуроубоу съ Святополкомь, и Богъ нъı поможе; и по томь пакы на Бонъка къ Лоубьноу, и Богъ нъı поможе; и по томь ходихомъ въ войноу съ Святополкомь; и потомь пакы на Донъ идохомъ съ Святополкомь и съ Давыдомь, и Богъ нъı поможе; и къ Въреви бьхоу пришьли Яепа и Бонъкъ, и хотѣша възяти ı: и къ Ромноу идохъ съ Ольгомь и съ дѣтьми на ны, и они оцютивъше бѣжаша; и по томь къ Мѣньскоу ходихомъ на Глѣба, ıеже нъı быше люди запалъ, и Богъ нъı поможе, и сътворихомъ свое мъıшленое; и по томь ходихомъ къ Владимѣрю на Ярославьца, не терпяще зълобъ ıего; а изъ Чернигова до Кııева нестижь издихъ къ отьцю, дьнемь ıесмь прѣ-

ѣздилъ до вечерьня. а вьсѣхъ поутий осмь десятъ и три великыхъ, а прока не испомьню малыихъ. и миров҃ъ иесмь сътворилъ съ половѣчьскыми кнѧзи безъ единого два десятн, и при отьци и кромѣ отьца, а дань скота много и многы порты свои. и поустилъ иесмь половѣчьскыхъ кнѧзь лѣпьшихъ изъ оковъ толико: Шарокана два брата, Багоубарсовы три, Овчины братиа .д., а вьсѣхъ лѣпьшихъ кнѧзий инѣхъ сѧто; а самы кнѧзы Богъ живы въ роуцѣ дава: Коксоусь съ сыномь, Якланъ, Боурчевиць, Таревьскый кнѧзь Изгоулоуй, и инѣхъ кметий младыхъ .н., то тѣхъ живы ведохъ, исѣкохъ и въметахъ въ тоу рѣчькоу въ Славлий; по чрѣдамъ избиено ие съ .с. въ то врѣмя лѣпьшихъ. а се троуждахъ сь ловы дѣти, по неже сѣдохъ въ Черниговѣ, а изъ Чернигова вышьдъ и до..... лѣта по сѧтоу оуганевалъ и имъ даромь вьсею силою кромѣ иного лова, кромѣ Тоурова, иже съ отьцемь ловилъ иесмь вьсякъ звѣрь. а се въ Черниговѣ дѣлъ иесмь: конь дикыхъ своима роукама съвьзалъ иесмь въ поутяхъ .л. и .к. живыхъ коня, а кромѣ того же по Роси ѣздя ималъ иесмь своима роукама тыи же коны дикыи. тоура ми два метала на розѣхъ и съ коиемь, елень ми единъ болъ, а два лоси, единъ ногама тѣпътлалъ, а дроугый рогома болъ, вепрь ми на бедрѣ мечь отъималъ, медвѣдь ми оу колѣна подъклада оукоусилъ, лютый звѣрь скочилъ къ мънѣ на бедры, и конь съ мъною поверже; и Богъ неврѣждена ми съблюде. и съ коны много падахъ, главоу си разбихъ дважды, и роуцѣ и нозѣ свои врѣдихъ въ оуности своей, не блюдъ живота своего, ни чяда главы своея. иже было творити отроюу моемоу, то самъ иесмь сътворилъ, дѣла на войнѣ и на ловѣхъ, ноць и дьнь, на зною и на зимѣ не дая себѣ оупокоя. на посадьникы не зря, ни на бирича самъ творилъ, чьто было на докѣ, вьсь нарядъ и въ домоу своемь та и творилъ иесмь. и въ ловьчихъ ловьчий нарядъ самъ иесмь держалъ и въ конюсѣхъ и о соколѣхъ и о шестрѣбехъ. таже и худаго смерда и оубогыя вьдовицы не далъ иесмь сильнымъ обидѣти, и церкъвьнаго наряда и слоужьбы самъ иесмь призирадъ. да не зазрите ми, дѣти моя, ни инъ къто, прочьтъ, не хвалю бо сѧ, ни дерзости своея, нъ

хвалю Бога, и прославляю милость его, иже ми грѣшьнаго и худаго селико лѣтъ съблюде отъ тѣхъ час съмертьныхъ, и нелѣпиа ми былъ сътворилъ, худаго, и на высѣ дѣлѣ человѣчьскаа потрѣбьна. да сию граматицю прочитающе потъснѣте си на высѣ дѣла добраа, славяще Бога съ святыми его. съмерти бо си, дѣти, не конще, ни рати, ни звѣри, нъ моужьское дѣло творите, како въ Богъ подасть. иже бо изъ отъ рати и отъ звѣри и отъ водъ, и отъ коня съпадаи си, то никътоже васъ не можеть врѣдити си и оубити, по неже не боудеть отъ Бога повелѣно; а иже отъ Бога боудеть съмерть, то ни отьць, ни мати, ни братиа не могоуть отъяти. нъ аще добро есть блюсти, божие блюдение лѣпше есть человѣчьскаго.

О многострастьныи и печалныи азъ, много бореши си сердьцемь, и одолѣваеши, доуше, сердьцю моемоу, за не нетлѣньнѣ соущи помышляю, како стати прѣдъ страшнымь соудиею, каанию и съмирениа не приимъшемъ междоу сокою. иже бо молвить: Бога люблю, а брата своего не люблю, лъжь есть. и паки: аще не отъпоустите прѣгрѣшений братоу, ни вамъ отъпоустить отьць ваш небесьныи. пророкъ глаголеть: не ревьноуи лоукавьноующимъ, ни завиди творящимъ безаконние. чьто есть добро и красьно, нъ братиа въ коупѣ. нъ се дияволе наоученние: то бо былъ рати при оумьныхъ дѣдѣхъ нашихъ, при добрыхъ и блаженыхъ отьцихъ нашихъ; дияволь бо не хощеть добра родоу человѣчьскомоу, съваждеваеть нъ. да се ти написахъ, за не приноуди ми сынъ твои, иегоже иеси хрестилъ, иже то сѣдить ванзь тебе, прислалъ къ мънѣ моужь свои и граматоу, рекъ: ладимъ си и съмиримъ си, а братьцю моемоу соудъ пришьлъ, а къ немоу не боудѣвѣ мьстьника, нъ възложивѣ на Бога, и станоуть си прѣдъ Богомь; а роуськы земли не погоубимъ. и азъ видѣхъ съмѣрение сына своего, съжалихъ си, и Бога оустрашихъ си, и рекохъ: онъ въ оуности своей и въ безоумии сице съмѣряеть си, на Бога оукладаеть: азъ человѣкъ грѣшьнъ иесмь паче высѣхъ человѣкъ. послоушахъ сына своего, написахъ ти граматоу: аще ю приимеши съ добромь ли съ пороуганиемь, свое же оузрю на твоемь писании. сими бо словесы

варихъ ти прѣди, егоже почаихъ отъ тебе, съмѣренiемьи покаанiемь, хотя отъ Бога ветъхыихъ своихъ грѣховъ оставленiя. Господь бо нашь не человѣкъ есть, нъ Богъ вьсей вьселенѣй, иже въ мгновенiи ока вьси сътворить, иже хощеть, тъ самъ прѣтерпѣ хуленiе и оплеванiе и оудареннiе, и на съмерть вьда сѧ, животомь владѣкы и съмертiю, а мы чьто есмы? человѣцы грѣшьни, лисi, дьнь живи, а оутро мертви, дьньсь въ славѣ и въ чьсти, а за оутра въ гробѣ и безъ памяти, нiи съвранiе наше раздѣлить. Зри, брате, отьца нашю: чьто възяста, нли чимь мма порти? не тъкмо, иже иста сътворила доуши своей? нъ да сими словесы, послављше бише прѣди, брате, къ мънѣ варити мене; егда же оубиша дѣты мое и твое прѣдъ тобою, бише тебѣ, оузрѣвъше кровь его и тѣло оувиноувъше, ако цвѣтъ новъ процвьтъше, ако агньць заколенъ, рещи бише, стоще надъ нимь, вънiкноуще въ помъслы доуши своей: оувы мънѣ, чьто сътворихъ, и пожьдавъ его безоумiя, свѣта сего мъчьтьного кривости ради налѣзохъ грѣхъ сеѣ, отьцю и матери слезы; и рещи бише давъидьскы: ако беззаконiе мое азъ знаю, и грѣхъ мой прѣдъ мъною есть въ иноу. не крове дѣла пролитiя помазаникъ божiй Давъидъ, нъ прѣлюбодѣйнiе сътворивъ посыпа главоу свою, и плака сѧ горько въ тъ часъ, и отъда емоу съгрѣшенiя его Богъ. и къ Богоу бише покаати сѧ, и къ мънѣ бише грамотоу оутѣшьноую и снъхоу мою послати къ мънѣ, за не нѣсть въ ней ни зъла ни добра, да бъıхъ обимъ ю оплакалъ моужа ея и онъı свлтавъı ею, въ пѣсний мѣсто: не видѣхъ бо ея первъıя радости, ни вѣнъчанiя ею, за грѣхъı свои. а Бога дѣлы поусты ю къ мънѣ въ ворзѣ съ первъıмь словомь, да не съ нею коньчавъ слезъı посаждю на мѣстѣ, и сядять акъı горлица на соусѣ дрѣвѣ желѣющи, и азъ оутѣшю сѧ о Бозѣ; тѣмь бо поутемь шьли дѣди и отьци наши: соудъ отъ Бога емоу пришьлъ, а не отъ тебе. аще бъı тъгда свою волю сътворилъ, и Моуромъ налѣзалъ, а Ростова бъı не заималъ, а послалъ къ мънѣ, отъ сюда сѧ бъıхомъ оуладили; нъ самъ разоумѣй, мънѣ ли бъı послати къ тебѣ достойно, чи ли тебѣ къмънѣ? да иже иси велѣлъ дѣтьти: сли сѧ къ отьцю, десятию ѣ иесмь послалъ.

дивно ли, иже моужь оумерлъ въ полкоу ти? лѣпльше соуть измерли и роди наши. да нѣ въискывати было чюждего, ни мене въ срамъ, ни въ печаль въвести. наоучиша бо и пароѣьци, да въиша себѣ налѣзли, нъ ономоу налѣзоша зъло. да иже начьнеши каяти сѧ Богоу, и мънѣ докро сердьце сътворити, пославъ сълъ свой или попъ, и граматоу напиши съ правьдою, тай власть възьмеши съ докромь, и наю сердьце обратиши къ себѣ, и лѣпльше боудемъ ико и прѣжде; нѣсмь ти вражьенъ, ни мьстьникъ. не хотѣхъ во крови твоеи видѣти оу Стародоуба: нъ не дай ми Богъ крови отъ роукоу твоею видѣти, ни отъ повелѣния своего никоторагоже брата. аще ли лъжю, а Богъ мы вѣдаеть и крестъ честьный; и ли то боудоу грѣхъ сътворилъ, иже на ты шьдъ къ Чернигоноу, погаиыхъ дѣлъ, ли того сѧ каю. да то изыкомь братии пожаловахъ, и паки и повѣдахъ, за не чловѣкъ иесмь. аще ти добро, да съ тѣмь; или ти лихо, да то ти сѣдить сынъ твой хрестьный съ малымь братомь своимь, хлѣбъ падоуща дѣдынь, а ты сѣдиши въ своемь. а о сѣ сѧ рядн. и ли хощеши тою оубити, то ти иеста. по иеже не хощю и лиха, нъ добра хощю братии и роусьстѣй земли. а иегоже ты хощеши насилиемь, тако вѣ дашла оу Стародоуба, мила сѧ дѣюща по тебѣ, отьчиноу твою. али Богъ послоухъ томоу, съ братомь твоимь рядила сѧ иесвѣ, а не поможеть рядити сѧ безъ тебе. и не сътворила иесвѣ лиха ничьтоже, нъ рекла иесвѣ: сли къ братоу, доньдеже оуладимъ сѧ. иже ли къто власъ не хощеть добра, ни мира хрестиаиомъ, а не боуди имоу отъ Бога мира оузрѣти на ономе свѣтѣ доушн его. не по нооуждн ти молвлю, ни вѣда ми которая, по Бозѣ, самъ оуслъшишн; нъ доуша ми свои лоучьши всего свѣта сего; на стрлшьнѣй при бе-соуперьникъ обличаю сѧ, и прочее.

Прѣмоудрости наставьниче и съмъслоу давьче, несъмъсльнъмъ казателю и ницимъ застоупьниче, оутверди къ разоумѣ мое сердьце, Владыко, ты даждь ми слово отьче, се бо оустьнама моима не възбрани въпити ти: милостивь, помилоуй падъшаго. оупованиѥ мое Богъ, прибѣжище мое Христосъ, покровъ мой свѧтый Доухъ; надежде и по-

кровѣ мой, не прѣзри мене, благаѧ, тебе бо имоуще помощьницю въ печали и въ болѣзни и въ зѣлыхъ вьсѣхъ, и тебе славлю, прѣпѣтаѧ. и разоумѣйте и видите, ѩко азъ ѥсмь Богъ, испытаѩй сердьца и съвѣдъı мъıсли, обличаѩй дѣла, опалııй грѣхъı, соудııй сиротѣ и оубогоу и нищю. вънѣклони сѧ, доуше моѧ, и дѣла своѧ помъıсли, ѩже съдѣла, прѣдъ очи свои принеси ѧ, и капла непоусти слезъ своихъ, и повѣждь ѩвѣ дѣланиѧ и вьсѧ мъıсли Христоу, и очисти сѧ. Андрѣю чьстьнъıй, отъче треблаженъıй, пастоуше критьскъıй, не прѣстай моля сѧ за нъı чьтоущаѧ тѧ, да избоудемъ вьси гнѣва и печали и тлѣ и грѣха и бѣдъ же, чьтоуще памѧть твою вѣрьно. градъ свой съхрани, дѣвице, мати чистаѧ, иже о тебѣ вѣрьно цѣсарьствоующе, да тобою крѣпимъ сѧ, и тебѣ сѧ надѣемъ, побѣждаемъ вьсѧ брани, испромѣтаемъ противьнъıѧ, и творимъ послоушание. о прѣпѣтаѧ мати, рождьшаѧ вьсѣхъ свѧтъıхъ прѣсвѧтаго Слова, приимъши нъıнѣшьнее приношение, отъ вьсѣкоѧ напасти застоупи и гнѣвоущаѧ моукъı къ тебѣ въпиющихъ; молимъ ти сѧ, раби твои, и прѣклонѧемъ сѧ колѣнѣ сердьца нашего; приклони оухо твоѥ, чистаѧ, и съпаси нъı въ скорбехъ погроужающаѧ сѧ присно, и съблюди отъ вьсѣкого плѣнениѧ вражиѧ твой градъ, богородице. пощади, Боже, наслѣдиѧ твоѥго, прѣгрѣшениѧ наша вьсѧ прѣзри, нъıнѣ насъ имѣѧ молящихъ тѧ, на земли рождьшюю тѧ безъ сѣмене, земьноую милость, изволивъ облѣщи сѧ, Христе, въ члов҃чьство; пощади мѧ, съпасе, рождь сѧ и съхрань рождьшюю тѧ нетлѣньноу по рождьствѣ, ѥгда сѣдеши соудити дѣла моѧ, ѩко безгрѣшьнъ и милостивъ, ѩко Богъ и члов҃колюбьць. дѣво прѣчистаѧ, неискоусьна бракоу, богообрадованаѧ, вѣрьнъıмъ направление, съпаси мѧ погыбъшаго, къ Съноу ти въпиюща. помилоуй мѧ, Господи, помилоуй; ѥгда хощеши соудити, не осоуди мѧ въ огнь, ни обличи мене ѩростию сѧ; молитъ тѧ дѣва чистаѧ, рождьшаѧ тѧ, Христе, и множьство ангелъ и моученикъ съборъ. о Христѣ Іисоусѣ Господи нашемь, ѥмоуже подобаѥтъ чьсть и слава, Отьцю и Съноу и Свѧтомоу Доухоу, вьсегда и нъıнѣ и присно вѣкъ.

LXXXI. Се же хощю съказати, ѩже слъıшахъ прѣжде

сихъ четырь лѣтъ, иже сказа ми Гоурята Роговиць новоградьць, глаголы сице: яко послахъ отрокъ мой въ Печероу, люди, иже соуть дань дающе Новоу Градоу. и пришьдъшю отрокоу моемоу къ нимъ, отъ тоудоу иде въ Югроу, Югра же есть языкъ нѣмъ, и сѣдить съ Самоѣдию на полоуночьныихъ странахъ. Югра же рекоша отрокоу моемоу: дивьно мы находихомъ чюдо, егоже нѣсмы слышали прѣжде сихъ лѣтъ, се же нынѣ третиюе лѣто почаша быти. соуть горы зандоуцьа въ лоукоу моря, имъже высота яко до небесе, и въ горахъ тѣхъ кличь великъ и говоръ, и сѣкоуть городу, хотяще высѣци ся; и въ горѣ той просѣчено окъньце мало, и тоудѣ молвять, и есть не разоумѣти языкоу ихъ, нъ кажоуть на желѣзо, и помавають роукою, просяще желѣза; и аще къто даста имъ ножь ли ли сѣкыроу, они дають скорою противоу. есть же поуть до горъ тѣхъ непроходимъ пропастьми, снѣгома и лѣсома, тѣмьже не доходимъ ихъ вьсегда; соуть же и подале на полоуночьи. мънѣ же рекъшю къ Гоурятѣ: си соуть людие заклепении Александромь, македоньскыимь цѣсаремь, якоже сказають о нихъ Меѳодий патарийскый: Александръ, цѣсарь македоньскый, възиде на въсточьныя страны до моря, наричемоюе Солнъчьное мѣсто, и видѣ тоу человѣкы нечисты отъ племене Афетова, ихъже нечистоту видѣхъ: ядяхоу скверноу вьсякоу, комары и моухы, котъкы, змиа, и мертвьць не погрѣбаахоу, нъ ядяхоу и женьскыя изврагы и скоты вьсѣ нечистыя. то видѣвъ Александръ оубоя ся, вѣда како оумножать ся и осквернять землю, и загна ихъ на полоуночьныя страны въ горы высокыя. и Богоу повелѣвъшю състоупиша ся о нихъ горы полоуночьныя, тъкмо не състоупиша ся о нихъ горы на два на десята лакъти. и тоу сътвориша ся врата мѣдяна, и помазаша ся асоунхитомь; и аще хотять възыти, не възмогоуть, ни огнемь могоуть ижещи, вещь бо асоунхитова сица есть: ни огнь можеть въжещи его, ни желѣзо его приметь. въ послѣдьныя же дьни по сихъ изидоуть осмь колѣнъ отъ поустыня етриньскыя, изидоуть и си скверньнии языци, иже соуть въ горахъ полоуночьныихъ, по повелѣнию божию.

LXXXII. Нъ мы на прѣдьныя възвратимъ ся, якоже

вихомъ прѣжде глаголали. Ольгови обѣщавъшю ся ити къ братоу своемоу Давыдови Смольньскоу и притн съ братомь, своимь Кыевоу и обрыдъ положити, не въсхотѣ сего Ольгъ сътворити, нъ пришьдъ Смольньскоу и поимъ вои поиде къ Моуромоу, въ Моуромѣ тъгда соущю Изяславоу Владимѣрицю. бъисть же вѣсть Изяславоу, яко Ольгъ идеть къ Моуромоу. посла Изяславъ по вои Соуздалю и Ростовоу и по вѣлозерьца, и събра вои многы. и посла Ольгъ съла свои къ Изяславоу, глаголы: иди въ власть отьца своего Ростовоу, а то естъ власть отьца моего; да хощю тоу сѣды порядъ сътворити съ отьцемь твоимь, се бо мы въгналъ изъ града отьца моего; а ты ан ми сьде хѣба моего же не хощеши дати? и не послоушя Изяславъ словесъ сихъ, надѣя ся на множьство вой. Ольгъ же надѣя ся на правьдоу, яко правъ бѣ въ семь, поиде къ градоу съ вои; Изяславъ же исполчи ся прѣдъ градомь на поли. Ольгъ же поиде къ немоу полкомь, и състочпиша ся обои, и въисть брань люта. и оубиша Изяслава, сына Владимѣра, вноука Всеволажда, мѣсяца семтября въ .s. день, прочии же вои побѣгоша, овии чрѣзъ лѣсъ, дроузии въ градъ. Ольгъ же въниде въ градъ, и приша и граждане, Изяслава же възаматъше положиша въ монастыри святаго Спаса, и отъ тоудоу прѣнесоша и Новоу Градоу, и положиша оу святыи Софьи на лѣвѣи странѣ. Ольгъ же по приятии града изима ростовьца и вѣлозерьца и соуздальца и съкова, и оустреми ся на Соуздаль. и пришьдъ Соуздалю, соуздальци даша ся немоу. Ольгъ же омиривъ градъ овы изима, а дроугыи расточи, и имѣнии ихъ отъя. и иде Ростокоу, и ростовьци въдаша ся немоу. и прѣя всю землю моуромаскоу и ростовьскоу, и посажда посадникы по градомъ, и дани почя брати. и посла къ немоу Мьстиславъ съла свои изъ Нова Града, глаголи: иди изъ Соуздаля опять Моуромоу, а въ чюждей власти не сѣди; и азъ вошаю молитъ ся съ дроужиною своею къ отьцю своемоу, и съмирю ты съ нимь: аще и брата моего оубилъ еси, то естъ не диво, въ ратѣхъ бо и цѣсари и моужи погыбаютъ. Ольгъ же не въсхотѣ сего послоушати, нъ паче помышляше и Новъ Градъ прѣяти. и посла Ольгъ Ярослава, брата своего, въ стража, а самъ стояше на поли оу Ро-

стова. Мьстиславъ же съдоума съ новоградьци, и послаша Добрыню Рагоуиловица прѣдъ собою въ стража; Добрыня же первою изима даньникы. оувѣдавъ же Ярославъ се, яко изима даньникы (Ярославъ же стояше на Медвѣдици въ стражихъ), побѣже той ноши, и приѣже къ Ольгови, и повѣда емоу, яко идеть Мьстиславъ, и стражи изимани. и поиде къ Ростовоу, Мьстиславъ же приде на Болгоу, и повѣдаша емоу, яко Ольгъ въспитилъ сы есть къ Ростовоу, и Мьстиславъ поиде по немь. Ольгъ же приде къ Соуздалю, и слышавъ, яко идеть по немь Мьстиславъ, повелѣ зажещи Соуздаль градъ, тъкмо оста сы дворъ монастырьскый печерьскаго монастыря и церкы, иже тамо есть святаго Димитриа, иже бѣ далъ Ефремъ и съ селы. Ольгъ же побѣже къ Моуромоу, а Мьстиславъ приде Соуздалю, и сѣды тоу посылаше къ, Ольгови, мира проса, глаголя: азъ есмь маный тебе, съли сы къ отьцю моемоу, а дроужиноу, иже есн заялъ, врати; и азъ тебе въ всемь послоушаю. Ольгъ же посла къ немоу съ лестию хотя мира. Мьстиславъ же, имы лести вѣры, распоусти дроужиноу по селомъ. и наста Ѳеодорова недѣля поста, и приспѣ Ѳеодорова соубота. а Мьстиславоу сѣдящю на обѣдѣ, приде емоу вѣсть, яко Ольгъ на Клязмѣ, близь бо бѣ пришьлъ безъ вѣсти. Мьстиславъ бо емоу имъ вѣроу, не постави стражевъ. нъ Богъ вѣсть избавляти благочьстивѣыи свои отъ лести. Ольгъ же оустанови сы на Клязмѣ, мыня, яко Мьстиславъ побѣгнеть; къ Мьстиславоу же събраша сы дроужина въ тъ день, и въ дроугыи новоградьци и ростовьци и бѣлоозерьци. Мьстиславъ же ста прѣдъ градомь, исполчивъ дроужиноу. и не постоупи ни Ольгъ на Мьстислава, ни Мьстиславъ на Ольга. и стояста противоу себѣ .д. дьни. и приде Мьстиславоу вѣсть: яко послалъ ти отьць врата Вышеслава съ Половьци. и приде Вышеславъ въ четвергъ по Ѳеодоровѣ недѣли, въ постъ, и въ пятъкъ приде Ольгъ, исполчивъ сы, къ градоу, а Мьстиславъ поиде противоу емоу съ новоградьци и съ ростовьци. и въдасть Мьстиславъ стыгъ Владимѣрь половьчиноу именемь Коуноую, и въдавъ емоу пѣшьца постави и на правѣмь крилѣ. и заведъ Коуноуй пѣшьца напа стыгъ Владимѣрь. и оузрѣ

Ольгъ стыгъ Владимѣрь, и оубоꙗ сѧ, и оужасъ нападе на нѧ и на вои ѥго. и поидоша къ боеви противоу себѣ, Ольгъ противоу Мьстиславоу, а Ꙗрославъ поиде противоу Ѥдиславоу. Мьстиславъ же прѣшьдъ пожаръ съ новоградьци състоупиша сѧ на Коулачьцѣ. и къпть брань крѣпъка. и нача одолѣти Мьстиславъ. и видѣвъ Ольгъ, ꙗко поиде стыгъ Владимѣрь, нача заходити въ тылъ ѥго, и оубоꙗвъ сѧ побѣже Ольгъ, и одолѣ Мьстиславъ. Ольгъ же прибѣже къ Моуромоу, и затвори Ꙗрослава Моуромѣ, а самъ иде Рязаню. Мьстиславъ же приде Моуромоу, и сътвори миръ съ моуромьци, и поꙗ свои люди, ростовьца и соуздальца, и поиде къ Рязаню по Ользѣ. Ольгъ же ѩвѣже изъ Рязаня, а Мьстиславъ пришьдъ сътвори миръ съ Рязаньци, и поꙗ люди свои, ѩже вѣ заточилъ Ольгъ. и посла къ Ольгови, глаголѧ: не бѣгай никаможе, нъ пошли сѧ къ братоу своемоу съ молъбою, не лишаѥ ти роуськыѧ земля; и азъ пошлю къ отьцю молитъ сѧ о тебѣ. Ольгъ же обѣщѧ сѧ тако сътворити. Мьстиславъ же възвративъ сѧ ѩспть Соуздалю, отъ тоудоу приде Новоу Градоу къ свои градъ, молитвами прѣподобьнаго епископа Никѵты. се же бъсть исходящю лѣтоу ,ѯѯѳ. индикта .д. на полы.

LXXXIII. Въ лѣто ,ѯѯѳ. придоша Свѧтополкъ, Владимѣръ, Давъыдъ Игоревичь, Василько Ростиславичь и Давъыдъ Свѧтославичь и братъ ѥго Ольгъ, и сѣнишя сѧ Любьчи на оустроѥнии мира, и глаголаша къ себѣ, рекоуще: по чьто гоубимъ роуськоую землю, сами на сѧ котороу дѣюще? а Половьци землю нашю несоуть разьно, и ради соуть ѥже междоу нами рати: да нъıнѣ отъ селѣ имѣмъ сѧ по ѥдино сердьце, и блюдѣмъ роуськыѧ земля, и къждо да держитъ отьчиноу свою: Свѧтополкъ Кыѥвъ Изꙗславлю, Владимѣръ Ѣсевлаждю, Давъыдъ и Ольгъ и Ꙗрославъ Свѧтославлю, а имъже раздалъ Ѣсевладъ градъı, Давъıдоу Владимѣрь, Ростиславичема Перемъıшль Володареви, Тереповль Василькови. и на томь цѣловаша крестъ: да аще къто отъ селѣ на кого боудетъ, то на того боудемъ вьси и крестъ чьстьнъıй. и рекоша вьси: да боудетъ на нь крестъ чьстьнъıй и вьсѣ земля роуськаѧ. и цѣловавъше сѧ поидоша къ свои сн. и приде Свѧтополкъ

1097

съ Давыдомъ Кыевоу, и ради бѣша людие вьси, нъ тъкмо диволъ печалынъ вьше о любъви сей. и вълѣзе сотона въ сердьце нѣкоторымъ моужемъ, и почаша глаголати къ Давыдови Игоревицю, рекоуще сице: ико Владимѣръ съложилъ си есть съ Василькомь на Святополка и на ты. Давыдъ же, немъ вѣроу лъживымъ словесемъ, нача молвити на Василька, глаголя: къто есть оубилъ брата твоего Ярополка? а нынѣ мыслитъ на мя и на ты, и съложилъ си есть съ Владимѣромь: да промышлай о своей главѣ. Святополкъ же съмыте си оумомь, рекъ: ида се право боудеть или лъжа, не вѣдѣ. и рече Святополкъ къ Давыдови: да аще право глаголеши, Богъ ти боуди послоухъ; да аще ли завистию молвиши, Богъ боудеть за тѣмь. Святополкъ же съжали си по братѣ своемь, и о сѣмъ нача помышлати, ида се право боудеть. и ѣ вѣроу Давыдови, и прѣлъсти Давыдъ Святополка, и начаста доумати о Васильцѣ. а Василько сего не вѣдяше ни Владимѣръ. и нача Давыдъ глаголати: аще не имѣвъ Василька, то ни тебѣ княженья Кыевѣ ни мънѣ въ Владимѣри. и послоуша его Святополкъ. и приде Василько въ .д. нощьмьри, и прѣвезе си на Выдобычь, и иде поклонитъ си къ святомоу Михаилоу къ монастыри, и оужина тоу, а товары своя поставн на Роудьци. вечероу же бъвъшю приде въ товаръ свой. наоутрию же бъвъшю присла Святополкъ, рекъ: не ходи отъ именинъ монхъ. Василько же отъпрѣ си, рекъ: не могоу ждати, ида боудеть рать дома. и присла къ немоу Давыдъ: не ходи, брате, не ослоушай си брата старѣйшаго. и не въсхотѣ Василько послоушати. и рече Давыдъ Святополкоу: видиши ли, не помънитъ тебе ходы въ твоюю роукоу; аще ти отидеть въ свою власть, самъ оузриши, аще ти не заиметъ градъ твоихъ Тоурова и Пиньска и прочихъ градъ твоихъ. да помышеши мене: нъ призвавъ нынѣ и немъ и даждь мънѣ. и послоуша его Святополкъ, и посла по Василька, глаголя: да аще не хощеши ждати до именинъ монхъ, да приди нынѣ, и цѣлоуеши ма, и посѣдимъ вьси съ Давыдомь. Василько же овѣща си прити, не вѣдый льсти, юже коваше на нь Давыдъ. Василько же въсѣдъ на конь поеха, и оустрѣте и дѣтьскый его, и повѣда немоу, гла-

роли: не ходи, княже, хотять ти имти. и не послоуша его, помышляюще: како мы хотимъ имти? оногды цѣловали крестъ, рекоуще: аще кѣто на кого коудетъ, то на того коудетъ крестъ и мы вси. и помысливъ си прѣкрести си, реша: коли господьня да коудетъ. и приидоша въ малѣ дроужинѣ на княжь дворъ, и въилѣзе противоу его Свѣтополкъ, и вдоша въ истъбькоу, и приде Давыдъ, и сѣдоша. и нача глаголати Свѣтополкъ: остани си на свѣтѣкъ. и рече Василько: не могоу остати, брате, оуже есмь повелѣлъ товаромъ почти прѣди. Давыдъ же сѣдяше акы нѣмъ. и рече Свѣтополкъ: да заоутрокай, брате. и обѣщя си Василько заоутрокати. и рече Свѣтополкъ: посѣдита вы сѣде, а азъ лѣзоу и нарядю. и лѣзе къмъ, а Давыдъ съ Васильком сѣдоста. и нача Василько глаголати къ Давыдоки, и не бѣ въ Давыдѣ гласа ни послоушанья; бѣ бо оужасль си, мьсть имѣя въ сердьци. и посѣдѣвъ Давыдъ мало рече: къде есть братъ? они же рѣша емоу: стоить на сѣнехъ. и въставъ Давыдъ рече: азъ идоу по ня, а ты, брате, посѣди. и въставъ иде вънъ. и ико въстоупи Давыдъ, запроша Василька, въ пятый ноемьбри, и оковаша и въ двои оковы, и приставиша къ немоу стража на ночь. на оутрие же съзва Свѣтополкъ болиры и кыянъ, и повѣда имъ, иже бѣ емоу повѣдалъ Давыдъ: ико брата ти оубилъ, и на ты съвѣщалъ си съ Владимѣромь, и хощеть ты оубити и градъ твои взяти. и рѣша болире и людие: тебѣ, княже, достоить блюсти главы своея: да аще есть право молвилъ Давыдъ, да приметь Василько казнь: аще ли неправо глаголя Давыдъ, да приметь мьсть отъ Бога, и отъвѣщаеть прѣдъ Богомь. и оувѣдѣша игоумени, и начаша молити си о Васильцѣ Свѣтополкоу. и рече имъ Свѣтополкъ: кто Давыдъ. оувѣдѣвъ же се Давыдъ нача помышляти на ослѣпление: аще ли сего не сътвориши, а поустиши и, то ни тебѣ княжити ни мънѣ. Свѣтополкъ же хотяше поустити и, нъ Давыдъ не хотяше, блюдя си его. и на тоу ночь везоша и Бѣлоу Градоу, иже градъ малъ оу Кыева ико десять верстъ въ дале, и привезоша и на колѣхъ, окована соуща, и съсадиша и съ колъ, и ведоша и въ истъбькоу малоу. и сѣдящю емоу, оузрѣ Василько

торчина острыща ножь, и разоумѣ, ыко хотѣть и слѣпити, и възѣпи къ Богоу плачемь великомь и стенаниемь. и се вълѣзоша послании Свѣтополкомь и Давыдомь Сновидъ Изечевичь, конюхъ Свѣтополчь, и Дьмитръ, конюхъ Давыдовъ, и почаста простирати ковьръ, и простеръша ыста Василька, хотяща и повѣрѣти. и борышетъ сѧ съ нима крѣпъко, и не можаста ього повѣрѣти. и се вълѣзъше дроузии повергоша и, и съвязаша и, и съняхъше дъскоу съ пещи възложиша на перси ього. и сѣдоста оба полы Сновидъ Изечевичь и Дьмитръ, и не можаста ього оудержати. и пристоуписта ина два, и съняста дроугоую дъскоу съ пещи, и сѣдоста, и оудавиша и рамѧно, ыко переломъ троскотати. и пристоупи торчинъ, именемъ Берендий, овычюхъ Свѣтополчь, держа ножь и хоты оударити и въ око, и грѣши сѧ ока, и прѣкѣза ємоу лице, и ѥста рана та на Васильцѣ и нынѣ. и по семь оударн и въ око, и изъи зѣницю, и по семь въ дроугоѥ око, и изъи дроугоую зѣницю. и томь часѣ въсть ыко и мертвъ. и възѣмъше и на ковьрѣ възложиша на кола ыко мертва, и повезоша и Владимѣрю. и бысть везомоу ємоу, сташа съ нимь, прѣшьдъше мостъ здвиженьскыи, на торговици, и съвлѣкоша съ него срачькоу, кровавоу соущю, и въдаша попадии опрати, попадиа же оправъши възложи на нь, онѣмъ обѣдоующемъ. и плакати сѧ нача попадиа, ыко мертвоу соущю ономоу. и ощюти плачь, и рече: къде сѧ ѥсмь? они же рекоша ємоу: въ Здвиженни градѣ. и въпроси водъı, они же даша ємоу, и испи водъı, и въстоупи въ нь доуша, и оупомяноу сѧ, и поцюпа срачькъı, и рече: чемоу ѥсте съняли съ мене срачькоу? да въıхъ въ той срачьцѣ кровавѣ съмерть приялъ и сталъ прѣдъ Богомь. онѣмъ же обѣдаващемъ поидоша съ нимь въ скорѣ на колѣхъ, а по гроудьноу поути, бѣ бо тъгда мѣсяць гроудьнъ, рекъше ноябрь. и придоша съ нимь Владимѣрю въ шестыи дьнь, приде же и Давыдъ съ нимь, акъı нѣкакъ оуловъ оуловивъ. и посадиша и въ дворѣ Вакиневѣ, и приставиша три десѧти моужь стрѣщи ього и два отрока книжа, Оулана и Кольчю. Владимѣръ же слъıшавъ, ыко ѥстъ въсть Василько и ослѣпленъ, оужасе сѧ, и въсплакавъ рече: сего не бъıвало ѥсть въ роусь-

стѣй земли ни при дѣдѣхъ нашихъ ни при отьцихъ нашихъ, сякого зъла. и тоу двие посла къ Давъидоу и къ Ольгови Свѣтославицема, глаголя: поидѣта къ Градьцю, да поправимъ сего зъла, иже сѣ сътвори се въ роусьстѣй земли и въ насъ, въ братии, иже въверженъ въ ны ножь: да аще сего не оуправимъ, то больше зъло въстанеть въ насъ, и начьнеть братъ брата закалати, и погыбнеть земля роусьская, и врази наши, Половьци, пришьдъше възмоуть земаю роусьскоую. се слъшавъ Давъидъ и Ольгъ печальна бъста вельми, и плакаста сѣ, рекоуща: ако сего нѣ въло въ родѣ нашемь. и тоу двие събравъша вои придоста къ Владимѣроу. Владимѣроу же съ вои стоящю къ бороу, Владимѣръ и Давъидъ и Ольгъ послаша моужа своя, глаголюще, къ Свѣтополкоу: чато се зъло сътворилъ иеси въ роусьстѣй земли, и въверглъ иеси ножь въ ны? чемоу иеси ослѣпилъ братъ свой? аще ти бъ вина каа бъла на нь, обличилъ бъ и прѣдъ нами, и оупрѣвъ и сътворилъ немоу: а нынѣ шви вину его, иже немоу се сътворилъ иеси. и рече Свѣтополкъ: ако повѣда ми Давъидъ Игоревиць: ако Василько брата ти оубилъ, Ярополка, и тебе хощеть оубити и зяти власть твою, Тоуровъ и Пинескъ и Берестие и Погорину, и заходилъ ротѣ съ Владимѣромь, ако сѣсти Владимѣроу Кыевѣ, а Василькови Владимѣри: а неволи ми своея главы блюсти. и не изъ его ослѣпилъ, нъ Давъидъ, и вельтъ и къ себѣ. и рѣша моужи Владимѣри и Давъидови и Ольгови: извѣта о семь не имѣй, ако Давъидъ иесть слѣпилъ и, не въ Давъидовѣ градѣ шть ни ослѣпленъ, нъ въ твоемь градѣ шть и ослѣпленъ. и се имъ глаголюшемъ развидоша сѣ разьно. на оутрие же хотящемъ имъ чрезъ Днѣпръ на Свѣтополка, Свѣтополкъ хотѣ повѣгноути изъ Кыева, и не даша немоу кыяне, нъ послаша Евсевлаждюю и митрополита Николоу къ Владимѣроу, глаголюще: молимъ сѣ, княже, тебѣ и братома твоима, не мозѣте погоубити роусьскыя земля: аще бо възьмете рать между собою, погании имоуть радовати сѣ, и възьмоуть земаю нашю, иже кѣша съпижали отьци ваши и дѣди ваши трудомь великомь и храбрьствомь, побарающе по роусьстѣй земли инѣ земля приискыхоу, а вы хощете по-

гоубити землю роуськоую. Вьсеславждаи же и митрополитъ придоста къ Владимѣроу, и молиста сѧ немоу, и повѣдаста мольбоу кънѧжь, ико творити миръ и влюсти земли роуськыи и брать имѣти съ погании. се слъшивъ Владимѣръ, расплакавъ сѧ рече: по истинѣ, отьци наши и дѣди наши съблюли землю роуськоую, а мы хощемъ погоубити. и прѣклони сѧ на мольбоу книгъинноу, чьтяшитъ ю акы матера отьца ради своего, ѣ бо имѣниъ отьцю своимоу по великоу и въ животѣ и по съмерти, не ослоушивъ сѧ его ни въ чемь же, тѣмьже и послоуша ю акы матере. и митрополита такождѣ чьтяше, сань свѧтительскыи, и не прѣслоуша мольбы его, Владимѣръ во тако бяше любьзивъ: любъвь имѣя къ митрополитомъ и къ епископомъ и къ игоуменомъ, паче же черньчьскыи чинъ любя, черньца, приходящаа къ немоу, напиташе и напаяше акы мати дѣтии своя, и аще кого видяше ли шюмана ли къ комоу зазорѣ, не осоуждаше, нъ вьсѣ на любъвь прѣкладаше и оутѣшаше. нъ мы на свою възвратимъ сѧ. книгъини вьзъвъши оу Владимѣра приде Кыеву, и повѣда вьсѣ рѣчи Свѧтополкоу и кънѧиомъ, ико миръ воудеть. и начяша междоу собою моужа слати, и оумириша сѧ на семь, ико рѣша Свѧтополкоу: ико се Давъидова съколота, то иди ты, Свѧтополче, на Давъида, любо ими, любо прожени и. Свѧтополкъ же имъ сѧ по се, цѣловаша крестъ междю собою, миръ сътвориша. Василькови же соущю Владимѣри на прѣжде реченѣмь мѣстѣ, ико приближи сѧ постъ великыи, и мънѣ тоу соущю, Владимѣри, въ единоу ночь присла по мя князь Давъидъ. и придохъ къ немоу, и сѣдяхоу около его дроужина, и посадиша мя рече ми: се молвилъ Василько сѧ ноцин къ Оуланови и Кольчи, рекъ тако: се слъшю, ижѧ идеть Владимѣръ и Свѧтополкъ на Давъида; да ижѧ бы мене Давъидъ послоушалъ, да въсхъ посласть моужь свой къ Владимѣроу, вратить сѧ, вѣдѣ бо сѧ съ ними, чьто молвилъ, и не поидеть. да се, Василю, шлю ти, иди къ Василькови, тезоу своимоу, съ сима отрокома, и молви имоу тако: ижѧ хощеши послати моужь свой, и вратить сѧ Владимѣръ, то въдамь ти, который ти градъ любъ, любо Вѣсеславждь, любо Шеполь, любо

Перемиль. азъ же идохъ къ Василькови, и повѣдахъ емоу вьси рѣчи Давыдовы. онъ же рече: сего несмь не молвилъ, нъ надѣю сѧ на Богъ, пошлю, да кыша не прошали мене ради крови. нъ семоу ми дивно, далъ ми градъ свой, а мой Теребовль, моя власть, пожьдавъше и нѣкъ. якоже и късть, въ скорѣ бо прѣя власть свою. мънѣ же рече: иди къ Давыдови, и рьци емоу: пришли ми Коульмѣя, тъ пошлю къ Владимѣрoу. и не послоуша его Давыдъ, и посла мя пѫть, реку: нѣ тоу Коулмѣя. и рече ми Василько: посѣди мало. и повелѣ слоузѣ своимоу ити вънъ, и сѣде съ мъною, и нача ми глаголати: се слышю, иже мя хотѣть дати Ляхомъ Давыдъ; то се мало сѧ насытилъ крове моея, а се хоцеть боле насытити сѧ, иже мя въдасть имъ? азъ бо Ляхомъ много зъла сътворихъ, и еще несмь хотѣлъ сътворити и мьстити роуськыѣй земли. и аще мя въдасть Ляхомъ, не вою сѧ съмерти, нъ се повѣдаю ти по истинѣ, яко на мя Богъ наведе сѧ за мое възвышение: яко приде ми вѣсть, яко идоуть къ мънѣ Берендичи и Печенѣзи и Торци, и рекохъ въ оумѣ своемь: иже ми боудоуть Берендичи и Печенѣзи и Торци, реку братоу своемоу Володареви и Давыдови: дайта мн дроужиноу свою млаждьшюю, а сама пийта и веселита сѧ. и помыслихъ: на землю лядьскоую наступлю на зимоу, и на лѣто и възмоу землю лядьскоую, и мьцю роуськоую землю. и по семь хотѣлъ несмь прѣяти Болгары доунайскыѣ и посадити и оу себе. и по семь хотѣхъ просити сѧ оу Свѧтополка и оу Владимѣра ити на Половьца, да любо налѣзоу свѣ славоу, а любо главоу свою съложю за роуськоую землю. яко помышление въ сердьци моемь нѣ было, ни на Свѧтополка ни на Давыда, а се каюоу сѧ Богоумь и его пришьствиемь, яко не помыслилъ несмь зъла братоу своей ни въ чемь же, нъ за мое възнесение низложи мя Богъ и съмѣри. по семь же приходящю великоу дьни, поиде Давыдъ, хотя прѣяти Васильковоу власть. и оусрѣте и Володарь, братъ Васильковъ, оу Боужьска, и не смѣ Давыдъ стати противоу Васильковоу братоу, Володарю, и затвори сѧ въ Боужьстѣ, и Володарь остоупи и въ градъ. и нача Володарь молвити: по чьто зъло сътворивъ не клонши сѧ него? да оуже помяни сѧ, колико есмь

зъла сътворилъ. Давыдъ же на Святополка нача извѣтъ имѣти, глаголы: ци и се сътворилъ, ци ли въ моемь градѣ? азъ си самъ боялъ, аще бъша и мене или и сътворили такожде; неволя ми было пристати къ съвѣтѣ, ходящю въ роукоу его. и рече Володарь: Богъ съвѣдѣтель томоу, а нынѣ поусти братъ мой, и сътворю съ тобою миръ. и радъ въ томъ Давыдъ. посла по Василька, и приведъ и дасть Володарю, и сътвориста миръ, и разидоста си. и сѣде Василько Теребовли, а Давыдъ приде Владимѣрю. и наставъши весну приде Володарь и Василько на Давыда, и придоста къ Бусевлаждю, а Давыдъ затвори си Владимѣри. онѣма же ставъшема около Бусевлажда, възяста копиемь градъ, и зажьгоста огнемь. и вѣгоша людие огня. и повелѣ Василько искѣци вьси, и сътвори мьщение на людехъ неповиньныхъ, и пролиа кровь неповиньноу. по семь же придоста къ Владимѣрю, и затвори си Давыдъ въ Владимѣри, и сиа остоуписта градъ. и посласта къ владимѣрьцемъ, глаголюща: вѣ не придохове на градъ ваш ни на васъ, ни на врагы свои, на Тоурпака и на Лазаря и на Василы, ти бо соуть намолвили Давыда, и тѣхъ иметь послоушалъ Давыдъ, и сътворнаъ съ зъло: да аще хощете за сихъ бити си, да се мы готови; а люто, въдайте врагы наша. граждане же се слышавъше съзваша вѣче, и рѣша Давыдови людие: въдай моужа сиа, не биемъ си за сихъ, а за ты бити си можемъ; аще ли, то отворимъ врата градоу, а самъ промышлаий о себѣ. и неволя бъсть въдати и. и рече Давыдъ: нѣ тоу ихъ сьде, вѣ бо и послалъ Лоучьскоу. онѣмъ же пошьдъшемъ Лоучьскоу Тоурпакъ вѣжа Кыевоу, а Лазарь и Василь братиста си Тоурпѣскоу. и слышаша людие, яко Тоурпѣстѣ соуть, и кликноуша людие на Давыда, и рекоша: въдай, кого ти хотять; аще ли, то прѣдаемы си. Давыдъ же пославъ приведе Василы и Лазаря, и дасть и, и сътвориша миръ въ недѣлю. а за оутра по зори повѣсиша Василы и Лазаря и растрѣляша стрѣлами Васильковици, и идоша отъ града. се же въторое мьщение сътвори, егоже не бяше лѣпо сътворити, да бы Богъ отъмьстьникъ былъ, и възложити было на Бога мьщение свое, якоже рече пророкъ: и въздамь мьсть врагомъ, и ненавидя-

цѣмъ мы въздамь, яко кровь сыновъ своихъ мьщаютъ и мьстятъ, и въздасть мьста врагомъ и ненавидящимъ его. симъ же отъ града отъшьдъшемъ, сею съньмъше погребоша и. Свѧтополкоу же овѣщавъшю ся прогнати Давыда понде къ Берестию къ Лѧхомъ. се слышавъ Давыдъ иде въ Лѧхы къ Владиславоу, ища помощи. Лѧхове же обѣщаша ся емоу помагати, и възяша оу него злата пять десятъ гривенъ, рекоуще емоу: понди съ нами Берестию, яко се вабитъ ны Свѧтополкъ на съньмъ, и тоу оумиримъ ти съ Свѧтополкомь. и послоушавъ ихъ Давыдъ иде Берестию съ Владиславомь. и ста Свѧтополкъ въ градѣ, а Лѧхове на Боузѣ, и съсла ся рѣчьми Свѧтополкъ съ Лѧхы, и въдасть дары великы на Давыда. и рече Владиславъ Давыдови: не послоушаютъ мене Свѧтополкъ, да иди опять. и приде Давыдъ Владимѣрю. и Свѧтополкъ съвѣтъ сътвори съ Лѧхы, и понде къ Пиньскоу, послався по вои. и приде Дороговоужду, и дожьда тоу вой своихъ, и понде на Давыда къ градоу, и Давыдъ затвори ся въ градѣ, чая помощи отъ Лѧховъ, вѣша бо емоу рекли: яко аще придоуть на ты роуськыстии князи, то мы ти боудемъ помощьници. и сълъгаша емоу, емлюще злато оу Давыда и оу Свѧтополка. Свѧтополкъ же остоупи градъ, и стоя Свѧтополкъ около града седмь недѣль. и поча Давыдъ молити ся: поусти мя изъ града. Свѧтополкъ же обѣща ся емоу, и цѣловаста крестъ междоу собою. и изиде изъ града, и приде въ Червенъ. а Свѧтополкъ вѣниде въ градъ въ великоую соуботоу, а Давыдъ вѣжа въ Лѧхы. Свѧтополкъ же прогнавъ Давыда нача доумати на Володаря и на Василька, глаголя: яко се иместъ власть отьца моего и брата. и понде на ня. се слышавъ Володарь и Василько поидоста противоу, възьмѧша крестъ, егоже бѣ цѣловалъ къ нима на семь: яко на Давыда пришьлъ иесмь, а съ вама хощю имѣти миръ и любъвь. и прѣстоупи Свѧтополкъ крестъ, надѣя ся на множьство вои. и срѣтоша ся на поли на Рожьни, исполнивъшемъ ся овонмъ. и Василько възрѣвъ крестъ, глаголя: яко сего иси цѣловалъ; се первѣе възьмь иси зракъ очию моею, а се нынѣ хощеши възяти и доушю мою: да боуди междоу нами крестъ сь. и поидоша къ сѣчѣ къ боюви. и състоупиша ся

полци, и мнози человѣци благовѣрьни видѣша крестъ надъ Василькомъ кои възѣмъша се вельми. врани же великѣ къпѣши и мнозѣмъ падмощемъ отъ свою полкоу, видѣвъ Святополкъ, яко люта врань, повѣдаше, и приѣха Владимѣрю. Володарь же и Василько повѣдивъша, стаста тоу, рекоуща: доволѣсть нама на между своей стати. и не вдоста никаможе. Святополкъ же приѣха Владимѣрю, и съ нима сына его два и Ирополчица два и Святоша, сынъ Давыдовъ Святославича, и прочаа дроужина. Святополкъ же посади въ Владимѣри Мьстислава, иже бѣ немоу отъ наложѣница, а Ярослава посла въ Оугры, каки Оугры на Володаря, а самъ иде Кыеву. Ярославъ же, сынъ Святополчь, приде съ Оугры и краль Коломанъ и два епископа, и сташа около Перемышля по Вягроу, а Володарь затворися въ градѣ, Давыдъ же въ тъ чинъ пришьдъ изъ Лѣховъ посади женоу свою оу Володаря, а самъ иде въ Половьца. и оустрѣте и Боняк. и врати ся Давыдъ, и поидоста на Оугры. идоущема же има сташа нощьлегоу: и яко къпѣть полоу нощи, въставъ Боняк отъѣха отъ кой, и поча къпѣти волчьскы, и волкъ отъѣха ся немоу, и начаша волци къпѣти мнози. Боняк же приѣха повѣда Давыдови: яко повѣда ны късть на Оугры за оутра. и на оутрие Боняк исполчи кои свои, и късть Давыдовъ кой съто, а оу самого три съта. и раздѣли и на три полкы, и поиде къ Оугромъ. и поусти на ворепѣ Алтоуната съ пѣти десѣтъ чади, а Давыда постави подъ стягомь, а самъ раздѣли ся на двѣ части по пѣти десѣтъ на страноу. Оугри же исполчиша ся на застоупы, бѣ во Оугръ числомь съто тысоущь. Алтоунапа же пригна къ первомоу застоупоу, и стрѣлиѣше повѣгноуша прѣдъ Оугры, Оугри же погнаша по нихъ. и яко бѣжаще миноуша Боняка, Боняк гнаше сѣкы въ тылъ, а Алтоунапа възвращашеть ся къспѣть, и не допоущаху Оугръ опѣть, и тако мнозѣмоу оубиваи сѣкыша и къ мячь. Боняк же раздѣли ся на три полкы, и събиша Оугры акы къ мячь, яко ся соколъ събиваѣть галица. и повѣгоша Оугри, и мнози истопоша въ Вягроу, а дроузии въ Сяноу. и бѣжаще възле Сана въ городъ съпихаху дроугъ дроуга, и гнаша по нихъ два дьни сѣкоущи.

тоу же оубиша и писковпа нхъ Коупана и отъ колиръ многы, глаголахоу во, яко погыбло нхъ четыри десяти тысоущь. Ярославъ же вѣжа на Лѣхы, и приде Берестию, а Давыдъ заиде Соутѣскоу и Червенъ, приде къ незапоу, и зяша владимѣрьца, а Мьстиславъ затвори сѧ въ градѣ съ заседою, иже вѣша оу него берестиане, пинѧне и въгошевьци. и ста Давыдъ, остоупивъ градъ, и часто приступаше. ѥдиною подъстоупиша къ градоу подъ вѣжами, онѣмъ же виющемъ сѧ съ града и стрѣлающемъ сѧ междоу собою, идяхоу стрѣлы аки дъждь. Мьстиславоу же хотящю стрѣлити, въ незапоу оударенъ бысть подъ пазоухоу стрѣлою на завралѣхъ сквозѣ дъсноу сѣжажню, и съведоша и, и на тоу ночь оумре, и таиша и три дни, и въ четвертый день повѣдаша на вѣчи. и рѣша людиѥ: се князь оубиенъ; да аще сѧ въдамы, Свѧтополкъ пороубить нъ вьсы. и послаша къ Свѧтополкоу, глаголюще: се, сынъ твой оубиенъ, а мы изнемагаемъ гладомь: да аще не придеши, хотять сѧ людиѥ прѣдати, не могоуще глада терпѣти. Свѧтополкъ же посла Поутшту, воеводоу своѥго. Поутята же съ вои пришьдъ къ Лоучьскоу къ Свѧтошѣ, сыноу Давыдовоу, тоу бяхоу моужи Давыдови оу Свѧтоша, заходилъ бо вѣ ротѣ Свѧтоша къ Давыдови: аще пондеть на ты Свѧтополкъ, то повѣмь ти. и не сътвори сего Свѧтоша, иъ изима моужа Давыдовы, а самъ понде на Давыда. и приде Свѧтоша и Поутята августа въ пятый день, Давыдовомъ воемь оближащемъ градъ, въ полоудание, Давыдови съпѧщю, и нападоша на нѣ, и почаша сѣчи. и граждане скочиша съ града, и почаша сѣчи вои Давыдовы, и повѣже Давыдъ и Мьстиславъ, сыновьць ѥго. Свѧтоша же и Поутята прѣвыста градъ, и посадиста посадьника Свѧтополча Еласиѳа. и приде Свѧтоша Лоучьскоу, а Поутята Кыѥвоу. Давыдъ же повѣже къ Половьца, и оубѣгѣ и Боняк. и понде Давыдъ и Боняк на Свѧтошю къ Лоучьскоу, и остоупиша Свѧтошю въ градѣ, и сътвориша миръ. и изиде Свѧтоша изъ града, и приде къ отьцю своѥмоу Черниговоу. а Давыдъ прѣи Лоучьскъ, и отъ тоудоу приде Владимѣрю, посадьникъ же Еласиѳ въвѣже, а Давыдъ прѣи Владимѣрь, и сѣде въ

немь. а на второе лѣто Свѧтополкъ, Владимѣръ, Давыдъ и Ольгъ привабиша Давыда Игоревица, и не даша ємоу Владимѣри, нъ даша ємоу Дороговоужь, въ немьже и оумре. а Свѧтополкъ прѣи Владимѣрь, и посади въ немь сына своего Ярослава.

LXXXIV. Въ лѣто .ѯxs. приде Владимѣръ и Давыдъ и Ольгъ на Свѧтополка, и сташа оу Градьца. и сътвориша миръ, ыкоже и въ прѣжднее лѣто сказахъ.

(Въ се же лѣто заложи Владимѣръ церкъвь каминоу свѧтыи богородица Переяславли, на книжи дворѣ. тогожде лѣта заложи Владимѣръ Мономахъ градъ на Остри.)

Въ лѣто .ѯxз. изиде Свѧтополкъ на Давыда къ Владимѣрю, и прогна Давыда въ Лихы. въ се же лѣто повиниви Оугри оу Перемышли. въ се же лѣто оубиенъ Мьстиславъ, сынъ Свѧтополчь, въ Владимѣри, мѣсяца июня въ .вi. день.

Въ лѣто .ѯxи. изыде Мьстиславъ отъ Давыда на море мѣсяца июня въ .і. томьжде лѣтѣ братиа сътвориша миръ междоу собою, Свѧтополкъ, Владимѣръ, Давыдъ и Ольгъ, въ Оувѣтищихъ мѣсяца августа въ .і. день. тогожде мѣсяца въ .л. томьжде мѣстѣ, братиа вьси съниша ся, Свѧтополкъ, Владимѣръ, Давыдъ и Ольгъ, и приде къ нимъ Игоревиць Давыдъ, и рече къ нимъ: на чьто мы ѥсте привабили? ѥсе ѥсмь: комоу до мене обида? и отъвѣщаша ємоу Владимѣръ: ты ѥси прислалъ къ намъ: хощю, братиа, прити къ вамъ и пожаловати ся своѥи обиды; да ся ѥси пришьлъ, и сѣдиши съ братиею на ѥдиномь ковьрѣ: то чемоу ни жалоуѥши ся, до кого ти насъ жалоба? и не отъвѣщаша Давыдъ ничьтоже. и сташа вьси братиа на коних. и ста Свѧтополкъ съ своею дроужиною, а Давыдъ и Ольгъ съ своею разьно, кромѣ себе, а Давыдъ Игоревиць сѣдяше кромѣ, и не припоущаху ѥго къ себѣ, нъ особь доумаху о Давыдѣ. и съдоумавъше послаша къ Давыдоу моужа своѥ, Свѧтополкъ Поутѧтоу, Владимѣръ Орогосты и Ратибора, Давыдъ и Ольгъ Торчина. посланиѥ же придоша къ Давыдови, и рекоша ємоу: се ти молвить братиа: не хощемъ ти дати стола владимѣрьскаго, за не въвергль ѥси ножь въ ны, ѥгоже нѣ было въ роусьстѣи

земли; да се мы тебе не имемъ, ни иного ти зла не сътворимъ, нъ се ти даемъ: шьдъ сиди въ Боужьстѣмь, въ острозѣ, а Доубьнъ и Чертороыйскъ то ти даетъ Свѧтополкъ, а се ти даетъ Владимѣръ двѣ сътѣ гривенъ, а Давыдъ и Ольгъ двѣ сътѣ гривенъ. и тъгда послаша сълы свои къ Володареви и къ Василькови: поими брата своего Василька къ себѣ, и боуди вама ѥдина власть, Перемышль; да аще вама любо, да сѣдита: аще ли ни, да поусти Василька сѣмо, да и кормимъ сьде, а хлапы наша въздайта и смердъı. и не послоушаша сего Володарь, ни Василько. а Давыдъ сѣде Боужьстѣ. и по семь въдасть Свѧтополкъ Давыдови Дорогобоужь, въ немьже и оумре; а Владимѣрь въда сынови своемоу Ярославоу.

LXXXV. Въ лѣто .ѯзхд. прѣстави сѧ Всеславъ, полотьскый князь, мѣсяца априлѧ въ .дѳ. день, въ девятый часъ дне, въ срѣдоу. въ тожде лѣто зарати сѧ Ярославъ Ирополчищь Берестии, и иде на нь Свѧтополкъ, и заста и въ градѣ, и ѥмъ окова и, и приведе и Кыевоу. и моли сѧ о немь митрополитъ и игоумени, и оумолиша Свѧтополка, и заводиша и въ ракоу свѧтою Бориса и Глѣба, и сънiша съ него оковы, и поустиша и. томьжде лѣтѣ съвъкоупиша сѧ вьси братиа: Свѧтополкъ, Владимѣръ и Давыдъ и Ольгъ и Ярославъ, братъ ею, на Золотьчи. и присланша Половьци сълы отъ вьсѣхъ князий къ вьсей братии, просѧще мира. и рѣша имъ роусьстии князи: да аще хощете мира, да съвъкоупимъ сѧ оу Сакова. и послоушаша Половьци, и сънiша сѧ оу Сакова, и сътвориша миръ съ Половьци, и пошла тали междоу собою, мѣсяца семтыбрь въ .ѳ. день, и разидоша сѧ разьно.

(Въ се жѳ лѣто Владимѣръ заложи церкъвь въ Смольньстѣ свѧтыѧ богородица камяноу, єпископию.)

Въ лѣто .ѯхі. въкѣже Ярославъ Ирополчищь изъ Кыева, мѣсяца октыбрь къ первыи. тогожде мѣсяца на исходѣ прѣльстивъ Ярославъ Свѧтополчищь Ярослава Ирополчища штъ и на Ноурѣ, и приведе и къ отьцю Свѧтополкоу, и оковаша и. томьжде лѣтѣ, мѣсяца декабрь въ двадесятыи, приде Мьстиславъ, сынъ Владимѣрь, съ Новогородьци: бѣ бо Свѧтополкъ съ Владимѣромь рядъ

имѣлъ, яко Новоу Градоу къпта Свѧтополчю и посадити сынъ свой въ немь, а Владимѣроу посадити сынъ свой Владимѣри. и приде Мьстиславъ Кыеков, и сѣдоша въ истѣкѣ, и рѣша моужи Владимѣри: се, прислалъ Владимѣръ сына своего, да сѣдить новоградьци. да вонмъше сына твоего идоуть Новоу Градоу, а Мьстиславъ да идеть Владимѣрю. и рѣша новоградьци Свѧтополкоу: се, мы, княже, присланы къ тебѣ, и рекли нъı тако: не хощемъ Свѧтополка ни сына его; аще ли двѣ главѣ имѣеть сынъ твой, то пошли и; а сего нъı далъ Бьсеславъ, и въскормили юсмъı сего княза, а тъı юси шьлъ отъ насъ. Свѧтополкъ же многоу прю имѣвъ съ ними, сихъ же не хотѣвъшемъ, понмъше Мьстислава, придоша Новоу Градоу. въ тожде лѣто бъıсть знамение на небеси, мѣсяца генваря въ .кд. дьнь, по три дьни, акъı пожарьна зарѧ отъ въстока и оугa и запада и сѣвера, и бъıсть таковъ свѣтъ всю ноць, акъı отъ лоунъı полнъı свѣтящь си. въ тожде лѣто бъıсть знамение въ лоунѣ мѣсяца февраля въ пятый дьнь. тогожде мѣсяца въ седмый дьнь бъıсть знамение въ солньци: ограднло си бяше солньце въ три доугъı, и въıша дроугъıя доугъı хрестъı къ себѣ. и сии видяще знамения благовѣрьнии человѣци съ въздъıханиемь молѧхоу си къ Богоу и съ сльзами, да бъı Богъ оборотилъ знамения си на добро: знамения бо бъıваютъ ова на зъло, ова ли на добро. на придоущее лѣто въложи Богъ мъıсль доброу въ роусьскъıя князи: оумъıсльша дерзноути на Половьца и поити въ землю ихъ, ихже и бъıсть, якоже сѣкажемъ посѣждо въ пришьдъшее лѣто. въ се же лѣто прѣстави си Ярославъ Ирополчиць, мѣсяца августа въ первъıй на десите дьнь. въ се же лѣто ведена бъıсть дъıщи Свѧтополча Събъıслава къ Лѧхомъ за Болеслава, мѣсяца новембри въ шестъıй на десите дьнь.

(Въ тожде лѣто роди си отъ Владимѣра сынъ Ярославъ.)

LXXXVI. Въ лѣто .ѯхі. Богъ въложи въ сердьца княземъ роусьскъıмъ Свѧтополкоу и Владимѣроу, и съмъıсла си доумати на Долобьскѣ. и сѣде Свѧтополкъ съ своею дроужиною а Владимѣръ съ своею въ единомь шатьрѣ. и почаша доумати и глаголати дроужина Свѧтополча: яко не-

годьно нынѣ весѣ ити, хощемъ погоубити смердъı и ралию ихъ. и рече Владимѣръ: дивьно ми, дроужино, иже лошади жалоуете, июже къто ореть; а сего чемоу не промъıслите, иже то начьнеть орати смердъ, и пришхавъ Половчинъ оударить и стрѣлою, и лошадь иего поиметь, а въ село иего шхавъ иметь женоу иего и дѣти иего и вьсе иего имѣние? то лошади жаль, а самого нѣ жаль ли? и не могоша отъвѣщати дроужина Свътополча. и рече Свътополкъ: се, азъ готовъ оуже. и въста Свътополкъ, и рече имоу Владимѣръ: то ти, брате, велико добро сътворити земли роусьстѣй. и посласта къ Ольгови и Давъıдови, глаголюща: поидѣта на Половьца, да любо боудемъ живи любо мертви. и послоуша Давъıдъ, а Ольгъ не въсхотѣ сего, виноу рекъı: не съдравлю. Владимѣръ же цѣловавъ брата своиего поиде Переıславлю, и Свътополкъ по немь и Давъıдъ|Свътославичь и Давъıдъ Вьсеславичь и Мьстиславъ, Игоревъ иноукъ, и Вышеславъ Ирополчичь и Ирополкъ Владимѣричь. и поидоша на коних и въ ладиıхъ, и придоша ниже порогъ, и сташа въ протолчахъ въ Хортичимь островѣ. и въсѣдоша на коня, и пѣшьци изъ ладий въıсѣдъıше идоша въ поли четъıри дьни, и придоша на Соутѣнь. Половьци же слъıшавъıше, ико идеть Роусь, съкраша сѧ безъ числа, и начаша доумати. и рече Оуроусоба: просимъ мира оу Роуси, ико крѣпъко имоуть бити сѧ съ нами, мъı во много зъла сътворихомъ роусьстѣй земли. и рѣша оунѣйшии Оуроусовѣ: аще тъı боиши сѧ Роуси, нъ мъı сѧ не боимъ; сиıа бо избивъıше поидемъ въ землю ихъ, и приимемъ градъı ихъ, и къто избавить ѧ отъ насъ? роусьстий же книзи и вои вьси молиıхоутъ Бога, и обѣтъı въздаıхоу Богоу и прѣчистѣй иего матери, овъ коутиною, овъ же милостъıнею оубогъıмъ, инии же монастъıремъ трѣкованиıн. и сице молящемъ сѧ, поидоша Половьци, и послаша прѣдъ собою въ стража Шлтоунапоу, иже словıше въ нихъ моужьствомь. такожде роусьстии книзи послаша стража своѧ. и оустрѣгоша роусьстии стражеве Шлтоунапоу, и обистоупивъıше и оубиша Шлтоунапоу и соущаıа съ нимь, и не|изъıскъıсть ни єдинъ, нъ вьсѧ избиша. и поидоша полкове половьчьстии акъı ворове, и не вѣ прѣзрѣти ихъ. и

Роуси поидоша противоу нмъ. и Богъ великыи въложи оужасть великоу въ Половьца, и страхъ нападе на ны и трепетъ отъ лица роуськыхъ вой, и дрѣмахоу сами, и конемъ ихъ не бѣ спѣха въ ногахъ: наши же съ веселиемь на коних и пѣши поидоша къ нимъ. Половьци же видѣвъше оустремление роуськое на ся, не достоуплиъше побѣгоша прѣдъ роуськыми полкы, наши же погнаша, сѣкоуще и. дьни четвертаго априлиа мѣсяца велико съпасение Богъ сътвори, и на врагы наша дасть побѣдоу великоу. и оубиша тоу въ полкоу князи два десяти: Оурусобоу, Кѣчиа, Ярославоу, Китанапоу, Коумана, Ясоупа, Коуртъка, Чешегрепоу, Соурьбары и прочаа князи ихъ, а Белдюзы яша. по семь же сѣдоша братиа, побѣдивъше врагы свои, и приведоша Белдюзы къ Свѧтополкоу. и нача Белдюзь дати на сѣкѣ злато и сребро и коня и скотъ. Свѧтополкъ же посла и къ Владимѣроу. и пришьдъшю емоу нача въврашати его Владимѣръ: то вѣдѣ шла въ рота; многаждъ бо ходивъше ротѣ воюваста роуськоую землю. то чемоу ты не казаше сыновъ своихъ и родоу своего, не прѣстоупати роты, нъ проливаштѣ кровь хрестианьскоу? да сѧ боуди кровь твоа на главѣ твоей. и повелѣ оубити и, и тако расѣкоша и на оудъ. и по семь съняша сѧ братиа васа, и рече Владимѣръ: сь дьнь, иже сътвори Господь, възрадоуемъ сѧ и въвеселимъ сѧ въ нь: яко Господь избавилъ нъı есть отъ врагъ нашихъ, и покори врагы наша, и съкроуши главы змиевы, и далъ есть ихъ брашьно людемъ роуськымъ. възяша бо тъгда скоты и овьца и. коня и вельблоуды и вѣжа съ добытъкомь и съ челяднию, и заяша Печинѣгы и Торкы съ вѣжами. и придоша въ Роусь съ плѣномь великымь и съ славою и съ побѣдою великою. семь же лѣтѣ придоша проузи, авгоуста въ первыи дьнь. тогожде мѣсяца въ осмыи на десяте дьнь иде Свѧтополкъ, и съроуси градъ Гюргевъ, егоже бѣша пожьгли Половьци. тогожде лѣта би сѧ Ярославъ съ Мордвою мѣсяца марта въ четвертыи дьнь, и побѣжденъ бысть Ярославъ.

LXXXVII. Въ лѣто .ѕхві. ведена дъщи Колодарева за цѣсаревиць за Олексиниць Цѣсарю Градоу, мѣсяца ноуемь въ двадесятыи дьнь. томьжде лѣтѣ ведена Прѣдъслава,

дъщи Свѧтополча, въ Оугры за кралевиць, августа въ двадесѧтый первый день. томьжде лѣтѣ приде митрополитъ Никифоръ въ Роусь, мѣсяца декабря въ шестый день. тогождѣ мѣсяца прѣстави сѧ Брѧчеславъ Ирополчиць въ третии на десѧте день. тогождѣ мѣсяца въ осмый на десѧте Никифоръ митрополитъ на столѣ посажденъ. се же сѣкажемъ: сего же лѣта исходѧща посла Свѧтополкъ Поутѧтоу на Мѣньскъ а Владимѣръ сына своего Ирополка, а Ольгъ самъ иде на Глѣбл, поѥмъше Давыда Бѣсеславиця. и не оусп҃ѣша ничьтоже, и възвратиша сѧ опять. и роди сѧ оу Свѧтополка сынъ, и нарекоша имѧ ѥмоу Брѧчиславъ. въ се же лѣто бысть знамение: стоѧше солньце въ кроузѣ, а по срѣдѣ кроуга крестъ, а по срѣдѣ креста солньце, а вънѣ кроуга оба полы двѣ солньци, а надъ солньцемь кромѣ кроуга доуга, рогома на сѣверъ: тако же знамение и въ лоунѣ тѣмьжде образомь мѣсяца февралѧ въ четвертый и пѧтый и шестый день, въ день по три дьни, а въ ночь въ лоунѣ по три ночи.

Въ лѣто .ѯsxгі. (оували сѧ верхъ свѧтаго Ѧндреѧ.) въ се же лѣто постави митрополитъ епископоу Ѧмфилохиѧ Владимѣрю, мѣсяца августа въ двадесѧтый и седмый день. томьжде лѣтѣ постави Лазаря въ Переѧславль, новѣгра въ вѣторый на десѧте. томьжде лѣтѣ постави Миноу Полотьскоу, декабря въ третии на десѧте день. (томьжде лѣтѣ яви сѧ звѣзда съ хвостомь на западѣ, и стоѧ мѣсяць. тогождѣ лѣта пришьдъ Бонякъ зимѣ на Зароубѣ, побѣди Торкы и Береньдѣѧ).

Въ лѣто .ѯsxді. воюваша Половьци около Зарѣчьска, и посла на нихъ Свѧтополкъ Ѧнѣ Бѣшатиця и брата ѥго Поутѧтоу и Иванка Захариця козарина. и оугониша Половьца, и плѣнъ отѧша. въ се же лѣто прѣстави сѧ Ѧнъ, старьць добрый, живъ лѣтъ девѧть десѧтъ, въ старости маститѣ. живъ по законоу божию не хоуждий бѣ первыхъ правьдьникъ, отъ негоже и азъ много словеса сѧшахъ, ѥже и въписахъ въ лѣтописании семь. бѣ бо моужь благъ и кротъкъ и съмѣренъ, огрѣбаѧ сѧ высикоѧ вещи, ѥгоже и гробъ ѥсть въ пещерьстѣмь монастыри, въ притворѣ, ѥдеже лежитъ тѣло ѥго, положено мѣсяца

ноуны въ двадесятый и четвертый. въ се же лѣто постриже сѧ Евпракси, Ѣсеславжда дъщи, мѣсяца декабря въ шестый. въ тожде лѣто приѣкже Изѣгнѣвъ къ Свѧтополкоу. въ тожде лѣто постриже сѧ Свѧтославъ, сынъ Давъидовъ, вноукъ Свѧтославль, мѣсяца февраля въ седмый на десяте дьнь. томьжде лѣтѣ повѣдиша Зимѣгола Ѣсеславица, вьсю братию, и дроужину оубиша девять тысоущь.

LXXXVIII. Въ лѣто .ѕхи. индикта, кроуга лоуны четвертоѥ лѣто, а солньчнаго кроуга осмоѥ лѣто. въ се же лѣто прѣстави сѧ Владимѣръ, мѣсяца маа въ седмы дьнь. тогожде мѣсяца воюва Бонякъ, и заа коня оу Переславля. томьжде лѣтѣ прнде Бонякъ и Шароуканъ старый и инн кнази мнози, и сташа около Лоубьна. Свѧтополкъ же и Владимѣръ и Ольгъ, Свѧтославъ, Мьстиславъ, Ярославъ и Ѩрополкъ идоша на Половьца къ Лоубьноу, и въ шестый часъ дьне бродиша сѧ чрѣзъ Соулоу, и кликноуша на нихъ. Половьци же оужасоша сѧ, и отъ страха не възмогоша ни стига поставити, нъ повѣгоша хватающе коня, а дроузии пѣшн повѣгоша: наши же почаша сѣкти, женоуще ѩ, а дроугыи роуками имати, и гнаша ноли до Хорола. оубиша же Таза, Бонякова брата, а Соугра яша и брата его, а Шароуканъ ѣдва оутече. отъвѣгоша же товара своѥго, иже възяша роусьстии вои, мѣсяца августа въ вторый на десяте дьнь, и възвратиша сѧ въ своѩ сѧ съ повѣдою великою. Свѧтополкъ же прнде въ пещерьскый монастырь на заоутреню на оусъпение свѧтыѩ богородица, и братиѧ цѣловаша и съ радостию великою, глоголюще: ꙗко врази наши повѣждени бъша, молитвами свѧтыѩ богородица и свѧтаго отьца нашего Ѳеодосиѧ. такъ бо обычай имяше Свѧтополкъ: коли ндяше на войноу или нямо, поклонивъ сѧ оу гроба Ѳеодосиева и молитвоу възьмъ оу игоумена тоу соущаго, та же ндяше на поуть свой. въ тожде лѣто прѣстави сѧ княгыни, Свѧтополча мати, мѣсяца генваря въ четвертый дьнь. томьжде лѣтѣ, мѣсяца тогожде, иде Владимѣръ и Давъидъ и Ольгъ къ Ляпѣ и дроугомоу Ляпѣ, и сътвориша миръ. и поя Владимѣръ за Юргы Ляпинoу дъщерь, Ясѣневоу вноукоу, а Ольгъ поя за сына Ляпинoу дъщерь, Гиргеневоу вноукоу, мѣсяца

генваря вторый на десяте дьнь. (л февраля пятый трясе са земля прѣдъ зорями въ ноши).

LXXXIX. Въ лѣто .ѯsxsi. заложена бысть церкы святаго Михаила Златоверхаа Святополкомь княземь въ первый на десяте иоуліа мѣсяца. и коньчаша трапезьницю пещерьскаго монастыря при Ѳеоктистѣ игоуменѣ, иже ю и заложи повелѣниемь Глѣбовомь, иже ю и сътыжа. въ се же лѣто вода бысть велика въ Днѣпрѣ и въ Деснѣ и въ Припети. въ семь же лѣтѣ въложи Богъ въ сердьце Ѳеоктистоу, игоуменоу пещерьскомоу, и нача възвѣщати князю Святополкоу, да бы въписалъ Ѳеодосиа въ синодикъ. и радъ бывъ обѣща са сътворити, и повелѣ митрополитоу въписати и въ синодикъ. и повелѣ въписывати по вьсѣмъ епископиимъ, вьси же епископи съ радостию въписаша, поминати и на вьсѣхъ съборѣхъ. въ се же лѣто прѣстави са Катерина, Вьсеславжда дъщи, мѣсяца иоуліа въ первый на десяте дьнь. въ се же лѣто коньчаша верхъ святыа богородица на Кловѣ, заложенѣ Стефаномь, игоуменомь пещерьскымь.

Въ лѣто .ѯsxsi. прѣстави са Евпракси, дъщи Вьсеславжда, мѣсяца иоуліа въ десятый дьнь, и положена бысть въ пещерьстѣмь монастыри оу двьрий иже къ оугоу. и съдѣлаша надъ нею божьнѣкоу, идеже лежить тѣло юя. въ тожде лѣто мѣсяца декабря въ вторый дьнь Дьмитръ Иворовичь възя вѣжа половьчьскыя оу Доноу.

XC. Въ лѣто .ѯsxni. идоша весни на Половьца Святополкъ и Владимѣръ и Давыдъ. и дошьдъше Конча вратиша са. томьжде лѣтѣ бысть знамение въ пещерьстѣмь монастыри въ первый на десяте дьнь февраля: ѥви са столпъ огиньнъ отъ земля до небеси, а молниа освѣтиша вьсю землю, и въ небеси погремѣ въ часъ первый ноши. и вьсь миръ видѣ. сь же столпъ первѣе ста на трапезьници каменьнѣй, яко не видѣти бысть креста, и постоявъ мало състоупи на церкъвь, и ста надъ гробомь Ѳеодосиевомь, и по томь стоупи на верхъ акы къ въстокоу лицемь, и по томь невиднмъ бысть. се же бѣаше не огиньнъ столпъ, нъ видъ ангелъскъ: ангелъ бо сице явлаѥть са,

ово столпомь огньномь, ово же пламенемь. ꙗкоже рече Давыдъ: творя ангелы своя доухы и слоугы своя огнь палящь. и шаемни соуть повелѣнииемь божиемь, аможе хощеть владыка и творець высѣхъ. ангелъ бо приходить, къде благаа мѣста и молитвьнии домове, и тоу показаеть нѣчьто мало видѣнна своего, ꙗко мощьно видѣти человѣкомъ, нѣ мощьно бо зрѣти человѣкомъ иестьства ангельскаго, ꙗко и Мойси великыи не възможе видѣти ангельскаго иестьства: вождашетъ бо и въ дьнь столпъ облачьнъ а въ ноць столпъ огньнъ, то се не столпъ вождаше ихъ, нъ ангелъ идыше прѣдъ ними въ ноци и въ дьне. тако и се явленнье нѣкоторое показываше, имоуже вѣ быти, иже и бысть: на второе бо лѣто не сь ли ангелъ вожда бысть на иноплеменьникы и соупостаты, ꙗкоже рече: ангелъ прѣдъ тобою прѣдъ идеть, и пакы: ангелъ твой боуди съ тобою?

Игоуменъ Селивестръ святаго Михаила написахъ книгы сиа, лѣтописьць, надѣа ся отъ Бога милость! приати, при князи Владимѣрѣ, княжащю имоу Кыевѣ, а мънѣ то врѣмя игоуменящю оу святаго Михаила, въ .ѕѯхд., индикта .д. а иже чьтоуть книгы сиа, то боуди ми молитва ихъ.

Коньць.

ADDITAMENTA.

I. LOCI CHRONICORUM NESTORIS DEPROMPTI E SCRIPTORIBUS GRAECIS.

1. E Georgio Hamartolo.

Vide huius editionis caput I.

Καὶ κατακληροῦται τῷ μὲν πρωτοτόκῳ υἱῷ Νῶε Σὴμ ἀπὸ Περσίδος καὶ Βάκτρων ἕως Ἰνδικῆς καὶ Ῥινοκουρούρων τὰ πρὸς ἀνατολὴν, τῷ δὲ Χὰμ ἀπὸ Ῥινοκουρούρων ἕως Γαδείρων τὰ πρὸς νότον, τῷ δὲ Ἰάφεθ ἀπὸ Μηδίας καὶ ἕως Γαδείρων τὰ πρὸς βορρᾶν. αἱ δὲ λαχοῦσαι χῶραι τῷ μὲν Σήμ εἰσιν αὗται· Περσὶς, Βακτριανὴ, Ὑρκανία, Βαβυλωνία, Κόρδυνα, Ἀσσυρία, Μεσοποταμία, Ἀραβία ἡ ἀρχαία, Ἐλυμαΐς, Ἰνδικὴ, Ἀραβία ἡ εὐδαίμων, Κοίλη Συρία, Κομμαγηνὴ καὶ Φοινίκη πᾶσα καὶ ποταμὸς Εὐφράτης. τῷ δὲ Χὰμ Αἴγυπτος, Αἰθιοπία ἡ βλέπουσα κατὰ Ἰνδοὺς, Αἰθιοπία ἑτέρα, ὅθεν ἐκπορεύεται ὁ ποταμὸς τῶν Αἰθιόπων, Ἐρυθρὰ ἡ βλέπουσα κατὰ ἀνατολὰς, Θηβαΐς, Λιβύη ἡ παρεκτείνουσα μέχρι Κυρήνης, Μαρμαρὶς, Σύρτις, Λιβύη ἄλλη, Νουμιδία, Μασσυρὶς, Μαυριτανία ἡ κατέναντι Γαδείρων· ἐν δὲ τοῖς κατὰ βορρᾶν τὰ παρὰ θάλασσαν ἔχει· Κιλικίαν, Παμφυλίαν, Πεισιδίαν, Μυσίαν, Λυκαονίαν, Φρυγίαν, Καβαλίαν, Λυκίαν, Καρίαν, Λυδίαν, Μυσίαν ἄλλην, Τρωάδα, Αἰολίδα, Βιθυνίαν, τὴν ἀρχαίαν Φρυγίαν. καὶ νήσους πάλιν ἔχει· Σαρδανίαν, Κρήτην, Κύπρον καὶ ποταμὸν Γειὼν τὸν καλούμενον Νεῖλον. τῷ δὲ Ἰάφεθ Μηδία, Ἀλβανία, Ἀρμενία μικρά τε καὶ μεγάλη, Καππαδοκία, Παφλαγονία, Γαλατία, Κολχὶς, Βοσπόρη, Μαιῶτις, Δέρβιξ, Σαρμάτις, Ταυριανὶς, Βουταρνὶς, Σκυθία, Θρᾴκη, Μακεδονία, Δαλματία, Μολοσσοὶ, Θεσσαλία, Λοκρὶς, Βοιωτία, Αἰτωλία, Ἀττικὴ, Ἀχαΐα, Πελληνὴ ἡ καλουμένη Πελοπόννησος. Ἀρκαδία, Ἠπειρῶτις, Ἰλλυρὶς, Λυχνῖτις, Ἀδριακὴ, ἐξ ἧς τὸ ἀδριακὸν πέλαγος, ἔχει δὲ καὶ νήσους· Βρεττανίαν, Σικελίαν, Εὔβοιαν, Ῥόδον, Χῖον, Λέσβον, Κυθήρην, Ζάκυνθον, Κεφαλληνίαν, Ἰθάκην, Κέρκυραν καὶ μέρος τι τῆς Ἀσίας τὴν καλουμένην Ἰωνίαν καὶ ποταμὸν Τίγριν τὸν διορίζοντα μεταξὺ Μηδίας καὶ Βαβυλῶνος.

E cod. bibliothecae palat. vindob. hist. graec. 40. fol. 18. b., in auxilium vocato textu Phil. Krugii, Forschungen I. 145.

2. E Georgio Hamartolo.

Vide huius editionis caput XI.

Ἐν γὰρ ἑκάστῃ χώρᾳ καὶ ἔθνει ἐν τοῖς μὲν ἔγγραφος νόμος ἐστὶν, ἐν τοῖς δὲ ἡ συνήθεια, νόμος γὰρ ἀνόμοις τὰ πάτρια δοκεῖ· ὧν πρῶτοι Σῆρες οἱ τὸ ἄκρον τῆς γῆς οἰκοῦντες νόμον ἔχουσι τὸ πατρῷον ἔθος, μὴ πορνεύειν ἢ μοιχεύειν ἢ κλέπτειν ἢ λοιδορεῖν ἢ φονεύειν ἢ κακουργεῖν τὸ σύνολον. νόμος δὲ παρὰ Βακτριανοῖς ἤτοι Βραχμάνοις καὶ Νησιώταις ἡ ἐκ προγόνων παιδεία τε καὶ εὐσέβεια, μὴ κρεοφαγεῖν ἢ οἰνοποτεῖν ἢ λαγνεύειν ἢ παντοίαν κακίαν διαπράττεσθαι, διὰ πολὺν φόβον θεοῦ καὶ πίστιν, καίτοι γε τῶν παρακειμένων αὐτοῖς μιαιφονούντων καὶ αἰσχροπραγούντων ἐμμανῶς τε καὶ ὑπερφυῶς, ἐν δὲ τοῖς ἐσωτέροις μέρεσι τούτων ἀνθρωποβοροῦντες μάλιστα καὶ κατεσθίοντες ἀλλήλους ὡς οἱ κύνες. ἕτερος νόμος Χαλδαίοις καὶ Βαβυλωνίοις, μητρογαμεῖν καὶ ἀδελφοτεκνοφθορεῖν καὶ μιαιφονεῖν καὶ πᾶσαν θεομισῆ πρᾶξιν ὡς ἀρετὴν ἀποτελεῖν, κἂν πόρρω τῆς χώρας αὐτῶν γένωνται. ἄλλος δὲ παρὰ Γηλαίοις νόμος, γυναῖκα οἰκοδομεῖν καὶ γεωργεῖν καὶ τὰ ἀνδρῶν ἔργα πράττειν, ἀλλὰ καὶ πορνεύειν, ὡσὰν βούλωνται, μὴ κωλυόμεναι παντελῶς ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν ἢ ζηλούμεναι, αἳ ὑπάρχουσι καὶ πολεμικώταται, καὶ θηρῶσι τὰ μὴ λίαν ἰσχυρότατα τῶν θηρίων, ἄρχουσι δὲ καὶ τῶν ἰδίων ἀνδρῶν καὶ κορισύουσιν. ἐν δὲ Βρεττανίᾳ πλεῖστοι ἄνδρες μιᾷ συγκαθεύδουσι γυναικὶ, καὶ πολλαὶ γυναῖκες ἑνὶ ἑταιρίζονται ἀνδρὶ, καὶ τὸ παράνομον ὡς νόμον καλὸν καὶ πατρῷον πράττουσιν ἀζήλωτον καὶ ἀκώλυτον. Ἀμαζόνες δὲ ἄνδρας οὐκ ἔχουσιν, ἀλλ' ὡς τὰ ἄλογα ζῶα ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ περὶ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν ὑπερόριοι γίνονται, καὶ μιγνύμεναι τοῖς γειτνιῶσιν ἀνδράσιν ὡς πανήγυρίν τινα καὶ μεγάλην ἑορτὴν τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἡγοῦνται, ἐξ ὧν κατὰ γαστρὸς συλλαβοῦσαι παλινδρομοῦσιν οἴκαδε πᾶσαι, τῷ δὲ καιρῷ τῆς ἀποκυήσεως τὸ μὲν ἄρρεν φονεύουσι, τὸ δὲ θῆλυ ζωογονοῦσι καὶ ἐπιμελῶς ἐκτρέφουσι.

Locus transscriptus e cod. bibliothecae palat. vindob. hist. graec. 40. fol. 13. a. descriptionis huius auctor est Syrus Bardesan, qui floruit circa medium saeculum secundum, cuius liber in versione anglica Guilelmi Cureton inscribitur Book of the laws of countries: vide Spicilegium syriacum. London. 1855. III. et 16. e Bardesano eam deprompsit Caesarius frater Gregorii Nazianzeni: vide opus eius: Quaestiones theologicae et philosophicae, graece et latine editae ab Elia Ehingero. Augustae Vindelicorum. 1626. 92. vel Gallandi Bibliothecam veterum patrum. Venetiis. 1765. VI.; saeculo nono Georgius Hamartolus has notitias in sua chronica recepit, e quibus tandem migrarunt in Nestorem nostrum.

3. E Georgio Hamartolo.

Vide huius editionis caput XXIV.

Καὶ Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεὺς ἐγνωρίζετο περὶ πόλεων καὶ παντα-χοῦ ποιῶν εἰς τὰς πόλεις καὶ χώρας δαιμονικὰ ἀποτελέσματα. ἀπὸ Ῥώμης δὲ ἐλθὼν πρὸς τὸ Βυζάντιον καὶ παρακληθεὶς ὑπὸ τῶν ἐντο-πίων ἐποίησε ταῦτα· φυγαδεύσας τὸ πλῆθος τῶν ὄφεων καὶ σκορ-πίων ἐκ τῆς πόλεως, ὥστε μὴ ἀδικεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τῶν ἵππων τὴν ἀταξίαν χαλινώσας ἐν ταῖς συνελεύσεσι τῶν ἀρ-χόντων. ὡσαύτως δὲ καὶ εἰς Ἀντιόχειαν παραγενόμενος καὶ δυσωπη-θεὶς ταῦτα ἐποίησε· τυραννούμενοι γὰρ οἱ Ἀντιοχεῖς ὑπὸ τῶν σκορ-πίων καὶ τῶν κωνώπων, ποιήσας χαλκοῦν σκορπίον καὶ χώσας αὐτὸν ἐν τῇ γῇ καὶ μικρὸν στήσας κίονα ἐπάνω προσέταξε καλάμους βα-στάζειν τὸν λαὸν καὶ περιερχομένους ἐν τῇ πόλει κράζειν, τοὺς καλά-μους ἐπισείοντας· ἀκώνωπα τῇ πόλει. καὶ οὕτως ἐξηφανίσθησαν ἐκ τῆς πόλεως οἵ τε σκορπίοι καὶ οἱ κώνωπες. αἰτηθεὶς δὲ καὶ περὶ τῶν ἐπικειμένων αὐτῇ σεισμῶν στενάξας ἔγραψεν ἐν διπτύχῳ ταῦτα· οὐαί σοι, τάλαινα πόλις, ὅτι σεισμοῖς πολλοῖς καὶ πυρσοῖς κατενέ-χθείης, κλαύσεται δέ σε καὶ ὁ παρ' αἰγιαλοῖς Ὀρέντης. περὶ οὗ μέν-τοι καὶ ὁ μέγας Ἀναστάσιος Θεουπόλεώς φησι· Ἀπωλλωνίου δὲ μέχρι νῦν ἔν τισι τόποις ἐνεργοῦσι τὰ ἀποτελέσματα ἱστάμενα, τὰ μὲν εἰς ἀποτροπὴν ζώων τετραπόδων καὶ πετεινῶν βλάπτειν δυναμένων ἀνθρώ-πους, τὰ δὲ εἰς ἐποχὴν ῥευμάτων ποταμῶν ἀτάκτως φερομένων, καὶ ἄλλα εἰς ἕτερά τινα ἐπὶ φθορᾷ καὶ βλάβῃ ἀνθρώπων ὑπάρχοντα ἀποτρό-παια ἵστανται. καὶ γοῦν οὐ μόνον ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ ταῦτα καὶ τοιαῦτα εἰργάσαντο οἱ δαίμονες δι' αὐτοῦ, ἀλλά γε καὶ μετὰ τὴν τε-λευτὴν αὐτοῦ παραμένοντες τῷ μνήματι αὐτοῦ, σημεῖά τινα ἐπε-τέλεσαν ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ πρὸς ἀπάτην τῶν ἐλεεινῶν ἀνθρώ-πων, τῶν ῥαδίως ὑποκλεπτομένων εἰς τὰ τοιαῦτα ὑπὸ τοῦ διαβόλου. τί ἄν τις εἴποι περὶ τῶν κατὰ Μανέθωνα μαγικῶν ἔργων; ὃς τοιοῦτος ἄκρως γέγονε τῇ μαγικῇ ἀπάτῃ, ὅτι ἀεὶ ἔσκωπτε προδήλως τὸν Ἀπολλώνιον, ὡς μὴ ἀκριβῆ τὴν κατ' αὐτοὺς φιλοσοφικὴν ἐμπειρίαν ἐσχηκότα, ἔδει γὰρ αὐτὸν, φησὶν, ὥσπερ ἐγὼ, λόγῳ μόνον ποιεῖν, ἅπερ ἐβούλετο, καὶ μὴ ἀποτελέσμασιν ἐπιτρέπειν τὰ παρ' αὐτοῦ πραττό-μενα. ταῦτα δὲ πάντα συγχωρήσει τοῦ θεοῦ καὶ ἐνεργείᾳ τῶν δαι-μόνων γίνονται πρὸς τὸ διὰ τῶν τοιούτων πραγμάτων δοκιμάζεσθαι τὴν ἡμετέραν ὀρθόδοξον πίστιν, εἰ ἑδραία ἐστὶ καὶ παγία προσμένουσα τῷ κυρίῳ, καὶ μὴ ὑποσυρομένη ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ διὰ τῶν φαντασιωδῶν τεράτων καὶ σατανικῶν ἔργων, τῶν πραττομένων ὑπὸ τῶν δούλων καὶ ὑπηρετῶν κακίας. οὐ μὴν δὴ ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα κυρίου προεφήτευ-σάν τινες, ὡς Βαλαὰμ καὶ Σαοὺλ καὶ Καϊάφας, καὶ δαιμόνια πάλιν

ἐξέβαλον, ὡς Ἰούδας καὶ υἱοὶ Σκευᾶ. οὐκοῦν καὶ εἰς ἀναξίους ἡ χάρις ἐνεργεῖ πολλάκις, ἵνα ἑτέρους εὐεργετήσῃ, καὶ γὰρ Βαλαὰμ ἀμφοτέρων ἀλλότριος ἦν, βίου ἀρίστου καὶ πίστεως, ἀλλ' ὅμως ἐνήργησεν εἰς αὐτὸν ἡ χάρις διὰ τὴν ἑτέρων οἰκονομίαν. καὶ Φαραὼ τοιοῦτος ἦν, ἀλλὰ κἀκείνῳ τὰ μέλλοντα προέδειξε. καὶ ὁ Ναυουχοδονόσορ παρανομώτερος, ἀλλά γε καὶ τούτῳ πάλιν τὰ μετὰ πολλὰς ὕστερον ἐσόμενα γενεὰς ἀπεκάλυψεν, ὅθεν δῆλον, ὅτι πολλοὶ καὶ τῶν ἐναντίων ἐχόντων φρόνημα ἐπὶ τῷ προσχήματι τοῦ Χριστοῦ τεράστια ποιοῦσιν ἑτέρᾳ τέχνῃ τινὶ πρὸς ἀπάτην ἀνθρώπων ἀπειροκάλων, οἷος ἐγένετο Σίμων ὁ μάγος καὶ Μένανδρος μετ' ἐκεῖνον καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι, δι' οὓς εἰκότως ἔφη· μὴ θαύμασιν ἀπατᾶσθαι προσήκει μήτε μὴν ἐπαγγελίᾳ δαψιλεῖ, δοκιμάζειν δὲ τῶν λεγομένων τὴν ἀλήθειαν.

Locus transscriptus e cod. bibliothecae palat. vindob. hist. graec. 40. fol. 169. a.

4. E Methodio Patarensi.

Vide huius editionis capita LXXIX. LXXXI.

Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ τῷ τότε καιρῷ ἐποίησε μετ' αὐτῶν ἔλεος, καὶ ἐλυτρώσατο αὐτοὺς ἐξ αὐτῶν διὰ τοῦ Γεδεών, καὶ ἠλευθερώθη ὁ Ἰσραὴλ ἐκ τῆς δουλείας τῶν τέκνων τοῦ Ἰσμαήλ· οὗτος γὰρ ὁ Γεδεὼν κατέκοψε τὰς παρεμβολὰς αὐτῶν, καὶ ἐκδιώξας ἐξήνεγκεν αὐτοὺς ἐκ τῆς οἰκουμένης γῆς εἰς τὴν ἔρημον Ἐθριβ, ἐξ ἧς ἐτύγχανον. καὶ οἱ ὑπολειφθέντες δέδωκαν συνθήκας εἰρήνης τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἐξῆλθον ἐπὶ τὴν ἔρημον τὴν ἐξωτέραν ἐννέα φυλαί, καὶ μέλλουσιν ἐξιέναι ἄλλο ἅπαξ καὶ ἐρημῶσαι τὴν γῆν καὶ κατακρατῆσαι τὴν οἰκουμένην καὶ τὰς χώρας κ. τ. λ.

Οὗτος (Ἀλέξανδρος) κατελθὼν εἰς τὴν ἠῴαν ἀπέκτεινε Δάρειον τὸν Μήδην, καὶ κατεκυρίευσε χωρῶν πολλῶν καὶ πόλεων, καὶ περιενόστει τὴν γῆν, καὶ κατήχθη ἕως τῆς θαλάσσης τῆς ἐπονομαζομένης Ἡλίου Χώρας, ἔνθα καὶ ἑώρακεν ἔθνη ἀκάθαρτα καὶ δυσειδῆ· εἰσὶν δὲ ἐκ τῶν υἱῶν Ἰάφεθ ἀπόγονοι, ὧν τὴν ἀκαθαρσίαν θεασάμενος ἐμυσάχθη, ἤσθιον γὰρ ἅπαντες αὐτῶν καθαροειδῶς μυσαρά τε καὶ κίβδηλα, κύνας, μύας καὶ ὄφεις, κάτας, ἀμβλώματα, ἐκτρώματα, ἔμβρυα μήπω τελείως ἀπαρτισθέντα ἤ τινα τῆς διαπλάσεως ἀποσώζοντα χαρακτῆρα, καὶ ταῦτα οὐ μόνον κτηνῶν, ἀλλὰ καὶ πᾶν εἶδος θηρίων ἀκαθάρτων, τοὺς δὲ νεκροὺς οὐκ ἔθαπτον, ἀλλ' ἤσθιον αὐτούς. ταῦτα Ἀλέξανδρος ἰδὼν γινόμενα ὑπ' αὐτῶν τὰ μυσαρὰ καὶ ἀθέμιτα, δεδιὼς, μή ποτε μιάνωσι πᾶσαν τὴν γῆν, ἐδεήθη τοῦ θεοῦ περὶ αὐτοῦ, καὶ προστάξας συνήγαγεν ἅπαντας αὐτούς τε καὶ τὰς γυναῖκας αὐτῶν καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν καὶ πάσας τὰς παρεμβολὰς αὐτῶν, καὶ ἐξαγαγὼν αὐτοὺς ἐκ

τῆς ἠφας γῆς κατεδίωξεν ὀπίσω αὐτῶν, ἕως οὗ εἰσήχθησαν ἐν τοῖς πέρασι τοῦ βορρᾶ, καὶ οὐκ ἐστιν οὔτε εἴσοδος οὔτε ἔξοδος ἀπὸ ἀνατολῶν μέχρι δυσμῶν, δι' ἧς πρὸς αὐτοὺς περάσαι καὶ εἰσελθεῖν. αὖθις οὖν παρεκάλεσε τὸν θεὸν Ἀλέξανδρος, καὶ ἐπήκουσεν αὐτοῦ τῆς δεήσεως, καὶ προσέταξε κύριος ὁ θεὸς τοῖς δύο ὄρεσιν, οἷς ἐστι προσηγορία οἱ Μαζοὶ τοῦ Βορρᾶ, καὶ ἐπλησίασαν ἀλλήλοις ἄχρι πηχῶν δύο καὶ δέκα, καὶ κατεσκεύασε πύλας χαλκᾶς, καὶ ἐπέχρισεν αὐτὰς ἀσύγχυτον, ἵνα, ἐὰν βούλωνται ἀνοῖξαι αὐτὰς ἐν σιδήρῳ, μὴ δύνανται, ἢ διαλῦσαι αὐτὰς πυρί, μὴ ἰσχύσουσιν, ἀλλ' αὐτίκα τὸ πῦρ ὑπ' αὐτοῦ σβέννυται· τοιαύτη γὰρ ἡ φύσις τοῦ ἀσυγχύτου ἐστίν, ὅτι οὔτε σιδήρου ὑφίσταται κατάλυσιν, οὔτε πυρὸς διάλυσιν, πάσας γὰρ τὰς τῶν δεισιδαιμόνων ἐπινοίας ἐώλους καὶ κενὰς ἀπεργάζεται. ταῦτα τοίνυν τὰ ἐναγῆ τε καὶ κίβδηλα καὶ μυσαρώτατα ἔθνη πάσαις ταῖς μαγικαῖς κακοτεχνίαις κέχρηνται, καὶ ἐν τούτοις αὐτῶν τὴν ῥυπαρὰν καὶ ἀπάνθρωπον, μᾶλλον δὲ λέγειν μισόθεον κατήργησε δυναστείαν, ὥστε μὴ δύνασθαι αὐτοὺς μήτε πυρὶ, μήτε σιδήρῳ ἤ τινι ἑτέρᾳ ἐπινοίᾳ τὰς τοιαύτας ἀναμοχλεῦσαι πύλας καὶ ἀποδρᾶσαι. ἐν δὲ τοῖς ἐσχάτοις καιροῖς κατὰ τὴν τοῦ Ἰεζεκιὴλ προφητείαν τὴν λέγουσαν· ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῆς συντελείας τοῦ κόσμου ἐξελεύσεται Γὼγ καὶ Μαγὼγ εἰς τὴν γῆν τοῦ Ἰσραὴλ, ἃ εἰσιν ἔθνη καὶ βασιλεῖς, οὓς καθεῖρξεν Ἀλέξανδρος ἐν τοῖς πέρασι τοῦ βορρᾶ κ. τ. λ.

Locus descriptus e codicibus bibliothecae palat. vindob. med. 13. fol. 38. b. 84 b. et theol. 200. fol. 121. b. Cod. med.: Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Μεθοδίου, ἐπισκόπου Πατάρων, τοῦ μάρτυρος, λόγος ἠκριβωμένος περὶ τῆς βασιλείας τῶν ἐθνῶν καὶ εἰς τοὺς ἐσχάτους καιροὺς ἀκριβὴς ἀπόδειξις. Cod. theol.: Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Μεθοδίου, ἐπισκόπου Πατάρων καὶ μάρτυρος, περὶ τῶν Σαρακηνῶν καὶ τῶν Ῥωμαίων παρατάσεως καὶ τῆς τοῦ θεοῦ βοηθείας καὶ ἀντιλήψεως καὶ περὶ τῆς παντελοῦς ἐκδιώξεως καὶ ἀφανισμοῦ τῶν Σαρακηνῶν καὶ περὶ τῆς τοῦ κόσμου συντελείας. Slavice apud Karamzinum: **Меѳодиꙗ, епископа патарскаго, слово о цареⷭтвѣ изыкъ послѣднихъ врѣменъ.**

Notabis, ambos codices scatere erroribus, praeferendum tamen esse medicum theologico, quare in concinnando textu secuti sumus priorem in auxilium vocato posteriore et versione latina, quae legitur in Magna Bibliotheca Veterum Patrum. Parisiis. 1654. XV. 612—614. et versione slavica, quam e bibliotheca Synodi protulit Karamzinus 2. nota 64. ἐξιέναι: dieξιέναι lat. exeant. περιενόστει: lat. demultavit sl. **обыдѣ**. δυσειδῆ: δυσώδη lat. aspectu horribiles. ἦσθιον γὰρ ἅπαντες αὐτῶν καθαροειδῶς μισαρά τε καὶ κίβδηλα lat. comedebant enim hi omnem canticorum (sic) spe-

ciem, omne inquinabile: legendum fortasse πᾶν ἀκάθαρτον εἶδος sl. вѣсѣкъ нечистый видъ. ἐδεήθη τοῦ θεοῦ περὶ αὐτοῦ: lat. deprecatus est dominum deum, ut coniungeret montes (scil. circum eos); desunt igitur quaedam inter θεοῦ et περί, et pro αὐτοῦ legendum esse videtur αὐτῶν. ἀσύγχυτον: med. ἀσυγκήτ et ἀσυγκίτου sl. асингитъ, асингитовъ lat. assurim, in Pseudo-Callisthene ἀσοκίτῳ, ἀσικυτίνῳ pro ἀσυκήτῳ et ἀσυχότῳ alius codicis. vide editionem C. Müller. Parisiis. 1846. 138. 143. non dubito, quin vera lectio sit ἀσύγχυτον, lexicographis ignotum, unde Nestoris асоуꙗхитъ vel соуꙗхитъ pro codicum соуꙗклитъ σύγκλητος. in Alexandreide hispanica habes argamassa mortarium. vide Wolf, Studien 76.

De fabulis medii aevi Alexandrum Magnum spectantibus vide Studien zur Geschichte der spanischen und portugiesischen Nationalliteratur von Wolf. Berlin 1859. 68; Alexander, Gedicht des zwölften Jahrhunderts vom Pfaffen Lamprecht. Von H. Weismann. Frankfurt a. M. 1850 II. 263—468 et A. N. Pypin, Очеркъ литературной исторіи старинныхъ повѣстей и сказокъ русскихъ. Ученыя Записки IV. 45.

II. NOMINA PROPRIA SCANDICAE ORIGINIS.

Prior numerus paginam, posterior lineam editionis huius indicat.

адоулъ adulb 25. 30: audhúlfr ags. eádwulf theot. audulf Förstem. 180. — audhr divitiae et úlfr pro vúlfr lupus.

адоунъ adun 25. 30: audhun pro audhvin ags. eádwine angl. edwin theot. audowin Förstem. 179. — audhr divitiae et vinr amicus.

актєкоу aktevu pro agatevu 16. 35: anganthiur, saepissime angantýr pro anganthýr ags. ongentheów theot. angandeo Einhardi annales in Monum. Germ. I. 198. Förstem. 88. — angan deliciae et thýr servus.

акоунь akunj adj. possess. 25. 25: hákon, hákun cf. theot. chunihoh Förstem. 315. v. шкоунъ jakun.

алвардъ alvard 25. 28: hallvardhr — hallr lapis et vardhr, vördhr custos. nota, codices habere алвадъ alvad, quod etiam ex алвалдъ allvaldr nasci potuit.

алданъ aldan 25. 33: hálfdan, apud Saxonem haldanus —

hálfr semis et danr danus. cf. theot. halbwalah, halbthuring Förstem. 596. et dano Förstem. 931.

алданъ aldanj adj. possess. 26. 27: алданъ hálfdan. v. алданъ aldan.

амоунъдовъ amundov adj. possess. 25. 26: hámundr — há altus et mundr donum.

аръфастовъ arfastov adj. possess. 25. 24: harfastr, herfastr — har, herr exercitus et fastr firmus. cf. theot. fastheri Förstem. 402. cf. гоунастръ gunastr.

асмоудъ asmud 30. 36; 32. 33: ásmundr — áss deus et mundr donum theot. ansemund Förstem. 109.

аспоубранъ aspubran Kunik 2. 178. pro поубьксарь pubksar et апоубкарь apubkar codicum: aspbrandr — asp populus tremula et brandr ignis, gladius vel ásbrandr — áss deus et brandr ignis, gladius theot. ansiprand, ansprand Förstem. 104.

африкъ afrik, офрикъ ofrik Kunik 1. 140; 2. 172-175. hafrekr — haf mare et rekkr heros. cf. etiam freki lupus.

бернovъ bernov adj. possess. 25. 27: björn, bern ursus theot. bero Förstem. 224.

блоудъ blud 45. 12; 45. 13; 45. 17; 45. 19; 45. 26; 45. 29; 45. 33; 46. 1. Kunik 2. 187. scandicum esse putat, afferens nomina composita cum blundr: blundketill, hrísablundr; blundr proprie est nictatio, somnus cf. theot. plinta Förstem. 270. nota tamen etiam nomen čech. blud čas. mus. česk. 1832. 60.

броунъ bruny 25. 31. броунъ brun Kunik 2. 178: brúnn, brúni fuscus theot. bruni Förstem. 283.

боуиефастъ bujefast 25. 20: búfastr appellat., hodie bufast, bofast — bú domicilium et fastr firmus. nota, búa, bú saepius esse prius membrum nominum propriorum compositorum. codices habent боуиефастъ vujefast; apud Tobbien 17. legitur etiam ибоуиехатъ ibujechat. cf. theot. buo, buman, burad Förstem 286. 287.

варигъ varjag saepissime; Gaufredo Malaterra in Historia Sicula lib. III. cap. 27. (Muratori vol. V. pag. 584. a. b.) waringi, graecis βαράγγοι: nota, saeculo decimo quarto

prope ecclesiam S. Sophiae Constantinopoli fuisse μονύδριον εἰς ὄνομα τιμώμενον τῆς πανυπεράγνου δεσποίνης καὶ θεομήτορος καὶ ἐπικεκλημένον τῆς Βαραγγιωτίσσης Acta et diplomata graeca edita a Fr. Miklosich et Ios. Müller I. 423. vaeringar i. e. edsforbundne sacramento coniuncti Munch, Det norske Folks Historie I. 2. 84., cui vocabulo respondet graeco-romanum φοιδεράτος — vár ags. vaer sacramentum. alii cum вратъ contulerunt aut a варити derivarunt Solov. 1. nota 148. cf. Kunik 1. 43. T. C. F. Tafelius putat esse corruptum e φράγκος. Komnenen und Normannen 216., cui astipulari non possumus.

варижько varjažko 46. 3. nomen derivatum a варягъ varjag' ope suffixi ько ĭko.

верьмоудъ vermud 15. 27; 16. 34: vermundr — var in verjan defendere et mundr donum theot. warimund Förstem. 1261. вельмоудъ velmud, quod pro верьмоудъ in quibusdam codicibus legitur, conferatur cum vilmundr — vili voluntas et mundr donum.

войковъ vojkov adj. possess. 25. 26: alii legunt иковъ ikov, quod confer.

койстъ vojst 25. 26.

волчий хвостъ volčij chvost cauda equina 49. 23. Kunik 2. 189. suspicatur esse versionem slavicam nominis cuiusdam scandici.

воузлѣбъ vuzlêb 25. 33. fortasse corruptum e визлѣбъ vizlêb: vísleifr.

глѣбъ glêb saepe: hleifr panis theot. laib: nota tamen, scandicum h a slavis abiici: акоунь, алвардъ, алданъ, алдань, амоунъдовъ, аръфастовъ, африкъ, quapropter Kunik 2. 168. glibr conferendum putavit. nota locum hlibov in Galicia.

гомолъ gomol 25. 30: gamall senex, nomen proprium usitatissimum cf. theot. gamalbold, gamalbert, gamalberga etc. Förstem. 466.

гримъ grim 25. 24: grimmr severus vel grímr notum nomen proprium theot. grimo Förstem. 547.

гоудовъ gudov adj. possess. 25. 29: v. гоудъı gudy.

гоуды gudy 16. 34 cum гоуды gudy hundi potius conferremus quam godhi sacerdos, quod nomen proprium non est, nisi obstaret slavicum g pro scandico h cf. глѣбъ glêb. nota conferri posse gudhr, gunnr bellicosus (cf. mannr, madhr) et gódhr bonus.

гоунарєвъ gunarev adj. possess. 25. 29: gunnarr proprie gunnharr — gunnr bellum et har, herr exercitus theot. gundachar Förstem. 562. ags. gudhhere.

гоунастръ gunastr 25. 32. Kunik 2. 178: gunnfastr — gunnr bellum et fastr firmus. mirandum tamen, r finale hic non esse abiectum cf. адоулвъ, актєвоу, алвардъ etc.

дировъ dirov adj. possess. 11. 37: dýrr v. диръ dir.

диръ dir 10. 28; 11. 24; 11. 30; 11. 31; 11. 34. Kunik 2. 138: dýrr carus.

євлисковъ evliskov adj. possess. 25. 26.

єгри egri 25. 26: in hoc nomine fortasse latet eirîkr, hodie erich.

ємигъ emig 25. 31: hemingr articulus pedis, nomen proprium usitatum theot. haming Förstem. 600, qui aliter explicavit.

єтоновъ etonov adj. possess. 25. 28. cf. jötun gigas.

иворъ ivor 25. 19: ivar, proprie ivharr — iv, unde ý, taxus baccata (theot. îwa) arcus et har, herr exercitus.

иггивладъ iggivlad, quod graece scriberetur ἰγγιβλάδ i. e. ingivlad 25. 30: ingivaldr — ingr, ingi numen gothicorum Ingvionum vel Ingaevonum et vald potestas theot. ingold Förstem. 786, qui aliter explicat.

игєлъдъ igeld 25. 32. rectius fortasse иггєлъдъ ingeld cf. tamen gramm. I. 66: ingildr, ingjaldr, proprie inggjaldr — ingr, ingi, de quo supra, et gjald, gild; theot. ingild Förstem. 784. cf. инъгєлъдъ ingeld.

игоревъ igorev adj. possess. 25. 20; 25. 21: ingvarr v. игорь igor.

игорь igor saepe Kunik 2. 156; graecis ἴγγωρ, ἴγγορ apud Leonem Diaconum ed. Paris. 65. 89. et apud Constantinum Porphyrogenitum, De admin. imp. ed. Bonn. 74; inger apud Liudprandum: ingvarr pro ingvharr — ingr, ingi, de quo supra, et har, herr exercitus theot. inguheri Förstem. 785.

икморъ ikmor, apud Leonem Diaconum. ed. Paris. 92. ἴχμωρ Kunik 2. 185: ingimar theot. inguiomerus — ingr, ingi, de quo supra, et mar, uti nobis videtur, nomen habens, theot. ingomar Förstem. 786.

иковъ ikov adj. possess. 25. 26: ik pro ing cf. theot. ingo Förstem. 783.

ингварь ingvar circa annum 1214, quod nomen etiam ингорь ingor scribitur Kunik 2. 158: ingvarr pro ingvharr v. игорь igor. nota, etiam in lingua palaeo-slovenica consonam nasalem posse eiici gramm. 1. 66.

ингѣлъдъ ingeld 16. 34: ingjaldr, ingildr cf. игѣлъдъ igeld.

искоусевъ iskusev adj. possess. 25. 21: isgautr cf. theot. isingaud Förstem. 807. Grimm, Gesch. 1. 440; de consona finali cf. синеусъ sineus.

истръ istr 25. 26. Kunik 2. 178.

канимаръ kanimar 25. 22. Kunik 2. 177: male каницаръ kanicar.

карлъ karl 15. 27: karl, quod virum significat, theot. earl Förstem. 303.

карлы karly 16. 34: karli cf. карлъ karl.

карнъ karn 16. 35. slavicum крънъ diffissus huc ne trahas.

каршевъ karšev adj. possess. 25. 25. Kunik 2. 178.

карѣ kary 25. 25. kar Kunik 2. 178. 194: kári, kárr genius venti.

клекковъ klekov adj. possess. 25. 28: kloeingr, male klaengr — kló ungula et suffixum ingr, quod patronymicis formandis inservit.

колбигъ kolbjag in Pravda ruska: Kylfingar, efter hvilke Gardarike ogsaa stundom kaldes Kylfingaland, ere de i den aeldste russiske Lovbog saakaldte Kolbjager, og synes at vaere Efterkommerne af de gamle Russer, der maaskee allerede formedelst Blandingen med Slaver talte noget gebrokkent (kylfdu til ordhanna) Munch, Det norske Folks Historie 1. 1. 487.

колъ kol 25. 28: kol carbo vel kollr caput cf. theot. colo Förstem. 319, qui aliter sentit.

коровичь korobič 25. 34: separatio vocum hic dubia.

коуци kuci 25. 31.

либи libi 25. 24: cf. liúfr amatus theot. liuba Förstem. 848.

лидоулъ lidul 16. 36: leidhúlfr, apud Norvegos hodie leidul — leidh via et úlfr lupus. nota, in лдоулъ adulb f in b mutatum, hic vero abiectum esse.

лыбедь lybed 4. 33; 5. 15: soror Kyji, vere rivulus prope Kioviam 38. 24.; 47. 1. cf. N. Zakrevskij, Lêtopiś i opisanie goroda Kieva in Čtenija v obščestvê istorii i drevnostej rossijskich 1858. II. лыбедь libed cf. Solov. 1. nota 290. hoc quoque nomen scandicae videtur esse originis: lifandi part. praes. act. f. a lifa vivere, ergo vivens, viva. cf. nomina slavica pendentia a radice živ, quae collegimus in dissertatione academica de formatione nominum propriorum slavicorum. vera scriptio лыбядь lybjad esse videtur.

лютъ ljut 43. 17: ljótr deformis, notum nomen proprium. nobis scandicum videtur, quamquam a ljut saevus slavi nomina propria derivent.

малъфридь malfrid 79. 11. малфрѣдь malfrêd Kunik 2. 165. malfridis karamz. 2. nota 241. málfridhr vel málmfridhr; Norvegorum regina, Mstislavi filia, mortua 1125, modo málfridhr, modo málmfridhr vocatur — mál tempus vel málmr metallum, ensis et fridhr pax cf. theot. malfred Förstem. 900, qui parti priori alium sensum tribuere videtur.

монъ mony 25. 33. монъ mon Kunik 2. 178: cf. mann, madhr homo theot. mannus, manni Förstem. 903; máni luna ne conferas.

моутоуръ mutur 25. 29.

нифовъ nifov adj. possess. 31. 7, quod in uno Laurentiano pro reliquorum codicum никифоровъ nikiforov legitur Kunik 2. 181. hnefi contulit.

олбягъ olbjag 142. 4, quod nomen scribitur etiam олбягъ olbeg et элбѣхъ elbech.

олъма olma 11. 36. cf. hólmr, quod quamquam insulam significet, tamen designandis personis inservit. cf. tamen etiam theot. helm galea, unde helminus, helmuni, helmbald etc. Förstem. 654.

олъминъ olmin adj. possess. 11. 35: v. олъма olma.

ольга olga f. saepe Kunik 2. 142; graecis ἕλγα apud Constantinum Porphyrogenitum: helga sancta, proprie valida cf. goth. hails et nomina theot. pendentia a hailag Förstem. 587.

ольгъ oleg saepissime Kunik 2. 142: helgr, helgi sanctus, proprie validus, palaeo-slovenice esset ѥльгъ jeleg cf. gramm. I. 376. theot. hailag Förstem. 587. vide nomina slavica pendentia a свѧтъ svęt.

олѣбъ olêb 25. 31. karamz. 2. nota 307: óleifr, áleifr, óláfr, áláfr — an theot. ano avus et leif reliquiae cf. nomina slavica pendentia a lêky et a prok et germanica derivata a laif Förstem. 824.

осколдъ oskold 10. 28; 11. 24; 11. 27; 11. 30; 11. 31; 11. 33. Kunik 2. 138: höskuldr nomen usitatum; haskuldr vel askuldr ex askvaldr, quod non usurpatur — prioris vocabuli pars prior hask explicari nequit; posterioris pars prior est askr fraxinus, hasta fraxinea: ambobus vocabulis additur vald, de quo supra cf. theot. ascolt Förstem. 128.

прастѣнъ prastên 25. 23; 25. 24; 25. 27: freysteinn v. фрастѣнъ frastên.

прѣтичь prêtič 38. 6; 38. 14; 38. 19. videtur esse patronymicum derivatum suffixo ичь ič, palaeo-slovenice ишть išt, a fretr Kunik 2. 185.

рагоуйло ragujlo Poln. Sobr. I. 137. 37; 138. 13. et Lêt. Perej. 58. 26; 59. 2, quod Kunik 2. 191. scandicum esse putat, slavicum certo non est: nota tamen, editionem anni 1767. II. 17. habere рогъгайловичь rugąjlovič.

рагоуиловищь ragujlovišč 162. 2. patronymicum nominis рагоуйло ragujlo, quod vide.

рогдай rogdaj in cantilena russica, quod Kunik 2. 190. contulit cum rögn pl. et dagr: e rogdaj natum videtur рахдай rachdaj; рахъ rach tamen apud karamz. 4. 175. nihil commune habet cum rog et rach in rogdaj et rachdaj, sed slavicum est: cf. serb. rahoje, rahac, rašo, raša, rašan, raško et čech. rach, ráš, rašek, rašica.

рогъволъдъ rogvold 44. 15; 44. 19; 44. 27. Kunik 2. 148:

ragnvaldr, rögnvaldr — regin plur. rögn numina et vald potestas theot. raginald, reginald Förstem. 1025. nota rogvolodum in inscriptione anni 1171: vide Bulletin histor.-philol. 12. 33.

рогъволѣждь rogvolžd adj. possess. 44. 23. a rogvold, quod vide.

рогънѣдинъ rognêdin adj. possess. 44. 22. a рогънѣдь rognêd, quod vide.

рогънѣдь rognêd f. 44. 25. Kunik. 2. 148: ragnheidhr — — regin numen et heidhr femina theot. reckinheid Förstem. 1018.

роуалдъ ruald 16. 35; 25. 33. роалдъ roald 25. 32: hróaldr ags. hródvald — hródhr laus, gloria et vald potestas theot. hrodowald Förstem. 741.

роуаръ ruar 16. 35: hróarr (ags. hrodhere) aut pro hródhharr e hródhr laus, gloria et har, herr exercitus aut pro hródhgeirr, hródhgar (rógeir, roger) e hródhr laus, gloria et geirr iaculum theot. hrodgar Förstem. 727; cum hrejdharr confertur in Istorič. čtenija 1. 22.

роулавъ rulav 15. 27; 16. 34: hrolláfr, hrolleifr — hródhr laus, gloria et leif reliquiae theot. hrodleif Förstem. 735.

рюрикъ rjurik 10. 10; 10. 15; 10. 29: hroerekr e hródhrekr, in runis hrurikr, apud Islandios hraerekr theot. hrodric, ruodrich Förstem. 740. — hródhr laus, gloria et ríkr potens cf. Kunik 1. 123.

самбатъ sambat: σαμβατάς, τὸ κάστρον τὸ Κιοάβα (Κιόβα, Κίαβος, Κίαβον) τὸ ἐπονομαζόμενον σαμβατάς Constant. Porphyrog., De admin. imp. ed. Bonn. 75. Dobrovský e suecico conatus est explicare: sam (scand. sam-r, sam-t) unâ et bât (scand. bât-r) navis, ergo locus, ubi naves conveniunt Wiener Allg. Literaturzeitung 1814. 403. Slovanka 1814. 246.

свѣналъдищь svênaldišč 43. 16; 43. 19: svênaldi filius, patronymicum derivatum a свѣналъдъ svênald, quod vide.

свѣналъдъ svênald 43. 12; 43. 21: sveinaldr — sveinn iuvenis, servus et vald.

свѣнъ svên 25. 33: sveinn iuvenis, servus.

синєуєсъ sineus 10. 11; 10. 15: signjútr — sigr victoria et hjóta, njúta frui cf. Kunik 1. 133.

синъ sin 25. 34. legimus синъ коровичь sin korobič. si legeremus синко робичь sinko robič, possemus синко sinko conferre cum sveinki, deminutivo nominis sveinn.

слоудъı sludy 25. 21.

сѵєггн steggi 25. 28. cf. skeggi barbatus: vide Sprache Nestors §. 69; si cum sequenti етоновъ etonov iunctum legere mavis стєггнєтоновъ steggietonov, conferes nomen legati norvegici gudmund stegitan sunu in foedere anno 993 vel 994 facto a Norvegiae rege Olaf cum Angliae rege Aethelred. Thorpe, Leges anglosax. 121. Monum. hist. brit. I. 580.

стємидъ stemid 15. 27; 16. 36: steinfinnr, steinfidhr, apud Adamum Brem. steinfinn; aliud nomen est steinvidhr. Cfi theot. steining, stainfrid Förstem. 1120; quidam codices habent стємиръ stemir, quod quidam minus bene contulerunt cum станнимиръ staninir Istorič. čtenija 1. 21.

стиръ stir 25. 33: styrr cuspis iaculi, bellum.

стоудиковъ studkov adj. possess. 25. 25. cf. stundingr; Kunik 2. 178. habet тоудковъ tudkov.

соудъ sud 10. 36; 12. 21; 18. 31; 35. 38: sund frētum; non est κόλπος sinus ceraticus, sed τὸ στενόν: stenum ita dictum igne vastaverunt Memor. popul. 2. 969.

сфандъда sfanda 25. 23. сфанда sfanda Kunik 2. 177: codices habent сфанъдръ sfandr et сфанндръ sfaindr cf. sveinn.

сфєнгъ sfeng σφάγγος apud Cedrenum 2. 464. Memor. popul. 2. 1010. karamz. 2. nota 23. Kunik 2. 169: sveinki.

сфєнкелъ sfenkel σφίγκελος apud Leonem Diaconum ed. Paris. 83. 85. 89. karamz. 1. nota 407. σφάγελλος apud Cedrenum 2. 395. 402. σφάγγελος apud Scylitzem cf. Leo Diac. ed. Paris. 239.; Kunik 2. 186. contulit svenkel, formatum a sveinn uti arnkel, askel, grimkel etc. ope suffixi kel.

сфирька sfirka 25. 29: suec. sverkir, sverki, sverkvir, sörkvir — svark fuscus.

сфирьковъ sfirkov adj. possess. 25. 24: v. сфирька sfirka.

тирєй tirej 25. 34.: tírr gloria.

трογадовъ truadov adj. possess. 25. 29. a трогадъ truad: thróandr, unde thróndr, a verbo thróa angl. thrive felici successu uti cf. трогнъ truan.

трогнъ truan 16. 35: thróandr, unde thróndr, a verbo thróa angl. thrive felici successu uti; rectius fortase трогадъ truad, quod vide sub трогадовъ truadov.

трогворъ truvor 10. 12; 10. 15: suec. thórvardhr pro thórvárdhr — thórr deus tonans et vardhr, vördhr custos cf. trugils et truid pro thórgils et thórvid.

тогрдовъ turdov adj. possess. 25. 23; 25. 26. a тогрдъ turd: thórdr e thórr deus tonans et ródhr e rádha consulere cf. turdus apud poetam persicum Nisâmi Kunik 2. 185.

тогръбернъ turbern 25. 33: thórbjörn, Danis hodie torben — thórr deus tonans et björn, bern ursus.

тогръкидъ turbid 16. 31: thórfidhr, thórfinnr.

тогры tury 44. 20. pro тогръ tur aliorum codicum; thórr deus tonans Kunik 2. 148.

огльбль ulebl adj. possess. 25. 23. nominis огльбъ uleb, quod vide.

огльбъ uleb 25. 22: úlfr; apud Karamzinum 2. nota 307. et apud Kunik 2. 192. habes огльбъ ulêb: posterior contulit ulifr cf. ольбъ olêb.

огстинь ustinj adj. possess. 25. 30. nominis огстинъ ustin: austeinn, unde eysteinn — au, ey insula et steinn lapis.

фарлофъ farlof 15. 27; 16. 34: cf fridhleifr. — fridhr pax et leif reliquiae theot. friduleib Förstem. 427. cf. фрелафъ frelaf.

фостъ fost 16. 36: fastr, fasti firmus theot. fasta f. Förstem. 401.

фрастênъ frastên 25. 32: frausteinn, unde freysteinn — frauj, frey dominus et steinn lapis cf. theot. freja, frawilo, frawibald etc. Förstem. 414. vide прастênъ prastên.

фрелафъ frelaf 16. 35: fridhleifr — fridhr pax et leif reliquiae theot. friduleib Förstem. 427. In Istorič. čtenija 1. 22. cum hoc nomine collatum lego frjalafr. cf. фарлофъ farlof.

фриандъ friand Kunik 2. 172; 2. 174: frjandi part. praes.

act. a frjá (slav. pri) favere, unde fraendi cognatus theot. friunt Förstem. 431.

фроѹдн frudi 25. 29: fródhr, fródhi prudens theot. frodo Förstem. 432.

фроѹтанъ frutan 25. 31.

фоѹрьстѣнъ furstên 25. 32.

шварнъ švarn Kunik 2. 175. cf. svarinus apud Saxonem Gramm. 1. 32, 33.

шибридъ šibrid 25. 28: sigfridhr — sigr victoria et fridhr pax theot. sigifrid Förstem. 1091.

шихъбѣрнъ šichbern 25. 23; Kunik 2. 177. legit шиговѣрнъ šigobern; idem 2. 188. habet ждьбѣрнъ ždebern, quod e sigbern natum putat: idem dicendum de жидьбѣрнъ židbern, quod e codice musei Rumjancov depromptum legitur apud Solov. 1. nota 244.: sigbjörn — sigr victoria et björn, bern ursus theot. sigipero Förstem. 1088.

шкоѹнъ jakun 91. 25; 91. 27; 92. 1; 92. 2; 93. 3: hákon, hákun — há, hâr (goth. hauhs) altus et kon, kun e kvin, unde kyn goth. kuni genus, quapropter legitur etiam hákvin, lat. saepissime haquinus, apud Einhardum haucwin, male hancwin. hákon igitur graece est ὑψιγένεθλος altam originem habens (cf. theot. chunihoh Förstem. 315), minime vero cocles, uti alii explicandum putarunt Kunik 2. 172. Žurnal minist. narod. prosvêščenija 98. II. 32—58; de оѹ pro o cf. gramm. I, 34. 302.

шстыгъ jastjag 25. 27; астыгъ astijag apud Tatiščev, аттыгъ attjag apud Kunik 2. 178: cf. hastingus normannus Monum. Germ. 2. 632; 2. 642. — nomen hoc derivatum videtur ab azds genus (theot. art cf. Grimm. Lex I. 568.) ope suffixi ing Kunik 1. 12; librarii шстыгъ jastjag confuderunt cum штвыгъ jatvjag, quod est nomen gentis Iazvingorum: штвязи 48. 16. Karamz. 1. nota 432. 493. Sreznevskij, Izvêstija VII. 351.

III. NOTAE CRITICAE ET EXEGETICAE.

CORRIGENDA. ADDENDA.

Ch. Clébnikovianus saec. XV. E. Editio Commissionis Archaeographicae. I. Ipatianus saec. XIV. L. Laurentianus saec. XIV. (1377.) N. Niconianus saec. XVII. editus 1767. P. Pérejaslavljensis saec. XIII. editus 1851. R. Radsivilianus saec. XV. vel XVI. S. Sófijskij vremennik saec. XVI. editus 1820. Sk. Skazanija o Borisé i Glébé izdal I. I. Sreznevskij Peterburg. 1860. I. T. Trojicensis saec. XIV. vel XV. v. Polnoje Sobranije russkich létopisej 1. pag. I—XX.

1. 11. Коулисоурии: pro Коулін ex archegrapho graeco. 16. Соурьти: Сүртиѣ E. 17. въ соущихъ: соущимъ L. 25. Дерьви Δέρβιξ: nota codicem vindob. habere Δέρη. 29. отъ нѣмже ex archegrapho graeco.
2. 4. си: вси. 11. Иоуръмане: сим Оурмане L. cf. theot. Ormanîe in Gudrûn. Моурмании N. Иоурмани S. 12. Галичане: Galizo land; Normanni totam paeninsulam pyrenaeam ita vocabant. Kunik, Bulletin histor.-philol. VII. 71. 14. съсѣдить: L. addit си cf. 160. 5. 16. оурокъ положиша addidimus e Schloezero 1. 63. 30. въсть N. S. тъ N. S. 35. Иорици: Иорци I. Ch. T. N. Иарци L. Иорича, иже соуть Словени Sk. X. cf. λογγοβάρδων καὶ νόρων καὶ γάλλων apud Caesarium: Cureton, Spicilegium syriacum 39.
3. 9. ante пришьдъше P. habet съ Доуная. 15. течеть S. N. 16. post же S. N. addunt: и поставиша старѣйшиноу Гостомысла. 25. 26. 29. 31. 33. течеть S. N.
4. 18. въ земли словѣньстѣй N. 23. вылѣзоуть I. Ch. R. T. P. живи N. P. 30. владѣюще-своимь ещее cum S.
5. 2. post дьне S. addit sequentia: бяхоу же тогда погани, жрещие озеромъ и колодиземъ и рощиніемъ, якоже и прочін погани. 6. post градоу N. addit силою и ратью. 8. яко ante великоу electum est. 21. сѣверъ: на сѣверъ N.; de Sêverianis non cogitans verte: et ad septentriones, si spectes Krivičos, ad Bêlo Jezero sedent Vesi. de отъ cf. 5. 19; 71. 34. 31. Иорѣва; Иерома си рѣчь Жемонть P. 38. оуко P.
6. 7. post женъ P. addit доулѣбль. 24. Оуглични: Оулоучи L. cf. 12. 17. et vide Nadeždin in Zapiski odesskago

obščestva istorii I. 235. Solov. 1. nota 45. cf. tamen Šaf. Starož. 546. 36. вѣдадоуще: оуѕаконено P. LXXVI.

7. 5. игрища fortasse eiiciendum. 25. божиа additum ex archegrapho graeco. ибо R. T. S. ибо ивѣ L. тачє deest in S. ибо etsi: ибо свѣтильникомъ сжштємъ καὶ ταῦτα λαμπάδων ὀβσῶν glag.-cloz. 166. 26. гнѣвливо pro кѣсынѣ respondet graeco ἐμμανῶς. и addidimus. 27. странѣ: странѣ иχъ L. 31. добродѣтѣль: дѣтелье L. 36. ловить N. S. звѣрь крѣпъкый: rectius fortasse звѣрь не крѣпъкый cf. archegraphum graecum 184.

8. 4. кесньнымъ: вешнымъ E. N. S. 7. отъ сюдоу: nota, textum graecum habere οἴκαθε. отъ себе N. о себѣ S.: legendum fortasse къ себѣ. 9. моужьскъ полъ N. S. отроча E. 14. велико земль: nota, nos и addidisse, et земли hic vim habere vocabuli людие (otkradoha Maruša, zakaraha Maruša arnautska zemja. bulg. apud Verk. I. 78. cf. bulg. chora); vertes igitur: nos vero christiani, et omnes populi, qui credunt etc. 27. иχъ additum e P. 28. остромь cf. Schloezer 1. 136.

9. 29. ико additum. 33. Вси и: всѣхъ cf. Schloezer 3. 15. Вссѣхъ P. 5. 11. 37. изгнаша: изгнаша Словѣне P. 5. 13.

10. 7. Вись: вси L. 10. post придоша P. 5. 20. addit ко Словѣномъ, и съдѣлаша градъ Ладогоу; I. Ch. R. T. habent и придоша къ Словѣномъ первое, и сроубиша городъ Ладогоу, и сѣде старѣйшин въ Ладозѣ, Рюрикъ. 15. прии власть Рюрикъ: прии Рюрикъ власть всю единъ, и пришедъ къ Илмерю съдѣла градъ надъ Влъховомъ, и прозва и Новъ Градъ P. 5. 24; idem habent R. T., addentes раздам волости моужемъ своимъ и городы роубити. 22. нъ: нн L. cf. tamen Karamz. I. nota 282. 33. лѣто P. 5. 37. deest in L. R. T. 34. и дошьдъшю vide P. 5. 38.

11. 21. Вись: всѣ L. въ Кривича: съ Кривичи L. cf. Solov. I. nota 174. 27. посла P. 6. 16. 35. Олъминъ: Олгинъ P. 6. 31. 36. Олъма unus I. habet. и на той могилѣ поставиша церкъвь святаго Николоу P. 6. 22.

12. 17. Оуглици: Оуличи L. cf. 6. 24. 37. положены: cum Dobrovio malumus hoc quam прѣложены.
13. 8. а дрѣзни инако P. 7. 11.
14. 6. ab Илюрикъ usque ad ..язы. 23. 15. lacuna est in L. 15. въ ante Моравы eiecimus. 26. имъ S. cf. N. 35. post Ольгоу P. 8. 17. addit: остроумьноую и корянь и основаниѥ вѣрѣ християньствѣи и намъ вождь.
15. 2. толковины E. тлъковины P. 8. 21, vocabulum ignotum, pro quo quidam Словѣни scribendum putarunt. 3. post си P. 83. addit отъ Грикъ. 29. имъ P. 30. ключь: чловѣкъ P. оуклады deest in P. 34. съльвьное: хлѣбное E. съловлное P. 35. pro хотить P. rectius legit оудрѣчено.
16. 4. съломъ: словомъ E. P. Роуси rectius excidet 8. госьтиѥ additum e P. 9. 12 19. копринъны cf. Schloezer 3. 289., alii кропинъкъ, кропильнъ, кроупинъ ibid. кропинъ E. кропинъкъ Ch. R. T. cf. bulg. коприна, quod hodie sericum significat. 31. рядъ: rectius рядъ.
17. 4. по хотѣнию: поухотѣниемъ L. 8. просто словѣсемь: простословѣсьмъ L. 9. мъ addidimus. 12. по божий миръ и любъвь cf. Tobbien 21. 15. въдамы: въдаднимъ L. 18. прочихъ и вьсегда лѣтъ: въ прочихъ и вьсегда лѣтѣхъ. 20. неподвижьноу: непостыжноу L.; fortasse непостыдьноу. 24. иже: ижѥ L., fortasse ижѥ. 26. имѣемъ: имѣють L. шьлѣниѥ: шьлѣнии L. 27. да клнеть си: да не кльнеть си; pro иже нцѣть нѣятию вѣрѣ legendum fortasse ѥ иѣ (въкъшн) ѥй вѣрѣ i. e. ne iuret pars illa, quae actionem instituit, quin fides ei habeatur. 33. боудеть, по законоу: fortasse боудеть по законоу commate posito post законоу. 34. на L. post иже eiecimus. имѣть: да имѣють L. 34. толицѣмь же приѥдеть: fortasse legendum толицѣмьжѥ прѣѥдеть cf. Karamz. 1. nota 321, quamquam et ita sensus sit impeditus. 36. тижа sing. gen.: тижи L.
18. 1. вниниѥ: оукьнѥ L. пѣконоу; законоу L. 4. процѣ: проч L. 10. протинить: приготовить L. 15. сътрорити; сътворити. 17. моучѥнии: мечѣтаи Pogodin, Nestor 144. насилиемь: насилье L. 18. иѣ: иѣ

или. 24. или: ли L. 25. възвратити: възкоронити L. 27. ихъ deest in L. 28. аще: ти аще L. 29. такожде: rectius такажде. близъ земли additum cum Strojev S. 124. 36. възитоу быти чемоу: взити что L. что взито R. T. отѣхъ: отъ тѣхъ L.

19. 9. кгда: кгдаже. почьсти: почисти aut почьстити. 10. врѣмы келико: врѣмы и келико. totus locus subobscurus ita videtur vertendus: si (Russi) voluerint (in Graeciam) militatum ire vel negotiatum, et voluerint honorem habere imperatori vestro, quandocunque venerint et quotcunque, et voluerint ultro manere apud imperatorem vestrum, maneant. nihil e margine hic in textum receptum esse putamus. cf. Karamz. 1. nota 324. 12. locus impeditissimus. adstipulor Karamzino 1. nota 324. dicenti, hic plura e margine irrepsisse in textum. rectius fortasse, omissis et mutatis non paucis, sic legetur: отъ коеи люко страны пришьдъше Роусь и продаеми къ христианы; аще же и христиане отъ коеи люко страны приходяще къ Роусь продаеми бываютъ,..... по .к. злата, и да придоуть къ Грекы; et ita vertetur: Russi undecunque venientes et venditi in Graeciam; et si Graeci undecunque venientes in Russia venduntur, possunt redimi vicenis libris auri, et (Graeci) ire in Graeciam. nota, idem valere de Russis, hi quoque eodem pretio possunt redimi et reverti (in Russiam). post бываютъ addes да нькоупить см. 23. доушоу i. e. servum etiam suum. Schloezer 3. 329. Tobbien 36: cf. φοχάριον mancipium Constant. Porphyrog. De admin. imp. ed. Bonn. 77. 155; maxima pars codicum habet правьдоу 36. кановомь писанимь Karamzinus. 1. 327., secutus Krugium Chronol. 79., et Pogodin Nestor 134. malunt киновархномь i. e. διὰ κιννοβάρεως. notabis tamen, in diplomatibus Serborum, qui in plurimis Byzantinos imitati sunt, scribam aliquoties nominari cf. Monum. serb. IV. ѣ Радое диѣкъ кань писахъ anno 1189; LXV. и сие писа Петриць диякъ anno 1305—1307; CXLIX. при логодетѣ Драгославѣ anno 1360.

20. 9. мѣсица септывры въ .в., а въ недѣлю .п., въ лѣто

създанїа мироу. .*sук.: lege мѣсяца сентѧбря, въ вторую недѣлю, индикта .еі., въ лѣто създанїа мироу .*sук. nota, codices haec habere: L.: м. с. въ .в. д въ недѣлю .еі. въ .л. etc. Ch.: с. .в. въ недѣлю .еі. R.: с. .в. недѣли и. T.: с. вторыи недѣли .еі. S.: с. .в. недѣли .еі. N.: с. въ .в. недѣлю .еі. въ лѣто. vocabulum индикта latere puto in и., quod R. habet post недѣли, et quod Krugius Chronol. 108. Münzk. 126. 187. numerum octonarium putabat indicare. лѣто indictionem esse probari nullo modo potest Karamz. I. nota 283. 317. 12. иєфоудиими: codices, quibus nititur editio Commissionis Archaeographicae, et hic et 127. 18. habent фофоудыи, quod Karamz. 2. nota 215. per кафтанъ vertit, et 1. nota 330. contulit cum Ducangii vocabulo rarissimo et obscuro φουφουδοτός. nobis scribendum videtur иєфоудиы vel cum P. 9. 23. фодиы ab usitatissimo graeco ἐφόδιον, quod viaticum i. e. res in itinere necessarias significat cf. Sprache Nestors §. 55. 22. нє: ыже нѣ. 28. ѣздиши: ыздиши cf. Sprache Nestors §. 1. 29. на нь Ch. R. T. на конь L. 33. пятоє: пятоє жє.

21. 9. иєго до: иєго и до. 13. Ѧполоний Тиѧнынинъ: Ѧполонитыанинъ E. 21. антиохыиномъ: антнохомъ L., quod ferri potest. 29. оплачєть: ополчать L. сый Орентин: Сиорити L. 32. сътвореныа: створенаа L. животьномъ четвероногымъ: четвероногъ L. 37. та: така L.

22. 3. чьто оубо къто: кто оубо что L. о творящихъ etc.: о творящихъ волшєвныхъ дѣлъ L. отъ Македона deest in E. 4. ыко: ыко то L., quod recte se habet cf. ыко сє. 6. нє истовоу: нє истовьствьноу recipe cum L. 11. православьнѣй: преславныи L. 17. благодать дѣйствоуєть: благодатьствоуєть L. 18. благодатьствоуєть: сдѣтельствоуєть L. 21. боудоущаа прѣдъпоказа: прѣди боудоущиа показа i. e. прѣди показа. 24. прѣдобразомь: предъ образомъ L. 25. знаменыа творить: знаменають L. 30. сєждє: сє жє. 31. затворыша сѧ: затвориша сѧ Solov. 1. nota 189.

23. 1. сиждє: си жє. 5. post си pone punctum. 7. cf. τὴν

Ἀδριανοῦ, ἣν Ὀρέστην φασὶ πολίσαι τὸν τοῦ Ἀγαμέμνονος, ὅτε τὸν πλάγον ὑπέστη μετὰ τὴν ἀναίρεσιν Κλυταιμνήστρας, τῆς ἰδίας μητρὸς, ἐξ ἐκείνου τε Ὀρεστιάδας κεκλῆσθαι τὸ πρότερον, Ἀδριανὸν δὲ Ἀδριανοῦ ὀνομάσαι Leo Diaconus 130. τὴν Ἀδριανούπολιν, ἥτις τὸ πρὶν μὲν Ὀρεστιὰς ἐκαλεῖτο ἐξ Ὀρέστου, ὃς ταύτην (Κλυταιμνήστραν) ἀποκτείνας λίαν ἐκμέμηνεν, καὶ ἐν τῇ συνελεύσει Ἔβρου, Ἄρζου τε καὶ Ἀρτάκου τῶν τριῶν γε ποταμῶν λουσάμενος τῆς νόσου ἀπήλλακτο Theophanes continuatus libro VI. in Constantino Porphyrog. 387. vide Th. L. C. Tafelii Constantin. Porphyrog. XXV. 23. первоѥ usque ad Оугры 25. omnia desunt in L. 28. ꙗко non quadrat. 33. соудъ: Соудъ. 37. же свѧтꙑхъ церъквий: же и свѧтꙑхъ церкъвий.

24. 9. олядехъ: лядехъ cf. χελάνδιον. 24. сеждѥ: сѥ жѥ. 24. haec linea deest in L., habent I. Ch.

27. 20. ѥже принеслъ: ѥже чьто принеслъ si quid attulit. 31. по оустаꙋ и по законоу роуськомоу Solov. 1. nota 197. legendum putat гречьскомоу.

28. 33. колико: rectius fortasse въ колико.

29. 13. церъкви: церкъви.

31. 5. въздолѣ: въздлѥ: fluebat enim eo tempore aqua secundum i. e. prope collem Kioviensem. cf. възлѥ Gana 172. 37. et подьлѥ 118, 37. 19. за кнѧзь за: за кнѧзь нашь за. 21. нѥ: нѣ. 25. 31. ѣдемъ: ꙗдемъ. 38. поꙋцѥ quomodo vertam, nescio. notabis, поꙋцѥ aequivalere vocabulo крѣпче Istorič. čtenija I. 208: fortasse igitur sensus hic est: maior est (vindicta) nobis Igorii morte i. e. quam pro Igorii morte. alia huius vocabuli significatio est ἐλεεινότερος miserabilior: поꙋцьше бѣсѣхъ чловѣкъ ѥсмь I. Corinth. 15. 19. cod. šišat. pag. 94.

32. 10. тоу; и тоу. 24. нти: nota codices habere нити, uno P. excepto, qui praebet принти 11. 40.

33. 2. dele signum interrogationis: conscii enim sibi erant, se ipsos occidisse principem, et ad quam rem se traderent (ad mortem nempe). 27. цѣрь Karamz. 1. nota 374. сѣра съ огнѥмъ; rectius чирь, quod hodieduin apud Russinos in usu est: I. habet чѣрь, Ch. чирь.

34. 3. ѣ̀ бо Кѣшеградъ градъ Ольжинъ: nota locum Anabaseos II. c. IV. 27. ἐπορεύθησαν διὰ τῆς Μηδίας εἰς τὰς Παρσάτιδος κώμας, τῆς Κύρου καὶ βασιλέως μητρός. 18. ѣ̀: и ѣ̀. 30. церковьнѣмь: церкъвьнѣмь. 34. непримязньнъı: непримязнинъı.

35. 17. ante приде pone comma. 38. Гоудоу: nota P. habere въ Гоудѣ рѣцѣ.

36. 2. оучашетъ: оущашетъ hortabatur. 7. одекелѣша: male in L. одобьлѣша. 8. а deest in omnibus codicibus.

37. 4. имаше: имѣше L. 12. Каганомь: каганомь. 27. водою: жаждею P.

38. 6. 11. Прѣтичь: rectius Прѣтиця. 19. Прѣтичю: Прѣтицю. 24. Печенѣгомъ praestat: neque poterant equos suos in Lybed adaquare Pečenêgi; qui plur. instr. cum P. 14. 37. mavult, quaerat subiectum propositionis. 32. кънѣзшимъ: кънѣзшимь.

39. 6. по: и по.

41. 16. придоша: и придоша.

42. 14. .*sуѳ. Sreznevskij putat scribendum esse .*sуп. Izvêstija VII. 340—345. 17. кысицѣмь: Икономь ibid. 345—347. 31. клати: колоти L. золоти I. Ch. R. T.; nobis nunc legendum videtur злати: Dobrovský, Wiener Allg. Literaturzeitung 1814. 402, contulit златѣница icterus. Buslajev, O vlijanii 13., explicavit: да насохнемъ, сторимъ отъ небеснаго огня. 33. nota, post вамъ quosdam codices habere пиихроусоу, quod per дска златая cum Strojev in S. 1. 51. explicari nequit: πιναχροσῆ enim vox graeca non est. 35. съторивъ: сътворивъ.

43. 6. врашна: брашьна. 12. изъ него R. T. въ немъ I. Ch. по немъ L. cf. Solov. 1. nota 231. 18. post лѣсѣ dele punctum. 19. заѣхавъ: заихавъ. 20. ими: има S. 28. черезъ: чрѣзъ cf. Sprache Nestors §. 34. 37. въисподи: въ исподи.

44. 1. виждь-хотѣлъ: ижъ, ѣ̀ бо ихъ сваднлъ о ловищахъ звѣринъıхъ P. 15. 30. 3. прим: rectius прѣкы. 5. бо: rectius ю. 11. 12. .*sуоs. .*sуоs. .*sуон.: .*sупs. .*sупs. .*sупи. 18. робичища: male P. 16. 4. кривитина. 20. Тоуръı: alii Тоуръ. 31. Дорого-

жичи: rectius Дорогожичи. 32. Капичемь: rectius Капицемь. 36. того: тогожъ P. i. e. тогожде.

45. 3. льстихоу: льцихоу omnes praeter L. 15. пристрипати I. Ch. S.: подъстоупити P. 19. pro и рече L. habet льстиче i. e. льстище, quae forma gerundii vim habet Gramm. 3. §. 322: legendum fortasse и льстище рече. 21. изъ града: за градъ L., quod stare potest. 38. подъиста: fortassè потиста.

46. 4. verba: и много воюва съ Печенѣгы на Владимѣра I. Ch. R. uncis include. 13. приихомъ: rectius прѣихомъ. 22. ели: е ли si vero, intellige: hoc feceris. 27. Сѣморьгла и Мокъшь: Сима, Рьгла и Мокъшь καὶ οἱ ἄνδρες Χοὺθ ἐποίησαν τὴν Ἐργὲλ, καὶ οἱ ἄνδρες Αἱμὰθ ἐποίησαν τὴν Ἀσιμάθ 4. Reg. 17. 30. vide praemature philologiae slavicae erepti Petri Preis disputationem in Žurnal minist. narod. prosvêšč. vol. XXIX. IV. 37.

47. 1. же: , юже: quam habitare fecit. 8. вѣ несытъ: вѣ и ище несытъ P. 12. primum же deest in S. 16. оустьноу: nota оустъ ея L. 22. же addidimus. 25. бысть: и бысть S., réliqui владалеть. 26. дѣюць: rectius aut дѣы aut дѣющий P. 27. брашно: брашьно. 35. моудить: коудеть omnes, quod ferri potest.

48. 34. жити: жить omnes, quod servari potest.

49. 2. единого: иединого. 3. потрѣкоуете: претрѣкоуете L. перетерѣкоуете имъ I. Ch. перьтрѣкоуете ся имъ S. посѣкоша: nota подъсѣкоша P. 10. cf. narrationem de S. Andrea c. V. 17. отьчьника I. Ch. R. T.: nota отѣника L. S. 22. рѣцѣ: рѣцѣ.

50. 2. не: нъ не S. 3. како: кака I. Ch. 7. дасть: дасть ко S.

51. 23. соуть: и соуть S. 26. тѣхъ: то L. 37. скажю: съкажю.

52. 35. а ли: rectius fortasse е ли, unde оли, али facile nasci potuit cf. 46. 22.

53. 24. почьте: nota почести S. почти L. 30. погрѣкоста: погрѣбоста и S. 33. тою: того omnes.

54. 5. сыжень: сыжьнь. 16. и вѣ старѣйшина (имъ S.) Невродъ in omnibus codicibus, uno L. excepto. 26. оучѣ-

нию: оущению cf. 91. 16; 105. 34. 35. началникъ: начальникъ.

56. 26. Мойси: Мойсий. 37. аще къто колико: и къто аще колико.

57. 3. твонхъ: монхъ. 9. послоуша: послоуша его. 20. идѣаше: идяше. 33. въложи: въложи и.

58. 1. въшьдъшоу: же въшьдъшоу. 5. изъ сего: и-сего L. 13. него: его cf. 101. 31; 108. 18. 24. семоу: семоу же S. 37. въ Данѣ: въ Сиданѣ omnes cf. ἐν Δάν 3. Reg. 12. 29.

59. 6. отриноу: отриноу и S. 7. и dele. 10. первъый: первоіе L. S.

60. 18. человѣкомъ: человѣкомь.

62. 21. въша: вѣша.

63. 15. въ небо: на небо L. 38. божии: божий.

64. 1. оубо: omnes male бо. 32. Болъгаре: Болгаре.

65. 1. дѣютъ dicunt: дѣетъ L. дѣеть и вѣроуетъ S. дей, дій i. e. дѣй R. T. 9. избраша: изкра S. cf. tamen рѣша 10. 20. на оутрия: на оутріе. 25. иде: иде царь S. I.

67. 2. дѣвоую: дѣвою sing. instr., quem omnes habent. 5. посягати и длати unus I. 31. аще ли: I. Ch. addunt ни; Strojev S. 80. 1. aliquid omissum putat.

68. 17. бо: adde cum omnibus Богъ отьць. 23. подобосоущьнъ: nota подобенъ соущенъ L. подовно соущенъ S. 28. Доухъ: Доухъ ли L.

69. 32. поклонить: кланяють L.

70. 1. цѣловати unus Ch. habet. 8. сѣмо non quadrat: симь ideo (quia mater est) vel чемоу. 11. превѣмь: первѣмь. 17. Григорий: отъ Царя Града Григорий. 29. вѣроу unus Ch. habet.

71. 2. поимъ: cum codd. поима aor. 12. Роучай: rectius роучай, intelligendus esse videtur rivulus Glubočnica cf. N. Zakrevskij, Lêtopiś i opisanie grada Kieva in Čtenija v obščestvê istorii i drevnostej rossijskich 1858. II. 15. человѣкъ, велий: человѣкъ. велий. 17. чьтомъ: чьстимъ, nam чтимъ omnes habent. 18. Роучаю: роучаю cf. supra 12. 23. пронде: и пронде S. 28. ра-

котинъ: работьникъ L. 34. отъ рѣкѣ non longe a ripa cf. Полочане, отъ нихъже Кривичи 5. 19. сѣверъ отъ нихъ 5. 21.

72. 3. юже: иже omnes; nam serviebant mihi. 14. цркъкы: церкъкъ. 17. Перунъ: fortasse Перунь. 20. нарочитыи: rectius нарочиты. 28. и addidimus. 29. пакъкытнии: бытьи omnes.

73. 1. къзрадоуѥмъ: rectius възрадоуимъ. 13. ключѥмь: ключимь cf. Luc. 15. 7. 37. покыѥ: могыбе.

74. 14. ѥсть: иже I. Ch. 17. отъ: отъ. 19. одрѣати: одълати. 36. прихха: прихха.

75. 6. приххаша: прихаша. 11. ѥго: бо ѥго ita omnes. 13. чрѣкы: черѣви L. черѣкь T. чрѣво R., recte чрѣвий, unde nslov. črêvelj uti vrahelj a врѣкий. кнѧзь: кнѧзь. 16. съ нѣ ita recte: съ него I. Ch. съ онѣ T. 25. же: бо omnes. 33. за ѥ прѣкы славоу отрокъ тъ L. Ch., quae vera potest esse lectio; переславъ отрокъ I. переславъ отрокоу томоу имы R. T.; dubitari nequit, nomen urbis Переславль derivandum esse a nomine personae Переславъ: fallitur enim in hac re Karamz. 1. nota 471.

76. 37. милоуши: милоуий.

77. 6. и: а omnes. 13. мысъ: отъ мысъ omnes. 22. съ: и съ omnes. 33. а иже вида locus obscurus: ѡже вида L. S. а иже I. Ch.; de sensu vide Karamz. 1. nota 480.

78. 1. сѣ: сѣ же omnes. 8. и: а omnes. 17. въ чьто: чьто въ S. 19. отроукий: отроукъ recte omnes. 24. медоу лоукно: лоукно медоу S. 31. тали: nota 28. unius tantum obsidis mentionem fieri. 32. post моужа S. addit къ родѣхъ.

79. 8. тали свои: at Pečenêgi obsides non dederant. attamen haec in eiusmodi narratiunculis videntur posse negligi. 11. сѣжде: malo hunc сѣ жь. 26. сего нѣ дашѥ: nota, I. Ch. habere нѣча сего нѣ дати. 31. Ярославъ: omnes addunt же. 33. сѣ: сѣ жь omnes. 38. Vladimêrum in ima aedium parte putamus mortuum esse, mortuum vero in superiorem esse tractum, unde facile potuit demitti, quin paries perfringeretur, cum in parte

superiore aedium locus esset apertus cf. сѣни 48. 38; 106. 19; 165. 17: in hanc vero partem traxerunt eum, nolentes cadaver per portam efferre Weinhold Altnord. Leben 476. Solov. 1. nota 380. Leo Diac. I. IX.

80. 10. посѣжде: послѣжде. 12. аще-Богомь 81. 2. in I. Ch. 20. си unus Ch. habet cf. S. 30. занмъ отъдасть: nota, in L. legi занмъ соудъ лъжю отдасть. legendum fortasse соудолжю. 33. комоужде: nota комоужьдо L. 34. добрѣмь: rectius добрѣимь cf. 22.

81. 5. то: то и S.

82. 28. любимъ, quod cum dativo iunctum sensum activum habet: любимъ бѣ книгамъ 94. 30. amans erat librorum. 29. rectius fortasse пригвоздити си роукама его. 36. servum, qui super eum se iecerat, perfoderunt una cum Boriso, amans enim erat (servus) eius (et ideo se super eum iecerat) cf. 81. 28.

83. 4. гривьноу — прочь 5. legitur in I. Ch. R. T. 29. зълъ: а зълъ L. 38. ємоу cum S. eiice.

84. 1. зрѣємо: зрѣнмо єдино S. 24. словєсьнаи: rectius словєсьна.

85. 2. цѣлѣбьнъıи: rectius цѣлѣбьнъı. 23. божиихъ: rectius божий. 27. божими: rectius божии.

86. 20. хощеть: L. addit дасть. 33. съмъıсльна и: смѣрена L.

87. 13. Ирославъ: Ирославъ створи вѣчь на поли S. 30. обѣ оба полъı: оба полъ, recte оба полъı 88. 16; 166. 9. 32. воєвода нача: нача воєвода S. ѣзди: ѣзды. възлѣ: възле. 37. его потѣнемъ: потѣнемъ и S. 38. въ cum S. eiiciendum.

88. 1. своєю cf. Polnoje Sobr. 3. 1. S. 1. 106. 4. пондоша: тое ноци пондоша S. 9. и бъı тъгда Ирославъ лѣтъ двою десятоу и осми: и бъı тъгда Ирославъ въ Новѣ Градѣ лѣтъ два десяти и осмь cf. Karamz. 2. nota 9. Solov. 1. nota 297. 18. Боуди: Блоудъ S. 30. Добръıнинъ: rectius Добръıнинъ S. 37. градомъ: unus L. singularem habet.

89. 5. и побѣди — Свѣтополка 6. in I. Ch. 17. оубийцю и гордаго: гордаго оубнйцоу S. 20. ыкожє: акаже L.

24. pro genuino вѣсъ S. habet страхъ. 26. вѣгающе: recte вѣгающей deleto commate. 36. post посланаи S. addit на нь. 38. post съвязанъ S. addit въ днѣ адоу.

90. 23. Соудомири: Соудомирѣ S.; Karamz. 1. nota 21. legendum putat Соудомѣ. 30. томоу: юмоу S. 35. твою: cum S. ante твою adde азъ.

91. 16. наоученню: наоущенню cf. 54. 26; 105. 34; 111. 9; 112. 1; 115. 17; nota, 108. 38 et 111. 4. omnes habere наоущенюе. 21. наводитъ i. e. казнь. 29. Сѣверъ: Сѣвероу S. 33. юмоу: rectius fortasse сеѣ cum S.

92. 2. лоудъı: S. addit своеи. 4. сѣченъı: cum S. lege несѣченъıи. 7. свои: male, S. habet люди мои, ergo моеи. сѣди: сиди S. 18. по Днѣпръ роуськоую землю: роуськоуюземлю по Днѣпръ ex S. 31. сежде: се же.

93. 33. вѣ бо habet S. 34. па: на.

94. 4. ante и comma delendum. 18. шкоже: fortasse юже. 29. въспрюемлютъ: въспрюемлетъ.

95. 13. хъзъı: кожи S.

96. 33. Ѩнтипа: hoc nomen legitur in supr. et perejaslavljensi 45, A. Kubarev id post Nestorem fictum putat. Čtenija v obščestvê istorii i drevnostej rossijskich 1858. III. 122.

97. 4. post Горъı P. recte addit съ тобою, et pro шко praebet и. 15. чрѣзъ день semel die cf. 120. 4. 27. чьтомъ: omnes чьтимъ pro чьстимъ. 38. жити R. T.

98. 4. post николиже addunt никаможе I. Ch. 34. 35. Дмитриа, Дмитрию: Дьмитриа, Дьмитрию. 36. богатьствѣ loc. habent I. Ch.

99. 3. Дмитрию: Дьмитрию. 7. шкоже etc. videtur esse legendum: както боле (бо?) въ васъ шкоже Ѳеодосий послоушливъ, кротъкъ, съмѣренъ? quis vestrum Theodosio obedientior, mansuetior, humilior? cf. P. 45. 33. 12. нача praecedente поча videtur abundare.

100. 6. подъ къı deest in S. 14. post Переславль T. S. addunt а Игорю Володимерь cf. 34; 101. 3. 18. post помлгай S. addit по немъ. 25. въ соуботоу etc. февралиа въ .к. въ соуботоу .а. недѣли (въ соуботоу .а.)

поста I. Ch. въ свѧтаго Ѳеодора дьнь I. мѣсяца февралѧ въ .к. въ соуботоу .л. недѣли поста на памѧть свѧтаго моученика Федора N. 1. 144. мѣсяца февралѧ въ .к. дьнь въ соуботоу .л. недѣли поста на памѧть свѧтаго великомоученика Ѳеодора тирона S. 28. людиѥ: вьси людиѥ S. 38. пришьли: бѣша пришьли S.

101. 6. бо deest in S. 7. заводивъше etc. за ѥ водиша и ротѣ: цѣловавъ крестъ бысть черньцемь ex S. 14. дроугзи: дроугзин. 32. .„sфог. I. Ch.

102. 8. сего же: ѥгоже S. 10. бо non quadrat. 11. иного: а иного P. 13. ѥгоже etc. aliquid hic minus recte se habet. 14. сѧ же etc. сиѧ же знамениѧ бываютъ S. 18. людемъ solus P. habet. 19. обѣшивлающемъ: обошмо шивлаютъ сѧ S. 30. выше recte deest in P. 33. шестоногъ: о шести ногъ P. о шти ногъ S. 36. бысть abundare videtur praecedente 35. бысть. отрѣваховѣ: отърѣваховѣ. 38. възвлаш сѧ: възлиш сѧ omnes male.

103. 1. pro gen. трий пѣприць rectius ponetur acc. 3. изъыка: ызыкъ S. 6. prius на addidimus. 10. и въ инѣхъ странахъ: оу инѣхъ странъ S. i. e. apud alias gentes. 11. 14. 19. 21. котопанъ: котопанъ κατεπάνω catapanus cf. Du Cange. 14. хощю etc.: здравъ боуди, хощѣоу ти пити S. 27. Брьчиславъ: pal.-slov. Брѧштиславъ. 32. цитъы: цитъ S.

104. 3. прѣндоуцюю; S. addit: а Бѣсеславоу по немь идоуцюоу. 9. Ялътоу: Лѣто L. Ялто Ch. N. S. Олто R. T. 14. възвратить сѧ: въспоминоуть сѧ L. I. Ch. R. T. 21. въ немьже etc. mihi obscurum est. 35. nota vim particulae тоу.

105. 32. оусърѣсти: въсрящемъ, въстрѣчю I. Ch. R. 33. post свинию quidam codd. addunt: или конь лысъ cf. Karamz. 2. nota 113. cf. N. 1. 157. 34. сѧ: сѧ omnes. 35. дроугзи: дроугзин.

106. 15. Брьчиславли: Брьчиславли. 23. възвъыли fortasse murmurare coeperunt; nota възвъысили сѧ S.

107. 5. дроугзи: дроугзин. Сновѣ: Сновѣ omnes. 13. показанию: показьниѥ S. 20. крестъ etc.: крестомь ко въ

скорѣ избавлшемъ сѧ ex Ch. 33. аще ли: а ли S., quod ex оли, ѥли.

108. 9. чади: моужь S. ислѣпиша: ислѣпи; слѣпи S. 13. распоуща: распоусти S. 15. торгъ plebem videtur significare. 21. вь: въ. 22. на Ѣыдовъичи ex I. Ch. 32. измѣнити сѧ: измѣнити сѧ S. 33. смѣхоутъ сѧ R. T.: antiquius смнихоутъ сѧ; насмѣхахоу сѧ I. Ch. S. 38. наоучивъше: наоустивъше.

109. 10. инѣхъ deest in S. 14. сѣмо: и сѣмо S. 15. ако etc. ако ѥста ѥго ѥмоу книзи S. 26. ни I. Ch., reliqui Ини. 27. обрати: обративъ S. 36. лъжа то: лъжета I. Ch. S. 37. съставленъ: fortasse съставль.

110. 8. васъ omnes. 12. прѣстолѣ: S. addit на небеси. 14. 16. aut съверженъ aut низверженъ eiiciendum. 18. и ѥмъ ѥго: ѥго въ огни вѣчьнѣмь ex S. 19. и recte omittit S. 23. можеши: намъ pro нама addit S. 26. проскѣпомь: розъщепомь S. 29. поусти: adde и. 33. на habet L.

111. 14. о мраченни: о омраченни. 28. крилати: крила ти cf. крила имоуще и хвосты P. 48. 21. 32. оумрѣть unus P. habet. 36. quid лѣпота hic sibi velit, non assequor.

112. 3. въ вьси: въ сни cf. и нынѣ P. 48. 29. 7. бо deest S. 9. ово: овогда S. 10. иного: инъ S. 13. Коунопъ est Κύνωψ Cynops, cuius fit mentio in vita apostoli et evangelistae Ioannis theologi, 26. die septembris, ed. venetae pag. 167. Κύνωψ δέ τις οἰκῶν ἦν ἐνταυθί etc. мъчьтание бѣсовьско: мъчьтанию бѣсовьскъимь ex L. recte.

113. 7. възьмъше eiiciendum: cf. 5, et nota, Laurentianum 118. 9. post одержимъ addere принесшхоу; eundem 120. 13. post солньца repetere въсни, quod deest in menaeo leopol.; 122. 5. post такожде reverti бѣ; 122. 11. post пакостити repeti нача. 8. держащемъ: nota omnes habere держаще cf. свѣщеносцемъ и инокомъ N. 12. вонм благы eiice: deest in P. et N. 32. свитить сѧ: сватить сѧ L., quod malo; свадить сѧ P. сватаѥть сѧ Ch. R. T. N. 33. на L., ubi male E. насъ.

114. 6. прии оубийство omnes. 15. пооучити: omnes и пооучивъ. 19. въжагающе имъ: вгажающе емоу L. 21. post възбранити supple подобаютъ cf. 30; 115. 3. 28. бодромъ: бъдромъ; бодроу L. 31. сими: сими бо omnes. 32. вьсѣмъ: къ вьсѣмъ. 35. хожденимь omnes. 38. сиа: rectius сихъ.

115. 8. бо non quadrat. 17. оучение: оучение omnes.

116. 6. изити: rectius изити ми me exiturum esse. 13. отъстоуиша R. T.: отстоупивше L. 20. постриженъ R. T.: постриганъ L. 21. Летьца: nota Лтьца R. T. Ледца Ch. 22. тъгда: rectius fortasse olim. 36. има omnes habent excepto L. 38. кое: чьто omnes.

117. 3. изиемагающю: aut емоу addendum, aut legendum изиемагаи. 4. аще usque ad Богъ eiiciendum videtur, et pro ти (то L.) legendum аще. 7. прибъкати adde vel subintellige начьноуть черноризьци cf. 9. 16. индикта etc.: индикта къ .аі. лѣто. 32. и addidimus. 34. prius и addidimus.

118. 7. ти L.; post емоу addendum videtur ничьсоже. 9. принесыхоу post одержимъ eiecimus cf. 113. 7. 22. съмѣживъ omnes, excepto L., qui сомжарнѣ habet. 30. комоу: къ немоу ex L. 36. цвѣтъкъ I. Ch. цвѣткы L.

119. 9. post оутренюю I. Ch. addunt: братии отъпѣвъши заоутреню. 20. подалѣе: подале. 22. бо non quadrat. 30. въ мирѣ eiice: еще емоу соущоу въ мирьстѣмь житии cf. menaeum leopol. 36. ante има pone e menaeo leopol. мирьскоє.

120. 4. чрѣзъ день cf. 97. 15. 7. того: rectius fortasse тако. 10. оли paene, pro qua particula menaeum leopol. habet даже. cf. pal.-slov. еле, елѣ, лѣ et serb. иоле. 13. post солньца repetitur въсиа cf. 113. 7. ако etc.: ако зракоу человѣчю отимати си cf. menaeum leopol. 14. два оуношн: rectius fortasse двѣ оуношн. 18. имѣ addidimus e menaeo leopol. 24. лѣтъ: лѣть I. Ch. cf. 121. 26. 32. идеже e menaeo leopol. 33. изнесъше e menaeo leopol. 35. имать бъıти: rectius емоу бъıсть e menaeo leopol. 37. изъ Лыховъ: menaeum leopol. addit .ѕѳоз.

маш .і. изъ Бѣсеслава; ibidem про князя Бѣсеслава; pro изъ Ch. R. T. legunt за.

121. 4. до сего мѣста L. до сихъ дний I. Ch. до сего дни R. T.: lectio L. ferri potest, habet enim I. до сихъ мѣстъ usque ad hoc tempus. 10. полѣваше: плеваше L., поливаше I. Ch. R. T.; многаждъı potius ad полѣваше trahendum. въıкъıниховү сѧ: въмѣтаховү сѧ menaeum leopol. 13. чюдьно и дивьно: rectius чюдо дивьно; дивьно чюдо menaeum leopol. 23. нъ ли nisi? 31. бъıлъ unus L. habet. 38. правошныхъ-протъıпътанъıхъ: въ плесницахъ раздранъıхъ e menaeo leopol.

122. 2. post движаше adde сѧ. 6. иди и ими: иди, ими omnes, recte. 14. prius Питоний e menaeo leopol. 15. выше additum. post оүнъıхъ menaeum leopol. addit отъ мирьскъııа чади. 18. подимаше menaeum leopol. pro принимаше 19. же menaeum leopol. pro бо reliquorum codd. 23. post излѣзе menaeum leopol. addit ничимьже не врѣжденъ.

123. 4. бо male. 37. моүжи бо etc. i. e. tibi acquirent.

124. 9. въ usque ad Бѣсеславжде I. Ch. 20. въ .і. дьнь in uno L. deest.

125. 6. post лишенъ eiecimus бъıхъ. 7. pro сътворихъ praestat сътворивъ. 14. въ Чернигове I. Ch. 17. Стрижени pro стрѣженни, стрѣженей codicum cf. Solov. 2. nota 68.

126. 12. кривьдъı I. Ch. кривого L. крива R. T. cf. правьдоү eadem linea.

127. 23. Козаре in uno deest L.

128. 15. въ чиноү I. Ch. 21. .ѯѕѳчд: .ѯѕѳче. 1. Ch. 26. наоүцена: наоүченъıа L. ѥмоү: и L. 29. pro то тъ fortasse legendum то тъı. Solov. 2. nota 32: этотъ врагъ меня покончилъ. 32. Бойкъıна dubium.

129. 15. възидоша: взиде L. 16. въ usque ad Перемъıшлю 17. I. Ch. 21. томьжде: томъ же L.

130. 3. навь ѥ: навьѣ E. 5. просторекъ: просторещи L. 9. пристрои ю великою пристроѥю: пристрою (прикроүтоү) въ ней великоү сътвори omnes praeter L. 11. же

бо L. бѣ бо тогда L. addit ante многа. 38. оутроудивъ сѧ I. Ch. T.: троудивъ сѧ L.

131. 1. начахомъ: начахъ L. 5. 9. часъ: чинъ L. R. T. recte. 26. видѣхомъ мощи его лежаща: лежащь мощьми L.; sic fortasse legendum: видѣхомъ и лежащь мощьми. 28. на манѣтию и възьмъше на рамо: вариманьтъю L. 31. Маринъ гоурьгевьскыи deest in L. 37. post .дг. L. addit лѣта.

132. 2. правлѧше: правящю L. 3. же: бо L.

133. 35. стонаше sonus erat: станѧше L.

134. 22. .л.: .а. лѣто L.

135. 38. изима сълы въсаждаи и: изъимавъ слы всажа и; lege ergo: изимавъ сълы въсажда и.

136. 4. поустиша сѧ по земли: стоупиша Половци L. 38. противоу deest in L.

137. 16. и иде: пришедъ L. 19. сѧ: се I.

138. 9. великыхъ: и неправды addit L. 31. видѣниѥ высько показаниѧ: видѣньи высокого показанье L.

139. 6. ащѥ addidimus. 31. томьжде: томь L. 32. неволею: волею.

140. иже: male omnes иже. 7. страждющю: стражющѥ L. 9. опоустиѣвъше: опысниѧше T. повлѣдѣвше I. Ch. 19. тѣмьже: имъже L. 34. пожьже etc. пожже около града и манастырѣ пожже L. около града посады и церкви S.; церкъви rectius fortasse eiicies.

141. 20. лѣпѣйшею: лѣпшею L. лоучшею I. Ch. 31. вала omnes praeter L., qui валы praebet. 38. Кыйдюкъ: Кындюкъ L.

142. 3. приѣдѣтѥ: rectius пришдѣтѥ. 5. юй: и L. Олбигъ: Ольбегъ L. Єльбехъ, Єлбехъ I. Ch. 14. вельбоуды I. Ch. R. вельблоуды L. 15. и: и omnes. 17. посласта: посла L., quod servari potest. 21. нама omnes praeter L., qui omisit. 27. Бнтьчевѣ: Бнтчевѣ R. T. Бнтечевѣ L.

143. 35. отъ вечера cf. nslov. odvečera post meridiem.

144. 4. .лѧ. omnes praeter L., qui .л. habet. 20. мертва: мертвого L. 23. ндоуцимъ: ндоуцѥ omnes. 30. и addidimus. 38. и delendum.

145. 12. пріяти: omnes codd. пріимуть. 13. огнь вѣчьнъый: уготованіи огню вѣчному unus L. habet. 24. ищьло: ita L. cf. Sprache Nestors 33. Vergl. Gramm. 1. 216. 27. въ осмь: осмь L. 29. post сынъ addendum videtur Молвлю или. 32. Ягарини: sic scribendum putamus pro Gарини omnium codicum. имы: имена.

146. 4. нареченъый: нареченѣмъ L.; verte: a Iaroslavo dictus in baptismo Basilius, russico nomine Vladimêr a patre dilecto, et a matre Monomachus. aliter Solov. 2. nota 93. 9. съблюде: сблюдъ L. 13. люва: лювo L. cf. 18. 14. и: а L. не: и не L. cf. 147. 11. 15. такожде: тако же и L. 17. творящіе: твори L. 20. иеси: си L. бо rectius fortasse leges оубо. 21. и рѣша: рѣша L. 23. иже si: иж L. 26. псалтырю forma minus usitata. ю: и L. 35. възищеши мѣста иего, и не обрящеши: взищеть мѣста своего, и не обрящеть L.

147. 1. оружіе: оружиа L. 2. напрягоша: напряже L. 6. съкроушатъ ся: скрушитсѣ L. 8. правьдьдьнъый же милоуѣть и даѣть: праведныа же милуѣ и даѣть L. 11. не: и не L.; и in apodosi eiectum est cf. 146. 14. 27. моужь: мужа L. 28. ико: и ико L. 30. оустьнѣ: и устнѣ L. 31. тако: ико L. 35. икоже: икоже бо L. 36. тоу quid hic sibi velit, non assequor. 37. тѣлесъı хоудъı i. e. оуноша: худу i. e. весѣду L. 38. иди и: иди L.

148. 6. не стрѣкати оучитъ лъгъкъıхъ: monet, ne ferventiores irritemus 7. власти ни въ коуюже имѣти etc. pro nihilo ducere imperium et vulgi honorem. и иже etc. καὶ τὴν παρὰ πάντων τιμήν. и adiectum est. 10. rectius fortasse наслаждити ся, quod a чаѣть pendeat. 13. благочьстию: благочестно L. 20. сътижемъ: сожжемъ L. 23. скверны: крови L. 24. и свѣтодавьцю: свѣтодавцю L. 27. то иже ita dubitantes scripsimus: то оже L. 31. и пакъı и до живота нашего: addendum fortasse кажеть. 32. и ины: ъıи L.

149. 6. рьцѣмъ: речемъ L. 8. иже si: иж L.; apodosis tamen deest; legendum fortasse иеси etc.: ecce, quis non etc. 13. оукрашены: украшено L. 15. създа: создавъ

L. 16. сѧ addidimus. 17. лица: лицъ L. 19. ирни vox ignota. Karamzino 2. nota 230. assentire non possumus. а перѣѥ въ нашн роуцѣ quid significet, nobis quidem non liquet: in перѣѥ fortasse latet verbum парнти. 24. иже: иже L. 27. человѣкы веселить тѣѥ uti videtur, ita vertendum est: per homines i. e. laetitiam afferentes hominibus te laetificant. 36. слезы: и слезы cf. 146. 14; 147. 17.

150. 1. ложаще сѧ: ложа сѧ L. cf. 146. 17. 2. не грѣшите etc. ne omittite singulis noctibus, si potestis, (saepius) vos inclinare usque ad terram; si vero non potueritis, saltem ter. 4. а rectius eiicies. 6. тѣмь: а тѣма L. изкъпваѥть i. e. сего. 7. иждище gerundium cf. Vergl. Gramm. 3. §. 322. 10. лѣпльши: лѣпши L.; post hanc vocem aliquid videtur excidisse. 14. аще: rectius аще и etsi. 16. и лихо и добро: rectius fortasse и лихоу и доброу. 19. ѥ ли si: алн L. 20. тажѥ: тожѥ L. cf. Laurent. in Poln. Sobr. I. 103. linea 12. 21. елискоупи etc. quod attinet etc. 24. отъ Бога: rectius оу Бога, къ Богоу. 27. гробѣ: гробъ L. чьто нъı: честнъı L. 30. младъıı: addendum fortasse люби cf. 148. 2. 31. не зрите ne confidite cf. 33; 155. 31. 32. домоу: и домѹ L. 33. въıшьдъше: вышедъ L. cf. 146. 17; 150. 1. 36. тажѥ: тожѥ L. 37. а ороужиı etc. arma ne abiicite nimis festinanter, loco prae incuria non explorato.

151. 6. оуненна vox dubia. Karamzini 2. nota 232. et Ševyr. Istor. russk. slov. 2. 195. opinio minus videtur probanda. Solov. 2. nota 41. putat esse бѣднякъ. legendum fortasse оуньца. боле: и болѣ L. нъ привѣщавъше: ѥ привѣчавше L. 12. женъı свои: жену свою L. 14. сего: всего L. 16. ѥгоже: а ѥгоже L. 17. ѥкоже: ѥкоже ко L. 19. вьсемоу adde зълоу. 21. довръ non quadrat. 24. съвершенн: fortasse и съвершенн. 25. отъдавъше, оузрѣвъше sunt gerundia cf. 150. 7. сѣдъше 151. 30. 26. прославити: и прославити L. 27. иже: и L. 29. прокъ in posterum. 33. о тъ чинъ cf. praefatio-

пет: отъ чина L. 34. иже: recte fortasse иже; оже L. 38. отиде: и отъиде L.

152. 1. та: то L. cf. Laur. in Poln. Sobr. I. 103. linea 8, 9, 10, 12, 13, 15, 23. 2. 3. тан: то и L. 4. блюдохъ: блюдъ L.; de antiquiore aoristi forma non cogitandum. градъ тѣхъ nota влюсти iungi cum gen.: городъ тихъ L. 5. Goутѣскоу: Gутейску L. 8. ходихъ: ходивъ L. 9. въ: и въ L. 23. пришьдъша: пришедше L. тан: то и L. cf. 2, 3. 26. оброкѣ: Оброкѣ E. 28. не: и не L. 35. се мьчи dubium: се мечи L.

153. 4. изъмхахомъ: rectius къзмхомъ. 8. прѣдъ братию locus impeditus cf. Solov. 2. nota 98. 9. идоуша: ѣдучи L. срѣтоша: и срѣтоша L. 11. ради videtur abundare. 13. жива: живого L. 18. Iсѣки: Iсини L. cf. bulg. Iсѣнь. 33. не: и не L. 34. братоу отьца ього мѣсто: братоу отца своего мѣсто L. i. e. Černigov. 35. изидохомъ: внидохомъ L. 37. дроужины: дружинѣ L.

154. 5. и избиша L. 6. и: и L. 9. Боугъ sic fortasse legendum: богъ L. и съ: съ L. 12. Читѣювици cf. 153. 4.: Ичитѣевичи L. 13. и идохомъ: идохомъ L. 16. но ли оли quid sit, nescio. 22. за ни: за не L.; rectius, ni fallimur, на ни. 25. Iюпою cf. 32.: Iпою L. 32. и хотѣша: хотѣша L. и къ: къ L. 33. ощютивъше: очютивше L. 34. иже quia cf. srb. jer.: оже L. 38. нестижь interpretamur: tanta celeritate, ut nemo nos consequi posset: нестишь L.

155. 4. при отьци etc. aut vivo patre et eo mortuo, aut praesente patre et absente. дали скота etc. dans pecuniam etc. 7. Овчинъ error esse videtur. 11. ведохъ, исѣкохъ: ведъ, исѣкъ L. 12. не съ .c. uti videtur: non pauciores ducentis. 15. имъ даромь: fortasse legendum оударомь caesim. 16. кромѣ иного лова, кромѣ Тоурова, иже etc. non intelligo: fortasse тоурова i. e. лова, pro иже legendum videtur идеже. 19. конь eiiciendum. же: иже L. по Роси e coniectura: по рови L. 27. своей: своей середихъ L. 31. post творилъ adde

ѥсмь. 33. та: то L. 34. о ѥстрашевѣхъ: въ etc. L. 35. таже: тоже L. 37. ни: но L.

156. 2. съблюде: сблюдъ L. 3. и на: на L. 7. звѣри: отъ звѣри L. нъ rectius eiicies. 8. ѥже si: оже L. 9. съпадаѧ сѧ: adde не врѣдиχъ сѧ: не врѣдиχъ enim inter сѧ et сѧ excidit. 11. ѥже: иже L. 12. нъ аще: но отче L. 15. доуше: доушѣ L. за не нетлѣньѣ: зане тлѣнѣ L. 16. post стати addendum videtur намъ. 17. съмиренныѧ: смѣренныѧ L. 18. иже бо молвитъ: молвитъ бо иже L. 22. нъ братиѧ: братьѧ L. 23. се de iis, quae sequuntur: вся L. наоучьшенье: наученіе L. cf. 108. 38, ubi omnes codices наоучьшенье habent et наоучьшенье диаволе in vita Theodosii. 24. дѣдѣхъ: дѣтѣхъ L. блаженъıхъ: при блаженыхъ L. 29. съмиримъ сѧ: смѣримъ сѧ L. 38. pro своѥ lege aut таже aut обоѥ, сими бо словесы etc. his vero verbis te anteverti et humilitate et poenitentia, quam a te exspectavi.

157. 2. оставлениѧ addidimus. 4. иже въ мьгновении ока etc.: иже хощетъ, въ мегновеньи ока вся створити хощетъ L. 7. лиси mali: ли си E. cf. рѣчь молвыше, и лихо и добро 150. 16; не лиха, нъ добра 158. 21. не сътворила ѥсвѣ лиха ничьтоже 158. 26. 11. чимь има порти? rectius fortasse чемоу: quid eis profuerunt vestes? in quibus magnam divitiarum partem apud populos antiquos sitam fuisse demonstrant lat. vestiarium, pal.-slov. ризьница ταζοφυλάκιον, ризьно θησαυρός. ipse Vladimêr Monomachus narrat, se Polonorum principibus dedisse скота много и многы порты своѧ 155. 4.: L. habet по ротѣ. 11. не: но L. nonne id tantum secum tulerunt (възѧста) etc. 12. послaвъше gerund. 13. дѣты моѥ и твоѥ: твоѥ i. e. ѥгоже ѥси χрестилъ 156. 27. сынъ твой χрестьнъıй 158. 18. aliter Solov. 2. nota 112. 14. выше: и выше L. 14. выше тевѣ, оузрѣвъше кровь ѥго и тѣло ѥго оувяноувъше, ако цвѣтъ новъ процвьтъше, якоже агнець заколенъ, рѣци выше tibi videnti sanguinem eius et corpus eius marcidum, quod uti flos recens ef-

florverat, videnti eum, qui tanquam agnus fuerat mactatus, dicendum erat: и выше тѣкъ узрѣвше кровь его и тѣло ѹвѣнчавшю, ꙗко цѣсарю новоу процѣтшю, ꙗкоже агньцю заколенѹ, и рѣци выше L. 16. въ помꙑслꙑ: помысли L. 17. пожьдавъ его безоумиꙗ: insidiatus amentiae eius. 20. ꙗко беззакониѥ моѥ haec verba a nobis addita sunt. 22. нъ прѣлюбодѣиниѥ сътворивъ: прелюбодѣиньѥ створи L. 23. и отъда: отда L. 24. и — и: а — а L. 25. къ мънѣ rectius eiicies. 26. обимъ ю: обоимъ L. cf tamen необоумѣньнъ e cod. saec. XI., ubi необимѣнъ ἀκάταληπτος expectaveris. 30. словомь, fortasse pro съломь, quae vocabula saepius confunduntur. post да eiice не: ut, cum ea lacrimarum faciens finem, collocem (eam) in hoc loco. на мѣстѣ etiam alibi ponitur pro на семь мѣстѣ. 32. дѣди и отьци нашн: дѣти отци нашихъ L. 33. а не: а L. 35. отъ сюда dubium est. 37. чи: ци L. да ижѥ: да жѥ L. cf. 158. 5. 38. десятью и: десятьи L.

158. 2. нѣ: не L. 3. наоучиша: rectius наоустиша; наоучити et наоустити saepissime confunduntur. 7. тай: то и L. 13. ѥ ли: оли L. 14. ижѥ: ожѥ L. 15. ли dubium. да то ꙗзыкомь etc. locus obscurus. 20. ѥли: али L. 22. тако: rectius то. 23. мила сѧ дѣющѧ по тѣбѣ: и милкусающа L.; Solov. 2. nota 115. legit милоующѥ сѧ 26. нъ: нн L. 27. ижѥ: ожѥ L. 28. ѥмоу eiiciendum videtur. 30. fortasse не по Бозѣ i. e. творю', пишоу сѧ: locus obscurus. 31. legendum fortasse: да не на страшьнѣй при etc.

159. 2. въ зълꙑхъ: отъ злыхъ L. 7. и addidimus. 15. испромѣтаѥмъ: испрометаеть L. творимъ: творить L. послоушание: послушеніѥ L. 17. приношение: послушаніѥ L. 22. вьсього: всіко L. 24. земли и: земли L. 26. облѣци: обрати L. 31. ти: си L. me ad filium tuum clamantem.

160. 5. ѥсть: людіѥ есть L. съсѣдить R. T.: сѣдить L. cf. 2. 14. 8. нынѣ I. Ch. 12. rectius и нѣсть разоумѣти. 18. мънѣ же рекъшю къ Гоуритѣ: да котории сѧ людиѥ? онъ жѥ рече vide P. 51. 35. 20. Ꙗлександръ

etc. omnes praeter L., qui habet и взнде. 22. Солньчьноѥ N. Солньче L.; pro видѣхъ lege видѣвъ, post quod vocabulum excidisse videtur негодова θεασάμενος ἐμισάχθη cf. Karamz. 2. nota 64. 25. изврагы: изъврагъ P. 51. 36. 30. .вı. локотъ L. 32. асоуньхитомь: соуньклитомь L. възити: огнемъ взити L. 33. ни огнемь могоуть ижещи: не възмогоуть ижещи L. асоуньхитова: соуньклитова L. 36. ante изидоуть ponendum videtur ѥгда.

161. 11. сѣ бо мы: fortasse сь бо мы hic enim etc. 13. моѥго жѥ qui idem meus est.

162. 4. Ирослъ: Ирославъ. 11. монастꙑрьскꙑй omittendum videtur. 13. ѥже бѣ далъ и съ селы i. e. monasterio: ѥже бѣ создалъ митрополитъ Ефремъ, и съ селы N. 2. 17. 15. post къ dele comma.

163. 14. Рязаньци: рязаньци.

164. 22. 23. товарꙑ, товаръ: станы N. 2. 20. cf. Karamz. 1. nota 470.

165. 2. онѣгдꙑ: N. 2. 20. habet ономедни.

166. 13. именемъ: именемь. 21. здвиженьскъ: въздвиженьскъ Solov. 2. nota 117. cf. Karamz. 2. nota 182.

167. 12. бороу videtur esse nomen proprium. 32. notabis вьсеблаждюю et 168. 1. вьсеблаждаи.

168. 11. sic legendum videtur, quamquam ne ita quidem omnia recte se habeant. 30. си ноци nslov. snoči: rectius сеи ноци N. 2. 25. 33. fortasse да кратить сѧ. cum вѣдѣ сѧ cf. не вѣдяхоу сѧ камо бѣжати 93. 26.

169. 4. а мой Теребовль etc. verte: mea tamen erit regio Terebovlj, mea ditio, si et nunc exspectavero, perseveravero. 18. 20. Берендичи: rectius fortasse Берендици. 25. посадити и оу себе sibi subiicere.

170. 4. ходящю къ роукоу ѥго cum essem in potestate eius (Svjatopolki); къ роукахъ Свѧтополчихъ N. 2. 27. 15. и пролиꙗ кровь неповиньноу delendum videtur. 22. а любо etc. si vero pugnare nolueritis. 36. да къı etc. deus sit ultor cf. 98. 23: da nobis collem illum.

171. 34. на поли на Рожьни locus ignotus Karamz. 2. nota

189. cf. рожье поле 284. рожеямполь Solov. 2. nota 126. земля на коей рожь сѣютъ Zubr. 2. 33.

172. 25. на воропъ: nota, N. 2. 30. habere изгономъ; male, uti videtur, наворопъ Karamz. 2. nota 191. 28 cf. tamen наврапъ σκῶλα manubiae Vostokovii Lexicon. застоупы: заставы N. 2. 30. cf. Karamz. 2. nota 191. 34. събиша и въ мычь: въ мечь N. 2. 30. Конякъ — мычь 35. omittendum videtur. hic N. 2. 30. pro мычь habet клоубъ glomus; vertendum fortasse: in turba conferta.

173. 3. на Лиχы: rectius въ Лиχы in Poloniam. 28. н: и.

175. 2. въ острозѣ cf. Karamz. 2. nota 195. Solov. 2. nota 133. 20. въ ракоу male, ni fallimur. 38. Новоградьци: новоградьци.

176. 21. rectius fortasse дроугъıи дроугъмъ i. e. cinctus erat sol tribus arcubus (pluviis), quorum terga (partes convexae) sibi obversa erant. 28. пришьдъшıе pro придоущıе.

177. 10. сътворити: створиши omnes. 15. а Свитополкъ: и omnes. 21. въсѣдше: въшедъ L. 32. трѣкованıи: трѣкованьıи omnes cf. instr. praecedentes коутьıю et милостынıю. 38. половьчьстии habent I. Ch.

178. 5. post достоупивъше omnes ко male addunt. 7. punctum potius pone 8. post мѣсица. 17. вѣдѣ hic adverbii vim habet cf. Gramm. 3. §. 883. 21. твои i. e. quem tu effudisti. 23. съ дань, иже locus obscurus. 35. Йрославъ potest eiici.

179. 11. rectius Брячиславъ. 19. 24—27 verba uncis inclusa habes in I. Ch. 32. Йинъ: Йнь.

180. 2. Свпракси: Супракси cf. tamen 181. 20. 2. Избъıгнѣвъ: rectius Съкъıгнѣвъ. 8. кроугъ: кроугъ omnes. 17. и additum. 20. ноли: оле, оли R. T. 23. иже: еже omnes male. 27. глаголюще ex N. 30. ноли ante поклонивъ delevimus, secuti N. 32. та же: то же omnes male.

181. 1. 2. verba uncis inclusa habes in I. R. T. 11. синодикъ: сѣнаникъ. 12. сътвори: и створи omnes. и ad-

ditum. 30. post февралѣ adde мѣсяца. 36. лицемъ ex I. Ch. лицъ L.

182. 5. показаютъ: omnes показаютъ. 14. рече cf. глаголетъ 80. 15; eodem modo пишетъ saepe ponitur pro pro пишетъ сѣ. 20. ante то adde въ. 21. чьтоутъ: omnes чтетъ; aliquid tamen minus bene se habet.

189. 12. post aspubran adde 25. 34. 21. post hanc lineam pone: кернъ bern Sk. 76: björn, bern ursus. 29. post hanc lineam pone: боудъı budy 88. 17, quod sine dubio scandicum est.

191. 6. pro 29. scribendum 27.

192. 22. verba: adj. possess. delenda sunt.

193. 35. dele verba: cf. tamen usque ad 38.

194. 25. cum рагоуйло ragujlo cf. lit. ragajłas, quod acceptum referimus Stanislao Mikucki.

Finis.

ΟΤΗΠΟΔΥΠΚΟ 100
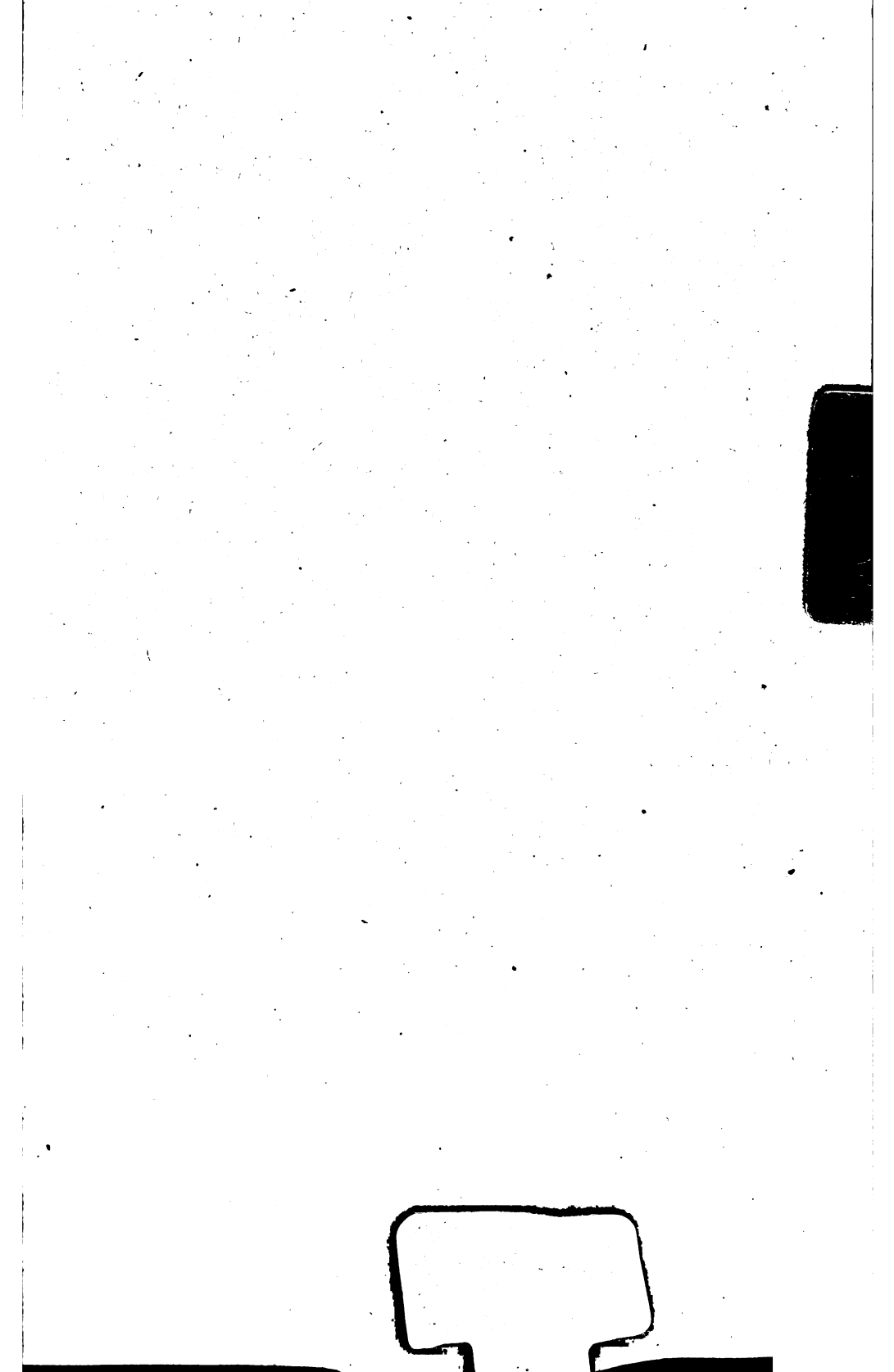
Typis et Chartis Leopoldi Sommer.